

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย : การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

The Cultural Tourism and Management Learning Route
in Laplae District, Uttaradit Province

โดย

วราภรณ์ เรือนยศ และคณะ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2560

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารงานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุน และการหนุนเสริมด้านต่างๆ จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เพื่อการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยของ

ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคี และกลุ่มตัวอย่างของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และประชาชนในพื้นที่ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย ครั้งนี้ให้ประสบความสำเร็จ

คุณประโยชน์อันเกิดจากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบกลับคืนสู่ทุกๆ ท่านที่ได้มีส่วนในการช่วยเหลือทั้งทางตรง และทางอ้อม

วารภรณ์ เรือนยศ และคณะ

กันยายน 2561

บทคัดย่อ

ชื่อแผนงาน : การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อนักวิจัย อาจารย์วรารักษ์ เรือนยศ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาด กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) เพื่อสร้างระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 5) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน โรงแรม และภัตตาคาร ในพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีทั้งแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง โดยคณะนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางด้านสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า จากความต้องการของผู้นำและผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน หน่วยงานภาคี โรงแรม ภัตตาคาร ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทำให้ได้ผลการวิจัย ดังนี้

บริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาด กรณีศึกษา อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เมืองลับแลนั้น มีประวัติการเกิดชุมชนมานาน และพบความเป็นมาชัดเจนในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมืองลับแลมีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา วิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะตัว แต่มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มไทยยวน หรือไทโยนก แถบเชียงใหม่ และวัฒนธรรมวิถีชีวิตอื่นก็ไม่มีแตกต่างมากนัก ส่วนคุณค่าของแหล่งมรดกวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว นั้น พบว่ามีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ และมีส่วน

ส่งเสริมความรู้สึกเชิงจิตวิญญาณชุมชน หลายแห่งมีความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลสำคัญและประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ตำนานท้องถิ่น ส่วนรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษา อำเภอลับแล จังหวัด อุตรดิตถ์สามารถจัดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ร่วมกับพื้นที่อำเภอเมืองได้ เพื่อเพิ่มมูลค่าเส้นทางการท่องเที่ยว

ระเบียบว่าด้วยความร่วมมือทางด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่ง ประกอบด้วยสาระสำคัญ จำนวน 11 หมวด ได้แก่ 1) การจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว 2) การรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 4) การจัด กิจกรรมการท่องเที่ยว 5) การพัฒนาการบริการท่องเที่ยว 6) การจัดบริการที่พัก 7) การพัฒนาบุคลากรที่ ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว 8) การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว 9) การเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว 10) การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว 11) การรักษาความปลอดภัยของ การท่องเที่ยว และบทเฉพาะกาล

ส่วนแนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีดังนี้ 1) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มสมาคมธุรกิจ ท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการ ร้านอาหารพื้นถิ่นได้ทราบแนวทางการดาเนิน งานร่วมกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและสามารถให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน 2) ควรมี การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่นลับแลให้กับนักท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อต่างๆ อย่าง กว้างขวาง และหลากหลายช่องทาง ทั้งการลงโฆษณาในวิทยุ แผ่นพับ นิตยสารเพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยว ได้หลากหลาย กลุ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยวอีก ด้วย 3) ควรใช้ระบบ Mobile Application ที่สามารถใช้กับเครื่อง Smart Phone ในการเรียกดูข้อมูลที่อยู่ ในรูป แบบต่างๆ ได้ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเผยแพร่การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากปัจจุบัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพการผลิตสินค้าที่ระลึกและอาหารพื้นถิ่นโดยการประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ สร้างค่านิยม การกินอาหารพื้นถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการกระตุ้นในเรื่องของ คุณประโยชน์ คุณค่าทางโภชนาการต่อร่างกาย ซึ่งการสร้าง ความมั่นคงให้กับสายงานอาชีพเป็นส่วน สำคัญที่ช่วยรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านอาหารพื้นถิ่นไว้ได้ 5) ส่งเสริมการพัฒนา อาหารพื้นถิ่นที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีเอกลักษณ์ โดยการใช้ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นถิ่นที่มีเป็น พื้นฐานสำคัญ ในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับอาหาร ทำให้เกิดความแตกต่างของสินค้า โดยอาศัยความคิด สร้างสรรค์ในการพัฒนาและผสมผสานกับศักยภาพที่มีเพื่อให้สามารถพัฒนาอาหารพื้นถิ่นให้มีเอกลักษณ์

และมีคุณภาพออกมาได้ 6) ควรพัฒนาอาหารพื้นถิ่นให้มีความแปลก แตกต่าง และน่าสนใจ โดยนำเอาความรู้นวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามามากยิ่งขึ้น เช่น แปรรูปอาหารพื้นถิ่นให้ทันสมัย เป็นกึ่งสำเร็จรูปหรือพร้อมปรุง โดยวางจำหน่ายในซูเปอร์มาเก็ต หรือร้านสะดวกซื้อ คู่กับอาหารที่มีวางจำหน่ายอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่ต้องการรับประทานอาหารพื้นถิ่น หรือปรุงอาหารพื้นถิ่นเอง แต่ต้องการความสะดวกรวดเร็วและรสชาติที่อร่อยได้มาตรฐาน

คำหลัก : รูปแบบ, การบริหารจัดการ, การมีส่วนร่วม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, มรดกวัฒนธรรม, เส้นทางเรียนรู้ และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ระเบียบ, การจัดการท่องเที่ยว, ชุมชน, การมีส่วนร่วม, อย่างยั่งยืน, ระเบียบการจัดการท่องเที่ยว, การสร้างเสริม, ศักยภาพ, สินค้าที่ระลึก, อาหารพื้นถิ่น

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
สารบัญ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. หลักการและเหตุผล.....	1
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ.....	3
3. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
4. ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Outputs).....	6
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes).....	6
6. แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	7
7. กรอบแนวคิด.....	8
บทที่ 2 วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	6
2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	13
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	19
4. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาอย่างยั่งยืน....	21
5. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์.....	27
6. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	27
7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	32
8. แนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด.....	35
9. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	43
10. ทฤษฎีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ.....	46
11. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	47
12. แนวความคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....	55
13. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
14. การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)	67
15. สภาพทั่วไปของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	106
16. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	109
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	125
1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล.....	125
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	125
3. ขั้นตอนในการคัดเลือกข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	126
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	127
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	128
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้.....	129
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	131
1. ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	131
2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับ แล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	154
3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมี ส่วนร่วมเมืองต้องห้าม..พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	155
4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้าน การท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.....	186
5. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่าง ยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัด อุตรดิตถ์.....	200

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.....	216
7. ข้อมูลการจัดทำเวทีประชุมระดับอำเภอ จำนวน 1 ครั้ง เพื่อดำเนินการเผยแพร่ ผลงาน และรับข้อเสนอแนะ.....	229
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	231
1. สรุปผลการวิจัย.....	232
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้.....	259
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป.....	260
บรรณานุกรม	262

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวในปัจจุบัน ถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของโลกและเป็นที่ยอมรับกันเกือบทุกประเทศว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้หลักเข้าสู่ประเทศ ซึ่งอยู่ในอันดับ 1 - 3 จาก 10 อันดับแรก ในอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศนั้นๆ องค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบด้วยกิจกรรม ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยวโดยตรง ได้แก่ กิจกรรมการขนส่ง ที่พัก ภัตตาคาร บริการนำเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว 2) กิจกรรมเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมทางบันเทิง พักผ่อน สินค้าที่ระลึก 3) กิจกรรมบริการอื่น ๆ เช่น สถานีบริการน้ำมัน ร้านอาหารของชำ กิจกรรมการรักษาพยาบาลและเสริมสร้างสุขภาพ เป็นต้น และ 4) กิจกรรมการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว และบุคลากรการท่องเที่ยว

ประเทศไทยถือได้ว่ามีศักยภาพสูงสุดในประเทศแถบอาเซียนในด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ที่มีความเป็นมาช้านานมากยิ่งขึ้นที่ประเทศอื่นจะเลียนแบบ ทั้งศักยภาพทรัพยากรด้านบุคลากรท่องเที่ยว กล่าวคือมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้านการบริการ หรือที่เรียกว่า สยามเมืองยิ้ม สร้างความประทับใจให้กับชาวต่างชาติที่เดินทางมาเยือนครั้งแรก แล้วกลับมาอีกเป็นครั้งที่ 2 และที่ 3 ด้วยความประทับใจ สร้างรายได้ให้ประเทศและประชาชนจำนวนมากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพราะสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครบวงจรทั้งความงดงามของธรรมชาติมีความพร้อมด้วยระบบอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยเหมาะสมกับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป ด้วยศักยภาพดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวตามมาเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี ซึ่งหากพิจารณาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวนั้นอาจให้ความหมายได้ว่าการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว คือ การประกอบธุรกิจประเภท ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรมนักท่องเที่ยว ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการและสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจการขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจการกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง งานออกร้าน การโฆษณาเผยแพร่หรือการดำเนินงานอื่นใดโดยมีความมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้น จึง

อาจกล่าวได้ว่าธุรกิจท่องเที่ยวถือเป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญของประเทศเพราะมีโอกาสสร้างความประทับใจกับนักท่องเที่ยวและในทางกลับกันก็อาจสร้างความเสียหายให้กับนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน ด้วยศักยภาพที่สามารถสร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้มีผู้สนใจประกอบทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งชาวไทยและต่างชาติที่พยายามหารายได้จากการประกอบธุรกิจนี้

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization UNWTO) คาดการณ์ว่าในอีก 8 ปี ค.ศ. 2020 จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกกว่า 1,600 ล้านคน เป็นนักท่องเที่ยวแถบเอเชีย-แปซิฟิกถึง 400 ล้านคน ส่วนหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวในอาเซียนประมาณ 160-200 ล้านคน แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวในแถบอาเซียนยังมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอีกมาก ประเทศสมาชิกอาเซียนหลาย ๆ ประเทศเริ่มต้นตัวและให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยแถบอาเซียนมากขึ้น และยังเป็นการรองรับการก้าวเข้าไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ. 2558 ที่จะมีการเปิดเสรีในหลายด้าน รวมไปถึงเรื่องการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งการเปิดเสรีจะส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นในอนาคต ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

อำเภอลับแลเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความเป็นมายาวนาน กรมศิลปากรได้ประกาศให้รายละเอียดความสำคัญของเมืองลับแลว่า “เมืองลับแลอยู่ในอำเภอลับแลเป็นเมืองโบราณอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดอุตรดิตถ์ ติดต่อกับเทือกเขาเมืองแพร่ตั้งขึ้นในสมัยอยุธยาเดิมเป็นตำบลที่พวกชาวเมืองเหนือหนีความเดือดร้อนอพยพมาอยู่ก่อนภายหลังจึงตั้งเป็นเมืองขึ้นเรียก เมืองลับแล ทำเลท้องที่เมืองลับแลเป็นแอ่งอยู่ในระหว่างเขามีสลุ่มกับที่ดอนสลับกันหลายตอน มีลำห้วยผ่านมาในท้องที่นี้”

คำว่าลับแลนั้นมีข้อสันนิษฐาน อยู่ 2 ข้อ ข้อแรกเชื่อว่า ลับแลเพี้ยนมาจากคำว่า “ลับแลง” เพราะบริเวณนี้เป็นป่าเขาสลักซับซ้อน มีบรรยากาศหนาวเย็น ยามพลบค่ำแม้ตะวันยังไม่ตกดินก็มืดเสียแล้ว จึงเรียกลับแล ข้อสันนิษฐานที่สอง เนื่องจากสภาพภูมิประเทศประกอบด้วยดงทึบ มีภูเขาและเนินดินสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับซับซ้อนอยู่โดยรอบ อยู่ในหุบเขายากแก่การเข้าออกท้องที่มีลำห้วยลำธารไหลผ่านช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นในการประกอบอาชีพทางเรือสวน ไร่ นา จึงปรากฏว่าอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารและผลไม้มานานานชนิด โดยมากผู้ที่เข้าไปอยู่ไม่ค่อยอยากออกไปด้วยความพึงพอใจของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า ลับแล

อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีเรื่องเล่าขานเป็นตำนานที่รู้จักอย่างดีสำหรับคนไทยในเรื่องของเมืองลับแลหรือเมืองแม่ข่าย มีประเพณีท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ เช่น ประเพณีแห่น้ำขึ้นโรง ประเพณีอัฐมี

บูชา ประเพณีตานสลากขอลอมค่างบูชาเป็นต้น อีกทั้งยังมีอาหารพื้นบ้านที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ข้าวแคบ ข้าวพันผัก ลอดช่องเค็ม เป็นต้น และนอกจากนี้อำเภอลับแลยังมีโบราณสถานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เช่น วัดพระแท่นศิลาอาสน์ เวียงเจ้าเงาะ วัดดอนสัก พระบรมธาตุวัดทุ่งยั้ง เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแลที่สามารถดึงดูดความสนใจของคนไทยเป็นจำนวนมากให้อยากมาเที่ยวชม

ในอำเภอลับแลนอกจากจะมีโบราณสถานที่น่าสนใจแล้วยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมอันเลื่องชื่อเช่น ผ้าซิ่นตีนจก ไม้กวาดตองกง นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของชุมชนลับแล เช่น การปลูกกลางสาตซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดอุตรดิตถ์ รวมทั้งทุเรียนหมอนทอง ทุเรียนพันธุ์หลง-หลินลับแล ที่มีรสชาติดีมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศอีกด้วย ประกอบกับนโยบายของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ต้องการให้อำเภอลับแลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของอำเภอลับแล และเพื่อให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น จึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ให้แก่จังหวัดในอนาคตต่อไป

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงศึกษาถึงการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม, องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปัญหาข้อบกพร่องบางประการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในเมืองลับแล เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน อันนำมาสู่การจัดทำระเบียบให้การประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในเมืองลับแล ให้ได้มาตรฐานในการบริการนักท่องเที่ยวและสามารถคุ้มครองนักท่องเที่ยวให้ได้รับความเป็นธรรมในการได้รับการบริการได้ รวมทั้งการสร้างเสริมศักยภาพสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่นที่ผลิตเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของแหล่งท่องเที่ยวในเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาด กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) เพื่อสร้างระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์

4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

5) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

3. นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การบริหาร การประสานงาน การดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น การเดินทาง ที่พัก อาหาร ความบันเทิง สุขภาพ สถานที่ ความสะอาดทุกด้านที่นักท่องเที่ยวได้รับจาก การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยว ชื่นชม พักผ่อน ศึกษาเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมต่างๆในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ด้านต่าง ๆ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ พระราชวัง วัง พระตำหนัก ตำหนัก พระที่นั่ง คุ่มปราสาทหิน ปรารงค์ กู่ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาลวีรชน สุสาน ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน รวมถึงการเที่ยวชมในสถานที่หรือพื้นที่ที่มีการจัดงานเทศกาลประเพณีและวัฒนธรรมประจำชาติหรือประจำท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ เป็นต้น รวมถึงการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่นในลักษณะ “โฮมสเตย์” โดยอยู่บ้านเดียวกับชาวบ้านและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำอาหาร ประกอบอาชีพ ทำงานฝีมือ เช่น จักสาน ทอผ้า ฝอยรำ เป็นต้น และหมายความรวมถึง การเที่ยวในสถานที่หรือสถาบันที่ให้บริการด้านการศึกษาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะ มีการจัดการ มีการวางแผนล่วงหน้า มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูผู้สอนที่ชำนาญการ เช่น การสอนทำอาหาร มวยไทย ดนตรีไทย นวดแผนไทย งานเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

องค์ความรู้ หมายถึง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษา ค้นคว้าในด้านต่างๆ เช่น องค์ความรู้ด้านสังคม หมายถึง ข้อมูลด้านสังคม ประวัติ ความเป็นมา สภาพสังคมด้านต่างๆ เป็นต้น

อัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว หรือ สภาพที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของสิ่งนั้นๆ ด้านการท่องเที่ยว หรืออาจจะรวมถึงภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆนั้นก็ได้

เมืองต้องห้าม (พลาต) หมายถึง เมืองหรือชุมชนหรือพื้นที่ที่ไม่ควรพลาดการไปเที่ยว เยี่ยมชมด้วยตนเองอย่างน้อยสักหนึ่งครั้ง

ระเบียบ (Regulation) หมายถึง ข้อตกลงร่วมกันของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการดูแลแหล่งท่องเที่ยว ที่มีแบบแผนวางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ

ชุมชน (Community) หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งเอาไว้

อย่างยั่งยืน (Sustainable) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุง คุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมที่ลุกลามอย่างช้าๆ

ศักยภาพ หมายถึง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

สินค้าที่ระลึก หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เก็บรักษาไว้หรือใช้เป็นเครื่องเตือนความจำเกี่ยวกับเรื่องราวหรือ

เหตุการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ให้เกิดการคิดถึงหรือนึกถึงเรื่องราวที่ได้เกี่ยวข้อง ให้สิ่งที่ผ่านมาในอดีตกลับกระจ่างขึ้นในปัจจุบัน เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคล เรื่องราว ฯลฯ ที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อกระตุ้นหรือเน้นย้ำความทรงจำให้คิดถึงหรือนึกถึงอยู่เสมอในบุคคล เหตุการณ์หรือเรื่องราว ฯลฯ นั้น สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์และประเพณีบางอย่าง

อาหารพื้นถิ่น หมายถึง อาหาร ที่ประชาชนบริโภคอยู่ในชีวิตประจำวันและบริโภคในโอกาสต่างๆ โดยอาศัยเครื่องปรุง วัสดุที่นำมาประกอบอาหารจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากแหล่งธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ ด้วยการเก็บของป่า การล่าสัตว์ การจับสัตว์น้ำ และจากการผลิตขึ้นมาเอง เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยมีกรรมวิธีทำเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งรสชาติที่เป็นเฉพาะถิ่นแตกต่างกันไป

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หมายถึง เป็นเป้าหมายการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับคู่ค้า และเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจระดับโลก รวมถึงมีการยกเว้นภาษีสินค้าบางชนิดให้กับประเทศสมาชิก ส่งเสริมให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่งคั่ง มั่นคง ประชาชนอยู่ดีกินดี โดยจะมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน และจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน และแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี

4. ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Outputs)

- 1) ข้อมูลความต้องการด้านระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอ
ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 2) รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..
พลาต กรณีกิจาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 4) ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 5) การสร้างเสริมศักยภาพสินค้าที่ระลึกและอาหารพื้นถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวสู่การเป็น
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีกิจา อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 6) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Research)
- 7) บทความงานวิจัย จำนวน 1 บทความ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

- 1) ได้รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 2) ได้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..
พลาต กรณีกิจาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) ได้ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อ
เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์
- 4) ได้แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
- 5) ได้แผนพัฒนานการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์

6. แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวนาระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไปเป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนได้

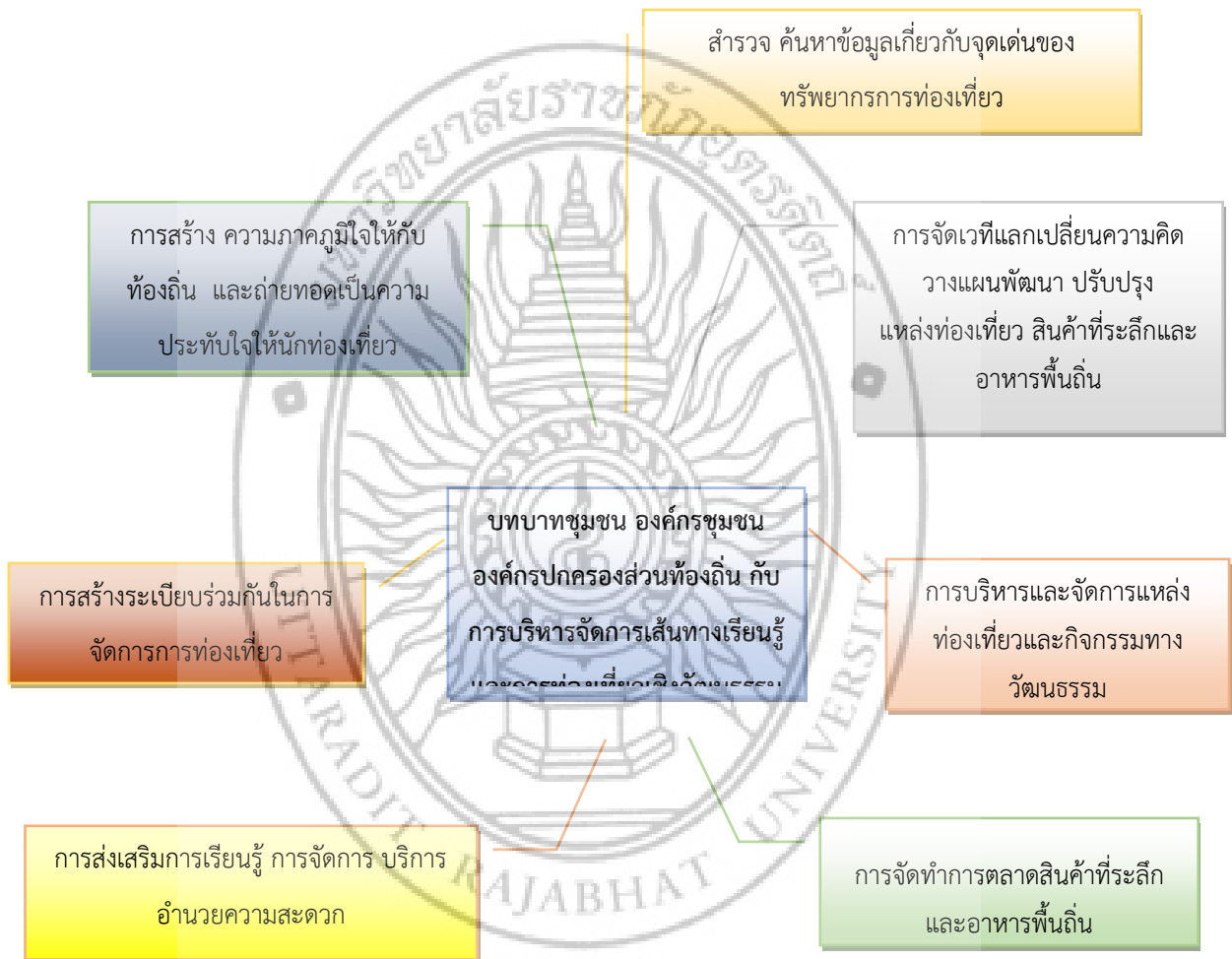
2) ชุมชนต่างๆ สามารถนำการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไปเป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนได้

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งนาระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไปเป็นแนวทางในการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลของตนได้

7. กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังแสดงในแผนภาพ

แผนภาพ กรอบความคิดเพื่อการวิจัยการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

บทที่ 2

วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คณะนักวิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์/คติชนวิทยา
6. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
8. แนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด
9. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
10. ทฤษฎีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ
11. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
12. แนวความคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
13. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน
14. การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)
15. สภาพทั่วไปของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
16. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (มปป. : 2) กล่าวว่า วัฒนธรรมตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Culture” มาจากภาษาลาติน คือ “cultura” ซึ่งแตกมาจากคำว่า “colere” หมายถึง การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (cultivate) โดยทั่วไปแล้วการใช้คำนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนและโครงสร้างทางสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติที่สำคัญ ความแตกต่างกันของการให้ความหมายของคำว่า

วัฒนธรรมขึ้นอยู่กับการใช้ แนวคิด และทฤษฎีที่แตกต่างกัน รวมถึงเกณฑ์การประเมินประพจน์ การปฏิบัติที่แตกต่างกัน

ในสังคมไทย คำว่า วัฒนธรรม ได้ถูกนิยามโดยรศ.ภก.ท.ภาษาบาลีและภส.น.สกฤต คำว่า “วัฒนธรรม (วัฒนธรรม)” หมายถึงความเจริญงอกงาม ส่วน คำว่า “ธรรม (ธรรม)” หมายถึง ความดี ความงาม กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ เมื่อรวมกันเป็นวัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงามที่เจริญเติบโต

กระทรวงวัฒนธรรม (มปป. : ก) วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของผู้คน ในสังคมที่ได้รับการสั่งสมจากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งแสดงออกในรูปสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความคิด สติปัญญา รวมทั้งระบบคุณธรรมซึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงออกนี้อาจอยู่ในรูปแบบที่จับต้องได้ (เช่น การแต่งกาย เทคโนโลยี ศิลปะ) และรูปแบบที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม) ซึ่งสัญลักษณ์ทั้งสองรูปแบบนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรม (มปป. : 4) ได้แบ่งประเภทของ วัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) หมายถึง สิ่งประดิษฐ์และสิ่งสร้างที่มนุษย์คิดค้น ขึ้น เช่น สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน อาคารบ้านเรือน เสื้อผ้า เครื่องประดับ ตกแต่ง บางครั้งถูกเรียกขานว่าวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture)

2. วัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) หมายถึง ที่เราเรียกววัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture) หมายถึง แบบแผนในการดำเนินชีวิต หรือ ประพจน์ ปฏิบัติ ที่เกิดจากความเชื่อ ความเชื่อ ซึ่งปรากฏในรูปของการกระทำ เช่น การใช้ภาษา การยึดถือศีลธรรม จารีตต่างๆ

นิยพรรณ (พลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550: 34) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้แตกต่างกัน 2 ความหมายคือ

1. ความหมายในเชิงมนุษยศาสตร์ วัฒนธรรม หมายถึง ความดีงาม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของคน หรือ สิ่งของ จะต้องแสดงออกถึงความดีงามจึงจะเป็นวัฒนธรรม สังคมไทยโดยความเป็นจริงเน้นความหมายนี้

2. ความหมายในเชิงสังคมศาสตร์ วัฒนธรรม หมายถึง ขบวนการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอนเรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตที่เป็นรูปแบบเดียวกัน และเก็บไว้เป็นมรดกตกทอดส่งต่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมต่อไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551 : 4) ได้สรุปความหมายของคำว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎ เกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ รวมทั้งจัดระเบียบ ตลอดจน ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยได้วิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน

จากความหมาย คำนิยาม คำจำกัดความที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ สามารถสรุปความหมายได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงามที่เป็นระบบความคิด แบบแผน การดำเนินชีวิตทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการจากการสั่งสม ถ่ายทอดออกมา ทั้งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญทางจิตใจและความคิด ได้รับการสั่งสม สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือคิดค้นขึ้นมาใหม่ได้เปลี่ยนแปลงได้ มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสังคมแต่ละแห่ง

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 53-54) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรม ได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัสได้ เพราะมันเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด น้ำหนักแตกต่างกันไปตั้งแต่ จอบ เสียม มีด หม้อ บ้าน รถยนต์ รถไฟไปจนถึงเครื่องใช้จักรกลประเภทต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ (Non- Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาดหรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก วัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งย่อยเป็น 5 ประเภท ได้แก่

2.1 สถาบันสังคม คือ ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการกับปัญหา พื้นฐานของสังคม สถาบันสังคม มีหลายประเภท เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันการแพทย์ เป็นต้น

2.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งเป็นอีก 5 ประเภทย่อย คือ

2.2.1 ศาสนา ทุกศาสนาจะมีหลักศาสนาซึ่งเป็นข้อห้าม เช่น ศาสนาพุทธ มีศีล 5 ศีล 8 เป็นกลไกควบคุมทางสังคม

2.2.2 ความเชื่อทางสังคม เป็นระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทย มีความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ บาป บุญ โลกหน้า เป็นต้น

2.2.3 ค่านิยม เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่าคนก็อยากได้ ค่านิยมของสังคมทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมได้

2.2.4 ประเพณีต่าง ๆ สังคมแต่ละสังคมจะมีประเพณีต่างๆที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา บางประเพณีมีอายุหลายร้อยปี เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีการบวชนาค เป็นต้น การที่คนปฏิบัติตามประเพณีจะทำให้เกิดระเบียบในสังคมได้

2.2.5 กฎหมาย คือ การควบคุมทางสังคมโดยตรง กฎหมายมีความสำคัญทางสังคมสมัยใหม่ เพราะช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคมได้เป็นอย่างดี

2.3 ศิลปะ ในกลุ่มนักวิชาการยังมีข้อขัดแย้งกันทางความคิดเห็นในประเด็นที่ว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่ในความเป็นจริงนั้น ศิลปะเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสองประเภทเพราะศิลปะในที่นี้ หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ เช่น ประติมากรรมจิตรกรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี-นาฏกรรม และวรรณกรรม เป็นต้น

2.4 ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ติดต่อสื่อสารกัน ได้แก่ ภาษา ภาษาในที่นี้ หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้ง กิริยาท่าทางที่ใช้สื่อสารกันด้วย

2.5 พิธีกรรม เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น เช่น ในงานศพ ประกอบด้วยพิธีต่าง ๆ ที่ต้องทำในแต่ละช่วงเวลา เช่น พิธีรดน้ำศพ พิธีสวดพระอภิธรรม พิธีฌาปนกิจศพ เป็นต้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2551 : 16-18) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมในสังคม ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity)
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man made)
3. วัฒนธรรมมีการยอมรับร่วมกัน (Is shared)
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ (Is learned)
5. วัฒนธรรมต้องมีการถ่ายทอด (Is transmitted)
6. วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน (Varieties)
7. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (Is changed)
8. วัฒนธรรมอาจจะสลายไปได้ (Dead culture)
9. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายๆสิ่งหลายๆอย่าง (Intergrative)
10. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม (Social heritage)

สรุป วัฒนธรรมนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ วัฒนธรรมที่ไม่มีตัวตน จับต้อง สัมผัสไม่ได้ เช่น ภาษา มารยาท ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ฯลฯ และ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น เสื้อผ้า งานฝีมือ หัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมต่าง ๆ ฯลฯ

2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2549 : 14) ได้ให้อธิบายที่มาและความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” มีที่มาจาก 4 คำรวมกัน ได้แก่ “ภูมิ” (นาม) หมายถึง แผ่นดิน “ทัศน์” (นาม) หมายถึง ความเห็น การมองเห็นสิ่งที่รู้เห็น ดังนั้น “ภูมิทัศน์” หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศ ทั้งที่ปรากฏตามจริงและภาพลักษณ์ในจิตใจที่รู้สึกได้ ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญ ความงอกงาม “ธรรม” หมายถึง คำประกอบท้ายคำที่เป็นนามธรรม เมื่อประกอบแล้วความหมายจะไม่ต่างไปจากเดิม ดังนั้น “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต สืบทอดและพัฒนาสังคมของตนเอง แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคมมนุษย์เป็นประโยชน์ทั้งกาย เช่น การใช้สอย การบริโภค หรือเป็นประโยชน์ทางใจ เช่น ความเจริญตา เจริญใจ สอดคล้องกับการแบ่งวัฒนธรรมเป็นสองอย่าง คือ วัฒนธรรมทางรูปธรรม (บ้านเรือน ศาสนสถาน การแต่งกาย อาหาร ยารักษาโรค ศิลป สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และ วัฒนธรรมทางนามธรรม (คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา วรรณกรรม การปกครอง การเมือง การศึกษา ศาสนา)

นอกจากความหมายข้างต้นแล้ว “วัฒนธรรม (CLUTURE)” ยังหมายถึง ระเบียบปฏิบัติ ความเชื่อ ศิลปะ หรือผลผลิตจากความคิด การกระทำอื่นใดของผู้คนและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคมอันสะท้อนถึงค่านิยมหรือคุณค่าทางสังคมผ่านประวัติศาสตร์

คำว่า วัฒนธรรม ในพจนานุกรมเบื้องต้นภาษาอังกฤษ-ไทย (ทักษิณา สวานานนท์:2537:63) หมายถึง ประเพณี ความเชื่อ ศิลปะ วิถีชีวิตและสังคมของประเทศหรือกลุ่มชน ความเชื่อและทัศนคติต่อบางสิ่งบางอย่างที่ผู้คนในกลุ่มหรือองค์กรถือร่วมกัน

ดังนั้น “ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ” ก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพ แวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญงอกงามและพัฒนาสังคมของมนุษย์

นักภูมิศาสตร์ (อ้างในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : 2549 : 16) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ไว้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” เป็นร่องรอยและหลักฐานการเปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดิน พื้นที่ภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมโดยมนุษย์ จากกิจกรรมตามวิถีชีวิตของชุมชน หรือชาติพันธุ์นั้น ซึ่งแสดงออกในลักษณะรูปธรรมหรือนามธรรม อันได้เรียนรู้และถ่ายทอดสั่งสมกันมานาน เป็นพัฒนาการตั้งแต่บรรพบุรุษสู่ลูกหลาน อาทิ การสร้างบ้านเรือน ที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ถนนหนทาง พื้นที่เกษตรกรรมและชุมชน อันเป็นสิ่งที่จับต้องได้รวมทั้งสิ่งที่จับ

ต้องไม่ได้ คือ บรรยากาศที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพจากชุมชนเฉพาะแห่งนั้น โดยอาจเรียกว่าเป็นบุคลิกของพื้นที่นั้น (เอกลักษณ์) อันรับรู้ได้จากภาพที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้รับและวิถีของผู้คนที่อยู่ ณ ที่แห่งนั้น

โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (2548 : 2) ได้ให้คำจำกัดความของ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ไว้ว่า หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ประกอบด้วยแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ อันมีความเกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางด้านความงาม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดและพัฒนาการของสังคมหนึ่ง ๆ ผ่านลักษณะทางกายภาพและการใช้งานของพื้นที่ และนิยามดังกล่าวข้างต้นยังสอดคล้องกับ ความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม (Cultural Environment)” ซึ่งโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่สะท้อนและบอกเล่าเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ อันมีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของพื้นที่โดยรวมมากกว่าสถานที่จุดเดียวจึงสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนโดยทั่วไปได้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กระทรวงวัฒนธรรม : 2549 : 26) ได้อธิบายหลักการและเหตุผลของการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีความสำคัญมีคุณค่าเป็นสิ่งที่สามารถแสดงเอกลักษณ์ของสังคม หรือชุมชนและสะท้อนถึงพัฒนาการการดำรงอยู่ของสังคมนั้น หากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมก็อาจทำให้ถูกทำลายลงด้วยสาเหตุต่างๆทั้งจากธรรมชาติและน้ำมือของมนุษย์ เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกับทรัพยากรอื่น ๆ ซึ่งมีโอกาสที่จะสูญหายหรือถูกทำลาย ทำให้เหลือน้อยลงได้ จึงน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตจะไม่มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมหลงเหลือไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและใช้ประโยชน์ต่อไป จึงต้องมีการจัดการที่ดีก่อนที่จะสายเกินไป

ความจำเป็นที่ต้องมีการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ ไม่มีสิ่งใดทดแทนหรือทำขึ้นใหม่ได้ หากถูกทำลายแล้วไม่มีทางนำกลับมาใหม่ได้ วัตถุประสงค์สูญหาย ถูกทำลายหรือหมดไป เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอยู่หรือเอกลักษณ์ของสังคมนั้น เป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มีแนวคิดด้านการจัดการวัฒนธรรม

แผนการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยทั่วไปมีโครงสร้าง 3 ขั้นตอน (ชนัญ วงศ์วิภาค. 2547: 1 อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ: 2549: 27) คือ

1. ศึกษาข้อมูล รายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่และโครงสร้าง
2. ประเมินผลและกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการรวมทั้งแสดงเหตุผลประกอบ

3. กำหนดวิธีการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามแต่ละพื้นที่จะมีรายละเอียดเฉพาะต่าง ๆ กัน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบางแห่งมีความสำคัญและคุณค่ายิ่ง สมควรต้องอนุรักษ์ ป้องกัน รักษาไว้ หลักการจัดการภูมิทัศน์ของ International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวความคิดในการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : 2549 : 27) ซึ่งประกอบด้วย

1. การรักษาภูมิทัศน์ วัฒนธรรมต้องการการสนับสนุนในเชิงเศรษฐกิจ
2. การรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมต้องการการสนับสนุนจากท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง
3. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ต้องมีการศึกษาในรายละเอียด เก็บข้อมูล วิเคราะห์ เพื่อการจัดการได้อย่างเหมาะสม

4. การวางแผนการจัดการต้องมีการวิเคราะห์คุณค่า จุดมุ่งหมาย ผลกระทบ และข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม

5. กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ควรยืดหยุ่นได้ และต้องคำนึงถึงสิทธิของคนในท้องถิ่นเนื่องจากประชากรโลกมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น แต่ในทางกลับกันทรัพยากรกลับลดจำนวนลงมากขึ้นตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นทางออกของประชาคมโลก ภายใต้หลักการการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้รวมถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่หนึ่ง (Carrying Capacity) ทั้งในแง่ของระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งต้องนำทุกปัจจัยมาพิจารณาร่วมกัน ส่วนเป้าหมายหลักของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข” เพราะเมื่อทุกคนรับรู้และเข้าใจถึงคุณค่าด้านต่างๆแล้ว จะเป็นแรงจูงใจให้ทุกคนปกป้องและอนุรักษ์มรดกท้องถิ่น รวมทั้งแปลความหมายให้ผู้มาเยือนทราบและช่วยกันอนุรักษ์พัฒนาต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549 : 39) กล่าวว่า แนวทางการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ ความต้องการใช้สอยร่วมสมัยและคุณค่าด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ ในการจัดการทางภูมิทัศน์ใดอาจไม่ใช้แนวทางการจัดการเพียงด้านเดียว แต่อาจต้องประยุกต์หลายๆแนวทางเข้าด้วยกันซึ่งสามารถสรุปแนวทางการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ดังนี้ การดูแลรักษา(Maintenance) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration)

การสร้างชิ้นใหม่ (Reconstruction) การปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ (Adaptation) การพัฒนา หรือสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ (Development and Creation)

1. การดูแลรักษา (Maintenance)

ขั้นแรกของการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรม คือการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง สมบูรณ์ มีความเรียบร้อยอยู่เสมอ ทำได้โดยง่าย ไม่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ และไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เนื่องจากเป็นการเฝ้าระวัง ไม่ให้มรดกทางวัฒนธรรมเกิดความเสื่อมสภาพอย่างรุนแรง ด้วยการตรวจดูแลอยู่เสมอ หากเริ่มเกิดสภาพเสื่อม ก็สามารถซ่อมแซมได้ทันที ดีกว่าปล่อยให้เสื่อมสภาพลงแล้วมาปฏิสังขรณ์ภายหลังซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก นอกจากนี้การบูรณะดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างโดยรวม ทั้งเรื่องความถูกต้องในรูปแบบ และวัสดุที่ใช้

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชนบทนั้นเป็นแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภูมิทัศน์โดยทั่วไปมีความโดดเด่นในแง่ของสภาพแวดล้อมแบบธรรมชาติการดูแลรักษาจึงต้องการเพียงแค่การปรับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ให้เรียบร้อย สะอาดตา ไม่รก รุงรัง และไม่เป็นจุดเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายจากสัตว์ร้ายและปัญหาอาชญากรรม

หลักการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในขั้นตอนนี้ ผู้เกี่ยวข้องต้องช่างจดช่างจำพร้อมที่จะเรียนรู้ถึงกระบวนการ การคัดสรรและการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่สมดุลทางธรรมชาติ หากเรารู้จักสังเกตและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมก็จะเป็นการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยชุมชนสามารถทำได้เองและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายใดใด

2. การรักษาให้คงสภาพ (Preservation)

การรักษาให้คงสภาพ เป็นแนวความคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากแนวคิดด้านการอนุรักษ์ของโลกตะวันตกและมักใช้กับโบราณสถานที่ขาดการใช้สอยร่วมสมัยของปัจจุบันไปแล้ว คุณค่าของแหล่งโบราณสถานเหล่านี้จึงมีประโยชน์ในแง่ของการศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของคนในอดีต สาเหตุที่เลือกใช้วิธีอนุรักษ์ไว้ตามสภาพดั้งเดิมเนื่องจากไม่ต้องการให้มีการนำสิ่งแปลกปลอมมาต่อเติมบนตัวโบราณสถานนั้น ๆ เพราะจะเป็นการบิดเบือนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และอาจก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้มาศึกษาได้ ในกรณี โบราณสถานอาจเสื่อมสภาพจนไม่สามารถบอกถึงลักษณะดั้งเดิมได้ หรือหากบูรณปฏิสังขรณ์จะต้องมีหลักฐานชัดเจนที่แสดงถึงรูปแบบดั้งเดิม หากมีการบูรณะตามความคาดเดาถึงรูปแบบแล้ว จะเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างสิ้นเชิง และสร้างข้อมูลที่ผิดพลาดได้ อีกทั้งโบราณสถานกลุ่มนี้ได้ตัดขาดไปจากการใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนไปแล้วจึงไม่มีความจำเป็นใดใดที่จะจะต้องบูรณสถานเหล่านี้มากกว่าการเสริมความแข็งแรงเท่านั้น

การจัดการในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดการที่ใช้กับโบราณสถานที่มีความสำคัญของชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของกรมศิลปากรแต่ก็สามารถนำมาใช้กับมรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชนได้บางกรณี

3. การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration)

การบูรณะคือการซ่อมแซม ปรับปรุงให้สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด แต่ก็ควรจะให้แยกแยะถึงสิ่งที่มีอยู่เดิมและสิ่งที่ปรับปรุงใหม่ได้ การจัดการในลักษณะดังกล่าวมุ่งหมายเพื่อให้คุณค่าที่เป็นนามธรรมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในแง่ของคุณค่าด้านจิตวิญญาณและคุณค่าต่อการศึกษา เนื่องจากการแปลความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะกระบวนการทัศน์และวิถีชีวิตของคนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจนขาดความเชื่อมโยงกับในอดีต เป็นผลให้การมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาและความเข้าใจที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตนก็ลดต่ำลงไปด้วย หากมีการบูรณะให้เกิดภาพที่ชัดเจนของมรดกทางวัฒนธรรมแก่ผู้สนใจ ย่อมจะสร้างแรงบันดาลใจ สร้างประสบการณ์ และสร้างจินตนาการถึงคุณค่าด้านต่างๆของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการบูรณะอาจครอบคลุมไปถึงการรื้อถอนสิ่งต่อเติมซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมทำให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นลดลงไปด้วย

4. การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction)

การสร้างขึ้นมาใหม่ คือ การทำให้มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เคยสูญเสีรูปร่างไป หรือพังทลายลงมาให้กลับมาอยู่ในรูปแบบที่เคยเป็น แต่การจัดการลักษณะดังกล่าว ต้องขึ้นอยู่กับปริมาณของข้อมูลหลักฐานที่มีอยู่ว่าเพียงพอหรือไม่ เช่น มีการบันทึกข้อมูลเอาไว้ในรูปแบบต่าง ๆ มีการถ่ายภาพและมีการสำรวจจริงวัดอาคารไว้แล้ว เป็นต้น

แนวความคิดในเรื่องการสร้างขึ้นมาใหม่นี้ แม้ว่าอาจจะไม่สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์ ที่คำนึงถึงความจริงแท้ของวัสดุ แต่ทว่าเมื่อมีการใช้สอยร่วมสมัย หรือในกรณีที่อาคารนั้น ๆ เป็นอาคารที่มีความสำคัญมากในแง่จิตวิญญาณ หรือการใช้สอยของผู้คนก็มีเหตุผลที่จะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่เพื่อสนองความต้องการใช้สอยนั้นๆ

5. การปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ (Adaptation)

การปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหน้าที่เดิมของอาคาร หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเพื่อมาตอบสนองหน้าที่ใช้สอยใหม่ แต่ในการปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยใหม่นั้น ต้องคำนึงถึง

คุณค่าด้านต่างๆของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญ เพราะว่ากิจกรรมใหม่บางประเภทอาจส่งผลกระทบต่อหรือลดทอนคุณค่าด้านต่างๆของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นลง มีหลัก คือ

5.1 สำหรับกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยใหม่ ควรจะเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่มีอยู่เดิมมาก่อนแล้วในพื้นที่ ทั้งในแง่ของประเภท ขนาด รูปแบบ สัดส่วน สี และพื้นผิว ควรจะคล้ายคลึงกับสิ่งที่มีอยู่เดิม แต่ควรหลีกเลี่ยงการเลียนแบบที่อาจจะก่อให้เกิดความสับสนว่าของสิ่งไหนเป็นสิ่งดั้งเดิม ของสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นใหม่

5.2 หัวใจหลักประการหนึ่งของการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ การใช้สอย หรือการใช้ประโยชน์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยความต้องการดังกล่าวนี้ ต้องเป็นความต้องการที่เกิดจากชุมชนที่ใช้สอยหรือเป็นเจ้าของพื้นที่นั้นโดยตรง

6. การพัฒนา หรือ สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ (Development and Creation)

การพัฒนาและการสร้างสรรค์ใหม่ เป็นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่มากที่สุด จากแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด แนวความคิดดังกล่าวไม่ได้ปฏิเสธหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อ การพัฒนาหรือการสร้างสรรค์ใหม่แต่อย่างใด เพียงแต่ระบุว่า การพัฒนาหรือการสร้างสรรค์ใหม่นั้นจะต้องมีคุณค่า มีประโยชน์ใช้สอยต่อชุมชนเจ้าของพื้นที่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โดยตระหนักว่า ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อทุกพื้นที่จนเข้าสู่สภาวะการณ์ที่โลกไม่อาจเสียดุลใดได้อีกต่อไปแล้ว ทรัพยากรที่เราใช้สอยนี้ เป็นสิ่งที่เราหิбыืม มาจากลูกหลานในอนาคตเพราะฉะนั้น ประเด็นของการพัฒนาหรือการสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ของพื้นที่ จึงต้องผ่านการวิเคราะห์พิจารณาอย่างละเอียด ลึกซึ้ง และต้องระดมความคิดเห็นจากผู้รู้หลายแขนงทั้งเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดประโยชน์สูงสุดในแง่ของการใช้สอย และต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และควรออกแบบโดยให้ความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมในพื้นที่ด้วย

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น มีแนวทาง ดังนี้ การดูแลรักษา (Maintenance) การรักษาให้คงสภาพ(Preservation) การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration) การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction) การปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ (Adaptation) การพัฒนาหรือสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ (Development and Creation)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กฤษฎา พิณศรี พนา จินดาศรี อลงกต เพชรศรีสุก (2550: 202) ได้เสนอแนะเชิงนโยบาย เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ว่า

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทางที่เข้าถึงแหล่งโบราณสถาน ระบบไฟส่องสว่างรอบบริเวณ มีระบบท่อน้ำประปาหรือน้ำสะอาดที่ใช้ได้ตลอดเวลา มีห้องสุขาที่เพียงพอ มีร้านอาหารหรือศูนย์โภชนาการที่ถูกต้องลักษณะ มีที่พักแรม พร้อมจัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม มีการจัดตั้งร้านค้าของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมืองบริการนักท่องเที่ยว

จังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ด้านการท่องเที่ยว สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ตามศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือโรงแรม เป็นต้น

การร่วมมือพัฒนาโบราณสถานโดยการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพดี นำท่องเที่ยว หากความรู้ เพลิดเพลิน รักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมโดยรอบ มีการปรับปรุงรักษาภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น และป้องกันมิให้เกิดสิ่งเรียกว่า “ทัศนอุจาด” แก่โบราณสถาน อันจะทำให้ตัวโบราณสถานด้อยคุณค่าความงามลง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2549 : 25) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่ง que แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัยหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เน้นศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอย่างตั้งใจ แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การเที่ยวชมแหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึงการเดินทางไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ เพื่อความเพลิดเพลิน พร้อมกับรับรู้และเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นนั้น ๆ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ ชากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ พระราชวัง วัง พระตำหนัก ตำหนัก พระที่นั่ง คุ่มปราสาทหิน ปราสาท ภู อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาลวีรชน สุสาน ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง พิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

2. การเที่ยวชมวัฒนธรรม ประเพณี หมายถึง การเที่ยวชมในสถานที่หรือพื้นที่ที่มีการจัดงานเทศกาลประเพณีและวัฒนธรรมประจำชาติหรือประจำท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ เป็นต้น

3. การเที่ยวชมวิถีชีวิต หมายถึง การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่นในลักษณะ “โฮมสเตย์” โดยอยู่บ้านเดียวกับชาวบ้านและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำอาหาร ประกอบอาชีพ ทำงานฝีมือ เช่น จักสาน ทอผ้า ฟ้อนรำ เป็นต้น

4. การเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม หมายถึง การเที่ยวในสถานที่หรือสถาบันที่ให้ บริการด้านการศึกษาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะ มีการจัดการ มีการวางแผนล่วงหน้า มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีครูผู้สอนที่ชำนาญการ เช่น การสอนทำอาหาร มวยไทย ดนตรีไทย นวดแผนไทย งานเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

รุ่งรัตน์ ทองสกุล (2549 : 365) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการทางวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นให้ชุมชนในท้องถิ่นมีจิตสำนึก มีความภาคภูมิใจ ในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณีของตนก่อนเป็นอันดับแรก และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในวิถีชีวิต ประเพณี วรรณกรรมท้องถิ่นของตนว่ามีคุณค่าอย่างไร

2. ลักษณะของการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นกับธรรมชาติ ชุมชนท้องถิ่นกับวิถีชีวิต ประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่น ในลักษณะของการประสาน สัมพันธ์ระหว่าง การอนุรักษ์ การจัดการองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการชุมชนให้มีคุณภาพ ไม่ทำลายธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิตและวรรณกรรมท้องถิ่นซึ่งมีคุณค่าต่อชุมชน

3. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเพิ่มพูน ประสบการณ์ ความรู้ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลุกจิตสำนึกที่ดีแก่นักท่องเที่ยว องค์กร ชุมชนให้เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวดังกล่าว

4. ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการวางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน วางกลยุทธด้านการประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก

5. ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เยาวชนรักการอนุรักษ์วิถีชุมชน ประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนการทำให้เยาวชนดังกล่าวทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหรือเป็นมัคคุเทศก์อาสาสมัครให้นักท่องเที่ยวได้

6. ควรมีการจัดทำตารางปฏิทินประจำปีของแต่ละชุมชนประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ เพื่อจะได้เลือกท่องเที่ยวได้ตรงกับช่วงเทศกาล/กิจกรรมที่สนใจ

ธนภุต สังข์เฉย (2550 : 59) ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม (Cultural and Historical Tourism) ไว้ว่า เป็นรูปแบบการเดินทางไปเยือนสถานที่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี พิพิธภัณฑสถาน แหล่งสถาปัตยกรรม นิทรรศการทางศิลปะ หรือ การแสดงต่างๆที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งสถานที่ศาสนิก

สรุป การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงหมายความรวมถึง การเที่ยวชมแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี สถานที่ทางวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตอันงดงาม และได้รับความเพลิดเพลินจากการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่หรือเหตุการณ์นั้น ๆ

4. แนวคิดเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาอย่างยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549 : 45) ได้กล่าวถึงวิธีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไว้ 4 วิธี ดังนี้

1. การสงวน (Preservation) เป็นการเก็บรักษาไว้ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ทางตรงที่ทำให้ต้องสูญเสียแหล่งท่องเที่ยว แต่อาจจะอนุโลมให้ใช้ประโยชน์ทางอ้อมที่ไม่สร้างความเสียหายให้เกิดแก่แหล่งท่องเที่ยว เป็นเหตุให้พื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ส่วนใหญ่ ต้องมีการสงวนไว้โดยประกาศเป็นเขตอนุรักษ์หรือพื้นที่คุ้มครอง (Protected Area) เช่น อุทยานแห่งชาติ หรือรบกวนองค์ประกอบต่างๆของพื้นที่ แต่อนุญาตให้เข้าไปใช้ประโยชน์ทางอ้อม โดยเข้าไปศึกษาวิจัย ท่องเที่ยว พักผ่อนและนันทนาการ หรืออาจยอมให้ชุมชน ท้องถิ่นใกล้เคียงเข้าไปเก็บของป่าในส่วนที่เพิ่มพูนได้เป็นบางอย่าง

2. การป้องกัน (Prevention) เป็นการป้องกันไม่ให้แหล่งท่องเที่ยวถูกบุกรุก ทำลาย หรือรบกวนสร้างความเสียหาย สามารถนำมาใช้ได้ทั้งเชิงกายภาพที่เป็นรูปธรรม เช่น กำหนดแนวเขต สร้างรั้วกำแพงล้อมรอบพื้นที่ สร้างอาคารสิ่งปกคลุมโบราณสถานที่มีอายุเก่าแก่มากๆ จะช่วยปกป้องการทำลายจากสภาพดินฟ้าอากาศที่มีส่วนทำให้ผุพังได้ระดับหนึ่ง รวมทั้งการจัดเจ้าหน้าที่คอยสอดส่องดูแล ส่วนเชิงนามธรรมจะเป็นการประชาสัมพันธ์ การให้การศึกษาความรู้ความเข้าใจเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องใช้กฎระเบียบข้อบังคับกฎหมายลงโทษ

3. การฟื้นฟู (Rehabilitation) เป็นการเสริมสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม หรือได้รับความเสียหายให้กลับคืนสภาพดั้งเดิม หรือใกล้เคียงสภาพดั้งเดิม เห็นได้ชัดจากแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ถูกทำลาย ก็มีการฟื้นฟูให้คืนความสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมนั้น ก็มีการฟื้นฟูและ

เสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น หรือเทศกาลงานประเพณีที่สืบเนื่องมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป

4. การบริหารจัดการ (Management) เป็นการดำเนินงานภายใต้การวางแผนตามนโยบายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววันั้น ๆ โดยการบริหารจัดการสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติจะต้องมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขต (Zoning) ย่อยๆ เพื่อประโยชน์ด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา (2549 : 276-277) ยังได้กล่าวว่า วิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานจะต้องดำเนินการตามวิธีการบริหารจัดการของกอง

1. การป้องกันการเสื่อมสภาพ (Prevention of Deterioration) เป็นการควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันการผุพัง ความเสียหายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งการป้องกันรวมถึง การควบคุมความชื้น อุณหภูมิ และแสงสว่าง เช่นเดียวกับ การสร้างมาตรการเพื่อป้องกันไฟ การลอบวางเพลิง การโจรกรรมและการทำลายอย่างป่าเถื่อน ในกรณีที่มีสภาพแวดล้อมแบบสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมือง ยังจะหมายความรวมถึงการลดมลภาวะในอากาศ การลดแรงสั่นสะเทือนจากการจราจรและการทรุดตัวของชั้นดินจากสาเหตุต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสูบน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้

2. การรักษาสภาพ (Preservation) เป็นการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บวัตถุขึ้นให้คงสภาพอยู่ ด้วยการแก้ปัญหาและหลีกเลี่ยง ตัวการทำให้เกิดความเสียหาย การดูแลรักษา การทำความสะอาดเป็นครั้งคราว การเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่เหมาะสม ส่วนการซ่อมแซมจะต้องกระทำเมื่อมีความจำเป็นป้องกันการผุพัง การรักษาสมบัติวัฒนธรรมให้คงอยู่ในสภาพเดิม การหมั่นดูแลตรวจสภาพอยู่เสมอเป็นพื้นฐานของการเก็บรักษา

3. การเสริมความแข็งแรง (Consolidation) เป็นการอนุรักษ์โดยตรง เพื่อเป็นการเสริมทางกายภาพ หรือเป็นการใช้วัสดุเชื่อม หรือช่วยพยุงเสริมเข้าไปในเนื้อวัตถุ เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีความคงทนและมีโครงสร้างที่แข็งแรงต่อไป ในกรณีสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ การเสริมความแข็งแรงจะทำได้โดยการจัดวัสดุประเภทกาว เข้าไปเชื่อมชิ้นส่วน เช่น ฉิวจิตรกรรม ฝาผนัง เป็นต้น สำหรับสมบัติวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น จิตรกรรมบนผืนผ้าใบ เป็นต้น การใช้วิธีการเสริมวัสดุใหม่ไว้ด้านหลังภาพ ส่วนการเสริมความแข็งแรงให้กับสถาปัตยกรรมจะต้องรักษาวัสดุเดิมให้แข็งแรง และอาจจะต้องเสริมวัสดุใหม่เข้าไปถ้าจำเป็น แต่จะต้องสอดคล้องกลมกลืน กับโครงสร้างเดิมโดยไม่เปลี่ยนรูปแบบ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดั้งเดิมที่มีอยู่ การทำความเข้าใจถึงระบบและองค์ประกอบของโบราณสถาน จะช่วยให้การใช้เทคนิคและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นไปได้อย่างดี

4. การบูรณะ (Restoration) เป็นการฟื้นฟูลักษณะเดิมของวัตถุนั้น ๆ ให้สอดคล้องประสานกับรายละเอียดและรูปร่างลักษณะเป็นสำคัญ ผู้บูรณะจะต้องคำนึงถึงวัสดุดั้งเดิม ตามหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารที่แท้จริง การสร้างเสริมส่วนที่หายไปจะต้องกลมกลืนกับของเดิม ในขณะเดียวกันต้องให้เห็นความแตกต่างระหว่างของใหม่กับของเดิม เพื่อไม่ให้เป็นการบิดเบือนหลักฐานของเดิม แต่การยกก้อนหินขึ้นส่วนสถาปัตยกรรมที่ร่วงหล่นลงมากลับขึ้นไปประกอบใหม่ ถือเป็นโครงสร้างเดิมได้อย่างถูกต้องและไม่เป็นการบิดเบือนลักษณะดั้งเดิมแต่อย่างใดเป็นวิธีการบูรณะชนิดพิเศษที่เรียกว่า “อนาสติโลซิส” (Anastylosis)

5. การสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction) เป็นสิ่งจำเป็นในกรณีที่ทรัพยากรนั้น ๆ ประสบวินาศภัย เช่น อัคคีภัย แผ่นดินไหว หรือภัยสงคราม อย่างไรก็ตามแม้การสร้างใหม่จะสามารถเลียนแบบรูปแบบของเดิมไว้ได้ แต่สิ่งที่ไม่อาจสร้างขึ้นมาทดแทนได้ คือ ฝีมือที่แสดงถึงความเก่าแก่ดั้งเดิมของเดิม

6. การประยุกต์ใช้สอย (Re-Evaluation) เป็นวิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด เพื่อให้ยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ การประยุกต์ใช้สอยอาคารเป็นทางเดียวที่จะรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และความงามของอาคารเหล่านั้นไว้ได้ อีกทั้งยังได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย

สรุป การอนุรักษ์ การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสงวนรักษา การป้องกันการฟื้นฟู และการบริหารจัดการ ส่วนวิธีการอนุรักษ์ตามหลักของกรมศิลปากร คือ การป้องกันการเสื่อมสภาพ การรักษาสภาพ การเสริมความแข็งแรง การบูรณะ การสร้างขึ้นใหม่ และการประยุกต์ใช้สอย

โครงการศึกษาแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : 2546) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ 3 ประการ ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ คือ

1. ความน่าดึงดูดใจของสถานที่ (Attractively) มีปัจจัยหลายประการที่สามารถดึงดูดความน่าสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชม ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งดึงดูดใจทางธรรมชาติ (Natural Attractions) เช่น ทิวทัศน์ สิ่งดึงดูดใจที่สร้างขึ้น (Built Attractions) เช่น สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งดึงดูดใจทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) เช่น พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ วัฒนธรรมและประเพณีประจำท้องถิ่น และสิ่งดึงดูดใจทางสังคม (Social Attractions) เช่น การพบปะ การประชุม สัมมนา การศึกษาวิถีชนท้องถิ่น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ (Amenities) อาจพิจารณาได้ว่าเป็นคุณลักษณะภายในแหล่งท่องเที่ยว หรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากไปชื่นชมคุณค่าและ/หรือความสุนทรีย์ สิ่งอำนวยความสะดวก หมายความว่ารวมถึง

สาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น ที่พัก อาหาร บริการข้อมูล ข่าวสาร แม้จะไม่ใช่ปัจจัยดึงดูดโดยตรง แต่หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพออาจทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจไปแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีความพร้อมกว่า

3. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibilit) ความสะดวกในการเข้าถึง หมายถึงความง่ายหรือความยาก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เขาตัดสินใจเลือกเดินทางไปเที่ยวชม ทั้งนี้ ความยากและง่ายของการเข้าถึง เป็นเรื่องของโครงสร้างทางพื้นฐานด้านการคมนาคม เช่น สนามบิน สถานีขนส่ง ท่าเรือ ทางรถไฟ ถนน ทั้งนี้ การเข้าถึงไม่ได้หมายถึงเส้นทางจากจุดเริ่มต้นถึงแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความสะดวกของการเดินทางภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ทั้งนี้ นอกจากคุณลักษณะศักยภาพเชิงการท่องเที่ยว ทั้ง 3 ประการแล้ว ยังมีภาพพจน์ (Images) ของสถานที่ที่มีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้เช่นกัน ภาพพจน์มีลักษณะความเป็นนามธรรม หมายถึง ความคิดและความเชื่อของบุคคลที่จะตัดสินใจไปยังสถานที่หนึ่ง ภาพพจน์ของสถานที่หมายรวมถึง ความมีชื่อเสียง ความสวยงาม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ความสะอาด ปลอดภัย และ/หรือ โอกาสในการเรียนรู้ประสบการณ์ เป็นต้น

แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) ที่กล่าวในการประชุม Earth Summit ที่จัดขึ้นที่เมืองริโอ เดอเนจาโร ประเทศบราซิล ในการประชุมร่างแผนแม่บทเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 โดยกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่นี้ ว่า หมายถึง “การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันแต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรที่ จะเป็นที่ต้องการในอนาคต” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 : 66)

นิศา ชัชกุล (2550 : 278) ได้กล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นหลังในการที่จะสนองต่อความต้องการของตนเอง นั่นคือ มรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคตจะต้องมีปริมาณและคุณภาพไม่ด้อยกว่ายุคปัจจุบัน การพัฒนาแบบยั่งยืนที่แท้จริงจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน หรือประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered Development) เป็นการพัฒนามีครอบครัวเป็นฐาน (Family Based Development) มีชุมชนเป็นฐาน (Community Development) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องมีการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กันไป ปรับปรุงแก้ไข ในส่วนที่เป็นปัญหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564

การประเมินสถานการณ์และแนวโน้มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

2.1 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยยังคงมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ด้วยศักยภาพของทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยว และความเป็นไทย ประเทศไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งด้านทำเลที่ตั้งในการเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อัญมณีไมตรีของคนไทย โดยในปี พ.ศ. 2558 World Economic Forum: WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 35 จาก 141 ประเทศทั่วโลก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวของประเทศไทย ยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่สุดด้านการท่องเที่ยว ของโลกในการจัดอันดับระดับนานาชาติ เช่น กรุงเทพมหานคร ได้รับเลือกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี 2558 โดย Master Card รางวัลชายหาดที่ดีที่สุดในเอเชีย ในปี ๒๕๕๘ จาก World Travel Awards รางวัลประเทศท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในด้านกาท่องเที่ยวครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน สถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการวิเวก ในปี 2557 รางวัลสถานที่เพื่อการประชุมและจัดงานยอดเยี่ยมจาก TTG Travel Awards ในปี 2557 และประเทศไทยได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว Grand Travel Award จากนิตยสาร Travel News นิตยสารธุรกิจท่องเที่ยวชื่อดังจากภูมิภาคแอฟริกาใต้ ในปี ๒๕๕๔ ติดต่อกันเป็นเวลา 9 ปี เนื่องจากความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและขีดความสามารถของประเทศไทยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมระดับโลก

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579

“ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาตามองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

1) ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ด้วยการยกระดับคุณภาพและเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเน้นการเพิ่มค่าใช้จ่ายและวันหยุดพักผ่อนครั้งของการเดินทางของนักท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

2) การเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมคุณภาพการเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ระหว่างนักท่องเที่ยวตามถิ่นที่อยู่ และระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาล โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ที่ประเทศไทยมีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา

3) การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ

4) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้ แก่ประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

5) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำรอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม กำรบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

1) พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เสริมสร้าง พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศ ในประเทศไทย รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการระดับโลก

2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐเอกชน และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ได้แก่ กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ การส่งเสริมสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนผู้ประกอบการให้ใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ การดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ทั้งในเชิงพื้นที่เชิงเวลาฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง

การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้นและการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือเทศกาลประจำปีในพื้นที่ต่างๆ การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ (Man - Made Attractions) เป็นต้น

5. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นในบริบทของสังคมที่เชื่อมโยงกับความคิดของปัจเจกบุคคลและโลกทางสังคม โดยมีการกระทำการสร้างสัญลักษณ์ (symbolizing) ได้แก่ ภาษา ท่าทาง ภาพลักษณ์ และวัตถุต่างๆ ที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทน (stand for) หรือแสดงถึง (signify) สิ่งอื่นทั้งตัวเราเองและสภาพแวดล้อม และเป็นภาพรวมที่มีลักษณะเฉพาะตน

6. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชน (Local Economy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นหรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้นแต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรวมถึงการมีระบบคุณค่าเข้าไปด้วย ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชนคือ เศรษฐกิจชุมชนจะไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน แต่จะเน้นให้ความสำคัญกับความร่วมมือของคนในชุมชน และจะไม่มีมีการผูกขาดในกิจการใด ๆ เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นในระบบเศรษฐกิจชุมชนจึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาความรวยกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นการผสมผสานระหว่างตัวเลขทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดทางสังคม และตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงแล้วเศรษฐกิจชุมชนมักจะถูกมองว่าเป็นเศรษฐกิจนอกระบบเท่านั้น ทั้งๆ ที่ควรถือว่าเศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญ และเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจในส่วนของประเทศ โดยหากพิจารณากันให้ดีจะพบว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนมีสัดส่วนแรงงานมากกว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานทั้งประเทศ แต่เมื่อคิดรายได้ที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจชุมชนกลับพบว่ามีค่าน้อยกว่าเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในเมือง หรือศูนย์กลางความเจริญเท่านั้น ซึ่งระบบเศรษฐกิจส่วนนี้ได้ดึงเอาประชาชนจากชุมชนในชนบทเข้าไปเป็นแรงงานเพื่อขับเคลื่อนความเจริญให้กับศูนย์กลางความเจริญดังกล่าวเป็นสำคัญ (อภิยุกต์ อำนวยกาญจนสิน. 2561 : เว็บไซต์)

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ใหมี่สวนรวมคิด (What) รวมทำ (How) รวมรับผลประโยชน์ (For Whom) บนรากฐานของความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ทั้งที่เป็นสินคาทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์การผลิตต่าง ๆ) ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหาได้ตามศักยภาพ ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหลงน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานีนอนามัย ฯลฯ) สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะผลิตอะไรใบบาง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ พวกเขาจะผลิตกันอย่างไร แล้วพวกเขาจะแบ่งปัน ผลประโยชน์จากการผลิตร่วมกันอย่างไร นั่นคือชุมชนจะต้อง คิดเอง ทำเอง และได้ประโยชน์เองสิ่งที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่เน้นไปที่ความต้องการของมนุษย์และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ซึ่งใบบาง (สุดใจ ทูลพานิชยกิจ. 2547 : 80-81)

1. มาตรฐานการครองชีพ เป็นการยกระดับรายได้และการบริโภคสินคาและบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ให้ประชากรมีสินคาและบริการ เพื่อการอุปโภคใบบางเพียง โดยการเร่งผลิตสินคาใบบางเพียงกับการบริโภค การพัฒนาสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การสาธารณสุข การศึกษา ฯลฯ เพื่อช่วยส่งเสริมใบบางประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น สนองความต้องการของคนในสังคมใบบางเพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมใบบางขึ้น

2. การกระจายรายได้ เป็นการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาใบบางถึงประชาชนส่วนใหญ่ใบบางทั่วถึง เพื่อลดช่องว่างใบบางรายได้ของประชาชน หรือการสร้างความเท่าเทียมกันใบบางรายได้ใบบางประชาชน การพัฒนาจึงมุ่งเน้นใบบางพื้นที่ชนบทและพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนมากเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ การลงทุนและการจ้างงานมีสวนกระตุ้นใบบางเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ใบบางประชาชน

3. การมีงานทำ จะทำให้ประชาชนมีรายได้ มีอำนาจซื้อสินค้าและบริการต่างๆ การลงทุนเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดการจ้างงาน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยและชนชั้นกลาง ซึ่งมีค่าความโน้มเอียงในการบริโภคสูงกว่าผู้มีรายได้มาก หากผู้มีรายได้น้อยหรือชนชั้นกลางมีรายได้ จะมีการบริโภคใช้จ่ายสูงขึ้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจไปในตัว ก่อให้เกิดการผลิตการลงทุนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การมีงานทำจะเป็นการคลี่คลาย และขจัดปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ

4. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน หมายถึงรวมถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรด้วย เพราะหากขาดการอนุรักษ์ทรัพยากร ก็จะไม่มีการใช้ทรัพยากรมาใช้อย่างยั่งยืน การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นการใช้ทรัพยากรตามหลักเศรษฐศาสตร์ คือ มีการใช้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ โดยมีการคำนึงถึงการมีทรัพยากรใช้ในอนาคต ทรัพยากรเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ หากประเทศใดมีทรัพยากรมาก ก็จะมีโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังในจิตสำนึกของประชาชนในชาติทั้งในแง่ของผู้ผลิตและผู้บริโภค

5. การควบคุมมลพิษ ซึ่งเป็นผลมาจากการผลิตภาคอุตสาหกรรม เกษตร บริการและอื่น ๆ มลพิษเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง สารพิษปนเปื้อน ฯลฯ นอกจากจะทำให้ลายระบบนิเวศวิทยาของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ปัญหามลพิษ เป็นปัญหาที่เกิดจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ การขยายขนาดการผลิตและความเป็นเมือง ตลอดจนการผลิตและการบริโภค ที่ขาดความรับผิดชอบต่อ หรือขาดการระมัดระวังเท่าที่ควร ปัญหามลพิษเป็นปัญหาที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ จนกำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการกำหนดมาตรการ ขอบบังคับ ตามกฎหมายเพื่อกำกับตรวจสอบ ควบคุมและแก้ไขปัญหา

6. การสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม เป็นการให้สิทธิและความเสมอภาคแก่ประชาชนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน แมวว่าประชาชนจะมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน แต่ทุกคนจะอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีขอบบังคับอย่างเป็นธรรม การสร้างความเป็นธรรมอาจทำได้โดยการปรับปรุงระเบียบ ขอบบังคับ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจอภิสิทธิ์ การผูกขาดและการส่งเสริมการกระจายอำนาจลงสู่ประชาชน ตลอดจนการสร้างระบบสังคม การเมืองที่มีการถ่วงดุลอำนาจ มีระบบการตรวจสอบความยุติธรรม การบริหารงาน เป็นต้น

7. การให้เสรีภาพแก่ประชาชน เป็นการให้อิสระเสรีกับประชาชนในการคิด การพูดการเขียน และการกระทำที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะทำได้ภายใต้กฎหมาย ซึ่งไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่นนอกจากนี้

รัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีทางเลือกในการประกอบการต่าง ๆ ในด้านอาชีพการศึกษา การเขารับการบริการด้านสาธารณสุข การใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น

ลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน ครอบคลุมถือเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัว ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด อันเป็นแรงงานที่พึ่งในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่นพึ่งตนเอง และพึ่งกันเอง ในชุมชนก่อน ที่สำคัญเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นการจะพัฒนาความสามารถของตนเองที่อยู่บนเส้นทางชีวิตของตนเองนั่นเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2533 : 42) เศรษฐกิจชุมชนระดับหมู่บ้าน ต้องพิจารณาจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชน และปัจจัยภายในอันได้แก่ พัฒนาการทางเศรษฐกิจของชุมชนเองที่มีประวัติความเป็นมาเป็นของตนเอง มีกลไกในการจัดสรรทรัพยากรเป็นของตนเอง ที่เรียกว่า เศรษฐกิจบ้าน ที่เป็นเศรษฐกิจที่แท้จริงของชาวบ้าน ระบบเศรษฐกิจบ้าน มีความต้องการจำกัด ผลิตเพื่อยังชีพ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต การแลกเปลี่ยนมีจำกัด ไม่มีจิตใจค้ากำไรหรืออยากแข่งขันหรือทำธุรกิจ หรือสะสมทุน หรือทำอุตสาหกรรมด้วยเครื่องจักร วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจถูกควบคุมปรับเปลี่ยนด้วยศาสนา จริยธรรมและประเพณีเป็นวงเขต ของเศรษฐกิจที่เป็นโลกของตัวเอง ที่ระบบทุนไม่อาจทำหน้าที่ให้เกิดการพัฒนา เทคโนโลยีและการพัฒนาเศรษฐกิจได้ เศรษฐกิจชุมชนที่ครอบคลุมคำอื่น เช่น เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพึ่งตนเอง มีนัยทางหลักการและแนวคิดเหมือนกัน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ความยั่งยืนมี 6 ประการ (สัมพันธ์ เตชะอธิก. 2545 : 4) คือ

1. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ไม่เป็นที่ หรือเป็นที่น้อยลดความต้องการทางด้านวัตถุ เพิ่มขีดความสามารถทางการผลิต โดยการศึกษา การเรียนรู้การแบ่งปันความรู้ เทคนิค และทรัพยากรด้วยกันเองและภายนอก ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีความยั่งยืนหมั่นเพียร ดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและศักดิ์ศรี มีความสมดุลทั้งภายในครอบครัวและการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเกื้อกูลกัน

2. การดูแลรักษาสุขภาพตนเองได้ รู้จักการกินอยู่หลับนอน การพึ่งตนเองทางสุขภาพศึกษาหาความรู้ สาเหตุอาการทางสุขภาพ

3. การรวมกลุ่มวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลากหลายกลุ่ม เปิดเวทีสำรวจปัญหาและทางเลือกที่แก้ไขได้จริงร่วมกัน

4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้วยจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาฟื้นฟูอนุรักษ์และพัฒนา โดยมีหลักคิดว่า คนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

5. การดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวการอยู่รวมกัน ในครอบครัวและชุมชน โดยไม่ละเลยและให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นที่มีองค์ความรู้ ในการดำรง ความเป็นชุมชนอย่างยั่งยืน

6. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน เน้นกระบวนการผลิต การแปรรูปลดการใช้สารเคมี การนำเอาเครื่องจักรกล พันธ์พืช พันธ์สัตว์และส่งเสริมเทคโนโลยีพื้นบ้าน

ความเข้มแข็งในชุมชนชนบทเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งคือ ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น สมาชิกของชุมชนมี ศักยภาพสูง สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับสูง มีทุน แรงงาน มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ใน กิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540 : 8-10) ระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีประชาชนในชุมชนช่วยกันคิดวางแผนและดำเนินการ ผลิตสินค้า โดยระดมพลังความสามารถด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ความรู้ ภูมิปัญญา ทุน และ การบริหารการจัดการมาแก้ไขปัญหาและเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ และดำเนินการธุรกิจกับชุมชนภายนอกได้โดยไม่เสียเปรียบ (โสภณ สุภาพงษ์. 2541 : 18-19) ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2543 : 145) ให้ความหมายคำว่า ธุรกิจชุมชน ในหนังสือธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่ เป็นไปได้ว่า หมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการได้กำไร คนทุกคนมีความรู้สึกรักอยากได้ อยากมี ทุกคนมีความต้องการไม่เพียงเฉพาะความต้องการพื้นฐาน แต่ยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก ในชีวิตอีกด้วย ความคิดเห็นเหล่านี้มีได้จำเพาะอยู่เพียงกลุ่มคนรวยเท่านั้น หากแต่ชาวบ้านธรรมดาหรือ คนยากจนทุกคน ต่างก็คาดหวังให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ธุรกิจชุมชนจะอยู่ได้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ จิตสำนึกและผลประโยชน์

การพัฒนาชุมชน (2544 : 27) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนไว้ในแผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเองว่า เป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชนร่วมกิจการและช่วยกันดำเนินงานด้วย ตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนหรือการรับช่วงงานไปทำจากเอกชน หรือกลุ่มองค์กรอื่นและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือการผลิต การตลาด ทุน การจัดการ ร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการการท่องเที่ยว การ พัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ส่งผลต่อคน ครอบครัวและชุมชน

สรุป ได้ว่าเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้าน เกษตรกรรมอุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ให้มีสวนรวมคิด (What) รวม ทำ (How) รวมรับผลประโยชน์ (For Whom) บนรากฐานของความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ “ทุน

ของชุมชน” ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์การผลิตต่าง ๆ) ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหาได้ตามศักยภาพ) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปได้โดยสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคม ขนส่ง เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานีนามัย ฯลฯ) สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า พวกเขาจะผลิตอะไรใดบ้างตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แลจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร นั่นคือชุมชน คิดเองทำเอง ใดเอง

7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้เข้ามามีโอกาสร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง (เดโช แสณภักดิ์. 2546 : 18)

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ปรารถนาหรือตั้งใจไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก (สุนันทา อ่ำไพเจนเจริญ. 2547 : 11)

การมีส่วนร่วม เป็นการที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนานั้นเป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญา การรับรู้ สามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548)

การมีส่วนร่วม เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ (ประพันธ์พงศ์ ชิมพงษ์. 2551)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจในการปฏิบัติงานและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของบุคลากรให้ดีขึ้นนั้นผู้นำจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนา มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร (สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. 2551)

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

แนวทางของการมีส่วนร่วมมีดังนี้ (ธนาภรณ์ เมทณีสฤติ. 2543)

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์
2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

ลักษณะเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของบุคคลจะต้องมีและเกิดขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่ (มณฑล จันทร์แจ่มใส.2551)

ลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคลเกิดจากพื้นฐาน 4 ประการคือ (ประชุม สุวัตติ. 2551)

1. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือจะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
2. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม คือผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

3. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วมคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมเล็งเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วมคือ เป็นผู้ที่มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

องค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีอยู่ 3 ด้าน ดังนี้ (มงคล จันทร์ส่อง. 2544)

1. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมนั้น ๆ ไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจดูว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

3. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

รูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรมีดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี.2547)

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร
4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ
6. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

ลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลมี 2 ลักษณะคือ (วรรณภา วงษ์วานิช. 2549)

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลสำเร็จสมบูรณ์

2. การมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือรูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับลักษณะหนึ่งลักษณะใดหรือในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

เดโซ แส่นภักดี (2546 : 30-31) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงานแรงทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

กระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็นแต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่เกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่าจะต้องมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. แนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด

ความหมายของส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)

Kotler (2000 : 14) ได้ให้ความหมายของส่วนประสมทางการตลาดไว้ว่า เป็นกลุ่ม ของเครื่องมือทางการตลาดที่องค์กรใช้ในการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ทางการตลาดกลุ่มเป้าหมาย

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 :34) ได้ให้ความหมายของส่วนประสมทางการตลาดว่าหมายถึง การผสมที่เข้ากันได้เป็นอย่างดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของการกำหนดราคา การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายและระบบการจัดจำหน่ายซึ่งได้มีการจัดออกแบบเพื่อใช้สำหรับการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2546:53) ได้ให้ความหมายของส่วนประสมทางการตลาดว่า เป็นตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งบริษัทใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย

เสรี วงษ์มณฑา (2542 : 17) ได้ให้ความหมายของส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix หรือ4Ps) ไว้ว่า ส่วนประสมทางการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งบริษัทใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย หรือเป็นเครื่องมือที่ใช้ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการติดต่อสื่อสารขององค์การ

จากความหมายข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ส่วนประสมทางการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งเป็นกลุ่มของเครื่องมือทางการตลาดที่องค์กรใช้ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการแก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

ส่วนประสมทางการตลาด

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2546 : 53-55) กล่าวว่า ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix หรือ4Ps) เป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผลิตภัณฑ์(Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยธุรกิจ เพื่อตอบสนองความจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจ ประกอบด้วย สิ่งที่สามารถสัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เช่น บรรจุภัณฑ์สีราคา คุณภาพ ตราสินค้า บริการ และชื่อเสียงของผู้ขาย ผลิตภัณฑ์อาจจะเป็นสินค้าบริการ สถานที่ บุคคลหรือความคิด ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขาย อาจจะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ผลิตภัณฑ์จึงประกอบด้วย สินค้า บริการ ความคิดสถานที่องค์กร หรือบุคคลผลิตภัณฑ์ต้องมีรรถประโยชน์(Utility) มีคุณค่า (Value) ในสายตาของลูกค้า จึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้การกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ต้องพยายามคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้

1.1 ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์(Product Differentiation) และ (หรือ) ความแตกต่างทางการแข่งขัน (Competitive Differentiation)

1.2 องค์ประกอบ (คุณสมบัติ) ของผลิตภัณฑ์ (Product Component) เช่น ประโยชน์พื้นฐาน รูปลักษณ์คุณภาพ การบรรจุภัณฑ์ตราสินค้าฯลฯ

1.3 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์(Product Positioning) เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัทเพื่อแสดงตำแหน่งที่แตกต่างและมีคุณค่าในจิตใจของลูกค้าเป้าหมาย

1.4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์(Product Development) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะใหม่และปรับปรุงให้ดีขึ้น (New and Improved) ซึ่งต้องคำนึงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น

1.5 กลยุทธ์เกี่ยวกับส่วนประสมผลิตภัณฑ์(Product Mix) และสายผลิตภัณฑ์ (Product Line)

คุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์

1. คุณภาพผลิตภัณฑ์ (Product Quality) เป็นการวัดการทำงานและวัดความคงทนของผลิตภัณฑ์ เกณฑ์ในการวัดคุณภาพถือหลักความพึงพอใจของลูกค้าและคุณภาพที่เหนือกว่าคู่แข่ง ถ้าสินค้าคุณภาพต่ำผู้ซื้อจะไม่ซื้อซ้ำ ถ้าสินค้าคุณภาพสูงเกินอำนาจซื้อของผู้บริโภคสินค้าก็ขายไม่ได้นักการตลาดต้องพิจารณาว่าสินค้าควรมีคุณภาพระดับใดบ้างและต้นทุนเท่าใดจึงจะเป็นที่พอใจของผู้บริโภค รวมทั้งคุณภาพสินค้าต้องสม่ำเสมอและมีมาตรฐานเพื่อที่จะสร้างการยอมรับ
2. ลักษณะทางกายภาพของสินค้า (Physical Characteristics of Goods) เป็นรูปร่างลักษณะที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้และสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เช่น รูปร่างลักษณะรูปแบบ การบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น
3. ราคา (Price) เป็นจำนวนเงินซึ่งแสดงเป็นมูลค่าที่ผู้บริโภคยอมจ่ายเงินเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากสินค้าหรือบริการการตัดสินใจในด้านราคาไม่จำเป็นต้องเป็นราคาสูงหรือต่ำแต่เป็นราคาที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ในคุณค่า (Perceived Value)
4. ชื่อเสียงของผู้ขายหรือตราสินค้า (Brand) หมายถึง ชื่อ คำ สัญลักษณ์ การออกแบบ หรือส่วนประสมของสิ่งดังกล่าว เพื่อระบุถึงสินค้าและบริการของผู้ขายรายใดรายหนึ่งหรือกลุ่มของผู้ขาย เพื่อแสดงถึงลักษณะที่แตกต่างจากคู่แข่ง
5. บรรจุภัณฑ์ (Packaging) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการออกแบบ และการผลิตสิ่งบรรจุ หรือสิ่งห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งที่ให้เกิดการรับรู้ คือการมองเห็นสินค้าเมื่อผู้บริโภคเกิดการยอมรับในบรรจุภัณฑ์ก็จะนำไปสู่การจูงใจให้เกิดการซื้อผลิตภัณฑ์ ดังนั้นบรรจุภัณฑ์จึงต้องมีความโดดเด่น โดยอาจแสดงถึงตำแหน่งผลิตภัณฑ์สินค้านั้นให้ชัดเจน
6. การออกแบบ (Design) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ ลักษณะ การบรรจุหีบห่อ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค ดังนั้นผู้ผลิตที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบจึงต้องศึกษาความต้องการของผู้บริโภค เพื่อออกแบบสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค
7. การรับประกัน (Warranty) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแข่งขัน โดยเฉพาะสินค้าพวกรถยนต์ เครื่องใช้ในบ้าน และเครื่องจักร เพราะเป็นการลดความเสี่ยงจากการซื้อสินค้าของลูกค้าและรวมทั้งการสร้างเชื่อมั่น ฉะนั้นผู้ผลิตหรือคนกลางอาจเสนอการรับประกันเป็นลายลักษณ์อักษร หรือด้วยคำพูดโดยทั่วไปการรับประกันจะระบุเป็นประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ

7.1 การรับประกันต้องให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ว่าผู้ซื้อจะร้องเรียนที่ไหน กับใคร อย่างไร
เมื่อสินค้ามีปัญหา

7.2 การรับประกันจะต้องให้ผู้บริโภคทราบล่วงหน้าก่อนการซื้อ

7.3 การรับประกันจะต้องระบุเงื่อนไขการรับประกันทางด้านระยะเวลาขอบเขต
ความรับผิดชอบและเงื่อนไขอื่นๆ

8. สีของผลิตภัณฑ์ (Color) เป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการซื้อเพราะสีทำให้เกิดอารมณ์ด้าน
จิตวิทยาช่วยให้เกิดการรับรู้และสนใจในผลิตภัณฑ์

9. การให้บริการ (Servicing) การตัดสินใจของผู้บริโภคในปัจจุบันขึ้นอยู่กับ การให้บริการแก่
ลูกค้าของผู้ขายหรือผู้ผลิต คือ ผู้บริโภคมักจะซื้อสินค้ากับร้านค้าที่ให้บริการดีและถูกใจ เช่น การบริการ
หลังการขาย เป็นต้น

10. วัตถุดิบ (Raw Material) หรือวัสดุที่ใช้ในการผลิต (Material) ผู้ผลิตมีทางเลือกที่จะ
ใช้วัตถุดิบหรือวัสดุหลายอย่างในการผลิต ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคว่า พอใจแบบใด
ตลอดจนต้องพิจารณาถึงต้นทุนในการผลิต และความสามารถในการจัดหาวัตถุดิบด้วย

11. ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ (Product Safety) และภาระจากผลิตภัณฑ์
(Product Liability) ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่ธุรกิจต้องเผชิญและยังเป็นปัญหาทาง
จริยธรรมทั้งทางธุรกิจและผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัยทำให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายเกิดภาระจากผลิตภัณฑ์
ซึ่งเป็นสมรรถภาพของผลิตภัณฑ์ที่เกิดการทำงานหรือเป็นอันตรายสำหรับผู้ผลิตที่ต้องรับผิดชอบต่อ
ผู้บริโภค

12. มาตรฐาน (Standard) เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์และ
มาตรฐานของเทคโนโลยีนั้น ซึ่งต้องมีการกำหนดมาตรฐานการผลิตขึ้นจะช่วยควบคุมคุณภาพและความ
ปลอดภัยต่อผู้บริโภคได้

13. ความเข้ากันได้ (Compatibility) เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความ
คาดหวังของลูกค้าและสามารถนำไปใช้ได้ ในทางปฏิบัติโดยไม่เกิดปัญหาในการใช้

14. คุณค่าผลิตภัณฑ์ (Product Value) เป็นลักษณะผลตอบแทนที่ได้รับจากการใช้
ผลิตภัณฑ์ซึ่งผู้บริโภคต้องเปรียบเทียบระหว่างคุณค่าที่เกิดจากความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ที่สูงกว่าต้นทุน
หรือราคาที่จ่ายไป

15. ความหลากหลายของสินค้า (Variety) ผู้บริโภคส่วนมากจะพอใจที่จะเลือกซื้อสินค้า
ที่มีให้เลือกมากในรูปของสีกลิ่น รส ขนาดการบรรจุหีบห่อ แบบ ลักษณะ เนื่องจากผู้บริโภคมีความ

ต้องการที่แตกต่างกันดังนั้นผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องมีสินค้าหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค ที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน

2. ราคา (Price) หมายถึง จำนวนเงินหรือสิ่งอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต้องจ่ายเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์หรือหมายถึงคุณค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเอง ราคาเป็น P ตัวที่สองที่เกิดขึ้นถัดจากProduct ราคาเป็นต้นทุน (Cost) ของลูกค้าผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างคุณค่า (Value) ของผลิตภัณฑ์กับราคา (Price) ของผลิตภัณฑ์นั้นถ้าคุณค่าสูงกว่าราคาผู้บริโภคก็จะตัดสินใจซื้อ ดังนั้นผู้กำหนดกลยุทธ์ด้านราคาต้องคำนึงถึง

2.1 คุณค่าที่รับรู้(Perceived Value) ในสายตาของลูกค้า ซึ่งต้องพิจารณาการ ยอมรับของลูกค้าในคุณค่าของผลิตภัณฑ์สูงกว่าราคาผลิตภัณฑ์นั้น

2.2 ต้นทุนสินค้าและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง

2.3 การแข่งขัน

2.4 ปัจจัยอื่น ๆ

คุณสมบัติที่สำคัญของราคา (Kotler. 1997:611-630)

1. การกำหนดราคา (List Price) ธุรกิจต้องกำหนดราคาสินค้า ตั้งแต่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือเมื่อมีการแนะนำผลิตภัณฑ์เข้าในช่องทางการจำหน่ายใหม่หรือในเขตพื้นที่ใหม่หรือเมื่อ มีการเข้าสู่ประมูลสัญญาจ้างครั้งใหม่ ธุรกิจต้องตัดสินใจว่าจะวางตำแหน่งคุณภาพผลิตภัณฑ์กับราคาอย่างไรในแต่ละตลาด

2.การให้ส่วนลด(Price discount) แบ่งออกได้ดังนี้

2.1 ส่วนลดเงินสดคือการลดราคาให้กับผู้ซื้อ สำหรับการชำระเงินโดยเร็ว

2.2 ส่วนลดปริมาณ คือ การลดราคาสำหรับการซื้อในปริมาณมาก ซึ่งควร

หักกับลูกค้าทุกคนในปริมาณที่เท่าเทียมกัน และไม่ควรถูกเกินต้นทุนของผู้ขาย การให้ส่วนลดอาจให้ตามคำสั่งซื้อแต่ละงวด หรือให้ตามจำนวนหน่วยโดยรวมในช่วงเวลาหนึ่ง

2.3 ส่วนลดตามฤดูกาล คือการให้ส่วนลดสำหรับผู้ซื้อสินค้า หรือบริการนอกฤดูกาลเช่น โรงแรม ตู้เครื่องบิน ที่เสนอส่วนลดช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลและมียอดขายต่ำ

3.การให้ระยะเวลาในการชำระเงินและระยะเวลาของสินเชื่อ (Payment Period and CreditTerm) คือการให้ระยะเวลาในการชำระเงินสำหรับผู้ซื้อสินค้าหรือบริการตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ดังนั้นราคาจึงเป็นเครื่องมือที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคได้ถ้าผู้บริโภคคิดว่ากาแฟสดมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการแล้ว ก็มีแนวโน้มที่ผู้บริโภคจะยอมรับราคาของกาแฟสดหากมีราคาสูงกว่ากาแฟสำเร็จรูป หรือกาแฟโบราณ

3. การจัดจำหน่าย (Place หรือ Distribution) หมายถึง โครงสร้างของช่องทาง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันและกิจกรรมใช้เพื่อเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์และบริการจากองค์การไปยังตลาดสถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมาย คือ สถาบันการตลาด ส่วนกิจกรรมที่ช่วยในการกระจาย ตัวสินค้า ประกอบด้วย การขนส่ง การคลังสินค้า และการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง การจัดจำหน่ายจึงประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

3.1 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution หรือ Distribution Channel หรือ Marketing Channel) หมายถึง กลุ่มของบุคคลหรือธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องข้องกับการเคลื่อนย้ายกรรมสิทธิ์ในผลิตภัณฑ์ หรือเป็นการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคหรือผู้ใช้ทางธุรกิจ หรือหมายถึง เส้นทางที่ผลิตภัณฑ์และ (หรือ)กรรมสิทธิ์ผลิตภัณฑ์ถูกเปลี่ยนมือไปยังตลาดในช่องทางการจัดจำหน่าย ประกอบด้วยผู้ผลิต คนกลาง ผู้บริโภค หรือผู้ใช้ทางอุตสาหกรรม ซึ่งอาจจะใช้ช่องทางตรง (Direct Channel) จากผู้ผลิต (Producer) ไปยังผู้บริโภค(Consumer) หรือผู้ใช้ทางอุตสาหกรรม (Industrial User) และใช้ช่องทางอ้อม (Indirect Channel) จากผู้ผลิต (Producer) ผ่านคนกลาง (Middleman) ไปยังผู้บริโภค(Consumer) หรือผู้ใช้ทางอุตสาหกรรม (Industrial User)

3.2 การกระจายตัวสินค้า หรือการสนับสนุนการกระจายตัวสินค้าสู่ตลาด (Physical Distribution หรือ Market logistics) หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การปฏิบัติการตามแผน และการควบคุมการเคลื่อนย้ายวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต และสินค้าสำเร็จรูป จากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสุดท้ายในการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยมุ่งหวังกำไร หรือหมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายตัวผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค หรือผู้ใช้ทางอุตสาหกรรม การกระจายตัวสินค้าที่สำคัญ มีดังนี้

3.2.1 การขนส่ง (Transportation)

3.2.2 การเก็บรักษาสินค้า (Storage) และการคลังสินค้า (Warehousing)

3.3.3 การบริหารสินค้าคงเหลือ(Inventory management)

ดังนั้นต้องพิจารณาว่าสถานที่ตั้งของร้านจำหน่ายกาแฟสดสอดคล้องกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายหรือไม่ รูปแบบพฤติกรรมของการใช้ชีวิตประจำวันของผู้บริโภคเป็นอย่างไร เราควรจำหน่ายที่ใด ณ จุดใดจึงจะให้ผู้บริโภคได้รับความสะดวกสบายอย่างเต็มที่ในด้านการเดินทางคมนาคมที่สะดวกและสภาพแวดล้อมที่ดีและประโยชน์อื่นและสามารถพบเห็นและซื้อได้สถานที่จำหน่ายกาแฟสดครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายแล้วหรือยังและมีความสะดวกต่อการซื้อหามากน้อยแค่ไหน

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อสร้างความพึงพอใจต่อตราสินค้าหรือบริการ หรือความคิด หรือต่อบุคคล โดยใช้เพื่อจูงใจ (Persuade) ให้เกิดความต้องการ

เพื่อเตือนความทรงจำ (Remind) ในผลิตภัณฑ์โดยคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และ พฤติกรรมการซื้อหรือเป็นการติดต่อสื่อสาร เกี่ยวกับข้อมูลระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อเพื่อสร้างทัศนคติและ พฤติกรรมการซื้อ การติดต่อสื่อสารอาจใช้พนักงานขาย (Personal Selling) ทำการขายและการติดต่อ สื่อสารโดยไม่ใช้คน(Nonpersonal Selling) เครื่องมือในการติดต่อสื่อสารมีหลายประการองค์การอาจใช้ หนึ่งหรือหลายเครื่องมือ ซึ่งต้อง ใช้หลักการเลือกใช้เครื่องมือการสื่อสารการตลาดแบบประสม ประสานกัน(Integrated Marketing Communication หรือ IMC) โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมกับ ลูกค้า ผลิตภัณฑ์คู่แข่งชั้นโดยบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันได้เครื่องมือการส่งเสริมการตลาดที่สำคัญ มีดังนี้

4.1 การโฆษณา (Advertising) เป็นกิจกรรมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับองค์การ และ(หรือ) ผลิตภัณฑ์บริการ หรือความคิด ที่ต้องมีการจ่ายเงินโดยผู้อุปถัมภ์รายการกลยุทธ์ในการโฆษณา จะเกี่ยวข้องกับ

4.1.1 กลยุทธ์การสร้างสรรคงานโฆษณา (Creative Strategy) และยุทธวิธีการ โฆษณา (Advertising tactics)

4.1.2 กลยุทธ์สื่อ(Media Strategy)

4.2 การขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal Selling) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล กับบุคคลเพื่อพยายามจูงใจผู้ซื้อที่เป็นกลุ่มเป้าหมายให้ซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือมีปฏิกิริยาต่อ ความคิด หรือเป็นการเสนอขายโดยหน่วยงานขายเพื่อให้เกิดการขาย และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ ลูกค้า งานในข้อนี้จะเกี่ยวข้องกับ

4.2.1 กลยุทธ์การขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal Selling Strategy)

4.2.2 การบริหารหน่วยงานขาย (Salesforce Management)

4.3 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) เป็นสิ่งจูงใจที่มีคุณค่าพิเศษที่กระตุ้น หน่วยงาน (Sales Force) ผู้จัดจำหน่าย (Distributors) หรือผู้บริโภคคนสุดท้าย (Ultimate Consumer) โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดการขายในทันทีทันใด เป็นเครื่องมือ กระตุ้นความต้องการซื้อที่ใช้สนับสนุน การโฆษณาและการขายโดยใช้พนักงานขาย ซึ่งสามารถกระตุ้นความสนใจ การทดลองใช้หรือการซื้อ โดยลูกค้าคนสุดท้ายหรือบุคคลอื่นในช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย

มี3 รูปแบบ คือ

4.3.1 การกระตุ้นผู้บริโภค เรียกว่า การส่งเสริมการขายที่มุ่งสู่ผู้บริโภค (ConsumerPromotion)

4.3.2 การกระตุ้นคนกลาง เรียกว่า การส่งเสริมการขายที่มุ่งสู่คนกลาง (TradePromotion)

4.3.3 การกระตุ้นพนักงานขาย เรียกว่า การส่งเสริมการขายที่มุ่งพนักงาน (SalesForce Promotion)

4.4 การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relations หรือPR)

4.4.1 การให้ข่าว (Publicity) เป็นการเสนอข่าวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือตราสินค้า หรือบริษัท ที่ไม่ต้องมีการจ่ายเงิน (ในทางปฏิบัติจริงอาจต้องมีการจ่ายเงิน) โดยผ่านสื่อ กระจายเสียง หรือสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของการประชาสัมพันธ์

4.4.2 การประชาสัมพันธ์(Public Relations หรือPR) หมายถึงความพยายามในการสื่อสารที่มีการวางแผนโดยองค์การหนึ่งเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์การต่อผลิตภัณฑ์หรือต่อนโยบาย ให้เกิดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริม หรือป้องกัน ภาพพจน์หรือผลิตภัณฑ์ของบริษัท

4.5 การตลาดทางตรง (Direct Marketing หรือ Direct Response Marketing) การโฆษณาเพื่อให้เกิดการตอบสนองโดยตรง (Direct Response Advertising) และการตลาดเชื่อมตรง หรือการโฆษณาเชื่อมตรง (Online Advertising) มีความหมายต่างกัันดังนี้

4.5.1 การตลาดทางตรง (Direct Marketing หรือ Direct Response Marketing) เป็นการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการตอบสนอง (Response) โดยตรง หรือหมายถึงวิธีการต่าง ๆ ที่นักการตลาดใช้ส่งเสริมผลิตภัณฑ์โดยตรงกับผู้ซื้อ และทำให้เกิดการตอบสนอง ในทันทีที่จำเป็นต้องอาศัยฐานข้อมูลลูกค้าและการใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อสื่อสารโดยตรงกับลูกค้า เช่น ใช้สื่อโฆษณา และแคตตาล็อก

4.5.2 การโฆษณาเพื่อให้เกิดการตอบสนองโดยตรง (Direct Response Advertising)เป็นข่าวสารการโฆษณาซึ่งถามผู้อ่าน ผู้รับฟัง หรือผู้ชม ให้เกิดการตอบสนองกลับโดยตรงไปยังผู้ส่งข่าวสาร ซึ่งอาจจะใช้จดหมายตรง หรือสิ่งอื่น เช่น นิตยสาร วิทยุโทรทัศน์หรือป้าย โฆษณา

4.5.3 การตลาดเชื่อมตรงหรือการโฆษณาเชื่อมตรง (Online Advertising) หรือ การตลาดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์(Electronic Marketing หรือ E- marketing) เป็นการโฆษณาผ่านระบบ เครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต เพื่อสื่อสาร ส่งเสริม และขายผลิตภัณฑ์หรือบริการ โดย มุ่งหวังผลกำไรและการค้าเครื่องมือที่สำคัญในข้อนี้ประกอบด้วย

4.5.3.1 การขายทางโทรศัพท์

4.5.3.2 การขายโดยใช้จดหมายตรง

4.5.3.3 การขายโดยใช้แคตตาล็อก

4.5.3.4 การขายทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ ซึ่งจูงใจให้ลูกค้ามี

กิจกรรม การตอบสนอง เช่น ใช้คู่มือแลกซื้อ

ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันให้เป็นการส่งเสริมการตลาดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น กาแฟสดมุงที่จะสื่อสารโฆษณาทั้งทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร นอกจากนี้ ยังมี การส่งเสริมการขายโดยการลดราคาสินค้า การแถมสินค้า เป็นต้น

9. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ เป็นทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยาสามารถใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่อธิบายหรือพยากรณ์ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างชัดเจนและละเอียดในทุกระดับชั้นของสังคมโลกเป็นอย่างดี คำว่า “โครงสร้างกับหน้าที่” ไม่ต้องใช้รวมกันก็ได้ สามารถแยกใช้ต่างกันได้ มาร์ก อับราฮัมสัน ได้ระบุทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ไว้ 3 ระดับ คือ

1. Individualistic Functionalism (หน้าที่นิยมส่วนบุคคล) ทฤษฎีนี้เน้นที่ความต้องการผู้กระทำ (Actors) โครงสร้างหน้าที่จึงปรากฏที่หน้าที่ที่สนองต่อความต้องการ
2. Interpersonal Functionalism (หน้าที่นิยมกับผู้อื่น) ทฤษฎีนี้เน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) โดยกลไกที่ขจัดความตึงเครียดที่มีอยู่ในความสัมพันธ์นั้น ๆ
3. Societal Functionalism (หน้าที่นิยมสังคม) ทฤษฎีนี้เน้นที่โครงสร้างทางสังคมขนาดใหญ่และสถาบันทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกันและบังคับ ผลของการบังคับต่อผู้กระทำ

นักสังคมวิทยาหลายท่านได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ไว้ดังนี้

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (2544 : 86-87) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทุกอย่างที่เกิดขึ้นว่า สังคมจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น พลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีมาจากทั้งภายในระบบสังคมและภายนอก การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมควบคู่กันไปกับความเป็นระเบียบ อาจเกิดขึ้นในวงจำกัด ซึ่งไม่มีผลสะท้อนรุนแรงในระยะสั้น แต่ในระยะยาวอาจทำให้สังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น การเพิ่มประชากร ในระยะต้นสังคม อาจไม่รู้สึกระทกกระทือน แต่จะเป็นปัญหาจริงจังในระยะหลัง เมื่อการแข่งขันในสังคมรุนแรงขึ้น หรือการเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน ซึ่งเกิดจากการทำเกษตรกรรมเป็นเวลานาน กว่าสังคมจะให้ความสนใจเรื่องนี้ อาจกลายเป็นปัญหาซึ่งกระทกกระทือน ความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างอาจเกิดขึ้นในเรื่องสำคัญและส่งผลกระทบต่อไปยงส่วนอื่น ๆ ในเวลาไม่นาน

Durkheim (1970 : 84) มีแนวความคิดว่า หน้าที่ของสังคมคือส่วนที่สนับสนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ A.R. Radcliffe-Brown กับ Bronislaw Malinowski ที่มองว่า หน้าที่ทางสังคม เป็นส่วนสนับสนุนให้โครงสร้างสังคมคงอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น

Parsons (1968 : 32) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่าง ๆ (Part) มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วน จะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุล (Equilibrium) ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม Parsons เสนอว่า เกิดจากความสมดุลถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคมคือบุคลิกภาพ (Personality) อินทรีย์ (Organism) และวัฒนธรรม (Culture) เกิดความแตกกร้าว โดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอก ระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น และสาเหตุจากภายใน ระบบสังคม ที่เกิดจากความตึงเครียด (Strain) เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วย (Unit) หรือหลาย ๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดหนึ่งหนึ่งหรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ Parson เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือตัวยึดเหนี่ยวให้สังคม

Merton (1997 : 107) แต่งหนังสือชื่อ “Toward the Codification of Functional Analysis in Sociology” Merton วิจัยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ว่า สมมุติฐานของการวิเคราะห์เกี่ยวกับหน้าที่มี 3 ประการคือ

1. สมมุติฐานเกี่ยวกับเอกภาพของหน้าที่ (The Postulate of Functional Unity) ความเชื่อและการปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ต่อสังคม เท่ากับมีหน้าที่ที่ต่อปัจเจกชน ความจริงคือถูกสำหรับสังคมเล็ก, ดั้งเดิม แต่ใช้กับสังคมใหญ่ ๆ และสลับซับซ้อนกว่าไม่ได้

2. สมมุติฐานเกี่ยวกับลักษณะสากลของทฤษฎีหน้าที่ (The Postulate of Universal Functionalism) โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมต้องมีหน้าที่เชิงบวกเขาแย้งว่าในโลกแห่งความจริงมันชัดเจนว่า ไม่ใช่ทุกโครงสร้างที่เป็นอย่างนี้ เช่น ลัทธิชาตินิยม หัวรุนแรง กลับมีหน้าที่เชิงลบ

3. สมมุติฐานว่าความไม่จำเป็น (The Postulate of Indispensability) ลักษณะของสังคมทั้งหมดจำเป็นต่อสังคม แต่ที่จริงแล้ว ยังมีระบบอื่นในสังคมที่ไม่จำเป็นด้วยก็มี

Merton กล่าวว่า การวิเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ต้องเน้นที่กลุ่มคน องค์กร สังคม และวัฒนธรรม โดยเปลี่ยนจากวัตถุวิสัยเป็นจิตพิสัย ดังนี้

บทบาททางสังคม (Social Role) แบบแผนของสถาบัน (Institutionalized Patterns) กระบวนการทางสังคม (Social Process) รูปแบบทางวัฒนธรรม (Cultural Patterns) บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) การจัดกลุ่ม (Group Organization) โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) และเครื่องมือสำหรับการควบคุมทางสังคม (Devices for Social Control)

Merton คิดว่า นักทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ควรสนใจที่หน้าที่ของสังคม มากกว่า แรงจูงใจของปัจเจกชน เขาปฏิเสธแรงจูงใจด้านจิตพิสัยของปัจเจกชน ต่อระบบโครงสร้าง หน้าที่ หน้าที่ ตามนิยามของ Merton คือ สิ่งที่เกิดผลซึ่งสร้างไว้สำหรับการปรับตัวกับระบบที่กำหนดไว้ คือ คนมักจะมองหน้าที่แต่ในทางบวก แต่ความเป็นจริงแล้ว หน้าที่ในทางลบก็มีเช่นกัน โครงสร้างหรือสถาบัน อาจจะทำให้เกิดผลในทางลบต่อสังคมเช่นกัน

นอกจากนี้ Merton ยังได้เสนอความคิดเรื่อง การไม่มีหน้าที่ (Non- Functions) คือผลที่ไม่เกี่ยวเนื่องระบบที่คิดไว้อยู่ ซึ่งแม้จะมีผลทั้งบวกและลบในอดีต แต่ปัจจุบันมันไม่มีผลแล้ว Merton ยังคิดพัฒนา Concept เรื่อง Net Balance (ดุลยภาพสุทธิ) = ความเท่าเทียมของทั้ง 2 อย่ง ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม หน้าที่ควรจะสมดุลทั้ง 2 ฝ่ายที่กล่าวไป หน้าที่ 2 ประการของ Robert Merton คือ 1) หน้าที่ปรากฏชัด (Manifest Function) 2) หน้าที่แอบแฝง (Latent Function) เช่น ระบบวรรณะ หน้าที่ชัด คือ การแบ่งหน้าที่กันทำ (Division of Labors) และหน้าที่แฝง คือ การกดขี่ทางชนชั้น (Class Exploitation) หน้าที่ทั้ง 2 อย่งนี้ จะเกิดผล 2 อย่งคือ 1) ผลที่ได้ตั้งใจไว้ (Anticipated Consequences)

2) ผลที่ไม่ได้ตั้งใจไว้ (Unanticipated Consequences)

Merton กล่าวว่า โครงสร้างบางส่วนอาจทำให้เกิดผลลบต่อบางส่วนของสังคมก็จริง เช่น การแบ่งแยกยิว เป็นต้น แต่หน้าที่ตัวนี้ยังอยู่ต่อไปได้ เพราะมันยังให้ประโยชน์ต่อส่วนอื่น เช่น คนส่วนใหญ่ เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มีลักษณะดังนี้

1. ในการศึกษาและวิเคราะห์สังคมต้องมองว่า สังคมทั้งหมดเป็นระบบ หนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
2. ความสัมพันธ์คือสิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3. ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุลการปรับความสมดุลของระบบ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจาก ภายในและภายนอก นอกจากนี้ทฤษฎีระบบยังมองว่าความขัดแย้ง ความตึงเครียดและความไม่สงบสุข ภายในสังคมก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีระบบก็มีข้อจำกัดในการศึกษาเปลี่ยนแปลงทางสังคมเนื่องจากในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่อง จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาความสัมพันธ์กับระบบอื่นได้อย่างลึกซึ้งโครงสร้างบางส่วน อาจเกิดผลลบก็จริง แต่ยังสามารถอยู่ได้เพราะให้ผลประโยชน์กับอีกส่วนหนึ่งจึงอยู่ได้ เช่น ธุรกิจใต้ดิน เป็นต้น

10. ทฤษฎีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

ทฤษฎีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ (Economic Development) มีอยู่มากมายหลายแนวคิด เช่นแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์และแนวคิดทางรัฐศาสตร์ เป็นต้น นักมานุษยวิทยาได้มองว่าการพัฒนาของ วัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมใน เชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบธรรมชาติก็จะมา ตอบสนองการกินที่อยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น Leslie White (1969) เชื่อว่า การพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับ แรงงานจากพลังงานที่มนุษย์แต่ละคนออกแรงทำงาน สังคมดั้งเดิมไม่มีใครจะพัฒนาเพราะสมาชิกของ สังคมนั้นใช้แรงงานกายน้อยมาก หมายถึงว่าคนในสังคมดั้งเดิมพักผ่อนมากเพราะไม่มีอะไรจะทำ การ เศรษฐกิจก็ใช้วิธีหาอาหาร เก็บผัก หักฟืนเอาตามธรรมชาติ มิได้มีการคิดหากรรมวิธีผลิตอาหารเหมือนคน ปัจจุบัน White ยังเชื่อต่อไปว่า การพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นตัวส่งเสริมการ พัฒนาเศรษฐกิจได้มาก เพราะมนุษย์สามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเอาทรัพยากรจาก ธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ เหล็ก ถ่านหิน แร่ธาตุ น้ำมัน และแก๊สธรรมชาติมาใช้ได้ และยังสามารถควบคุมและ จัดสรรธรรมชาติได้อีกด้วย คนสมัยใหม่เป็นผู้ใช้แรงงานจากมันสมองของตนผลิตวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีได้จึงสามารถพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ดีโลกสมัยใหม่จึงพัฒนามากเพราะมนุษย์ได้เพิ่มระดับการ พัฒนาทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น(นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 127-129)

ทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของ David C. McClelland (1961) เน้นใน เชิงจิตวิทยา เขาเชื่อว่า คนที่ทำอะไรไม่ได้มุ่งที่เป้าหมายที่เป็นเงินทอง หน้าที่ และศักดิ์ศรี แต่ทำเพื่อให้เกิดความภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต (Achievement) เท่านั้นจะเป็นคนที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นใน สังคม McClelland เชื่อต่อไปว่า ความสำเร็จส่วนบุคคลก็จะเป็นความสำเร็จของสังคมในที่สุด เช่น ถ้า บุคคลร่ำรวยก็หมายความว่าความร่ำรวยของประเทศชาติด้วย

McClelland (1961) ศึกษาโดยใช้ปัจจัยหลักคือ การต้องการความสำเร็จ เป็นตัวกระตุ้นให้คนทำสิ่งใด ๆ ได้ทุกอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อน ซึ่งเป็นสาเหตุไปสู่การเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคลหรือการพัฒนาของสังคม นอกจากนี้ McClelland ยังใช้ตัวแปรทางด้านความต้องการความสำเร็จส่วนตัว ความสามารถส่วนบุคคล และการบรรลุเป้าหมายของบุคคลเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จโดยการวัดจากพัฒนาการในชีวิต แต่คนหลังของบุคคลที่ถูกบันทึกไว้และจะศึกษาจากเอกสารทางด้านอัตชีวประวัติของบุคคลนั้นเพื่อการทดสอบทางจิตวิทยาสำหรับช่วงชีวิตปัจจุบันของบุคคลนั้น ผลของการศึกษา พบว่า ประชากรที่เป็นชาวนามีความสำเร็จต่ำ โอกาสถูกปิดกั้น และพวกเขาถูกเอาเปรียบทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความล้าหลังและด้อยพัฒนาหากสังคมทอดทิ้งพวกเขา

Daniel Lerner (1958 : 43) เป็นนักจิตวิทยา กล่าวว่า ความรู้สึกร่วม เป็นสาเหตุแห่งความทันสมัย และการพัฒนา Lerner ให้ความหมายของความรู้สึกร่วมว่าเป็น ความสามารถในการกำหนดตัวเองในบทบาทของผู้อื่น ซึ่งขบวนการนี้เองที่ผลักดันให้เกิดความทันสมัยและการพัฒนาขึ้นในสังคม Lerner ได้สัมภาษณ์ประชากร 300 คน ในแต่ละประเทศแถบตะวันออกกลาง 6 ประเทศ และพบว่าคนที่ให้คะแนนความรู้สึกร่วมหรือ Empathy สูงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้มีการศึกษา เป็นคนที่อยู่ในเมือง ชอบใช้การสื่อสารมวลชน และไม่ล้าสมัย Lerner ได้สรุปผลการวิจัยของเขาว่า คนที่มีความรู้สึกร่วม และเผยแพร่ความรู้สึกร่วมได้จะเป็นผู้ที่ชอบเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ และเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา

11. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

11.1 หลักพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แชร์เลย์ อีเบอร์ (Shirley Eber, 1992) ได้อธิบายถึงหลักการพื้นฐาน(Principles) ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 10 ประการ ดังนี้

11.1.1 การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainable) เป็นการใช้อย่างเหมาะสมและรับผิดชอบต่อธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น

11.1.2 การลดการบริโภคของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing Over Consumption and Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

11.1.3 การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของการท่องเที่ยวด้วย

11.1.4 การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment – EIA) ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้านทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด อันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

11.1.5 การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย

11.1.6 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวด้วย

11.1.7 การปรึกษากันระหว่างผู้เชี่ยวชาญและสาธารณชน (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาลผู้ประกอบการประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าร่วมกันในทิศทางเดียวกัน รวมทั้ง ร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์

11.1.8 การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว

11.1.9 การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูลเพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจ และเคารพในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

11.1.10 การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัย และติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมถึงนักลงทุน

11.2 กรอบแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถนำไปสร้างกรอบแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ 10 ประการ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548: 9-10) ดังนี้

11.2.1 มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณสุขที่รองรับเป็นสำคัญ

11.2.2 มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

11.2.3 มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุกๆ ด้าน เพื่อผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

11.2.4 มุ่งให้ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

11.2.5 มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนไทยในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

11.2.6 มุ่งกระจายรายได้ และนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น

11.2.7 มุ่งจ้างงานในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ เพื่อให้ผลตอบแทนสูงแก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น

11.2.8 มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพื่อจะ ช่วยยกระดับของบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

11.2.9 มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาวเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป

11.2.10 มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อให้การทำงานขององค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาลบนหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

11.3 รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากกรอบแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 10 ประการ ทำให้ประเทศต่างๆ พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงเป็นเหตุให้เกิดการจัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference of Environment and Development) หรือที่เรียกว่า ประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า Rio Summit (ปฏิญญาริโอ) และได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารสำคัญ 5 ฉบับ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548: 11-12) คือ

11.3.1 ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) ประกอบด้วยหลักการ 27 ประการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนา เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

11.3.2 แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

11.3.3 คำแถลงเกี่ยวกับหลักการเรื่องป่าไม้ (Statement of Principles on Forests) เป็นแนวทางในการจัดการ การอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับป่าไม้ทุกประเภท อันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาไว้ซึ่งสิ่งมีชีวิตในทุกรูปแบบ

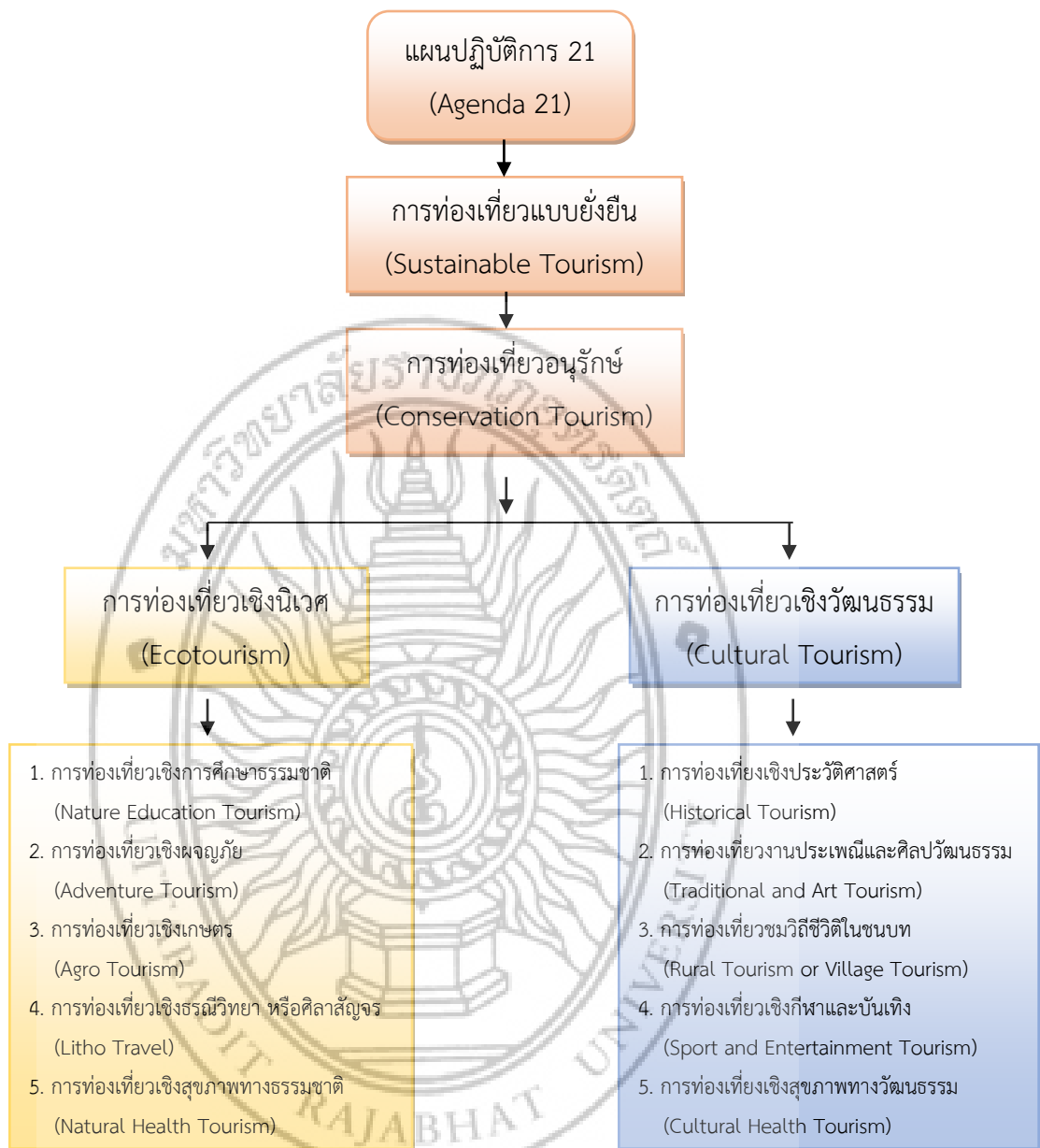
11.3.4 กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change) มีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาระดับก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Cases) ในบรรยากาศที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาวะอากาศทั่วโลกโดยลดปริมาณการปล่อยก๊าซบางชนิดขึ้นสู่อากาศ เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงเพื่อใช้เป็นพลังงาน เป็นต้น

11.3.5 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) เพื่อให้ประเทศต่างๆ ยอมรับเอาวิธีการที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต (Living Species) และเพื่อให้เกิดการแบ่งปันผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพจะเห็นได้ว่าแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นหนึ่งในห้าของเอกสารสำคัญของ Rio Summit โดยมีผู้นำจากทั่วโลก 179 ประเทศร่วมลงนามรับรอง ซึ่ง

แผนปฏิบัติการ 21 นี้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการกำหนดนโยบายของภาครัฐบาล เอกชน และสำหรับเป็นทางเลือกของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวไว้ว่า ประชากร การบริโภค และ เทคโนโลยีนับเป็นพลังงานผลักดันหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม มีการเสนอนโยบาย และแผนงานในการที่จะบรรลุถึงความสมดุลอย่างยั่งยืนระหว่างการบริโภค ประชากร และสมรรถนะของโลกต่อการค้าทุนสิ่งมีชีวิต รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและเทคนิคต่างๆ ที่จะต้องตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันจะต้องมีการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างระมัดระวัง พร้อมทั้งได้ย้ำ ถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะเป็นหนทางเอาชนะในเรื่องของความยากจน และการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือความรับผิดชอบร่วมกันระดับโลก (Global Partnership) ที่ทำให้มั่นใจว่าทุกๆ ประเทศจะมีอนาคตมั่นคงและปลอดภัยร่วมกันมากยิ่งขึ้น

จากแผนปฏิบัติการ 21 ดังกล่าวข้างต้นทำให้การท่องเที่ยวต้องปรับตัวสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แล้วจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็นำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อีก 2 รูปแบบ ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21

ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 13

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดีรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อ

การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน อันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาธรรมชาติการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

11.4 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พอสรุปได้ 6 ด้าน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548: 20-22) ดังนี้

11.4.1 องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

11.4.2 องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

11.4.3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

11.4.4 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

11.4.5 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

11.4.6 องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 6 ด้าน สามารถนำมาสร้างเป็นรูปได้ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 13

12. แนวความคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

12.1 ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ความหมายของการพัฒนาแหล่งเที่ยวนั้น ได้มีนักวิชาการทางด้านการท่องเที่ยวได้ให้ทัศนะไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

มนัส สุวรรณ (2538:128) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประสบความสำเร็จ มีสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาประเมินประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาได้แก่ ความปรารถนาของผู้ท่องเที่ยว ความสามารถในการใช้บริการของผู้ท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ประกอบด้วยความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ ความสามารถที่จะรับได้เชิงสังคม และความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา

นิคม จารุมณี (2536:68) กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวว่า การที่จะสร้างหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ที่ไม่น่าสนใจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้น จะต้องคำนึงถึงจุดสำคัญในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งในแง่กายภาพหรือภูมิภาค ตำแหน่งที่ตั้งหรือชื่อเสียงของสถานที่ที่กระจายไปสู่โลกภายนอก

สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยความสามารถในการใช้บริการของผู้ท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง และความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ชื่อเสียงของสถานที่ที่กระจายไปสู่โลกภายนอก

12.2 การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักทางวิชาการ

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักทางวิชาการนั้น ไม่ใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย จึงต้องมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548:28)

- 1) ขั้นตอนการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว
- 2) ขั้นตอนกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรท่องเที่ยว
- 3) ขั้นตอนจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว

- 4) ขั้นตอนการประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของ
ทรัพยากรท่องเที่ยว
- 5) ขั้นตอนการให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อ
สิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากร
ท่องเที่ยว
- 6) ขั้นตอนการจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้
- 7) ขั้นตอนการจัดหางบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ

การวางแผนเป็นลักษณะของการทำงานร่วมกันจากหลากหลายสาขาซึ่ง เรียกว่า “สหสาขาวิชา” ทั้งนี้การวางแผนเป็นเรื่องที่มนุษย์ต้องการรู้ "อนาคต" จะเกิดขึ้นเพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมให้มีความเหมาะสม สามารถรับมือกับผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจจะเป็นส่วนที่เป็นคุณประโยชน์หรืออาจเป็นการลดการเสียประโยชน์ก็ได้โดยการวางแผนนั้น มักปรากฏอยู่เสมอ แม้กระทั่งในชีวิตปกติประจำวันของมนุษย์ที่อาจมีการวางแผนสำหรับชั่วโมงข้างหน้า ในวันนี้พรุ่งนี้ เดือนหน้า ปีหน้า เป็นต้น สำหรับการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก และเกี่ยวข้องกับผลได้ผลเสียขององค์กรขนาดใหญ่ การวางแผนก็จะมีกระบวนการและระยะเวลายาวนานขึ้น เพื่อที่จะมองอนาคตให้ยาวขึ้น ชัดเจนขึ้น เช่น การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชาติระยะต่างๆ ซึ่งกำหนดไว้ครั้งละ 5 ปี เป็นต้น เนื่องจากการวางแผนนั้นปรากฏอยู่ในทุกศาสตร์ทุกสาขา จุดประสงค์ต่างๆ ของการวางแผนจึงสามารถจำแนกได้ คือ ประการแรก การวางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่มีอยู่ ประการที่สอง การวางแผนเพื่อกำหนดอนาคต และ ประการที่สาม การวางแผนที่เป็นการเรียนรู้และปรับตัวของสังคมให้เท่าทันกับสภาพสังคม มีความซับซ้อนมากขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว (มานพ พงศทัต, 2545 : 21) จึงกล่าวได้ว่าการวางแผนนั้นเป็นการเตรียมการเดินทางสู่ออนาคตบนเส้นทางที่เห็นพ้องต้องกันว่าดีที่สุด มีความเหมาะสมที่สุดกับทรัพยากร เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม งบประมาณที่มีอยู่ โดยวิธีการที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษา "อดีต" เรียนรู้ "ปัจจุบัน" เพื่อสร้าง "อนาคต"

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย ถูกจัดว่าเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักสำคัญที่สร้างรายได้เข้าประเทศได้เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายรายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบชัดเจน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้าน ธรรมชาติวัฒนธรรม ประเพณี จนถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมส่งผลต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้

หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จึงเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นในการกำหนดกรอบทิศทางขั้นตอน และเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปตามยถากรรม และส่งผลเสียต่อสังคมในที่สุด

12.3 กระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่จะมีกระบวนการไม่แตกต่างจากทฤษฎีการวางแผนทั่วไปนั้น ในที่นี้จะแบ่งกระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

12.3.1 การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและการสำรวจภาคสนาม สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ประเด็นที่หนึ่ง สภาพกายภาพและข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ ได้แก่ ที่ตั้ง และเขตการปกครอง สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะการใช้ที่ดิน ข้อมูลด้านประชากร การจ้างงาน ประการที่สอง ทรัพยากรท่องเที่ยวประกอบด้วย ด้านธรรมชาติ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านวัฒนธรรม ประการที่สาม ตลาดการท่องเที่ยวควรประกอบด้วย ผู้มาเยือนที่มาของผู้มาเยือน พาหนะที่ใช้เดินทาง แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชอบ โครงสร้างผู้เยี่ยมเยือน การกระจายตัวของผู้เยี่ยมเยือนในแต่ละช่วงเวลา แต่ละสถานที่ ประการที่สี่ ความพร้อมทางการท่องเที่ยวควรประกอบด้วย ระบบโครงข่ายการคมนาคมในพื้นที่ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ระบบขนส่งระบบสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ระบบกำจัดขยะ และความพร้อมของเมืองด้านต่างๆ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร โรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งข้อมูลทั้ง 4 ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นอาจมีวิธีการรวบรวมที่แตกต่างกันออกไปได้ นอกจากนี้ยังมีวิธีรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกตการณ์ และการออกแบบสอบถาม เช่น การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวการใช้แบบสอบถามด้านตลาดการท่องเที่ยว การสัมภาษณ์ หรือการสังเกตการณ์พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นต้น

12.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนการนำเอาข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้จากขั้นตอนแรกมาจัดทำเป็นคำบรรยาย แผนภูมิ แผนที่ ตาราง เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงสภาพพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ และเนื่องจากการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพ ดังนั้น การวิเคราะห์โดยใช้แผนที่ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากข้อมูลดิบที่ถ่ายทอดลงแผนที่นั้น นอกจากจะบ่งบอกถึงความสัมพันธ์กันในเรื่องขนาดและจำนวนแล้ว ยังบอกถึงความสัมพันธ์ในแง่ของทิศทาง ที่ตั้ง การกระจายตัวอีกด้วย ซึ่งเทคนิคการวิเคราะห์อื่น ๆ ไม่สามารถทำได้สำหรับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะนำไปสู่คำตอบหรือภาพรวมของพื้นที่ในแต่ละ หมวดว่าเป็นอย่างไร ได้แก่ หมวดสภาพกายภาพและข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ หมวดทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งพิจารณาในแง่คุณค่า และความ

พร้อมในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยววนั้นๆ หมวดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว และหมวดความพร้อมทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

12.3.3 การกำหนดประเด็นปัญหา เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้ผู้วางแผนมองเห็นภาพรวมในด้านต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การกำหนดประเด็นปัญหาด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ หรืออาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่น ปัญหาความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่ง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการขาดระบบกำจัดขยะหรือน้ำเสีย โดยในการกำหนดประเด็นปัญหาอาจมีเกณฑ์การพิจารณาอย่างกว้างๆ 5 ประการ คือ ขนาดของปัญหา ความร้ายแรงของปัญหา ความเร่งด่วนของปัญหาขนาดของกลุ่มพื้นที่ หรือกลุ่มคนที่มีปัญหา รวมถึงการยอมรับประเด็นนั้นๆ ว่าเป็นปัญหา ทั้งนี้ในการวางแผนในเรื่องใดๆ ก็ตามย่อมมีปัญหามากมายสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การมองหาความเชื่อมโยงของปัญหาแต่ละประเด็นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ปัญหาที่ 1 ก่อให้เกิดปัญหาที่ 2 หรือส่งผลถึงปัญหาที่ 3 อย่างไร เป็นต้น

ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วางแผน สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาต่างๆ ได้ เมื่อทราบถึงประเด็นปัญหาแล้ว สิ่งที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปคือ การพิจารณาความได้เปรียบเสียเปรียบทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นการนำเอา จุดเด่น จุดด้อย ของตนไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น โดยพิจารณาในภาพรวมว่าจะมีความสามารถในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวในอื่นๆ อย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแนวทางกลยุทธ์ในการส่งเสริมด้านการตลาดต่อไป

12.3.4 การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในที่นี้นโยบาย คือแนวทางในการพัฒนาอย่างกว้างๆ เป็นกรอบการดำเนินการที่จะไม่ระบุในรายละเอียด การกำหนดนโยบายคือการตอบคำถามว่า "จะทำอะไรในการพัฒนา การท่องเที่ยว" เช่น กำหนดนโยบายว่า "มุ่งเน้นการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและรักษาเอกลักษณ์ชุมชน" ส่วนวัตถุประสงค์ คือความมุ่งหมายที่ต้องการหรือผลที่ต้องการให้เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากนโยบายที่กำหนดไว้การกำหนดวัตถุประสงค์ คือ การตอบคำถามว่าตั้งนโยบายนั้นไว้ "เพื่ออะไร" เช่น กำหนดนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวว่า "มุ่งเน้นการรักษาสภาพแวดล้อมของ แหล่งท่องเที่ยว และรักษาเอกลักษณ์ชุมชน" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ "ดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่" และเป้าหมาย เป็นการถอดวัตถุประสงค์ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมที่วัดได้ ซึ่งสามารถกำหนดได้ในหลายลักษณะ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย ในเชิงปริมาณเป็นการตอบคำถามว่า "เท่าไร" การกำหนดเป้าหมายที่เป็นพื้นที่หรือบริเวณเป็นการตอบคำถามว่า "ทำที่ไหน" การกำหนดเป้าหมายที่เป็นกลุ่มคนเป็นการตอบคำถามว่า "ทำให้ใคร" การกำหนดเป้าหมายเป็นเวลา เป็นการตอบคำถามว่า "ทำเมื่อไหร่"

12.3.5 การกำหนดแผนงาน หรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวางแผนเป็นขั้นตอนที่จะต้องกำหนดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาตามกรอบ นโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยใช้ข้อมูลต่างๆ ที่ได้รวบรวมไว้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งจะเป็นการพิจารณาในรายละเอียดของโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ กล่าวโดยสรุปประการแรกคือ ควรมีการกำหนดโครงการระยะสั้น ระยะยาว โครงการระยะสั้นเป็นโครงการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง การลงทุนต่ำ และได้ผลเร็ว หรือเป็นโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับโครงการระยะยาวจะเป็นโครงการที่มีการลงทุนสูงให้ผลระยะยาว ประการที่สอง ควรมีการกำหนดแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งด้านตัวแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบริการทางการท่องเที่ยวซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ระบบการสื่อสาร ความหมายในแหล่งและการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงแผนงานหรือโครงการด้านการพัฒนาการตลาด ประการที่สามควรมีการกำหนดแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ดั้งเดิมของพื้นที่ได้มาตรฐานและมีความเพียงพอต่อความต้องการในปัจจุบันและอนาคต และประการสุดท้าย ควรมีการกำหนดแผนงานหรือโครงการต่างๆ ต้องเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวในด้านอนุรักษ์และปรับปรุงให้ดีขึ้น รวมทั้งได้รับการยอมรับเห็นชอบจากประชาชนทุก ๆ ระดับ

13. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมาและรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่าการเข้ามามีมีส่วนร่วมของชาวชนบท เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังสามารถปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อยๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

การมีส่วนร่วมยังอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทั้งในเชิงกว้าง

1) การมีส่วนร่วมในความหมายที่แคบ คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3) ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้ง สิทธิ และหน้าที่ ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7) การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกๆ คน (Creighton, วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, น.19)

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่นเพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

- 1) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง ประชาชนมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
- 2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ
- 3) ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้มีเช่นนั้น ต้องเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถเข้าร่วมได้

ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี 3 ด้าน คือ

- 1) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 2) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่
- 3) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และลบ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจน ผู้สนใจอีกด้วย โดยแท้จริงนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุกๆ ประเด็น ดังนั้น จึงมีแนวทางต่างๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเด็นต่างๆ ที่ต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, น.43-45)

- 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
- 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น
- 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
- 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
- 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาค และความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย และต้องมีกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) จึงเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ร้ายแรงที่สุด” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้ง เป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, น.25-28)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

จากการศึกษาลำดับขั้นของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมดำเนินการ และมีส่วนร่วมสนับสนุน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายระดับ ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของรัฐบาลด้วย ซึ่งสามารถจัดลำดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจ ประชาชนมีส่วนร่วม ประชาชนเป็นที่ปรึกษา ประชาชนแสดงความคิดเห็นประชาชนรับทราบ และรัฐบาลใช้อำนาจวิธีการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 7 ระดับ และจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ตลอดจน การใช้สื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อบุคคล และหอกระจายข่าว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจดุลพินิจในการให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชน จึงควรมีข้อกำหนดให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำและกระทำอย่างทั่วถึงด้วย ยกเว้นข้อมูลบางประเภท เช่น เรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ การให้ข้อมูลแก่ประชาชนจะต้องให้อย่างทั่วถึง ถูกต้อง เทียบตรง ทันการณ์ เข้าใจได้ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่ายมาเป็นอุปสรรค ในการได้รับข้อมูลนั้นๆ

2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเดิมในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

อนึ่ง การรับฟังความคิดเห็นนี้ จะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็ต่อเมื่อประชาชน ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจน การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่างๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม และประชาเสวนา เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่อง การมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการใช้ อนุญาตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม

5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบนโยบายหรือโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ เป็นขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติร่วมกันดำเนินการตามหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน การประเมินผลนี้ มีความสำคัญมาก เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาจัดสรรประโยชน์ การยุติ หรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ

7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น ข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงประชามติมี 2 ประการ คือ ประการแรก การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใดอย่างน้อยขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสียของ ประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึง และประการที่สองในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับกรณีของ

ประเทศไทย เคยปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ผลของการลงประชามติ เป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลเท่านั้น ไม่มีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 214) และในช่วงเวลาของการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มิได้เคยมีการดำเนินการลงประชามติเลย

หนึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ในมาตรา 138 โดยเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งจัดทำร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หนึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549 ระบุว่าเมื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ สภาร่างรัฐธรรมนูญได้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบและจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ อันเป็นการออกเสียงประชามติเป็นครั้งแรกของประเทศ ในวันที่ 19 สิงหาคม 2549 การออกเสียงลงประชามติปรากฏผลว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบให้นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มาใช้บังคับ หลังจากนั้นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป ทรงพระราชดำริว่า สมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติตามความเห็นชอบเห็นดีของมหาชน ทั้งนี้ในมาตรา 165 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ระบุว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติ โดยการจัดให้มีการออกเสียงประชามติให้กระทำได้ในเหตุดังต่อไปนี้

1) ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติได้

2) ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้มีการออกเสียงประชามติการออกเสียงประชามติตาม (1) หรือ (2) อาจจัดให้เป็นการออกเสียงเพื่อมีข้อยุติโดยเสียงข้างมากของผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในปัญหาที่จัดให้มีการออกเสียงประชามติ หรือเป็นการออกเสียงเพื่อให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีก็ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะการออกเสียงประชามติต้องเป็นการให้ออกเสียงเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในกิจการตามที่จัดให้มีการออกเสียงประชามติ และการจัดการออกเสียงประชามติในเรื่องที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือคณะบุคคล จะกระทำมิได้ก่อนการออกเสียงประชามติ รัฐต้องดำเนินการให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ และให้บุคคลฝ่ายที่เห็นชอบและไม่เห็นชอบกับกิจการนั้น มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้

เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ซึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการออกเสียงประชามติ ระยะเวลาในการดำเนินการ และจำนวนเสียงประชามติ เพื่อมีข้อยุติและในมาตรา 235 คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งหรือการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น แล้วแต่กรณี รวมทั้งการออกเสียงประชามติ ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมนอกจากนี้ในระดับท้องถิ่นยังสามารถจัดให้มีการลงประชามติได้ตั้งระบุในมาตรา 287 ที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ด้วย ทั้งนี้ในกรณีที่การกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นในสาระสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแจ้งข้อมูลรายละเอียดให้ประชาชนทราบก่อนกระทำการเป็นเวลาพอสมควร และในกรณีที่เห็นสมควรหรือได้รับการร้องขอจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการกระทำนั้น หรืออาจจัดให้ประชาชนออกเสียงประชามติเพื่อตัดสินใจก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ดังนั้น ประชามติในรัฐธรรมนูญจึงเป็นทั้งแบบที่มีผลบังคับใช้และเป็นการปรึกษาหารือประชาชนก็ได้ ซึ่งต่างจากอดีต และใช้ได้ในทุกระดับของการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งยังเป็นโอกาสที่จะช่วยตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้หากทุกฝ่ายยอมรับกติกา แต่ต้องมีกระบวนการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมพอเพียงและทันการณ์ ทั้งนี้ การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในลำดับสูงขึ้นไปได้ จะต้องมีส่วนร่วมในลำดับล่างๆ ก่อน จึงจะทำให้มีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ เพราะหากปราศจากข้อมูลประชาชนจะทำหน้าที่ร่วมให้ความเห็นปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ ติดตาม ตรวจสอบได้อย่างไร ในการจะแสดงความคิดเห็นนอกจากนี้ การให้ความคิดเห็นที่เหมาะสมอาจดำเนินการหลังจากได้มีเวลาศึกษาข้อมูลมาแล้วรูปแบบการรับฟังความคิดเห็น อาทิ การสำรวจโดยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การรับฟังผ่านเวทีประชาชน ผ่านวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ จดหมายหรือกล่องรับความคิดเห็น เป็นต้น เพื่อช่วยให้เข้าใจระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ความแตกต่างและเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในแต่ละระดับได้ง่ายยิ่งขึ้น

โดยสรุปหลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้ดังนี้ คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วน (ผู้ที่ได้รับทั้งทางตรงทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบ) ได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรร ข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง โดยหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมมีมากมาย นับตั้งแต่หน่วยราชการภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนและอื่นๆ

14. การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)

นักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์สังคม ซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจึงจะต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อจะได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดผลต่อการมีชีวิตรอด และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่เนื่องจากลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์บางประการ มีสภาพที่ไม่แตกต่างไปจากสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น ความต้องการที่จะทำอะไรตามความคิด และจิตใจของตนเอง ความต้องการในเรื่องอำนาจและความเป็นใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การอยู่รวมกันของมนุษย์ ไม่สามารถดำเนินไปได้ ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความวุ่นวายในด้านต่างๆ นั้น การกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน การเอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบกัน และบางครั้งอาจนำไปสู่การต่อสู้

ประหัตประหารกันขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงได้คิดแนวทาง วิธีการ ตลอดจนเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเจริญก้าวหน้าต่อไป

14.1 ความหมายของการจัดระเบียบทางสังคม

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า “การจัดระเบียบทางสังคม” ดังนี้

การจัดระเบียบทางสังคม เป็นการจัดหน่วยหรือกลุ่มของสังคมเป็นส่วนย่อยอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงเรื่อง เพศ อายุ เครือญาติ อาชีพ ทรัพย์สิน เอกสิทธิ์ อำนาจ สถานภาพ ฯลฯ แต่ละส่วนย่อยมีหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยมีแบบอย่าง กฎหมาย ระเบียบ รวมทั้งประเพณีเป็นแนวดำเนินหรือปฏิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 354)

การจัดระเบียบทางสังคม เป็นการจัดให้สังคมมีระเบียบอย่างมีระบบเป็นรูปแบบของพฤติกรรมและกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนและระหว่างบุคคล (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2528 : 67)

การจัดระเบียบทางสังคม เป็นการที่ผู้คนเข้ามารวมกลุ่มกันอย่างเป็นแบบแผน เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต การรวมกลุ่มกันอย่างเป็นแบบแผนดังกล่าวนี้มีพื้นฐานแตกต่างกัน คือ พื้นฐานเกี่ยวกับที่ทางหรือถิ่นที่อยู่ ได้แก่ การอยู่ร่วมกันเป็นครัวเรือน หรือสถานที่ซึ่งมีผู้คนเข้ามายุ่งร่วมกันเป็นประจำ มีการหุงอาหาร และกินอยู่หลับนอน ตลอดจนมีความชอบพอกันเคยกัน นอกจากครัวเรือนแล้ว การรวมกลุ่มกัน โดยมีพื้นฐานอย่างเดียวกันนี้ ได้แก่

“ละแวกบ้าน” และ “ชุมชน” การรวมกลุ่มโดยพื้นฐานทางชีวภาพ ได้แก่ การรวมกลุ่มของผู้คนในวัยเดียวกัน หรือเพศเดียวกัน หรือเชื้อสายวงศ์วานเดียวกัน การรวมกลุ่มโดยมีพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ การรวมกลุ่มกันเพื่อให้ความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบุคคลดำเนินไปเรื่อยๆ ไป ที่สำคัญ ได้แก่ ครอบครัว การรวมกลุ่มกันเป็นครอบครัวนั้น มีความสำคัญมากต่อสังคมมนุษย์ เช่น เพื่อให้การเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตต่อไปได้ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ต่อกัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบทางสังคม และเพื่อให้มีการปฏิบัติที่สูงต่ำกว่ากันได้ (ประสาธ หลักศิลา, 2514 : 37)

ประเสริฐ แยมกลุ่มฟูง (2517 : 33) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น รวมกันแล้วทำให้ชีวิตสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดำเนินไปอย่างมีระเบียบ ความเป็นระเบียบเป็นลักษณะสำคัญของทุกสังคมมนุษย์

สุพิศวง ธรรมพันธ (2543 : 55) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” หมายถึง การจัดระบบหรือโครงสร้างของสังคมที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ จนเกิดความสงบสุข

ทางสังคมขึ้น ซึ่งย่อมต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และเลือกสรรแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิก ตลอดทั้งระเบียบวิธีควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิผล กำหนดให้เป็นแนวปฏิบัติของมวลสมาชิก

ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 130) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” เป็นการวางรูปแบบของพฤติกรรมและกระบวนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่มคน โดยการอาศัยการวางบรรทัดฐาน เพื่อให้สมาชิกในสังคมใช้เป็นแนวปฏิบัติ กำหนด สถานภาพและบทบาท และมีการควบคุมเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ

จากความหมายที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่า การจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง การวางมาตรการหรือการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ หรือแนวทางในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบ เรียบร้อย เพื่อความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของสังคม

14.2 ระดับของการจัดระเบียบทางสังคม

บลูมและเซล์ซนิกค์ (Brom & Selznick, 1971 : 15) ได้กล่าวถึงระดับของการจัดระเบียบทางสังคมว่า มี 3 ระบบ คือ

4.2.1 ระดับบุคคล (Interpersonal) เป็นระดับขั้นพื้นฐานที่สุดของความสัมพันธทางสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสองคนมีความสัมพันธ์บางประการต่อกัน อาจจะเป็นความสัมพันธ์ได้ทั้งแบบเป็นกันเอง และไม่เป็นกันเองก็ได้

4.2.2 ระดับกลุ่ม (Group) เป็นความสัมพันธ์ของสมาชิกต่างๆ ที่รวมกันเป็นกลุ่ม อันจะทำให้เกิดความมั่นคงของกลุ่ม หรือการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม

4.2.3 ระดับสังคม (Social order) จะเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของสังคมทั้งหมด มักจะมีการจัดระเบียบทางสังคมที่ชัดเจน และมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

14.3 พื้นฐานเบื้องต้นของการจัดระเบียบทางสังคม

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นฐานของการจัดระเบียบทางสังคม เป็นการช่วยลดอกติทางด้านความรู้สึกและจิตใจ ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความซื่อตรง ความยอมรับนับถือ ลดความเห็นแก่ตัวลง และกระชับความสัมพันธ์ในสังคมให้มั่นคงยิ่งขึ้น พื้นฐานเบื้องต้นของการจัดระเบียบทางสังคมมี 4 ประการ (สุพัตรา สุภาพ, 2522 : 41 – 43)

14.3.1 ระบบเครือญาติ (Kinship) พันธะทางสังคมจากการนับญาติ และถือว่ามิใคร่บ้างที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกับเรา ระบบนี้มีความสำคัญสำหรับทุกสังคม เพราะเป็นระบบที่ทำให้

ครอบครัวดำรงอยู่ได้ สร้างความผูกพันต่อกันของสมาชิก สมาชิกจะถือว่าผลประโยชน์ของครอบครัวเหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ดังเช่น ครอบครัวแถบเอเชีย และอเมริกัน อินเดีย เป็นต้น สังคมตะวันตกระบบเครือญาติลดความสำคัญลงไปมาก เพราะครอบครัวได้สูญเสียหน้าที่หลายประการที่เคยมีในอดีต โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ สมาชิกเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมของครอบครัวน้อยลง เพราะมีกลุ่มอื่นๆ มาทำหน้าที่สำคัญแทน อาทิ การศึกษา ศาสนา เป็นต้น

14.3.2 ความจงรักภักดี (Fealty) พันธะทางสังคมชั้นมูลฐานอีกด้านหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำกับผู้ตาม ความจงรักภักดี คือการที่บุคคลหนึ่งมีความเชื่อตรง นบนอบ นับถือต่ออีกบุคคลหนึ่ง เป็นการคาดหวังที่จะให้ผู้ที่มีความจงรักภักดี รักษาผลประโยชน์ของผู้อื่นที่ตนภักดีต่อ ในยุโรปตะวันตก ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 5 – 15 ความจงรักภักดีเป็นพันธะเบื้องต้นที่สำคัญของความเข้าใจเกี่ยวกับระบบขุนนาง ช่วยให้เราสามารถเรียนรู้

ความเกี่ยวพันระหว่างอำนาจกับเศรษฐกิจ คือ ลัทธิในการมีและใช้ที่ดินกับอำนาจทางการเมือง แม้จนกระทั่งในสมัยกลางฐานะทางสังคมการสืบสายโลหิต ยังคงมีความสำคัญต่อการจัดระเบียบและกระบวนการทางการเมือง การเป็นเจ้าของที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ยังเป็นรากฐานของการใช้อำนาจทางการเมืองระบบขุนนาง พยายามแก้ปัญหาสำคัญของมนุษย์ 2 ประการ คือ ปัญหาที่ว่าทำไมมนุษย์จึงจะได้รับความปลอดภัย และทำไมมนุษย์จึงจะดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน

ความจงรักภักดี บังเกิดในสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว และไม่มีจำกัดว่าจะมีอยู่เฉพาะในสังคมใดสังคมหนึ่งของมนุษย์ แม้ในปัจจุบันหัวหน้าบริหารต่างๆ ในหน่วยงานทั้งราชการและบริษัทเอกชน จำต้องมีพวกที่ตนไว้วางใจบ้าง เพื่อความมั่นคงในตำแหน่งและประสิทธิภาพในการงาน ฉะนั้น เมื่อระดับหัวหน้าได้เลื่อนขึ้นหรือโยกย้ายไปอยู่หน่วยงานอื่น ก็พยายามย้ายผู้ที่จงรักภักดีต่อเขาไปในที่ทำงานใหม่ด้วย เพื่อช่วยให้เป็นหูเป็นตา หรือช่วยควบคุมให้งานสำเร็จตามที่ตนปรารถนา ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความสบายใจในการทำงาน เพราะเขาเชื่อมั่นได้ว่าคนของเขานั้นไว้วางใจได้ และต้องรักษาผลประโยชน์ของเราเต็มที่

ความภักดี แม้จะมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ แต่ก็ไม้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นหลักสำคัญของการจัดระเบียบในสังคมสมัยใหม่ เพราะสังคมยุคดังกล่าวมีการจัดระเบียบอย่างเป็นทางการ ความภักดีจึงมีลักษณะแคบลง หรือเกิดขึ้นน้อยกว่าในสมัยโบราณ

14.3.3 สถานภาพ (Status) คือ ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ของบุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น และสังคมส่วนรวม สถานภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมที่มีคนอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะทุกคนไม้อาจจะทำความรู้จักกันได้หมด บุคคลจึงจำต้องติดต่อกันโดยตำแหน่ง เช่น ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ผู้เช่าบ้านกับเจ้าของบ้าน ฯลฯ แม้ว่าแต่ละฝ่ายไม่เคยเห็นหน้ากัน

หรือรู้จักกันเป็นส่วนตัว ก็สามารถติดต่อกันได้โดยอาศัยสถานภาพเป็นสื่อของการติดต่อ หรือทำความรู้จักคุ้นเคยกัน

14.3.4 สัญญา (Contract) ในระบบขุนนาง บุคคลผูกพันต่อกันด้วยคำมั่นสัญญา เป็นพันธะร่วมกันทั้งสองฝ่าย จึงต่างกับการสมรสที่มีความจงรักภักดีต่อกันเหนือคำสัญญา หรือข้อตกลงใดๆ ที่มีรูปอื่นๆ เพราะเป็นความรับผิดชอบและผูกพันอย่างลึกซึ้งยิ่งกว่าข้อตกลงใดๆ

หลักการในสัญญา มีลักษณะเด่นชัดในการจัดระเบียบทางสังคม บุคคลจะจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และกำหนดแบบของความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ในระเบียบการที่สัญญามีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ก็เท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมให้มีการริเริ่มของเอกชน และการรู้จักปกครองตนเอง สัญญาจึงเป็นส่วนสำคัญของการจัดระเบียบอย่างหนึ่ง และเป็นสิ่งช่วยให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปได้ สัญญาเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้กิจกรรมต่างๆ ของสังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

14.4 องค์ประกอบสำคัญของการจัดระเบียบทางสังคม

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคม มีดังนี้

- 1) บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms)
- 2) สถานภาพทางสังคม (Social Status)
- 3) บทบาททางสังคม (Social Role)
- 4) การจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification)
- 5) ค่านิยมทางสังคม (Social Values)
- 6) อุดมการณ์ทางสังคม (Social Ideology)
- 7) การบังคับใช้ทางสังคม (Social Sanctions)
- 8) การควบคุมทางสังคม (Social Control)
- 9) การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

14.4.1 บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หรือปทัสถานทางสังคม มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า บรรทัดฐานทางสังคมไว้ดังนี้

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513 : 62) ได้อธิบายความหมายของบรรทัดฐานว่า คือตัวกำหนดความประพฤติ หรือกิริยาในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม หมายความว่า จะเป็นตัวแสดงมาตรฐาน หรือบ่งออกมาเลยว่าในสถานการณ์ หรือเหตุการณ์เพราะอยู่ในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้น เขาควรปฏิบัติหรือมีกิริยาอาการอย่างใดบ้าง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523 : 83) กล่าวว่า บรรทัดฐาน ได้แก่ กฎเกณฑ์ของสังคมที่แสดงว่าพฤติกรรมใดเหมาะสมและไม่เหมาะสมหรือไม่ควร ทั้งนี้เพื่อการอยู่รอดของสังคมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมเป็นสำคัญ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 353) ได้อธิบายไว้ว่า บรรทัดฐานทางสังคม คือ แนวทางหรือวิถีทางของการกระทำหรือความประพฤติเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทางสังคมตามความคาดหมายของกลุ่ม หรือตามค่านิยมของสังคมนั้นๆ

ซึ่งพอสรุปได้ว่า บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง ระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือหมายถึงมาตรฐานในการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ

บรรทัดฐานทางสังคม จะเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในสังคมมีความคิดเห็นว่าการแสดงพฤติกรรมอย่างใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ก็จะยอมรับและปฏิบัติกัน แต่ถ้าสมาชิกมีความคิดเห็นว่า การแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ก็จะไม่ยอมรับนำมาปฏิบัติ และอาจจะเกิดการโต้แย้งคัดค้านกับการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นๆ ก็ได้ เมื่อมีการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติกันสืบมาเรื่อยๆ ก็จะกลายเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติของสมาชิกของสังคม อันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างคนรุ่นหลัง โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกรู้จักคิด และการประพฤติดังกล่าวของสมาชิกในสังคม

บรรทัดฐานทางสังคมนั้น จะมีทั้งแนวทางให้ปฏิบัติ และแนวทางที่ให้ละเว้นการปฏิบัติในทางสังคมวิทยาจะเรียกสิ่งที่เป็นแนวทางที่ให้ละเว้นการปฏิบัติว่า Taboo

ประเภทของบรรทัดฐานของสังคม โดยทั่วไปจะแบ่งบรรทัดฐานทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) วิถีประชา (Folkways) หรือวิถีชาวบ้านหรือชนบประเพณี หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติต่างๆ ที่ทุกคนยอมรับปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนเกิดความเคยชินเป็นปกติวิสัย หรือปฏิบัติกัน โดยทั่วไปการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกสบายแก่สมาชิกในการปฏิบัติ เพราะสมาชิกไม่ต้องคิดหรือกังวลว่าจะปฏิบัติอะไร อย่างไร วิถีประชาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ไม่มีความสำคัญมากนักสำหรับสังคม เพราะถ้าสมาชิกละเมิด หรือฝ่าฝืนก็จะไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง หรือความเสียหายต่อสังคมรุนแรงแต่ประการใด ดังนั้น การละเมิดหรือฝ่าฝืนจึงได้รับการลงโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ได้รับคำตักเตือน หรือได้รับการหัวเราะเยาะ เป็นต้น

ตัวอย่างของวิถีประชา ได้แก่ การยกมือไหว้ทักทายกันในสังคมไทย การแต่งกายที่เหมาะสมกับโอกาสต่างๆ การใช้ภาษาพูดที่สุภาพ เป็นต้น

วิถีประชายังแบ่งออกเป็นประเภทย่อยๆ ได้ 6 อย่าง คือ

1.1) สมัยนิยม (fashion) หมายถึง การแสดงออกของสมาชิกตามสมัยนิยมในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ซึ่งนานพอสมควรแต่ในที่สุดก็จะเสื่อมความนิยมลงไป และอาจมีความนิยมอย่างใหม่ขึ้นมาแทนที่ สมัยนิยมมักจะเกี่ยวกับความนิยมในเรื่องการแต่งกายหรือเครื่องใช้ต่างๆ

1.2) ความนิยมชั่วคราว (fad) หมายถึง การแสดงออกของสมาชิกตามความนิยม แต่จะมีช่วงระยะเวลาในการแสดงออกสั้นๆ ก็จะเสื่อมไป เช่น การพูดภาษาแปลกๆ ต่างๆ

1.3) ความคลั่งไคล้ (Craze) หมายถึง การแสดงออกตามความนิยม โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลว่าเป็นเพราะเหตุใดจึงต้องนิยม หรือปฏิบัติเช่นนั้น เช่น การคลั่งไคล้ในเรื่องของดนตรี กีฬา ดาราภาพยนตร์ หรืองานอดิเรกบางอย่าง

1.4) งานพิธี (Ceremonies) หมายถึง การแสดงออกเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีเกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความมีหน้ามีตาของตนเอง ซึ่งมักจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคล เช่น งานวันเกิด งานบวชนาค งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น

1.5) พิธีการ (rites, rituals) ซึ่งมีความหมายคล้ายกัน คือ

1.5.1) rites เป็นพิธีการที่จัดขึ้นโดยบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหรือแนวทางปฏิบัติเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มไม่จำเพาะเจาะจง เช่น งานต้อนรับน้องใหม่ของนักศึกษาในสถาบันการศึกษา

1.5.2) rituals เป็นพิธีการที่มีการจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และยังมีขั้นตอนในการปฏิบัติวางไว้อย่างแน่นอน เช่น พิธีไหว้ครู การฟังเทศน์

1.6) มารยาททางสังคม (Ettiquette) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมกับบุคคล เวลา สถานที่ เช่น มารยาทในการแต่งกาย มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการต้อนรับแขก เป็นต้น

2) จารีต (Mores) หรือกฎแห่งศีลธรรม หรือวินัยแห่งจรรยา เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่อ้างกฎศีลธรรมทางศาสนา และค่านิยมของสังคมในการกำหนดความถูกต้องของการปฏิบัติ มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพ และทรัพย์สินของสังคมมากกว่าวิถีประชา สังคมจึงมีการบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ถ้าสมาชิกในสังคมไม่ปฏิบัติตาม ก็จะทำให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมมาก จึงมี

การลงโทษผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนอย่างรุนแรง เช่น การยื่นถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ก่อนหรือหลังภาพยนตร์เล็ก บุตรต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า การสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว เป็นต้น

ในสังคม นอกจากมีแนวทางในการปฏิบัติแล้ว ยังมีข้อห้ามปฏิบัติ (Taboos) อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเป็นระเบียบในการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น

3) กฎหมาย (Law) หมายถึง คำสั่งหรือข้อห้ามของรัฐที่กำหนด หรือควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม และจะต้องมีการบังคับให้ปฏิบัติตาม โดยมีกำลังเจ้าหน้าที่ หรืออำนาจของรัฐอย่างเป็นทางการคอยควบคุมตรวจตราดูแลในการปฏิบัติของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

ในสังคมที่ซับซ้อนหรือมีจำนวนสมาชิกมาก การสร้างความเป็นระเบียบในสังคมจะอาศัยเฉพาะวิถีประชา และจารีตย่อมจะไม่เพียงพอ เพราะแนวโน้มในการที่จะไม่ปฏิบัติตามมีมาก และการลงโทษก็ไม่มีอำนาจที่จะทำให้สมาชิกมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนในสังคมที่ไม่ซับซ้อน เช่น ระดับหมู่บ้านต่างๆ วิถีประชา และจารีตก็อาจจะสร้างความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

14.4.2 สถานภาพทางสังคม (Social Status)

มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมต่างๆ มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของบุคคลเหล่านั้น จะอยู่ในหลายลักษณะและหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามสถานภาพ หรือฐานะของบุคคลต่างๆ เหล่านั้น จึงจะเห็นได้ว่า สถานภาพของบุคคลมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันทางสังคม ในอันจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันได้

คำว่า “Status” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Sto” ภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “Stand” ในภาษาไทย หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคล (ผอบ นมะมาตร, 2524 : 41)

มีนักวิชาการหลายคนได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสถานภาพทางสังคม หรือที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า สถานภาพ ไว้แตกต่างกันดังนี้

“สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ ทั้งที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวกับผู้อื่น และสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น” (สุพัตรา สุภาพ, 2522 : 52)

“สถานภาพ คือ ตำแหน่งหรือหน้าที่การงาน ซึ่งกำหนดขึ้นในรูปหรือระบบของสังคมในแต่ละระบบของสังคม ย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ และมีระเบียบหรือปทัสถานสำหรับ

เป็นแนวทางปฏิบัติของตำแหน่งหรือสถานภาพนั้นๆ คู่กันไปด้วยเสมอ” (ประสาธ หลักศิลา, 2507 : 400)

“สถานภาพ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่บุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้อื่น และสังคมส่วนรวมและมักจะมีความหมายเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำในสังคม กล่าวคือ บุคคลมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพแค่ไหน สถานภาพกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไร สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และสถานภาพของแต่ละบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งต่างๆ” (ประเสริฐ แยมกลินฟิง, 2516 : 1)

“สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของบุคคล หรือของกลุ่มในชุมชน เป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนับถือจากสาธารณชน สถานภาพจะ สูงต่ำเพียงไร ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ถือว่าสำคัญ เช่น อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา วงศ์สกุล ฯลฯ” (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 383)

จากความหมายของสถานภาพที่หลายท่านได้กล่าวไว้แล้ว พอจะสรุปได้ว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งหรือฐานะของบุคคลที่ได้มาจากการที่บุคคลต่างๆ มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ในสังคมหรือกลุ่มคน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลนั้นๆ

จากความหมายของสถานภาพที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงพอที่จะสรุปสาระสำคัญของสถานภาพได้ดังนี้ (ไพฑูริย์ ช่างเรียน, 2516 : 27 – 28)

- 1) มีสถานภาพอยู่ในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนที่บุคคลจะเข้าไปครอง
- 2) มีบทบาทที่ควรจะเป็น (Ought – to role) ประจำอยู่ทุกสถานภาพ
- 3) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม จะเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดสถานภาพและบทบาท
- 4) สังคมกรรม (Socialization) จะทำให้บุคคลทราบสถานภาพและเรียนรู้บทบาทของเขาได้

ประเภทของสถานภาพ นักสังคมวิทยา ได้แบ่งสถานภาพของบุคคลออกให้เห็นอย่างชัดเจนเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) สถานภาพโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ได้รับการกำหนดให้ (Ascribes Status) เป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาโดยสังคมเป็นผู้กำหนดให้จากการที่บุคคลนั้นไปมีส่วนร่วมอยู่ในกลุ่มหรือในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรืออาจจะได้มาจากเงื่อนไขทางชีวภาพของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อมนุษย์

เกิดมาจึงจะมีสถานภาพนี้ทุกคน โดยบุคคลไม่ได้ใช้ความสามารถของตนเองแต่ประการใด ตัวกำหนดของสถานภาพประเภทนี้ ได้แก่

1.1) เพศ ตัวกำหนดทางเพศ เป็นลักษณะทางชีวภาพ และทางกายภาพ ซึ่งบุคคลไม่สามารถจะเลือกได้จะเป็นไปโดยธรรมชาติแต่กำเนิดไม่ว่าหญิงหรือชาย แต่บุคคลในแต่ละเพศนั้นย่อมจะได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีบุคลิกและทำหน้าที่แตกต่างกัน ตามระบบสังคมและวัฒนธรรมที่สังคมได้กำหนดไว้

1.2) อายุ ตัวกำหนดอายุ นับเป็นข้อเท็จจริงทางชีวภาพและทางกายภาพที่แน่นอนเช่นเดียวกับเพศ ที่สามารถกำหนดสถานภาพของบุคคลได้ชัดเจน ตั้งแต่เกิดทุกสังคมจะใช้อายุเป็นพื้นฐานสำหรับการกำหนดสถานภาพ และบางสังคมก็ให้ความสำคัญของอายุเป็นอย่างมาก ในวัฏจักรชีวิตทางมนุษย์มักจะจัดลำดับความต่างกันจากวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ และวัยชรา บุคคลจะต้องผ่านแต่ละวัยตามลำดับโดยจะข้ามวัยไม่ได้ อายุจะเป็นภาวะที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คนที่มีอายุมากกว่าย่อมมีสถานภาพเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า เป็นที่เคารพนับถือ กว่าบุคคลที่มีสถานภาพเป็นเด็กหรือคนที่เกิดก่อนย่อมมีโอกาสที่ดีกว่า เพราะมีประสบการณ์มากกว่า

1.3) ความสัมพันธ์ทางครอบครัว เป็นตัวกำหนดสถานภาพขั้นพื้นฐานที่เห็นได้ง่ายที่สุดของสถานภาพโดยกำเนิด บุคคลทุกคนที่เกิดมามีความผูกพันอยู่กับสมาชิกต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในครอบครัว ความผูกพันกันนั้นได้ทำให้บุคคลมีสถานภาพแตกต่างกันออกไป อันจะชี้ให้เห็นถึงความเป็นวงศ์าคณาญาติซึ่งกันและกันได้ เช่น เป็นลูกของพ่อแม่ เป็นพี่ของน้อง เป็นน้องของพี่ เป็นหลานของลุง ป้า น้า อา เป็นต้น

1.4) เชื้อชาติ และผิว เป็นลักษณะที่สามารถปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนจากส่ายตาภายนอกตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งลักษณะทางผิวและเชื้อชาติสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งต่อไปยังลูกหลานได้ ดังนั้น ลูกที่เกิดจากพ่อแม่ที่มีผิวหรือเชื้อชาติใด ก็จะได้สถานภาพเช่นเดียวกัน

1.5) ถิ่นกำเนิด บุคคลที่เกิดขึ้นมาในถิ่นกำเนิดโดยย่อมได้รับสถานภาพว่าเป็นคนท้องถิ่นนั้น เช่น คนเกิดในเมือง ก็ได้รับสถานภาพเป็นคนในเมือง คนเกิดในชนบท ก็ได้รับสถานภาพเป็นชาวชนบท คนที่เกิดในประเทศไทยย่อมได้รับสถานภาพเป็นคนไทยหรือเป็นชาวเอเชีย เป็นต้น

1.6) ชั้นทางสังคม เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่ง บุคคลที่เกิดอยู่ในชั้นสังคมอย่างไรก็ย่อมจะได้รับสถานภาพเช่นนั้น เช่น เกิดในชั้นผู้ดี สถานภาพก็เป็นผู้ดีหรือสถานภาพสูงกว่า เกิดในชั้นไพร่ก็จะได้รับสถานภาพเป็นไพร่ หรือสถานภาพต่ำกว่า เป็นต้น

2) สถานภาพโดยการกระทำหรือสถานภาพโดยความสามารถ (Achieved Status) เป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาภายหลัง อันเป็นผลจากความสำเร็จในการกระทำของตนเอง บุคคลจะต้องใช้ความสามารถจนประสบความสำเร็จ จึงจะได้รับสถานภาพนั้นๆ ตัวกำหนดของสถานภาพประเภทนี้ ได้แก่

2.1) การสมรส จะเป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาหลังจากที่ผ่านการสมรสแล้ว สถานภาพนี้มักจะมีสัญลักษณ์บ่งบอกถึงการมีสถานภาพด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเครื่องแต่งกายหรือคำนำหน้าชื่ออย่างเช่นคำว่า นางสาว จะเปลี่ยนเป็นคำว่า นาง เมื่อผู้หญิงผ่านการจดทะเบียนสมรสแล้ว สถานภาพที่ได้รับจากการสมรสก็คือความเป็นสามี หรือภรรยา

2.2) การเป็นบิดา หรือมารดา เป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับเมื่อมีบุตรแล้ว ซึ่งจะนับรวมถึงการที่รับเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรมด้วย

2.3) การศึกษา เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่งที่บุคคลจะต้องใช้ความพยายาม โดยผ่านการศึกษาเล่าเรียนในระดับต่างๆ จากระดับต้น และสูงขึ้นไปเรื่อยๆ สถาบันทางการศึกษาเล่าเรียนในระดับต่างๆ นั้นตั้งแต่โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย จะเป็นแหล่งสำคัญที่บุคคลจะได้รับสถานภาพมา ซึ่งแต่ละระดับการศึกษาก็จะให้ระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไปด้วย เมื่อบุคคลได้ใช้ความสามารถศึกษาเล่าเรียนจนจบหลักสูตรในระดับการศึกษานั้นๆ ก็จะได้รับสถานภาพตามวุฒิที่ผ่านในระดับการศึกษานั้นๆ เช่น เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปริญญาตรี โท เอก เป็นต้น

2.4) อาชีพ ในระบบสังคมต่างๆ โดยทั่วไปแล้วได้เปิดโอกาสให้บุคคลมีการเลือกประกอบอาชีพต่างๆ ได้ตามความสนใจ และความสามารถของตนเอง บุคคลย่อมจะได้รับการสถานภาพตามประเภทของอาชีพที่ตนเองทำอยู่ เช่น กรรมกร ช่างฝีมือ นักมวย ศิลปินในแขนงต่างๆ ข้าราชการ เป็นต้น

2.5) การเมือง เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่งที่บุคคลสนใจและอยู่ในวงการเมือง เช่น สมาชิกพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี เป็นต้น

สถานภาพทางสังคมต่างๆ ทั้งสถานภาพโดยกำเนิด และสถานภาพโดยการกระทำจะสามารถเกิดขึ้นกับบุคคลได้พร้อมๆ กัน และจำกัดแน่นอนลงไปไม่ได้ว่าบุคคลใดควรมีสถานภาพใดบ้าง บุคคลหนึ่งอาจมีสถานภาพโดยกำเนิด และสถานภาพในการกระทำ หลายๆ อย่างพร้อมกันก็ได้ แต่ไม่ว่าบุคคลจะได้รับสถานภาพอย่างไรก็ตาม สถานภาพต่างๆ เหล่านี้ก็จะเป็เครื่องบ่งบอกสิทธิ หน้าที่หรือความรับผิดชอบต่างๆ ที่บุคคลนั้นๆ จะต้องปฏิบัติในการดำเนินชีวิตใน

สังคม และเมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันก็จะเกิดขึ้นตามมา

14.4.3 บทบาททางสังคม (Social Role)

บทบาท หมายถึง การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมตามหน้าที่ความรับผิดชอบ และความคาดหวังของสถานภาพต่างๆ ที่บุคคลมีอยู่เป็นมูลฐาน บทบาทของบุคคลบางอย่าง จะกระทำได้ไม่ยากนัก แต่ในบางอย่างจำเป็นต้องฝึกฝน อบรมหรือหาความชำนาญ ตลอดจนมีความรู้สึกนึกคิดต่อการกระทำนั้น เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ สำหรับการฝึกอบรมนั้น ก็มักจะฝึกฝนอบรมกันอยู่ตลอดไปตราบเท่าที่บุคคลนั้นดำรงตำแหน่งนั้นๆ อยู่ ซึ่งอาจจะเป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ได้

ในสังคมมนุษย์แต่ละคนจะมีบทบาทหลายบทบาทเป็นไปตามสถานภาพต่างๆ ที่ตนมีอยู่และแต่ละบทบาทก็จะมีคุณสมบัติหรือสมดุลงันพอสมควร เช่น มีนายจ้างก็มีลูกจ้าง มีพ่อแม่ก็ต้องมีลูก มีแพทย์พยาบาลก็มีคนป่วย มีครูก็ต้องมีนักเรียน เป็นต้น ซึ่งสังคมมีความซับซ้อนมากเท่าใด บทบาทก็ยิ่งจะมีความซับซ้อน และแตกต่างกันมากขึ้นเท่านั้นตามสถานภาพ

จึงพอสรุปได้ว่า บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่บุคคลนั้นครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล ความแตกต่างในบทบาทของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ ความพอใจ การฝึกอบรม รวมทั้งถึงสภาพทางร่างกายและจิตใจของบุคคลนั้น อาจสรุปสาระสำคัญของบทบาทได้เป็นดังนี้ (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2516 : 30 – 31)

- 1) บทบาทมีประจำอยู่ทุกสถานภาพของสังคม
- 2) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดบทบาท
- 3) การที่บุคคลจะทราบบทบาทได้ต้องมีสังคมกรรม (Socialization)
- 4) บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน

บทบาทจะเป็นไปตามปทัสถานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริงๆ นั้นเป็นผลแห่งปฏิกิริยาแห่งบุคลิกของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่น ที่มาร่วมในพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้นต่างๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท การที่มีชีวิตอยู่ในสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ความสัมพันธ์นี้จะนำไปในระหว่างบทบาทที่มักจะกำหนดไว้คู่กัน เช่น ระหว่างครูกับนักเรียน พ่อแม่กับลูก นายจ้างกับลูกจ้าง เป็นต้น บุคคลที่มีความสัมพันธ์กันนั้น

ก็จะต้องรู้ว่าแต่ละฝ่ายมีบทบาทอย่างไรบ้าง เพราะการรู้บทบาทของกันและกัน จะทำให้แต่ละฝ่ายสามารถวางตัวได้ถูกต้อง เป็นไปตามที่สังคมกำหนด

ในบางครั้งบทบาทของบุคคลอาจจะก่อให้เกิดเป็นปัญหาแก่บุคคลได้ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทอาจสรุปได้ 3 ประการดังนี้ (ผอบ นະมาตร์, 2524 : 44)

1) ปัญหาจากผู้สวมบทบาท ซึ่งจะสวมบทบาทไม่ดี แม้จะกำหนดบทบาทไว้อย่างชัดเจนแน่นอนแล้วก็ตาม ถ้าผู้สวมบทบาทรู้สึกว่าเป็นการยากลำบากหรือหมดความสามารถที่จะทำตามบทบาทของตน หรือขาดความเคยชินและเข้าใจบทบาทของตนได้ดีพอ แต่ต้องแสดงบทบาทที่ไม่ชำนาญ จะทำความเสียหายและเป็นภัยร้ายแรงกระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นได้

2) ปัญหาเกิดจากการสับสนของบทบาท ทั้งที่ผู้สวมบทบาทมีพร้อมแต่สังคมกำหนดบทบาทของคนไว้ไม่ดี กำหนดไว้ไม่ชัดเจน มีความขัดแย้งระหว่างบทบาท ตลอดจนสังคมไม่มีบทบาทให้ ทำให้ผู้สวมบทบาทตัดสินใจไม่ถูกว่าจะแสดงบทบาทใด เพียงใด

3) ปัญหาเกิดจากการละเมิดบทบาท หมายถึง การที่บุคคลไม่ปฏิบัติตามบทบาทอันชอบของตน แต่ได้ปฏิบัติตนนอกแบบแผนที่สังคมได้กำหนดเอาไว้ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับบรรทัดฐานของสังคม ย่อมกลายเป็นผู้สร้างปัญหาสังคมได้

บทบาทขัดแย้งกัน (Role Conflict) การที่บุคคลมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม และจะต้องปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมยอมรับ ทำให้บุคคลอาจมีสถานภาพต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติพร้อมๆ กันหรือในเวลาเดียวกัน ทำให้ยากที่จะตัดสินใจได้ว่าควรจะปฏิบัติตามสถานภาพใดก่อนหลัง หรือจะปฏิบัติอย่างไรกับสถานภาพที่มีอยู่ในขณะนั้นจึงจะดีที่สุด เหมาะสมที่สุดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ที่มีความสัมพันธ์ด้วย เช่น สามียังเป็นตำรวจจราจร พบว่าภรรยาได้ทำผิดกฎหมายการจราจร

ในสถานการณ์เช่นนี้ ทำให้ตำรวจคนนี้อดัดใจในการที่จะเลือกกระทำตามสถานภาพทั้งสองที่ตนมีอยู่ คือ อยู่ในตำแหน่งที่เป็นตำรวจที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และในตำแหน่งของสามีที่จะช่วยเหลือภรรยา ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าเกิดบทบาทขัดกันขึ้น การแก้ไขสถานการณ์ที่เรียกว่าบทบาทขัดกันนี้ บุคคลนั้นจะต้องใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจให้ดีกว่าสมควรที่จะปฏิบัติตามสถานการณ์ใด จึงจะทำให้เกิดผลดีที่สุด การเลือกปฏิบัติก็ต้องขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่จะแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม

สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้เลย เปรียบเทียบคนละด้านของธนบัตร เพราะเมื่อสถานภาพเป็นที่รวมของสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติ บทบาทก็เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหวของสถานภาพ คือการใช้สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบให้บังเกิดผลนั่นเอง เช่น นาย ก. มีสถานภาพเป็นสามี และพ่อเมื่ออยู่ในครอบครัว ก็จะต้องให้ความรักความอบอุ่นต่อ

ภรรยาและลูก เมื่อแวะเติมน้ำมันรถก็ต้องจ่ายเงินในฐานะที่เป็นลูกค้า และเมื่อถึงที่ทำงานก็ต้องปฏิบัติตัวในฐานะที่เป็นหัวหน้างาน หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา จะเห็นว่า นาย ก. เปลี่ยนสถานภาพอยู่เสมอ ตามความสัมพันธ์ทางสังคม การแสดงบทบาทก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นด้วย

14.4.4 การจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification) และการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Mobility)

การจัดลำดับชั้นทางสังคม หรือการแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอย่างหนึ่งในสังคมของมนุษย์ อันมีพื้นฐานมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่กำหนดให้แต่ละบุคคลในสังคมมีความแตกต่างกัน และไม่เท่าเทียมกัน ทั้งทางด้านร่างกาย และสติปัญญา จึงทำให้สังคมมนุษย์ทุกสังคมเกิดความแตกต่างกันของกลุ่มสมาชิกต่างๆ ในสังคมขึ้น ซึ่งมีผลทำให้คนแต่ละกลุ่มชนชั้นเหล่านั้นมีแนววิถีชีวิต และการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป อันจะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมได้ แม้บางครั้งความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมจะมีผลในทางลบต่อสังคม แต่เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ละสังคมจะได้พยายามหาทางที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นเหล่านั้นเป็นไปในทางที่ดี อันจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันในที่สุด

สรุปได้ว่า แนวความคิดในเรื่อง “การจัดลำดับชั้นทางสังคม” (Social Stratification) เป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในทางสังคมวิทยา

ความหมายของการจัดลำดับชั้นทางสังคม สังคมวิทยาได้ยืมศัพท์ “Stratification” มาจากวิชาธรณีวิทยา อันเป็นวิชาที่มุ่งศึกษาถึงลักษณะปฐพี (Soil) และระดับหรือชั้นของปฐพี (layer) ตามสภาพธรรมชาติ (บุญสนอง บุญโยทยาน, 2510 : 121)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 385) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดลำดับชั้นทางสังคมไว้ว่า หมายถึง การแบ่งคนในสังคมออกเป็นช่วงชั้น สูงต่ำต่างกันไป และเป็นที่ยอมรับได้ อาจเรียกเป็นชนชั้น วรรณะ ฐานันดร เป็นต้น

“การจัดลำดับชั้นทางสังคม” (social stratification) หมายความว่า การแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็น “ลำดับชั้น” (strata) อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตามที่สังคมได้แบ่งเอาไว้ เช่น “ชั้นที่สูงกว่า” หรือ “ชั้นที่ต่ำกว่า”

ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้วฯ (2513 : 104) อธิบายไว้ดังนี้ “หมายถึง การที่บุคคลในสังคมนั้นๆ ได้ถูกจัดแบ่งออกเป็นอันดับต่างๆ ที่มีระบบอันชี้ให้เห็นว่าคนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะนั้นๆ มีเกียรติหรือได้รับการยกย่องว่าอยู่ในอันดับที่สูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในฐานะอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน”

การจัดลำดับชั้นในสังคม หมายถึง การที่บุคคลในสังคมได้ถูกจัดแบ่งออกไปเป็นชั้นๆ (Grade) โดยมีระบบของอันดับชี้ให้เห็นว่า คนที่อยู่ในตำแหน่งหรือสถานภาพนั้นๆ มีเกียรติหรือได้รับการยกย่องอยู่ในอันดับสูงกว่า เท่ากัน หรือต่ำกว่าบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ในฐานะอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน ชั้นของบุคคลแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล หรือกลุ่มคนที่อยู่ในสังคม บุคคลที่มีฐานะทางสังคมคนละชั้น จะไม่มีความเท่าเทียมกันในสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ อำนาจ อิทธิพล แบบแผนของชีวิตสังคม ตลอดจนความสะดวกสบาย และควมมีหน้ามีตาในสังคม (อุทัย หิรัญโต, 2522 : 79)

อาจสรุปได้ว่า การแบ่งชนชั้นทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลหรือครอบครัวของคนในสังคมมีความแตกต่างกันในด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ และสิทธิพิเศษต่างๆ

หลักเกณฑ์ในการจัดลำดับชั้นทางสังคม กล่าวได้ว่า การจัดลำดับชั้นทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติทางสังคมที่ได้เกิดขึ้นนับแต่มนุษย์ได้อยู่รวมกันเป็นสังคม กล่าวคือ ได้แบ่งเป็นผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง ปัจจุบันนี้สังคมวิทยาได้วางหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับชั้นทางสังคมไว้ดังต่อไปนี้ (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2518 : 135)

1) วงศ์ตระกูลหรือครอบครัว (family) หมายความว่า บุคคลที่ถือกำเนิดในวงศ์ตระกูลหรือครอบครัวใด บุคคลนั้นย่อมได้รับตำแหน่งทางวรรณะ (caste) หรือชนชั้น (class) ตามที่สังคมได้จัดเอาไว้

2) สิ่งแวดล้อม (environment) บุคคลอาจได้ชั้นทางสังคม (social class) จากสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา การอาชีพ และสถานที่อยู่อาศัย หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดชั้นของบุคคลในสังคมนั้นมีอยู่มากมาย แต่ละสังคมก็ไม่เหมือนกัน บางสังคมมีหลักเกณฑ์มาก บางสังคมมีหลักเกณฑ์น้อย ซึ่งแล้วแต่ความสลับซับซ้อนของสังคมนั้นเอง หรือทั้งนี้แล้วแต่ระบบการเมืองการปกครองด้วย อย่างไรก็ตามนักสังคมวิทยาได้อาศัยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ เป็นเครื่องจัดชั้นของบุคคล คือ (1) ทรัพย์สินสมบัติและรายได้ (2) วงศ์ตระกูล (3) อาชีพ (4) การศึกษา (5) ภูมิลำเนา (6) ศาสนา หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้มีได้เลือกเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งโดยเฉพาะและเกณฑ์ต่างๆ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องไปด้วยกันเสมอไป (อุทัย หิรัญโต, 2522 : 82)

1) ทรัพย์สินสมบัติและรายได้ ทรัพย์สินสมบัติเป็นเกณฑ์แบ่งชั้นของบุคคลที่เด่นชัดที่สุดในสังคม ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีทรัพย์สินสมบัติมากมีทางเลือกในการดำรงชีวิตมากกว่า และดีกว่าคนที่ไม่มีทรัพย์สินสมบัติหรือมีแต่น้อย การมีทรัพย์สินทำให้มีหน้ามีตา คนยกย่องนับถือทั้งตัวผู้นั้นเอง และทายาท อย่างไรก็ตาม การมีทรัพย์สินสมบัติและรายได้สูงนั้นไม่เป็นเกณฑ์เพียงพอในการจัดชั้นของบุคคล ต้องนำการมีทรัพย์สินและรายได้ไปพิจารณาประกอบกับสิ่งอื่นด้วย เช่น สภาพความเป็นอยู่ ท่าทีของสังคม ตลอดจน

สถานภาพของผู้นั้นด้วย พ่อค้าก๊วยเตี๋ยอาจจะมีรายได้มากกว่าพันตำรวจโท แต่เราก็ไม่ถือว่าพ่อค้าก๊วยเตี๋ยอยู่ในลำดับขั้นสูงกว่าพันตำรวจโท ทั้งนี้เพราะท่าทีของสังคมยกย่องพันตำรวจโทมากกว่า

2) วงศ์ตระกูล โดยทั่วไปผู้คนมักจะยกย่องกันตามสถานภาพของบุคคล และการยกย่องนั้นไม่เพียงแต่เฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงวงศ์ตระกูลของเขาด้วย และมีการสืบทอดกันได้ กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดครอบครัวใดได้รับการจัดชั้นเข้าอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่งแล้ว ก็มักจะเป็นอย่างหลายชั่วอายุคน เช่น เมื่อเอ่ยชื่อถึงตระกูลเคนเนดีในอเมริกา ก็ยอมรับกันทันทีว่าเป็นตระกูลที่สูงสุปร่ำรวยและมีเกียรติ บุคคลในตระกูลบุนนาคและปราโมช เป็นตระกูลที่ยิ่งใหญ่เคยทำความเจริญทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองมามาก

3) อาชีพ การทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นเกณฑ์ที่สำคัญในการจัดชั้นของบุคคลอีกประการหนึ่ง เพราะอาชีพนั้นเองมีศักดิ์ศรีไม่เท่ากัน นอกจากนี้บุคคลที่ประกอบอาชีพบางประเภทก็ต้องมีสถานภาพสูงด้วย เช่น แพทย์ นักการเมือง นายทหาร นายธนาคาร นักปกครอง เป็นต้น อาชีพเหล่านี้สังคมยกย่องโดยไม่คำนึงถึงรายได้ แต่คนที่มีอาชีพที่สังคมไม่ยกย่อง เช่น พวกโสเภณี อาชญากร เป็นต้น แม้จะมีรายได้มากสังคมก็ไม่ยอมรับนับถือ และยังถือว่าเป็นบุคคลที่มีชั้นทางสังคมต่ำ ฉะนั้นอาชีพของคนจึงเป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งในการจัดชั้นของคนว่าเป็นชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง หรือชั้นต่ำ

4) การศึกษา ผู้ที่ได้รับการศึกษาย่อมมีฐานะทางสังคมแตกต่างกัน เช่น ผู้ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นสมองหรือปัญญาชน ซึ่งย่อมจะมีชั้นทางสังคมสูงกว่าคนที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ หรือคนที่เรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษา เป็นต้น คนที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมจะมีโอกาสในการเลือกดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย นอกจากนี้ พลังทางสมองของเขาก็สามารถทำงานใหญ่ได้ การพัฒนาปรับปรุงสิ่งต่างๆ และทำให้สังคมเจริญกว่าเดิมนั้น ต้องอาศัยคนที่ได้รับการศึกษาสูงไม่ว่าศาสตร์สาขาใด จะได้รับการยกย่องจากสังคมและจัดให้อยู่ชั้นที่สูงตามไปด้วย

5) ภูมิฐานะ การตั้งบ้านเรือนหรือภูมิฐานะอยู่แห่งหนึ่งแห่งใดก็เป็นเกณฑ์ที่บ่งชี้ถึงชั้นของบุคคลได้ ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปแล้ว มนุษย์จะแสวงหาถิ่นอาศัยที่สะดวกสบายหรือมีภูมิประเทศสวยงาม คนที่มีสถานภาพต่ำไม่อาจหาได้โดยง่าย ถิ่นอาศัยจึงชี้ให้เห็นถึงสถานภาพของบุคคลได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น ใครที่มีบ้านใหญ่โอ่อ่า มีบริเวณกว้างขวาง อยู่ในทำเลที่ดี พึ่งสันนิษฐานได้ว่า จะเป็นคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง หรือคนที่อยู่บ้านเช่า อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม ก็พออนุมานได้ว่ามีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจไม่สู้สูงนัก ดังนี้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เกณฑ์ถิ่นอาศัยนี้ต้องนำไปพิจารณาประกอบกับเกณฑ์อื่นๆ ด้วย เช่นเดียวกับรายได้ของบุคคล

6) ศาสนา การจัดชั้นของคนโดยถือเกณฑ์ทางศาสนานี้มองเห็นได้ยาก แต่ก็พอมองเห็นได้บ้าง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ในบรรดาคริสเตียนด้วยกันนั้น พวก Presbyterians มีความ

เป็นอยู่สูงกว่าพวก Methodists และพวก Methodists สูงกว่าพวก Baptists เล็กน้อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ พวกที่นับถือศาสนาเคร่งครัดทางศรัทธา มักจะมีความเป็นอยู่ทางสังคมด้อยกว่าพวกที่เคร่งครัดทางปัญญา

การแบ่งประเภทของการจัดลำดับชั้นทางสังคม ตามที่ได้มีการศึกษาเรื่องการจัดลำดับชั้นทางสังคมมาแล้วนั้น สังคมวิทยาได้แบ่งประเภทของการแบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็น 3 ระบบ ดังต่อไปนี้ (อานนท์ อภาภิรม, 2518 : 136 – 137)

1) ระบบวรรณะ (Caste system) เป็นการแบ่งชั้นทางสังคมโดยถือวรรณะทางวงศ์ตระกูลหรือครอบครัว กล่าวคือ บุคคลที่กำเนิดมาจากวงศ์ตระกูลหรือครอบครัวใด ชะตาชีวิตของบุคคลนั้นจะผูกพันกับวงศ์ตระกูล หรือครอบครัวของตนตั้งแต่เกิด ระบบวรรณะ เป็นระบบปิด (closed system) เพราะบุคคลไม่มีโอกาสเปลี่ยนฐานะทางสังคมของตนได้เลย สัมพันธภาพของบุคคลในวรรณะต่างๆ อยู่ภายในขอบเขตอันจำกัดระหว่างกลุ่มบุคคลในวรรณะเดียวกันอย่างเคร่งครัด เฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่อยู่ในวรรณะต่ำ ไม่มีโอกาสเขยิบฐานะทางสังคมขึ้นมาได้เลย ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะมีความรู้ความสามารถสักเพียงใดก็ตาม เช่น ระบบวรรณะที่ได้รับการปฏิบัติในสังคมอินเดียในสมัยโบราณ ซึ่งได้แบ่งชนชั้นออกเป็น 4 วรรณะด้วยกันคือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร

2) ระบบฐานันดร (Estate system) เป็นระบบที่เกิดขึ้นในยุโรปและญี่ปุ่นในสมัยกลาง ระบบการแบ่งชั้นทางสังคมประเภทนี้ อาศัยกฎหมายเป็นหลักในการแบ่งทางสังคม กล่าวคือ แต่ละบุคคลในสังคมมีฐานันดรอย่างไร และแต่ละฐานันดรย่อมมีสิทธิและหน้าที่โดยเฉพาะและแน่นอน เนื่องจากยุโรปในสมัยนั้นมีการรบพุ่งกันอยู่เสมอ เมื่อจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) แตกแยกออกเป็นส่วนต่างๆ ได้มีการแบ่งสรรที่ดินในกลุ่มพวกที่สามารถปราบปรามโรมันได้ผลสำเร็จ เจ้าของที่ดินก็สถาปนาตนเองเป็นเจ้าผู้ครองนคร (Feudal Lord) และเจ้าผู้ครองนครได้แบ่งที่ดินให้แก่พวกอัศวิน ญาติพี่น้อง และบุคคลที่อยู่รับใช้ใกล้ชิด หลังจากนั้น การรบพุ่งก็เกิดขึ้นอีกครั้งระหว่างเจ้าผู้ครองนครต่างๆ ชีวิตมนุษย์และทรัพย์สินเกิดความไม่มั่นคงและแน่นอนขึ้น เพราะผลแห่งการรบพุ่งนั้น เพราะฉะนั้นที่ดินจึงเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่มีค่ามากที่สุด และการถือครองที่ดินจึงเป็นลักษณะสำคัญของระบบนี้

สังคมในระบบฐานันดรมีกฎหมายหรือประเพณีกำหนดไว้ชัดเจนว่า บุคคลแต่ละคนมีฐานันดรอย่างไร รวมทั้งกำหนดถึงสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละฐานันดรไว้ อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นบุคคลในแต่ละฐานันดรจึงมีความแตกต่างกันมากมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนที่ดินซึ่งแต่ละบุคคลครอบครอง

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของระบบนี้ ก็คือ มีการสืบทอดฐานะทางทายาท โดยกฎหมายหรือประเพณี กล่าวคือ ทายาทได้รับฐานะตามบรรพบุรุษของตน

3) ระบบชนชั้น (Class system) เป็นระบบที่มีอยู่ภายในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะกฎเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้น (criteria or social evaluation) นั้นมีแนวโน้มเป็นเกณฑ์ในทางเศรษฐกิจมากกว่ากฎเกณฑ์ในด้านอื่นๆ อนึ่งในบางสังคมนั้น ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งเดียวที่สังคมใช้เป็นมาตรฐานในการวัด (rate) และกำหนดชั้น (rank) ในระหว่างบุคคลในระบบดังกล่าวนี้ เรียกกันว่า เป็นการแบ่งชั้นทางสังคมโดยกฎเกณฑ์ที่มีมิติเดียว (unidimensional criteria) ซึ่งอาจแบ่งออกได้โดยทั่วไปเป็น 3 ชั้น คือ

3.1) ชนชั้นสูง ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีหลักทรัพย์และรายได้สูง

3.2) ชนชั้นกลาง ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีหลักทรัพย์และรายได้

ปานกลาง

3.3) ชนชั้นต่ำ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีหลักทรัพย์และรายได้ต่ำ

ในสหรัฐอเมริกาได้นิยมแบ่งชนชั้นออกเป็น 6 ชั้น ดังต่อไปนี้

- 1) ชั้นสูง (upper class)
- 2) ชั้นกลางค่อนข้างสูง (upper-middle class)
- 3) ชั้นกลางค่อนข้างต่ำ (lower-middle class)
- 4) ชั้นต่ำค่อนข้างสูง (upper-lower class)
- 5) ชั้นค่อนข้างต่ำ (lower-lower class)
- 6) ชั้นต่ำ (lower class)

ส่วนที่คณะของพวกคอมมิวนิสต์ที่เกี่ยวกับระบบชนชั้นนั้น ถือหลักความมั่งคั่งและเป็นเจ้าของกิจการผลิต เรียกว่า ชนชั้นกระฎุมพี (Bougeois) เป็นชนชั้นสูง ส่วนใหญ่เป็นพวกนายทุน ส่วนกลุ่มคนที่มีได้เป็นเจ้าของการผลิตและเป็นผู้ใช้แรงงาน และได้รับค่าจ้างตอบแทนการใช้แรงงานนั้น เรียกว่าชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariant) ถือว่าเป็นชนชั้นต่ำ

การแบ่งชั้นของบุคคลในสังคมไทย ระบบการแบ่งชนชั้นของบุคคลในสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากระบบชนชั้นในสมัยศักดินา หรือราชาธิปไตยผสมกับระบบชนชั้นในปัจจุบัน ปัจจัยการแบ่งชนชั้นของสังคมไทยโดยทั่วไปถือเอาเกียรติ (prestige) หรือฐานะทางสังคมเป็นเกณฑ์ เกียรติหรือฐานะทางสังคมวัดได้โดยใช้ปัจจัยแต่ละอย่างรวมดังนี้ คือ (อุทัย หิรัญโต, 2522 : 86 – 88)

- 1) ตระกูล เช่น ราชตระกูล ตระกูลเจ้าพระยา ตระกูลเศรษฐี เป็นต้น

2) ความสำเร็จในวงราชการ เช่น ดำรงตำแหน่งสูงในวงราชการ หรือ ตำแหน่งที่มีเกียรติ มีอำนาจ

3) ฐานะทางเศรษฐกิจ คือ มีความร่ำรวย

4) การศึกษาใครได้รับการศึกษาสูงก็มีทางได้เป็นชนชั้นสูง

5) ชนิดของอาชีพ เช่น อาชีพรับราชการมีเกียรติ เป็นเจ้าเป็นนายคน

เป็นต้น

ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว ให้ข้อสังเกตว่าเกียรติหรือฐานะของบุคคลในสังคมไทย มักจะเป็นผลมาจากการรวมของปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น การศึกษาสูง ก็มักจะมีอาชีพที่มีเกียรติ มีรายได้มาก และนำไปสู่ตำแหน่งที่มีอำนาจในทางการเมือง เมื่อมีอำนาจในทางการเมืองก็มักจะเป็นคนร่ำรวย

เป็นต้น

อนึ่ง การพิจารณาการแบ่งชนชั้นในสังคมไทย เราอาจพิจารณาได้ใน 2 แง่ คือ

1) พิจารณาในแง่ความรู้สึกที่เรียกว่า Subjective criteria คือ ความรู้สึก เราสูงเราร่ำรวย หรือเราอยู่ชั้นเหนือกว่า ความรู้สึกดังกล่าวนี้ มีอยู่ในความคิดของคนตลอดเวลา เมื่อติดต่อกับสังสรรค์กับคนอื่น ลักษณะชนชั้นนี้ จำแนกได้ดังนี้

1.1) เหนือกว่า เจ้านาย คนร่ำรวย ผู้ดี ข้าราชการ นายทุน

ชาวกอง

1.2) ต่ำกว่า, โพร, บ่าว, คนจน, ชี้อาชีพ, ประชาชน, ลูกจ้าง, คนบ้าน

นอก

2) พิจารณาในแง่ของเกียรติและฐานะทางสังคม (Objective criteria)

การพิจารณาในแง่นี้ เรามองสังคมไทยทั้งหมดเป็นรูปสามเหลี่ยม จะมองเห็นชั้นของคนได้ดังนี้

2.1) พระมหากษัตริย์ พระราชินี เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง

2.2) นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี

2.3) ข้าราชการชั้นสูงสุด เช่น ปลัดกระทรวง, อธิบดี, อธิการบดี

2.4) ปัญญาชนชั้นนำในแขนงต่างๆ เช่น ข้าราชการระดับซี 7

ขึ้นไป นักธุรกิจชั้นนำ นักประชาสัมพันธ์มีชื่อเสียง เป็นต้น

2.5) ข้าราชการระดับซี 6 ลงมา พ่อค้าประชาชนชั้นกลาง

ทนายความ แพทย์

2.6) ข้าราชการระดับซี 3 – 5 นักธุรกิจผู้มีเงิน

2.7) ข้าราชการระดับ 1 – 4 กรรมการช่างฝีมือ

2.8) กรรมกรไร้ฝีมือ ชาวไร่ ชาวนาที่ยากจน

ความสำคัญกว่าเป็นชนชั้นเดียวกัน กลุ่มบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกัน (เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น) ในทางมาตรฐาน เช่น ประเภทของอาชีพ หรือรายได้ (คือมีอาชีพเดียวกัน มักมีความคล้ายคลึงกันในแบบการดำเนินชีวิต (style of life) ทักษะ ความเชื่อ ความสนใจ หรือผลประโยชน์ ทำให้เกิด “ความสำคัญกว่าเป็นชนชั้นเดียวกัน” (class consciousness)

การขัดแย้งทางชนชั้น ในสังคมหนึ่งๆ นั้น จะประกอบขึ้นด้วยบุคคลหลายชนชั้น เช่น คนมีและคนจน นายจ้างและลูกจ้าง เป็นต้น ซึ่งบุคคลในแต่ละชนชั้นย่อมมีแบบการดำเนินชีวิต (style of life) ที่แตกต่างกัน ขอยกตัวอย่าง เช่น คนมีเงินนั่งรถเก๋ง เล่นกอล์ฟ และแต่งกายหรูหรา ส่วนคนจนเดินถนน โหนรถเมล์ และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าราคาถูก เหล่านี้เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า “ชนชั้น” มีส่วนสำคัญในการบ่งชี้ชะตาชีวิตของบุคคลในด้านต่างๆ นับตั้งแต่ถิ่นที่อยู่อาศัย สถานศึกษา ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ การสมรส และ ฯลฯ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าชนชั้นสูงย่อมมีโอกาส (chance) ในการเลือกแบบการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ได้มากกว่าและดีกว่าชนชั้นที่ต่ำกว่า ดังนั้น ปัญหาสังคมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ก็คือ อันตรายอันเกิดจากช่องว่าง (gap) ระหว่างชนชั้น กล่าวคือ ถ้าช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจนห่างกันมากเท่าไร ก็จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสังคมมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เพราะจะเกิด “การขัดกันทางชนชั้น” (class conflict) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกันในด้านต่างๆ ระหว่าง ชนชั้นดังกล่าว และจะนำไปสู่ “การต่อสู้ทางชนชั้น” (class struggle) เมื่อชนชั้นหนึ่งเกิดความรู้สึกว่า ชนชั้นของตนนั้นเป็นชนชั้นที่ถูกเอาเปรียบ (exploited class)

การศึกษาเรื่อง “การจัดลำดับชั้นทางสังคม” ช่วยให้สามารถเข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคม เช่น ช่วยให้ทราบว่าชนชั้นในสังคมหนึ่งๆ นั้น มีกี่ชนชั้น และในแต่ละชนชั้นนั้นมีจำนวนสมาชิกมากน้อยเท่าใด นอกจากนั้น ยังช่วยให้ทราบถึงพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล เช่น การร่วมมือ (co-operation) การประสานงาน (coordination) หรือการขัดแย้ง (conflicts) ตลอดจนผลประโยชน์และทิศทางของความสนใจระหว่างสมาชิกของชนชั้นต่างๆ

การเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) โดยทั่วไปบุคคลจะสามารถเคลื่อนย้ายสถานภาพและบทบาทของตนได้ทั้งในทิศทางที่สูงขึ้นเท่าระดับเดิมหรือต่ำกว่าระดับเดิม การเคลื่อนย้ายดังกล่าวนี้เรียกว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการเคลื่อนที่ทางสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการลำดับชั้นทางสังคม ถือว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงความไม่คงที่หรือมีการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม

ความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ขบวนการเคลื่อนย้ายบุคคลหรือกลุ่มคนจากฐานะทางสังคมหนึ่งไปยังอีกฐานะหนึ่ง และเป็นวัฏจักรทางด้านสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ในกลุ่มบุคคลหรือสังคมนั้น การเคลื่อนไหวของสังคมนี้อาจเกิดจาก วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ แนวความคิด ความเชื่อ ศาสนา ลักษณะของสังคม และค่านิยมในสังคม (ไพบุลย์ ช่างเรียน, 2516 : 70)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 352) อธิบายว่า การเคลื่อนที่ทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนฐานะหรือตำแหน่งในทางสูงขึ้นหรือต่ำลงของบุคคลในโครงสร้างสังคม ตามการเปลี่ยนแปลงอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา หรือถิ่นที่อยู่ เป็นต้น

ประสาธต์ หลักศิลา อธิบายว่า “การเคลื่อนไหวทางสังคม คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับหนึ่ง เลื่อนขึ้นหรือลดลงไปอยู่ในกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับอื่น”

พอสรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของบุคคล ซึ่งอาจจะอยู่ในลักษณะที่สูงขึ้นกว่าเดิม เท่าเดิม หรือต่ำลงกว่าเดิม

ประเภทของการเคลื่อนไหวทางสังคม จากความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) การเคลื่อนไหวตามแนวตั้ง (vertical mobility) หมายถึง การเคลื่อนไหวแสดงถึงความสูงขึ้นหรือต่ำลงของฐานะของบุคคลในสังคม หรือเปลี่ยนฐานะหนึ่งไปสู่อีกฐานะหนึ่ง ในทางสูงขึ้นหรือต่ำลง การเคลื่อนไหวทางสังคมตามแนวตั้ง แบ่งออกได้เป็น 2 ทางคือ

1.1) การเคลื่อนไหวทางสูงขึ้น (upward mobility) หมายถึง บุคคลเปลี่ยนแปลงฐานะสูงขึ้น ซึ่งกระทำได้ 4 วิธีคือ

1.1.1) การศึกษา นับว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนในการเปลี่ยนฐานะของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับการศึกษาในชั้นสูงย่อมมีฐานะทางสังคมสูง

1.1.2) การสมรส บุคคลมีโอกาสเปลี่ยนฐานะทางสังคมด้วยการสมรส เช่น ชายหรือหญิงที่มีฐานะยากจน แต่ทำการสมรสกับหญิงหรือชายที่มีฐานะร่ำรวย ชายหรือหญิงคนนั้นมีโอกาสเชยิบฐานะสูงขึ้นตามฐานะของฝ่ายภรรยาหรือสามี

1.1.3) การอาชีพ บุคคลที่ประกอบอาชีพที่สังคมยกย่องหรือประกอบอาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดร่ำรวยเงินทองขึ้นมา ฐานะทางสังคมของเขาก็จะเปลี่ยนไปเป็นผู้มีฐานะสูงขึ้นด้วย

1.1.4) รายได้ บุคคลที่มีรายได้น้อย ฐานะทางสังคมของเขาย่อมต่ำลง แต่เมื่อบุคคลนั้นสามารถหารายได้เพิ่มมากขึ้น บุคคลนั้นก็จะมีโอกาสเชยิบฐานะทางสังคมสูงขึ้น

1.2) การเคลื่อนไหวทางต่ำลง (downward mobility) หมายถึง บุคคลเปลี่ยนฐานะในทางต่ำกว่าเดิม เช่น ข้าราชการ เมื่อทำผิดได้ถูกให้ออกจากราชการ เจ้าของกิจการล้มละลายจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ เป็นต้น

2) การเคลื่อนไหวในแนวนราบหรือแนวนอน (horizontal mobility) เป็นการเคลื่อนย้ายหรือการเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากสถานภาพเดิม ไปสู่สถานภาพใหม่ที่ไม่มีความแตกต่างไปจากเดิมมากนัก ซึ่งสามารถแสดงออกได้ 2 ด้านคือ

2.1) การเปลี่ยนอาชีพ คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มคน เปลี่ยนจากการประกอบอาชีพแบบหนึ่งไปประกอบอาชีพอีกแบบหนึ่ง โดยการที่เปลี่ยนอาชีพนี้ไม่ได้ทำให้บุคคลมีฐานะสูงขึ้นหรือต่ำลง การเปลี่ยนอาชีพมักจะกระทำได้ง่ายในสังคมอุตสาหกรรม เช่น นาย ก. เปลี่ยนอาชีพจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นอาชีพพนักงานเดินตลาด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาชีพนี้ไม่ได้ทำให้นาย ก. มีรายได้สูงขึ้น ดังนั้น นาย ก. จึงยังคงอยู่สถานภาพหรือชนชั้นที่เคยเป็นอยู่เดิม

2.2) การอพยพ คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล อพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยหรือย้ายภูมิลำเนาจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เช่น อพยพจากเมืองไปสู่ชนบท หรืออพยพจากชนบทไปสู่เมือง สาเหตุที่ทำให้มีการอพยพนั้นอธิบายได้ด้วยปัจจัย 2 ประการ คือ

2.2.1) ปัจจัยผลัก (push factor) หากสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่เดิมขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ การทำมาหากินฝืดเคือง มีโรคระบาดเกิดขึ้นเสมอ ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตต่างๆ ไป เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล โรงมหรสพ ภัตตาคาร และไนต์คลับ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลในสังคมนั้นต้องอพยพจากที่อยู่อาศัยเดิมไปแสวงหาที่อยู่อาศัยในสังคมใหม่ที่มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายแก่การดำรงชีวิต

2.2.2) ปัจจัยดึง (pull factor) สังคมใดมีความเจริญและอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตอย่างสมบูรณ์ สังคมนั้นจะดึงดูดความสนใจจากสมาชิกในสังคมอื่น ที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าให้ตัดสินใจอพยพเข้าไปอยู่อาศัยในสังคมที่อุดมสมบูรณ์นั้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม การที่สังคมปัจจุบันผู้คนเปิดรับรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่างชาติ ตามกระแสพลวัตของสังคม กลายเป็นรูปแบบสังคมของการ

ให้บริการบริการ ปฏิสัมพันธ์กันด้วยการค้าขายและอุตสาหกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วเป็นช่องทางให้บุคคลมี โอกาสเคลื่อนชั้นมากขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม มีดังนี้

1) การศึกษา การศึกษาถือว่าเป็นปัจจัยข้อแรกอันสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลได้ยกระดับของตนเอง ทั้งนี้เพราะสังคมยอมรับการศึกษาและผู้ได้รับการศึกษา

2) ทรัพย์สินสมบัติ ทรัพย์สินสมบัติเป็นผลพวงจากการศึกษา เมื่อบุคคลมีทรัพย์สินสมบัติสามารถเสริมวัตถุดิบของต่างๆ ตามที่มนุษย์พึงปรารถนาได้ ซึ่งเป็นที่ขีดหน้าชูตาในวงสังคมได้

3) วงศ์สมาคมหรือลักษณะเพื่อนฝูงที่คบค้าสมาคมด้วยพร้อมที่จะเป็นแรงหนุนให้บุคคลยกระดับของตนเองได้ เพราะสมาคมที่ตนสังกัดอยู่มีการติดต่อชักใบไปหา หนุนเนื่องให้ประสบความสำเร็จในการทำงานได้

4) ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยให้การเลื่อน ลำดับชั้นในสังคมเกิดขึ้น เช่น ที่อยู่อาศัยเป็นเมืองใกล้สถานศึกษา มีแหล่งงานให้เลือกทำ มีระบบสื่อสาร ที่พร้อมจะรับข่าวสารได้ทันเหตุการณ์ รวมทั้งการที่บุคคลอยู่อาศัยในสถานทีนั้นๆ เป็นเวลานาน ทำให้รู้ ช่องทางและชำนาญในพื้นที่ ดังนั้น คนในเมืองย่อมมีโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคมได้มากกว่าคนในชนบท

5) แม่แบบที่ดี แม่แบบในที่นี้คือ พ่อ แม่ ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดู บุตร หากปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตให้แก่ลูกเมื่อลูกเติบโตใหญ่แล้วควรจะเป็นอย่างไร ในกรณีข้อนี้ พ่อ แม่มีหน้าที่งานสูง ย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้ลูกเรียนรู้ตามแม่แบบของพ่อแม่เป็นอย่างดี

ผลของการเคลื่อนไหวทางสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคมมีผลต่อ บุคคลในสังคมหลายประการดังต่อไปนี้

1) ทำให้บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเลื่อนสถานภาพ จากชนชั้นต่ำไปสู่ชนชั้นสูง เกิดความสำนึกในการรับผิดชอบต่อตำแหน่งใหม่ที่ได้รับ

2) ทำให้คัดเลือกบุคคลได้เหมาะสมกับตำแหน่งที่สังคม ต้องการ

3) ทำให้บุคคลเกิดความขัดแย้งในสถานภาพและบทบาทเก่า กับสถานภาพและบทบาทใหม่ ขาดความสัมพันธ์ที่เคยมีกับบุคคลอื่นๆ มาก่อน

4) ทำให้บุคคลมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงชนชั้นของตนเองได้ ไม่ ถูกกำหนดให้อยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงชนชั้นเดียว

5) เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมและวัฒนธรรม

14.4.5 ค่านิยมทางสังคม (Social Value)

มีผู้ให้ความหมายของค่านิยมไว้หลายความหมาย ดังนี้

พัทยา สายหู กล่าวว่า ค่านิยม คือ สิ่งใดก็ตามที่เราให้ค่า อาจจะเป็นหลักการ (เช่น ความซื่อสัตย์ ความสุจริต ฯลฯ) ปรัชญา และวัตถุที่เราให้ค่า

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า ค่านิยม คือ สิ่งที่คนในใจปรารถนาจะให้ เป็น หรือ กลับกลายเป็น... เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ กล่าวว่า ค่านิยม คือ ความคิด พฤติกรรม และสิ่งอื่นที่คนในสังคมเห็นว่า มีคุณค่า จึงรับมาปฏิบัติตาม หวังเห็นไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความคิดเห็นของคนในสังคม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 242) อธิบายว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง

จึงพอสรุปได้ว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณยอมรับว่าดีงาม มีคุณค่า และเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการเลือกปฏิบัติของบุคคล

ไพฑูรย์ ช่างเรียน (2516 : 13) ได้ให้ความหมายของค่านิยมทางสังคมไว้ว่า “โดยทั่วไป ค่านิยมของสังคม (Social Values) หมายถึง สิ่งที่ต้องการ (Needs) สนใจ มีความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือมีทัศนคติ (Attitude) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความปรารถนาความต้องการหรือเจตคติเหล่านี้ กลับส่งผลสะท้อนให้คนจำต้องกระทำสิ่งนั้นและเมื่อได้กระทำสิ่งนั้นแล้ว ตนเองอาจมีความสุข และสังคมนิยมยกย่องบูชาหรือถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าคนไม่ทำในสิ่งนั้น สังคมอาจจะมองในแง่ผิดทำนองคลองธรรม เราจึงอาจจะสรุปความหมายของค่านิยมของสังคม (Social Values) อย่างกว้างๆ ได้ว่า เป็นวิธีการจัดรูปพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior) ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวคนและเป็นสิ่งที่คนเรายึดถือปฏิบัติต่อกันมา แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องค่านิยมของสังคมค่อนข้างจะเป็นเรื่องปรัชญาอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะกำหนดค่านิยมของสังคมใดสังคมหนึ่งให้ถูกต้องแน่นอน โดยเฉพาะในแง่ของความจริงและความถูกต้องในการสรุปผลการศึกษา”

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 366) อธิบายว่า ค่านิยมทางสังคม หรือคุณค่าทางสังคม หมายถึง แบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่าเป็นคุณค่า แบบอย่างพฤติกรรมนั้นจะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้ ค่านิยมในสังคมต่างๆ จะผิดแผกกันไป

ค่านิยมทางสังคม จึงหมายถึง สิ่งที่บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม มีค่าควรแก่การแสวงหาหรือยึดมั่นมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการศึกษา ค่านิยมของสังคมเป็นไปอย่างถูกต้องแน่นอน หรือเป็นสิ่งเชื่อถือได้ มีนักสังคมศาสตร์ (Social Scientist) นักสังคมวิทยา (Sociologist) พยายามให้ความหมายของค่านิยมของสังคมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค่านิยมของสังคมให้ครอบคลุมและถูกต้อง (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2516 : 13 – 15)

1) ส่วนมากในทางสังคมศาสตร์ (Social Science) คำว่า ค่านิยม (Values) ใช้ในกรณีที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความต้องการ ความปรารถนาและเจตนา และจะถือว่าเป็นค่านิยมได้ก็ต่อเมื่อได้มีการสังเกตโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Observation) เพื่อดูว่าคนกับสิ่งนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และจะต้องเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ และสังเกตได้ จะไปนึกเองไม่ได้

ในบางกรณี คำว่า ค่านิยม อาจไม่ใช้กับตัวสิ่งของนั้นเองก็ได้ แม้แต่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น (Element of Objects) ถ้าสามารถทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งของนั้น ก็อาจจะทำให้เกิดค่านิยม (Values) ได้ ซึ่งทั้งตัวสิ่งของนั้นเองกับสิ่งที่เกี่ยวข้อง (Element of Objects) ถ้าสอดคล้องกับความต้องการ ความปรารถนา และเจตนา เราจะเห็นได้ว่าทั้งตัวสิ่งของนั้นและสิ่งที่เกี่ยวข้องก็มีค่านิยม ในโอกาสต่างๆ ของชีวิต บุคคลต้องเผชิญกับการตัดสินใจเราต้องการอะไรในชีวิต หรือเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เราจะต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่งในระหว่างสองทาง ดังนั้น จุดมุ่งหมาย หรือความต้องการ (Goals) จึงมีส่วนช่วยให้เขาสามารถตัดสินใจตามสิ่งที่เขาชอบและเขาต้องการ Preference ดังนั้น ค่านิยม (Values) จึงรวมไปถึงจุดมุ่งหมายและความต้องการต่อสิ่งนั้นด้วย

2) ในทางสังคมวิทยา (Sociology) และทางมานุษยวิทยา (Anthropology) ค่านิยมมีความหมายในแง่วัฒนธรรมที่แสดงออก ซึ่งได้แก่ ศีลธรรมความงาม และความรู้อะไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสามารถเปรียบเทียบและตัดสินใจได้ว่า สิ่งนั้นๆ ทำให้เกิดความต้องการ ความปรารถนาหรือเจตนาได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี เราอาจสังเกตค่านิยมของสังคมมนุษย์ได้หลายทาง คือ

1) ดูจากสิ่งที่บุคคลเลือก (Choosing Objects) ในชีวิตประจำวัน คือ ดูว่าโดยทั่วไป คนในสังคมนั้น เลือกทำอะไร เชื่ออะไร และเลือกไปไหน

2) ดูจากทิศทางของความสนใจ (Direction of interest) คือ ดูว่า คนในสังคมนั้นๆ โดยทั่วไป สนใจอะไร ในทางไหน หรือสนใจจะทำอะไรในชีวิตสังคมนั้นๆ ชีวิตการทำงาน ชีวิตครอบครัวหรือแม้ในชีวิตส่วนตัว

3) ดูจากคำพูดที่แสดงออกโดยทั่วไป คนเรามักจะพูดว่าสิ่งนี้ดีสิ่งนั้นไม่ดี ความประพฤติอย่างนั้นดี อย่างนั้นไม่ดีน่าเกลียด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของบุคคลในสังคมนั้นๆ

4) ดูได้จากคำพูดที่ใช้สนทนา สังเกตจากคำพูดและแนวความคิดบางอย่างทำให้คู่สนทนาพอใจ หรือโกรธจนเห็นได้ชัด คำพูดที่ได้ตอบกลับไปกลับมาเป็นแนวทางที่ช่วยให้เราทราบค่านิยมของคนนั้นได้บ้าง

5) ดูจากการคิด การเขียน คนเรามักจะแสดงออกในหลักการอุดมการณ์ แนวความคิด ความฝันและรสนิยมของตนออกมาปะปนกับการเขียนเสมอ วรรณคดีต่างๆ เป็นสิ่งช่วยให้เราเห็นค่านิยมของสังคมในระยะนั้นได้มาก

14.4.6 อุดมการณ์ทางสังคม (Social Ideology)

อุดมการณ์เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญที่ตั้งไว้เพื่อการปฏิบัติไปสู่จุดหมายนั้น เป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของบุคคลอีกอย่างหนึ่ง นอกเหนือไปจากศาสนาและความเชื่อ อุดมการณ์มีลักษณะเป็นหลักการ มติ หรือแนวความคิดที่บุคคล ชนชั้นหรือกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางหลัก เป็นเครื่องชี้นำหรือเป็นเป้าหมายอันสำคัญของการกระทำ เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดกับการกระทำหรือปฏิบัติต่างๆ ไปของบุคคล โดยให้เป็นการกระทำที่มีความหมายแน่นอน มีขอบเขตที่วางไว้แน่ชัด

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 181) อธิบายความหมายของอุดมการณ์ (Ideology) ไว้ว่า หมายถึง แบบอย่าง ความคิดเห็น ความเชื่อ รวมทั้งวิธีการคิดอันเป็นลักษณะของกลุ่มคน เช่น ชาติ ชนชั้น กลุ่มอาชีพ พรรคการเมือง ฯลฯ จะมีลักษณะอย่างไร่อมแล้วแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมที่ทำกันจนเคยชินและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

David Apter ได้ให้ความหมายของอุดมการณ์ไว้ว่า เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดกับการกระทำหรือการปฏิบัติต่างๆ ไป ของประชาชนโดยให้เป็นการกระทำที่มีความหมายแน่นอน มีขอบเขตที่วางไว้อย่างแน่ชัด อุดมการณ์เป็นเรื่องของการเน้นหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับหลักการ ดังนั้น อุดมการณ์จึงหมายถึงความคิดที่มุ่งหมายถึงสภาวะหรือพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง อุดมการณ์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับทางการเมือง เป็นสิ่งที่บ่งการหรือควบคุมความคิดหรือความเชื่ออะไรในบางอย่างอีกชั้นหนึ่ง และการที่อุดมการณ์เป็นตัวเชื่อมระหว่างการกระทำกับความเชื่อชั้นพื้นฐาน อุดมการณ์จึงช่วยให้พื้นฐานในทางศีลธรรมของการกระทำนั้นๆ เด่นชัดขึ้นมา (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2516 : 52)

อุดมการณ์ เป็นระบบแห่งความคิดความเชื่อที่ทำให้เราเชื่อว่า สภาวะการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสิ่งดีเลิศ ชักจูงให้ผู้อื่นเห็นชอบ และกระทำหรือปฏิบัติต่างๆ เพื่อสร้างสภาวะการณ์นั้น

ให้บังเกิดขึ้น หรือดเว้นการกระทำหรือปฏิบัติการใดๆ ที่อาจจะมีผลทำลายสภาวะการณ์ที่เห็นว่าดีเลิศนั้นเสีย

สรุปได้ว่า อุดมการณ์ทางสังคม หมายถึง การคิดโดยยึดหลักเหตุผลเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่พึงปรารถนา มีการอ้างอิงเท็จจริง และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและย้าอุดมคติหรือจุดหมายที่สังคมจะต้องบรรลุถึงอุดมการณ์จะชี้ให้เห็นถึงหลักการและแนวทางในการจัดระเบียบทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่จะช่วยวิเคราะห์ปัญหาตลอดจนแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาของสังคม

ในสำนักการศึกษาในแนวพฤติกรรมและการทดสอบสภาพความเป็นจริง (behavioral empirical) ได้อธิบายถึงอุดมการณ์ดังนี้ (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2516 : 52 – 53)

- 1) อุดมการณ์เป็นแรงชักจูงใจ (motivation force) ที่เป็นเสมือนพลังผลักดันที่ทำให้เกิดการกระทำนานาประการในสังคม
- 2) อุดมการณ์เป็นแรงดลใจ (inspiration) ให้มนุษย์เกิดการเชื่อฟังและที่สุดก็จะนำไปสู่หน้าที่ความรับผิดชอบ
- 3) อุดมการณ์เป็นลักษณะของความเชื่อถ้อยยึดมั่นที่มีความคงที่แน่นอนและรวมกันขึ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะลักษณะของอุดมการณ์

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2517 : 9) กล่าวว่า ระบบความเชื่อที่จะเป็นอุดมการณ์ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ระบบความเชื่อนั้นได้รับการยอมรับร่วมกันในกลุ่มชน
- 2) ระบบความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกลุ่มชนนั้นๆ
- 3) ระบบความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่คนศรัทธา ยอมรับในการปฏิบัติตัวอย่างสม่ำเสมอด้วยความเต็มใจ และช่วยให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มชนนั้นๆ ทราบถึงบทบาทของตนที่จะต้องกระทำเพื่อลุล่วงถึงอุดมการณ์ นั้นๆ
- 4) ระบบความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกของกลุ่มเข้าด้วยกันหรือเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุน หรือให้คนนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการกระทำกิจกรรมต่างๆ

นักวิชาการมักจะแยกอุดมการณ์เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ อุดมการณ์ทางสังคมกับอุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ทางสังคมหมายรวมเอาอุดมการณ์เพื่อสังคมส่วนรวม เช่น ความเสียสละ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ เป็นต้น รวมถึงอุดมการณ์เฉพาะอาชีพใดอาชีพหนึ่งด้วย ตัวอย่างกรณีที่เราเรียกครูที่เต็มใจจะไปสอนในชนบทห่างไกล ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ไม่เห็นแก่

เห็นดีเห็นชอบว่า เป็นครูที่มีอุดมการณ์หรือกรณีที่เราเรียกนักหนังสือพิมพ์ที่ประพฤติตัวไร้เดียงดาของรับจ้างใช้ปากกาทำลายชื่อเสียงผู้อื่นว่าเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ไร้อุดมการณ์เช่นนี้ เป็นต้น

อุดมการณ์อีกประเภทหนึ่งซึ่งเรามักพูดถึงกันมาก คือ อุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์ประเภทนี้มักจะมีลักษณะที่ชี้ให้เห็นระบบการเมืองการปกครองที่ตีเลืคว่าเป็นอย่างไร สภาพสังคมปัจจุบันเป็นอย่างไร หนทางที่จะไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางนั้นจะต้องทำอย่างไร อุดมการณ์ทางการเมืองจะเป็นหลักชี้้นำให้รายละเอียดสิ่งเหล่านี้ไว้เสร็จ การที่บุคคลจะยอมรับหรือยึดมั่นในอุดมการณ์ใดๆ นั้น เป็นกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและต้องอาศัยระยะเวลาประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกันพอสมควร กล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบๆ ตัวเราเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะหล่อหลอมให้เกิดอุดมการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในตัวบุคคลได้เพราะการปลูกฝังโดยตั้งใจด้วยวิธีการต่างๆ เมื่อบุคคลยอมรับหรือยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างใดแล้ว การปฏิบัติของเขาก็จะสอดคล้องกับอุดมการณ์นั้น รวมทั้งเขาจะขัดขวางการกระทำใดๆ ที่สวนทางกับอุดมการณ์นั้น ผู้ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างเดียวกัน ก็จะมีทัศนคติและการปฏิบัติทุกอย่างลงไปในรูปแบบเดียวกัน อุดมการณ์เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มคน องค์กรต่างๆ มีความเข้มแข็งพอที่จะกระทำสิ่งใดๆ ก็ตามได้รับผลสำเร็จ ถ้าสมาชิกในกลุ่มยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกันอย่างเหนียวแน่น

อุดมการณ์กับประเทศกำลังพัฒนา ในประเทศที่กำลังพัฒนา อุดมการณ์นับว่ามีบทบาทสำคัญ อุดมการณ์ที่สำคัญๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนาก็คือ อุดมการณ์ (ลัทธิ) ชาตินิยม ประชาธิปไตย และสังคมนิยม ชาตินิยม เป็นอุดมการณ์ที่มีความสำคัญสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาในแง่ที่ว่า อุดมการณ์นี้เป็นอุดมการณ์ที่จะรวมเอาคนในประเทศเข้าด้วยกัน และช่วยวางแนวทางในตอนเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศ อุดมการณ์นี้ก่อกำเนิดในยุโรป แล้วมีการแพร่ขยายออกมาในประเทศต่างๆ ปัจจัยในการแพร่ขยายของอุดมการณ์นี้นอกจากจะเป็นปัจจัยทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีแล้ว สิ่งที่สำคัญก็คือ ความเจริญของการค้าและการคมนาคม ตลอดจนการอุตสาหกรรมซึ่งได้ช่วยหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยวเข้ามารวมตัวเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจอันเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ความแตกต่างในด้านภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมก็จะน้อยลง ลัทธิชาตินิยมในยุโรปเป็นการรวมภาษาเดียวกัน เป็นชาติเดียวกัน ส่วนอุดมการณ์ชาตินิยมในประเทศด้อยพัฒนา ในเอเชียและแอฟริกา เป็นอุดมการณ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการกอบกู้เอกราชของประเทศหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง อุดมการณ์ชาตินิยมในประเทศเหล่านี้ถูกใช้เพื่อจะรวมคนต่างเผ่าพันธุ์และต่างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็น “ชาติ” เดียวกันขึ้นมา ซึ่งบุคคลแต่ละกลุ่มแต่ละเผ่าพันธุ์ ไม่สำเหนียกในความเป็น “ชาติ” เดียวกันมาก่อน จึงเป็นอุปสรรคต่อการรวมตัวกันภายในประเทศ และที่สำคัญที่สุดก็คือเป็นอุปสรรคต่อการปกครองของประเทศ และการรักษาเสถียรภาพภายในประเทศ เพราะว่าประชาชนยังคำนึงถึงท้องถิ่น

ครอบครัว หรือเผ่าพันธุ์ของตนมากกว่าชาติ และมองเห็นว่าประชาชนอื่นๆ ที่อยู่ในประเทศเดียวกัน แต่อยู่คนละท้องถิ่นพูดคนละภาษา เป็นบุคคลที่ไม่มีอะไรผูกพันกับตน ดังนั้นผู้นำประเทศเหล่านี้จึงพยายามที่จะใช้ลัทธิชาตินิยม รวมเอาบุคคลภายในประเทศเข้าด้วยกัน โดยหาภาษาหรือวัฒนธรรมที่จะให้เป็นคนทั้งประเทศและให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติ อย่างเช่น อินเดียจะใช้ภาษาฮินดี และศาสนาฮินดู เป็นภาษาและศาสนาของประเทศ เป็นต้น

ลัทธิชาตินิยมอย่างเดียวไม่เป็นพลังเพียงพอในการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย เพราะลัทธิชาตินิยมมีบทบาทอย่างสำคัญแต่เฉพาะการรวมคนในชาติเข้าด้วยกัน และการต่อสู้เพื่อเอกราช ประเทศเหล่านี้ยังต้องการอุดมการณ์ที่จะวางแนวทางการปกครองประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจ อุดมการณ์ที่มีบทบาทสำคัญในด้านนี้คือ ประชาธิปไตย และสังคมนิยม

ประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะมีความเชื่อในหลักการของเสรีภาพ ความเสมอภาค และการปกครองตนเอง ดังนั้นในแง่ที่ประชาธิปไตยกับชาตินิยมจึงเป็นสิ่งที่เสริมซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยเมื่อมองในแง่หลักการก็เป็นเพียงเครื่องกำหนดวิถีการเมืองและการปกครองของประเทศเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นอุดมการณ์ที่จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศอย่างมากมายมาสู่ประเทศ ดังนั้นพวกผู้นำประเทศเกิดใหม่ (ซึ่งส่วนมากเป็นประเทศด้อยพัฒนา) จึงมองหาอุดมการณ์อีกอย่างหนึ่งอันจะช่วยส่งเสริมความเจริญอย่างรวดเร็ว อุดมการณ์นั้นก็คือนโยบายสังคมนิยม

สังคมนิยม เป็นอุดมการณ์ที่เป็นลัทธิทางเศรษฐกิจที่ต้องการให้มีการแบ่งปันรายได้อย่างเท่าเทียมกันให้มากที่สุด ดังนั้น เพื่อจุดประสงค์ดังกล่าว รัฐจึงจำต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของประชาชนอย่างกว้างขวาง ลัทธิสังคมนิยมที่ประเทศด้อยพัฒนานำมาใช้เป็น การเน้นถึงความสำคัญและบทบาทของกลุ่มในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย (Modernization) ตลอดจนการวัดความสามารถของบุคคลในการทำงาน ที่สำคัญที่สุดก็คือ เป็นการทำให้สังคมทันสมัยขึ้น เป็นสังคมที่ประชาชนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำให้ประเทศมีการอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะทุกคนคิดว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ

เมื่อประเทศที่กำลังพัฒนาได้ยึดอุดมการณ์ดังกล่าวข้างต้น แต่การปกครองและระบบเศรษฐกิจยังไม่อยู่ในสถานะที่พอใจ พอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การที่ผู้นำประเทศเหล่านี้ยึดอุดมการณ์ชาตินิยม เพื่อรวมคนในชาติเข้าด้วยกันแล้วก็ตาม แทนที่จะก่อให้เกิดความสำนึกในชาติ กลับก่อให้เกิดความสำนึกในเผ่าพันธุ์ของตน นอกจากนั้นการปลุกฝังความสำนึกในชาติส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงใน

วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้น ซึ่งต้องใช้เวลาานพอสมควรแต่ในประเทศเหล่านี้ใช้เวลาอันน้อยจึงไม่มีแบบแผนต่อเนื่องกันที่แน่นอน

2) ในด้านประชาธิปไตย ผู้นำของประเทศเหล่านี้ประสบกับความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาลล้มลุกคลุกคลาน จนกระทั่งทำให้ความหวังที่จะปกครองระบอบประชาธิปไตยเลื่อนรางมากขึ้นทุกที สาเหตุที่ทำให้ประเทศเหล่านี้ประสบกับความล้มเหลวในการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือ การขาดความสามัคคีหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากคนในชาติ นอกจากนี้ ประเทศเหล่านี้ยังขาดสภาพแวดล้อมที่จะช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยออกเยเป็นต้นว่า ระดับการศึกษาของประชาชนยังต่ำอยู่ หรือประชาชน ส่วนใหญ่ไร้การศึกษา คนชั้นกลางซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยมีอยู่น้อย ประการสุดท้าย การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นผลงานของบุคคลบางกลุ่มซึ่งมีความเชื่อมั่นในระบบนี้ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้เรื่อง

3) การใช้ลัทธิสังคมนิยม ไม่ช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ดีขึ้น ตรงกันข้ามกับประสบความล้มเหลว นอกจากนี้ประเทศที่ใช้ลัทธิสังคมนิยมจำต้องมีระบบข้าราชการที่ซื่อสัตย์ และมีความสามารถจึงจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง แต่ตามสภาพความเป็นจริงเมื่อประเทศเหล่านี้นำเอาลัทธินี้ไปใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจ ความไม่พร้อมของข้าราชการที่ต้องรับภาระมากขึ้น และความไม่ซื่อสัตย์ของข้าราชการทำให้ประสบความล้มเหลว นอกจากนี้ประเทศเหล่านี้ไม่ได้กล่าวถึงอย่างแน่ชัดในด้านเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ของเอกชน ซึ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุอันสำคัญที่จะทำให้สังคมนิยมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในการพัฒนาประเทศ

14.4.7 การบังคับใช้ทางสังคม (Social Sanctions)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 361 – 362) อธิบายไว้ว่า Social Sanction (สิทธิานุมติทางสังคม) หมายถึง การชู่ว่าจะลงโทษหรือการสัญญาว่าจะให้รางวัลที่กลุ่มกำหนดไว้สำหรับความประพฤติของสมาชิก เพื่อชักนำให้กระทำในข้อบังคับและกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

การบังคับใช้ หมายถึง วิธีการที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม การบังคับใช้จะใช้วิธีการ 2 ประการคือ (ปฟาณี วิถีวัฒนา, 2523 : 64)

1) การบังคับใช้เชิงบวก (positive sanctions) เป็นการให้รางวัลตอบแทน (rewards) เมื่อบุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เช่น การยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณ ให้เหรียญตรา ให้มีความดีความชอบ การยอมรับ การได้รับสถานภาพที่สูงขึ้น เป็นการจูงใจให้บุคคลปฏิบัติตัวอยู่ในกรอบของบรรทัดฐาน

2) การบังคับใช้เชิงลบ (negative sanctions) เป็นการลงโทษ (punishment) แก่ผู้ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ซึ่งในสถานการณ์นั้นต้องการให้บุคคลปฏิบัติความรุนแรงของการลงโทษ ขึ้นอยู่กับว่าบรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ มีความสำคัญเพียงใด

การลงโทษจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) โทษทางสังคม ได้แก่ โทษที่คนในกลุ่มบังคับใช้กันเอง จะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ไม่ต้องอาศัยกลไกของบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าบุคคลไม่ปฏิบัติตามวิถีประชา อาจจะได้รับกรณินทา การว่ากล่าวตักเตือน การเยาะเย้ยถากถาง การใช้สายตา ฯลฯ แต่ถ้าละเมิดจารีตก็อาจจะได้รับโทษรุนแรงถึงขั้นตัดการคบหาสมาคม ถูกกำจัดออกไปจากกลุ่ม

2) โทษทางบ้านเมือง ได้แก่ โทษที่ผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับความรุนแรงของโทษก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำผิด อาจจะมีตั้งแต่ปรับ จำคุก เนรเทศ จนถึงประหารชีวิต

14.4.8 การควบคุมทางสังคม (Social Control)

ความหมายของการควบคุมสังคม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 340) ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการต่างๆ ทางสังคมที่มุ่งหมายให้สมาชิกของสังคมยอมรับ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม เช่น กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ศีลธรรม และจารีตประเพณี

ในหนังสือ The World Book Dictionary ได้อธิบายความหมายของการควบคุมสังคม ไว้ดังนี้

1) การควบคุมสังคม คือ การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลโดยสังคม (control of individual behavior by society)

2) การควบคุมสังคม คือ การควบคุมของสถาบันสังคมเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม (control of social institutions in the interest of the whole society)

ส่วนในหนังสือ Webster's Third International Dictionary อธิบายว่าการควบคุมสังคม หมายถึง ระเบียบและมาตรฐานของสังคมซึ่งจำกัดการกระทำของแต่ละบุคคล โดยผ่านทางกรอบให้เข้าใจแบบธรรมเนียมของการลงโทษ (การบังคับใช้) และการกำหนดกลไกที่มีรูปแบบ (The rules and standards of society that circumscribe individual action through the inculcation of conventional sanctions and the imposition of formalized mechanism)

ในหนังสือ A Dictionary of Social Sciences อธิบายความหมายของการควบคุมสังคมไว้ดังนี้

1) การควบคุมสังคม หมายถึง การที่บุคคลถูกวางเงื่อนไขและถูกจำกัดการกระทำโดยกลุ่มบุคคล โดยชุมชน และโดยสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งข้อจำกัดและเงื่อนไขของการกระทำนี้ ได้กระทำหน้าที่ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายในหรือแสดงโดยเปิดเผย เพื่อกลุ่มบุคคล เพื่อชุมชนและเพื่อสังคม และโดยแนวทางดังกล่าว บุคคลก็จะมีส่วนรวมในเป้าหมายและบรรทัดฐานของสังคม ทั้งนี้เพื่อตัวบุคคลนั่นเอง

2) การควบคุมสังคม หมายถึง การที่บุคคลจำกัดหรือวางเงื่อนไขการกระทำของบุคคลอื่นๆ หรือการกระทำของเขาถูกจำกัดและถูกวางเงื่อนไขโดยคนอื่นๆ โดยกลุ่มสังคม ชุมชน หรือสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกหรือไม่เป็นสมาชิก กลไกซึ่งเป็นเครื่องจำกัดและการวางเงื่อนไขนี้เกิดขึ้นโดยลักษณะสังคมอื่นๆ เอง

จากนิยามความหมายของการควบคุมสังคมดังได้ยกมากล่าวข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า การควบคุมสังคมนั้น คือ กระบวนการต่างๆ ที่ใช้ในการอบรมสั่งสอน ชักจูง ควบคุม หรือบังคับให้บุคคลมีพฤติกรรมหรือความประพฤติอันเหมาะสม ถูกต้อง ดีงาม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความผาสุกของสมาชิกทุกคนในสังคมและเพื่อความเจริญมั่นคงของสังคมนั้น (ยนต์ ชุ่มจิต, 2528 : 92)

ความมุ่งหมายของการควบคุมสังคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว การควบคุมสังคมมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1) เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกทุกคนในสังคม มิให้เบี่ยงเบนออกนอกบรรทัดฐานแห่งสังคมนั้น

2) เพื่อตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่เบี่ยงเบนออกนอกบรรทัดฐานของสังคม

3) เพื่อควบคุมพฤติกรรมกลุ่มบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์

4) เพื่อลดความตึงเครียดหรือความขัดแย้ง ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนบรรทัด

ฐานของสังคม

รูปแบบของการควบคุมสังคม โดยทั่วไปแล้ว การควบคุมสังคมหรือการควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1) การควบคุมโดยสำนึกและเจตนา (conscious and deliberate) ได้แก่ การควบคุมโดยทางกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ ซึ่งกำหนดโดยผู้มีอำนาจในสังคมนั้นๆ

2) การควบคุมโดยไร้สำนึกและไร้เจตนา (unconscious and non-deliberate) ได้แก่ การควบคุมโดยอาศัยหลักศีลธรรมในศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา

14.4.9 การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นคำที่นักสังคมวิทยาใช้กันหลายคำ ได้แก่ การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม การเรียนรู้ทางสังคม การอบรมทางสังคม การอบรมขัดเกลาทางสังคม การกล่อมเกลาทางสังคม สังคมประกิต และสังคมกรณี เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ คนที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ การขัดเกลาทางสังคมทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น การขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์จำเป็นต้องการอยู่รอด เช่น การดำรงชีวิต การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงจำต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

การขัดเกลาทางสังคมจึงมีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อน และสิ่งที่เรียนรู้นี้อาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่างๆ เช่น การงาน การปกครอง การศึกษา การศาสนา การมีครอบครัว การนันทนาการ เป็นต้น

1) ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

โรเซค และวาร์เรน (Roucek & Warren, 1965 : 299 อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ, 2540 : 48) ได้ให้คำจำกัดความของการขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์เรียนรู้ ยอมรับค่านิยม กฎเกณฑ์ต่างๆ จากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อจะได้มีสถานภาพและปฏิบัติตามบทบาทต่างๆ ที่สังคมต้องการ

จางง์ อติวัฒนสิทธิ์ (2540 : 43) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคม มีความหมาย 2 นัย คือ

1.1) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเน้นที่มนุษย์ทุกคนไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียน หนังสือ มารยาททางสังคมหรือระเบียบประเพณีต่างๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าว และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น

การได้รับการแนะนำสั่งสอนเรื่องภาษา ทำให้มนุษย์สามารถพูดภาษาติดต่อกันได้ การเรียนรู้มารยาทในการรับประทานอาหารได้ถูกต้อง เช่น ควรนั่งลงรับประทานอาหารให้เรียบร้อยหรือไม่เดินขณะรับประทานอาหาร

1.2) การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพสังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น คนไทยมีบุคลิกภาพยิ้มง่าย อ่อนโยน และเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ส่วนชาวตะวันตกมีบุคลิกแข็งกระด้าง ไม่อ่อนโยนและนิยมการแสดงออกตามอารมณ์ของตนไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าผู้สูงอายุหรือวัยเดียวกันก็ตาม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากกว่าสภาพทางธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น เด็กไทยโดยทั่วไปจะมีลักษณะรูปร่างหน้าตาคล้ายกัน แต่การแสดงออกไม่เหมือนกันทุกคน เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีผู้ใหญ่เอาใจใส่อบรมสั่งสอนอยู่เสมอจะมีกิริยามารยาทเรียบร้อย และพูดจาไพเราะกว่าเด็กที่ถูกปล่อยละเลยไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล เป็นต้น

พอสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการของสังคมในการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบ แบบแผน หรือวิธีการปฏิบัติต่างๆ ที่สังคมได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกของสังคมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นๆ ได้อย่างมีความสุข

14.5 ความมุ่งหมายของการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม

บรูม (Broom) และเซลซนิก (Selznick) อธิบายไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมในแต่ละสังคมนั้น จะมีความมุ่งหมายหลักใหญ่คล้ายคลึงกัน 4 ประการ ดังนี้คือ (ปหาณี ฐิติวัฒนา, 2523 : 28 – 29)

14.5.1 การปลูกฝังระเบียบวินัย (disciplines)

14.5.2 การปลูกฝังความคาดหวัง (aspiration)

14.5.3 การกำหนดบทบาทในสังคม (social role)

14.5.4 การใช้ความชำนาญเฉพาะอย่างหรือทักษะ (skills)

14.5.1 การปลูกฝังระเบียบวินัย (disciplines) การมีระเบียบวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในสังคมและการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม การปลูกฝังระเบียบวินัยจะทำให้บุคคลยอมทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากหรือต้องฝืนใจทำระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับนับตั้งแต่วัยต้นของชีวิตในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สอนให้รู้จักระเบียบในการขับถ่ายที่เป็นเป็นทาง รู้จักความสะอาด มารยาททางสังคม เป็นต้น

14.5.2 การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ (aspiration) โดยปกติระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ค่อยอยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลมีความมุ่งมั่น และยอมรับระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อลุล่วงสู่ความต้องการในอนาคต ความลุล่วงที่ต้องการนั้น คือความมุ่งหวังที่บุคคลได้รับจากสังคม หรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม (social values) นั้นมาถึงตัวบุคคล เช่น คุณค่าทางสังคมของคนไทยยกย่องให้เกียรติคนที่มีการศึกษาสูง ยกย่องอาชีพบางอย่าง เช่น เป็นวิศวกร นายแพทย์ นายทหาร คุณค่าทางสังคมเหล่านี้บุคคลจะได้รับการปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เขาเกิดความมุ่งหวังในคุณค่าเหล่านี้ และยอมลำบากทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มวางไว้เพื่อเป้าหมายของตน

14.5.3 การกำหนดบทบาทในสังคม (social role) รวมทั้งทัศนคติต่างๆ ที่เข้ากับบทบาทนั้นๆ บุคคลจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมตั้งแต่วัยต้นของชีวิตในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะการวางตัวให้มีพฤติกรรมอย่างไรต่อบุคคลอื่นๆ ที่เขามีความสัมพันธ์ด้วยและถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะด้วย เป็นต้นว่า คนไทยส่วนใหญ่จะเริ่มสอนบุตรหลานของตนเมื่อเริ่มรู้ความ ให้รู้จัก “สวัสดี” หรือ “สาธุ” กับผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันก็จะบอกเล่าถึงสถานภาพของผู้ใหญ่เหล่านั้นด้วยว่าท่านคือใคร ต้องวางตัวอย่างไร ด้วยการอบรมในลักษณะที่สอนให้เด็กสะสมความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตัวเองและคนอื่นที่ละเอียดถี่ถ้วนน้อยนี้เอง ผู้เรียนรู้อาจจะรับสิ่งต่างๆ เข้าไว้และประพฤติปฏิบัติได้อย่างไม่ขัดเขินถูกต้องตามกาลเทศะ

14.5.4 การให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (skills) ที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคมคนอื่น ๆ จุดมุ่งหมายข้อนี้เป็นผลสุดท้ายที่ต่อเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายแต่ละข้อตามลำดับ ในสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ วิธีการเรียนรู้มักเกิดจากการเลียนแบบถ่ายทอดกันลงมาเป็นชั่วอายุคน โดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา แต่ในสังคมที่สลับซับซ้อน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตของบุคคลอย่างมาก วิธีการเรียนรู้ของสังคมประเภทหลังนี้ จึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการซึ่งใช้ได้ผลมาก เช่น สังคมไทย

ในอดีต ผู้ชายจะได้รับการถ่ายทอดในด้านวิชาด้วยศิลปะการป้องกันตัว ฯลฯ จากวัด ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมได้ดีที่สุดสำหรับเด็กผู้ชาย ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะได้รับการถ่ายทอดทางด้านการบ้านการเรือน มารยาทสังคมต่างๆ ที่กุลสตรีพึงมีจากภายในวัง แต่สมัยปัจจุบันนี้การศึกษาอย่างเป็นทางการ คือ โรงเรียนได้เข้ามามีส่วนเสริมสร้างทักษะด้านนี้อย่างมากมาย โดยเฉพาะความรู้ในด้านมนุษยสัมพันธ์ต่างๆ ที่ช่วยให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่น

14.6 วิธีขัดเกลาทงสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2522 : 80 – 81) การขัดเกลทาจจะออกมาในรูป

14.6.1 การอบรมโดยตรง (direct socialization) เป็นการอบรมในรูปที่ ต้องการให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทีกลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ ซึ่งการอบรมโดยตรงนี้ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างแจ่มแจ้งพอควร เพราะเป็นการบอกวาทะไรควรทำไม่ควรทำ อะไรผิด อะไรถูก ฯลฯ ซึ่งก็พบว่าได้ผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เนื่องจามีการชี้ทางและแนะแนวทางในการปฏิบัติแก่บุคคลอย่างจงใจและเจตนา เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสมต่อสถานการณ์หนึ่งๆ

การอบรมโดยตรงนี้ เรามักจะพบเห็นในหมู่ครอบครัว โรงเรียน และวัด เช่น ถ้าเป็นครอบครัวก็จะอบรมสั่งสอนแนะนำเด็กให้เข้ากับสมาชิก หรือกลุ่มสังคมในรูปของการว่ากล่าวตู่่า บอกล่าว ชมเชย เป็นต้น ส่วนโรงเรียนและวัดจะอบรมเด็กนอกเหนือจากครอบครัว แต่การอบรมของโรงเรียนและวัดอาจจะมีความเป็นทางการมากกว่าครอบครัว เพราะเป็นสถานที่ต้องอบรมคนเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์การอบรมแบบเป็นทางการ และเป็นแบบอบรมสั่งสอนโดยตรง ถ้าทำผิดก็มีการลงโทษเช่นกัน เช่น โรงเรียนจะมีวิชาและการสอนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยตามวันเวลาที่กำหนดไว้แล้ว เช่น วันจันทร์ เวลา 8.30 – 9.20 น. เรียนวิชาศีลธรรม 9.30 – 10.20 น. เรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นต้น เป็นการสอนเด็กโดยตรง ให้รู้จักทำอะไรตามวันเวลาและเรียนรู้สิ่งทีทำให้เกิดทักษะและคุณค่าแก่ชีวิตของเด็กนั้น นอกเหนือไปจากพ่อแม่ผู้ปกครอง

14.6.2 การอบรมสั่งสอนโดยอ้อม (indirect socialization) เป็นการอบรมทีไม่ประสงค์จะให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลโดยตรง เช่น เราไปในงานเลี้ยงดินเนอร์ ทีมีอุปกรณ์การกินมากมาย และเราไม่คุ้นเคย และเราก็ไม่ทราบวาทะไรก่อนหลัง เราก้เรียนได้จากการดูบุคคลอื่นทีว่าเขาหยิบอะไรก่อน คือ แก้วมือไหน มีด ช้อน เล่มไหนก่อน เป็นต้น ถ้าเราพยายามเลียนแบบคนทีทำถูกต้องเราจะไม่มีวันหยิบเครื่องใช้ผิดหรือทำอะไรทีไม่ถูกต้อง หรือในกรณีทีพ่อแม่ก็เช่นกัน เด็กอาจจะเลียนแบบความประพฤติของพ่อแม่โดยไม่รู้ตัว เช่น พ่อแม่ชอบใช้คำหยาบด้วย หรือถ้าเป็นในกลุ่มเพื่อนเด็กก็จะไม่เล่นตามกฎทีจะถูกกีดกันไม่ให้เข้าร่วมกลุ่มด้วย ซึ่งถ้าหากตนยังอยากร่วมกับกลุ่มอยู่อีก ก็ต้องปรับตัวเสียใหม่ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทีกลุ่มวางไว้

14.7 กลุ่มคนหรือตัวแทนทีให้การอบรมให้รู้ระเบียบสังคม (agencies of socialization) (ปหาณี รัฐวิวัฒนา, 2523 : 40 – 43)

ตลอดชีวิตคนเราจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม อาจเป็นวิธีการทั้งทางตรงหรือทางอ้อมหรือทั้งสองวิธีรวมกัน เพื่อให้เราในฐานะสมาชิกของสังคมได้รับเอาคุณค่า ภาษา วัฒนธรรม และ

พฤติกรรมต่างๆ ตามที่สังคมต้องการ หน่วยที่ทำหน้าที่ดังกล่าว คือ ตัวสังคมเอง (Total society is the agency for socialization) นอกจากนี้ สมาชิกของสังคมแต่ละคนก็ยังเป็นแหล่งของการเรียนรู้ของแต่ละคน แต่ละคนก็มีอิทธิพลต่อกันไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง และในระหว่างสังคมใหญ่ และหน่วยย่อยต่างๆ ก็มีบุคคลหลายกลุ่มหรือสถาบันหลายสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นหน่วย (agency) ของกระบวนการอบรมนี้ ซึ่งแยกได้ 5 หน่วย ดังนี้คือ

14.7.1 ครอบครัว (หรือผู้ปกครองและคนเลี้ยง) ใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยจงใจหรือทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ ตัวอย่างความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัว การอบรมทางตรงนี้ได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำให้เด็กได้รู้ว่าการกระทำสิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้ใหญ่ที่ดูว่าธรรมชาติของเด็กควรเป็นอย่างไร อาจทำอย่างกวัดข้นเข้มงวด หรือให้เสรีภาพแก่เด็กโดยผู้ใหญ่คอยแนะนำทางเท่านั้น ครอบครัวซึ่งมีพ่อแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้ แม้ว่าเด็กจะติดต่อกับกลุ่มอื่น (ซึ่งในการอบรมให้รู้ระเบียบอื่นๆ) ก็ตาม ครอบครัวก็ยังสามารถมีอิทธิพลเหนือเด็กอย่างมาก ด้วยการทำหน้าที่ตีความหมายใจความของคำสอนของกลุ่มอื่นๆ หรือคอยส่งเสริมหรือควบคุมว่าเด็กควรสมาคมกับใครได้บ้างกับใครไม่ได้บ้าง อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางด้านอารมณ์ในสถานการณ์ต่างๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่น้อง การพยายามรู้และแก้ปัญหาของชีวิตหรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ต่างๆ นี้ จะเป็นตัวอย่างฝังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไปกับคนอื่นได้

ครอบครัวจึงนับเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัว รวมทั้งกล่อมเกลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม โดยผ่านกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม หรือกล่าวได้ว่า “บ้านเป็นศูนย์กลางของการอบรม โดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้”

14.7.2 กลุ่มเพื่อน ประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน เมื่อเป็นเด็กเล็กได้แก่ กลุ่มเพื่อนเล่น ต่อมาได้แก่กลุ่มเพื่อนฝูงที่ร่วมเรียน ร่วมเที่ยว ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา และกลุ่มเพื่อนกลุ่มนี้เมื่อบุคคลเติบโตเป็นผู้ใหญ่แยกย้ายกันไปทำงานคนละแหล่งกันแล้ว เพื่อนร่วมรุ่นเหล่านี้ก็ยังคงมีความสัมพันธ์สนุกสนานเฮฮากันเหมือนเดิม ถ้าไปมาพบปะสังสรรค์กันอีก กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญทางอ้อมมากในการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมของบุคคล กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับบางอย่างบุคคลจำต้องทำเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับ เช่น การเล่นกีฬา จะเห็นได้จากเด็กอายุขนาด 6 – 10 ขวบ เด็กเริ่มเล่นรวมกันเป็นกลุ่ม เล่นไล่จับ หมากเก็บ เป็นต้น กลุ่มเพื่อนสอนให้บุคคลรู้จักอะลุ้มอล่วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักรับผิดชอบร่วมมือในกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มเพื่อนที่เรียนกลุ่มเดียวกัน ทำรายงานส่งอาจารย์ร่วมกัน ช่วยเหลือด้านการเรียนบางอย่างให้กันและกัน กลุ่มเพื่อนยังมีสภาพเหมือน

ดาบสองคม กล่าวคือ มีผลในการช่วยถ่ายถอดคุณค่าและวิธีการ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ได้ ถ้ากลุ่มเพื่อนสนับสนุนบรรทัดฐานเหล่านั้น เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ในทางตรงกันข้าม กลุ่มเพื่อนอาจเป็นแรงที่ยั่วยุผลักดันให้บุคคลทดลองหรือลองดีต่อข้อบังคับ ระเบียบวินัยที่ผู้ใหญ่ตั้งเอาไว้ เช่น การหนีโรงเรียน การสูบบุหรี่ การเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ในวัยที่ไม่สมควร

ปัจจุบันชีวิตในเมืองใหญ่มีผลทำให้กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมากขึ้น เพราะ

1) ครอบครัวสมัยใหม่มีขนาดเล็ก เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่เล่นกับเพื่อน
2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรุ่นอายุได้ พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นคนล้าสมัย หัวโบราณ ตามโลกไม่ทัน ขณะที่เพื่อนๆ ทันสมัยกว่า

3) โอกาสที่บุคคลจะต้องขยับฐานะทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจโดยอาศัยการศึกษาในปัจจุบันมีมากกว่าสมัยก่อน ทำให้เด็กมีความมุ่งมั่นในการศึกษา ซึ่งพ่อแม่ไม่สามารถให้คำแนะนำพึ่งพาได้ขณะที่กลุ่มเพื่อนช่วยเหลือได้

14.7.3 โรงเรียน โรงเรียนเป็นสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ (formal education) เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่าและแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาสามารถพัฒนาความสามารถ ทัศนคติและรูปแบบพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากโรงเรียนอันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกและควบคุม จะช่วยให้บุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาและพิจารณาเพื่อรับคุณค่าใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ปัจจุบันโรงเรียนมีช่วงระยะเวลาที่จะให้การอบรมแก่บุคคลยาวนานมากขึ้นกว่าเดิม เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนตั้งแต่อายุ 2 – 3 ขวบ จนถึงระดับอุดมศึกษา ความสำคัญโดยเฉพาะของโรงเรียน คือ การเอาเด็กมาอยู่ในสภาพแวดล้อมพิเศษแยกออกจากโลกภายนอก เพื่อหยิบยกคุณค่าที่พิเศษบางอย่างให้เด็กไปใช้ยึดถือเป็นหลักชีวิต (โดยเฉพาะในกรณีโรงเรียนประจำ) โรงเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอบรม จากความใกล้ชิดที่เข้าถึงบุคคลเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งวัยของเด็กที่พร้อมจะถูกปั้นแต่งบุคลิกภาพตามต้องการได้เป็นอย่างดี ในบางครั้งอาจเกิดปัญหาขึ้น ในกรณีดังต่อไปนี้

1) การสอนในโรงเรียนไม่ตรงกับการอบรมที่ครอบครัวสอนมาก่อน กลายเป็นการแก่งแย่งการอบรมคนละแนว

2) สอนสิ่งที่เป็นทฤษฎีและอุดมคติซึ่งไม่ตรงกับการปฏิบัติของคนทั่วไป ทำให้เด็กอาจเสื่อมศรัทธา หรือไม่แน่ใจว่าควรเชื่อหรือไม่ หรือไม่ก็เกิดการขัดแย้งในตัวบุคคลนั้น

14.7.4 กลุ่มอาชีพ เมื่อบุคคลผ่านพ้นการศึกษาจากโรงเรียน เขาก็จะเริ่มประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองต่อไป บุคคลจะพบเพื่อนร่วมงานตามแต่อาชีพของตน ซึ่งมีระเบียบวิธีการแตกต่างกันออกไป บุคคลจำต้องเรียนรู้และรับเอาไว้หากต้องการอยู่ในกลุ่มนั้น เช่น อาชีพราชการ อาชีพเฉพาะ นายแพทย์ นายทหาร ตำรวจ ทนายความ อาชีพธุรกิจเอกชน นักหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ความเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นเวลานาน อาจทำให้บุคคลผู้นั้นมีอุปนิสัยใจคอ ทัศนคติ ความต้องการของชีวิตแตกต่างไปจากที่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมมาในระยะต้นของชีวิตก็ได้

14.7.5 สื่อมวลชน เป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยทั่วไปว่า หน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมมีอยู่ 5 ประการ คือ

- 1) ให้แหล่งข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
- 2) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม
- 3) ให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญาอันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตนเองและสังคม
- 4) ให้ความบันเทิง เพื่อการพักผ่อนทางด้านจิตใจ ผ่อนคลายความตึงเครียดและให้ความสนุกสนาน
- 5) ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์แก่การค้าขายและเศรษฐกิจของสังคม เป็นต้น

สื่อทั้งหลายเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของบุคคลมาก โดยเฉพาะในสังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมีคุณค่าและมีโทษด้วย โดยทั่วไปแล้ว สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้สาระและข่าวสารเพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต การตัดสินใจ การคาดหวังต่อชีวิตของบุคคล

15. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

15.1 ประวัติเมืองลับแล

อำเภอลับแล หรือ เมืองลับแล เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนโบราณมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยเสด็จมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2444 ความเป็นมาของคำว่า “ลับแล” นั้น ตามข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ²ว่า เดิมชาวเมืองแพร์ เมืองน่าน หนีข้าศึกและความเดือดร้อนมาชุมนุมกันตั้งชุมชนอยู่บริเวณนี้ เนื่องจากเป็นที่ป่ารก หลบซ่อนตัวง่ายและ ภูมิประเทศเป็นเมืองอยู่ในหุบเขามิที่เนินสลับกับที่ต่ำ คนต่างเมืองถ้าไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศจะหลงทางได้ง่าย

อำเภอลับแลนอกจากจะมีโบราณสถานที่น่าสนใจมากมายแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองล้านนา เช่น ผ้าตีนจก ไม้กวาด เป็นแหล่งปลูกกลางสาต และทุเรียนหลง-หลินลับแล ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

จากหลักฐานศิลาจารึกเจดีย์พิหาร ขุดได้ที่หน้าวิหารวัดเจดีย์ศรีวิหาร ซึ่งมหาอำมาตย์ตรีพระยานครพระราม ส่งเข้าหอสมุดวชิรญาณ กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2473 ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ วัฒนนคร ให้ความเห็นว่าเนื้อหาจารึกน่าจะกล่าวตั้งแต่ครั้งเมื่อพระยาสิทธิไชยขึ้นเสวยราชย์ เป็นหลักฐานหนึ่งที่ยืนยันว่าอาณาบริเวณเมืองลับแลปัจจุบัน เป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย

นอกจากนี้ ทางด้านเหนือและตะวันตกของเมืองกัมโพช มีภูมิประเทศเป็นป่าเขา สลับซับซ้อน มีบรรยากาศเยือกเย็นยามพลบค่ำแม้แต่วันจะยังไม่ตกดินก็จะมืดแล้ว เพราะมีดอยม่อนฤๅษีเป็นฉากกั้นแสงอาทิตย์ ป่านี้จึงได้ชื่อว่า "ป่าลับแลง" (แลง เป็นภาษาล้านนาแปลว่า เวลาเย็น) ต่อมาเพี้ยนเป็น "ลับแล" ซึ่งกลายมาเป็นชื่ออำเภอลับแลในสมัยปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ที่ตั้งของลับแลได้เป็นส่วนหนึ่งของเมืองทุ่งยั้งในอาณาจักรสุโขทัย จนในปี พ.ศ. 1981 เมืองทุ่งยั้ง ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นในฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรอยุธยา ที่ตั้งของลับแลก็ได้เป็นส่วนหนึ่งของเมืองทุ่งยั้งมาโดยตลอด

ในด้านชาติพันธุ์คนลับแลที่ใช้ภาษาถิ่นล้านนานั้น จากข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้สันนิษฐานจากชาติพันธุ์และภาษาของผู้คนในที่ตั้งเมืองลับแลในปัจจุบัน ว่าเดิมเป็นชาวเมืองแพร์ เมืองน่าน หนีข้าศึกและความเดือดร้อนมาชุมนุมกันตั้งชุมชนอยู่บริเวณนี้ เนื่องจากเป็นที่ป่า

¹ พุ บุญถึง และคณะ . (ม.ป.ป.) . ลับแลหรือจะแลลับ , สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลับแล

² พุ บุญถึง และคณะ . (ม.ป.ป.) . ลับแลหรือจะแลลับ , สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลับแล

รก หลบซ่อนตัวง่ายและ ภูมิภาคประเทศเป็นเมืองอยู่ในหุบเขามีสถูที่เนินสลับกับที่ต่ำ คนต่างเมืองถ้าไม่คุ้นเคยกับภูมิภาคประเทศจะหลงทางได้ง่าย ประกอบกับตำนานท้องถิ่น ระบุว่าได้มีผู้คนจากอาณาจักรโยนกเชียงแสน อพยพหลบภัยสงครามเข้ามาตั้งรกรากอยู่บริเวณที่ราบเขาแถบลับแล และตั้งชื่อว่า บ้านเชียงแสน ต่อมาคนกลุ่มนั้นก็แยกย้ายกันไปห้ก้างถางดงสร้างบ้านเมือง ขึ้นกระจัดกระจายตามที่ราบและไหล่เขาต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่าได้มีตำนานการอัญเชิญ เจ้าฟ้าอำมฤมาร พระราชโอรสของพระเจ้าเรืองชัยธิราช จากอาณาจักรโยนกนาคนครเชียงแสน ถูกสร้างขึ้นอีกในช่วงหลัง ประกอบกับชุมชนลับแลมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ดังปรากฏหลักฐานการสร้างศาสนสถานวัดป่าสัก ซึ่งมีศิลปะเอกลักษณ์แบบอยุธยาผสมล้านนา ทำให้เมืองลับแล กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีผู้ใช้ภาษาถิ่นล้านนามาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ครั้นต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ในราว พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองอุตรดิตถ์ และได้เสด็จมาถึงเมืองลับแลในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2444 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลากลางจังหวัดจากเมืองพิชัยมาตั้งที่บางโพ และยุบเมืองทุ่งยั้งร่วมกับลับแล และสถาปนาเมืองลับแลขึ้นเป็นอำเภอ ส่วนอาคารที่ทำการยังตั้งอยู่ที่เมืองทุ่งยั้ง บริเวณใกล้เวียงเจ้าเงาะ

ต่อมาพระพิศาลคีรี ได้ย้ายอาคารที่ทำการไปตั้งที่ม่อนจำศีลในปีเดียวกันนี้ (ห่างจากที่ว่าการ อำเภอปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร) ครั้นถึง พ.ศ. 2457 สมัย พระศรีพนมมาศ (เมื่อครั้งเป็นหลวงศรีพนมมาศ) เห็นว่าห่างไกลจากตัวเมืองลำบากแก่ราษฎรไปติดต่อ ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะสงวนที่ ม่อนจำศีล เป็นที่ประดิษฐานพระเหลือ (พระพุทธรูปที่สร้างจากทองที่เหลือจากการหล่อพระพุทธรูปชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก) เพราะทรงเห็นว่าทิวทัศน์ของม่อนจำศีลคล้ายกับเมืองขวา³ จึงได้ย้ายอาคารที่ทำการจากม่อนจำศีล มาอยู่ที่ ม่อนสยามินทร์ (ชาวบ้านเรียกม่อนสามินทร์) เพราะเคยเป็นที่ตั้งพลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน

15.2 ศิลปวัฒนธรรม

ชาวเมืองลับแลดั้งเดิม มีภาษาถิ่นแบบสำเนียงสุโขทัยโบราณ คือในชุมชนรอบพระบรมธาตุทุ่งยั้ง ตำบลทุ่งยั้ง ตำบลไผ่ล้อม ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่ปรากฏหลักฐานในสมัยสุโขทัย และชุมชนเดิมในพื้นที่ตั้งตัวอำเภอลับแล ก่อนที่จะถูกทิ้งร้าง ปรากฏหลักฐานศิลาจารึกการสถาปนาพระธาตุเจดีย์พิหารใน

³ รศ.ดร.ประจักษ์ สายแสง, ดร.ทิวารักษ์ เสรีภาพ.วรรณกรรมสองแคว ตอนที่ 15 เรื่อง ภูมิภาควิทยานามวิทยา 5 : ลับแล.

สมัยพระยาสิทธิไทย สันนิษฐานว่าแถบที่ตั้งเมืองลับแลทั้งหมด เป็นชุมชนที่ใช้ภาษาถิ่นแบบสำเนียงสุโขทัยโบราณมาก่อนนับ 700 ปี⁴

ก่อนที่จะมีการอพยพชาวไทยวนจากอาณาจักรโยนกนาคนครเชียงแสนมาในสมัยหลัง ซึ่งปัจจุบันชาวไทยวนในอำเภอลับแลส่วนใหญ่อยู่ในเขตตอนเหนือของอำเภอ และที่ตั้งตัวอำเภอ ส่วนเขตทางใต้ของอำเภอลับแล ยังคงเป็นชุมชนภาษาถิ่นแบบสำเนียงสุโขทัยโบราณอยู่ ดังนั้นชาวลับแลจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ทั้ง 2 วัฒนธรรม คือชุมชนภาษาถิ่นแบบสำเนียงสุโขทัยโบราณ และชุมชนภาษาถิ่นล้านนา มีภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย อาหารการกิน เป็นแบบล้านนา ที่มีใช้อยู่ในแถบล้านนาตะวันออก เช่น แพร่ น่าน เชียงราย และพะเยา เป็นต้น

15.3 ตำนานเมืองลับแล

เมืองลับแลนั้นเป็นอำเภอเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ แต่เดิมคงเป็นเมืองที่การเดินทางไปมาไม่สะดวก เส้นทางคดเคี้ยว ทำให้คนที่ไม่ชำนาญทางพลัดหลงได้ง่าย จนได้ชื่อว่าเมืองลับแล ซึ่งแปลว่า มองไม่เห็น มีเรื่องเล่ากันว่าคนมีบุญเท่านั้นจึงจะได้เข้าไปถึงเมืองลับแล

ประติมากรรมแม่ม้ายเมืองลับแล บริเวณประตูเมืองลับแล (ใหม่) แสดงถึงตำนานเล่าขานของเมืองลับแลอันเป็นที่เลื่องลือมาช้านาน

ตำนานนี้เล่ากันสืบมาว่า ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่ง (น่าจะเป็นคนเมืองทุ่งยั้ง) เข้าไปในป่า ได้เห็นหญิงสาวสวยหลายคนเดินออกมา ครั้นมาถึงชายป่า นางเหล่านั้นก็เอาใบไม้ที่ถือมาไปซ่อนไว้ในที่ต่างๆ แล้วก็เข้าไปในเมือง ด้วยความสงสัยชายหนุ่มจึงแอบหยิบใบไม้มาเก็บไว้ใบหนึ่ง ตกบ่าหญิงสาวเหล่านั้นกลับมา ต่างก็หาใบไม้ที่ตนซ่อนไว้ ครั้นได้แล้วก็ถือใบไม้นั้นเดินหายลับไป มีหญิงสาวคนหนึ่งหาใบไม้ไม่พบ เพราะชายหนุ่มแอบหยิบมา นางวิตกเดือดร้อนมาก ชายหนุ่มจึงปรากฏตัวให้เห็นและคืนใบไม้ให้ โดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือ ขอติดตามนางไปด้วยเพราะปรารถนาจะได้เห็นเมืองลับแล หญิงสาวก็ยินยอม นางจึงพาชายหนุ่มเข้าไปยังเมืองซึ่งชายหนุ่มสังเกตเห็นว่าทั้งเมืองมีแต่ผู้หญิง นางอธิบายว่าคนในหมู่บ้านล้วนมีศีลธรรม ถ้าวาจาสัตย์ ใครประพฤติผิดก็ต้องออกจากหมู่บ้านไป ผู้ชายส่วนมากมักไม่รักษาวาจาสัตย์จึงต้องออกจากหมู่บ้านกันไปหมด แล้วนางก็พาชายหนุ่มไปพบมารดาของนาง ชายหนุ่มเกิดความรักใคร่ในตัวนางจึงขออาศัยอยู่ด้วย มารดาของหญิงสาวก็ยินยอม แต่ให้ชายหนุ่มสัญญาว่าจะต้องอยู่ในศีลธรรม ไม่พูดเท็จ ชายหนุ่มได้แต่งงานกับหญิงสาวชาวลับแลจนมีบุตรชายด้วยกัน 1 คน

⁴ ศีลาจารึก . (2548). ประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. หน้า 9.

ประตูลักษณ์อำเภอลับแล หลังจากผ่านเหตุการณ์โคลนถล่มเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2549

วันหนึ่งขณะที่ภรรยาไม่อยู่บ้าน ชายหนุ่มผู้พ่อเลี้ยงบุตรอยู่ บุตรน้อยเกิดร้องไห้หาแม่ไม่ยอมหยุด ผู้เป็นพ่อจึงปลอบว่า "แม่มาแล้วๆ" มารดาของภรรยาได้ยินเข้าก็โกรธมากที่บุตรเขยพูดเท็จ เมื่อบุตรสาวกลับมาก็บอกให้รู้เรื่อง ฝ่ายภรรยาของชายหนุ่มเสียใจมากที่สามีไม่รักษาวาจาสัตย์ นางบอกให้เขาออกจากหมู่บ้านไปเสีย แล้วนางก็จัดหาขมิ้นใส่เสียบึงอาหารและของใช้ที่จำเป็นให้สามี พร้อมทั้งชุดหัวขมิ้นใส่ลงไปด้วยเป็นจำนวนมาก จากนั้นก็พาสามีไปยังชายป่า ชี้ทางให้ แล้วนางก็กลับไปเมืองลับแล ชายหนุ่มไม่รู้จะทำอย่างไรก็ต้องเดินทางกลับบ้านตามที่ภรรยาชี้ทางให้ ระหว่างทางที่เดินไปนั้น เขามีความรู้สึกว่าขมิ้นที่ถือมาหนักขึ้นเรื่อยๆ และหนทางก็ไกลมาก จึงหยิบเอาขมิ้นที่ภรรยาใส่มาให้ทิ้งเสียจนเกือบหมด ครั้นเดินทางกลับไปถึงหมู่บ้านเดิม บรรดาญาติมิตรต่างก็ซักถามว่าหายไปไหนมาเป็นเวลานาน ชายหนุ่มจึงเล่าให้ฟังโดยละเอียดรวมทั้งเรื่องขมิ้นที่ภรรยาใส่ขมิ้นมาให้แต่เขาทิ้งไปเกือบหมดเหลืออยู่เพียงแ่งเดียว พร้อมทั้งหยิบขมิ้นที่เหลืออยู่ออกมา ปรากฏว่าขมิ้นนั้นกลับกลายเป็นทองคำทั้งแท่ง ชายหนุ่มรู้สึกแปลกใจและเสียตาย จึงพยายามย้อนไปเพื่อหาขมิ้นที่ทิ้งไว้ ปรากฏว่าขมิ้นเหล่านั้นได้งอกเป็นต้นไปหมดแล้ว และเมื่อชุดดุกก็พบแต่แ่งขมิ้นธรรมดาที่มีสีเหลืองทอง แต่ไม่ใช่ทองเหมือนแ่งที่เขาได้ไป เขาพยายามหาทางกลับไปเมืองลับแล แต่ก็หลงทางวอกวนไปไม่ถูก จนในที่สุดก็ต้องละความพยายามกลับไปอยู่หมู่บ้านของตนตามเดิม

16. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บัณฑิตา ทรัพย์กมล (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ : ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรมเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริหารต่อความรับผิดชอบต่อสังคม นโยบายขององค์กรและแนวโน้มการจัดกิจกรรมในองค์กร จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติของผู้บริหารต่อความรับผิดชอบต่อสังคมภายในองค์กรเห็นด้วยต่อการจัดกิจกรรมให้แก่ลูกจ้างมากที่สุด ส่วนทัศนคติของผู้บริหารต่อความรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกองค์กรเห็นด้วยต่อการให้บริการที่ซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภคมากที่สุด รองลงมาคือการไม่จ้างแรงงานที่ผิดกฎหมาย และทัศนคติของผู้บริหารต่อขอบเขตความรับผิดชอบต่อสังคม ในภาพรวมผู้บริหารเห็นด้วยในเรื่องสิทธิของผู้บริโภค ในด้านของนโยบายพบว่า ส่วนใหญ่มีนโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพและการผลิตสินค้าและบริการมากที่สุด รองลงมา คือ นโยบายด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมและแนวโน้มของการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความ

รับผิดชอบต่อสังคม พบว่า แนวโน้มที่ผู้บริหารจะจัดกิจกรรมในด้านการผลิตสินค้าที่ดีและมีคุณภาพมากที่สุด รองลงมาคือการรักษาสภาพแวดล้อมการบริจาการเงินหรือสิ่งของในงานสาธารณกุศลต่าง ๆ

เดโช แสนภักดี (2546) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ “ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ” ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น โดยพบว่า สมาชิกกลุ่มอาชีพที่มีตำแหน่งทางสังคมแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในโครงการฯ แตกต่างกันในขณะที่เพศ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่แตกต่างกัน ทำให้การมีส่วนร่วมในโครงการไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการฯ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในโครงการฯ

พัชรี นิวัฒน์เจริญชัยกุล (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมของพนักงานบริษัท เทเลคอมเอเชียคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และบริษัทในเครือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมที่พนักงานเข้าร่วม ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและศึกษาทัศนคติของพนักงานต่อแนวทางการมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่าพนักงานในบริษัทได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม อันได้แก่ โครงการบริจาการเงินหรือสิ่งของช่วยเหลือแก่สถานสงเคราะห์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ โครงการบริจาการเงินหรือสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัย ปัจจัยที่เข้าร่วมกิจกรรมของพนักงานส่วนใหญ่เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม เพราะต้องการให้สังคมดีขึ้นและอุปสรรคในที่ชัดเจนต่อกิจกรรม ด้านกลวิธีผู้บริหารควรเข้าร่วมกิจกรรมกับพนักงาน ด้านการประชาสัมพันธ์การเข้าร่วมกิจกรรม เพราะพนักงานไม่เห็นประโยชน์ของการทำกิจกรรมและไม่เห็นความสำคัญของการทำกิจกรรม ส่วนในเรื่องแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพนักงานบริษัทส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ด้านนโยบายองค์กร บริษัทควรมีนโยบายสัมพันธ์ บริษัทควรมีการเผยแพร่ข่าวสาร / การประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมเป็นระยะ ๆ ด้านการเปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความคิดเห็นโดยพนักงานส่วนใหญ่เห็นควรให้พนักงานแสดงความคิดเห็น และด้านรางวัลจูงใจ พนักงานส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมด้านรางวัลจูงใจ ที่ทำให้พนักงานตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม

มนตรี เลิศสกุลเจริญ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริหารองค์กรธุรกิจที่มีต่อความรับผิดชอบต่อสังคม และการจัดกิจกรรมหรือบริการที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจโดยศึกษาทัศนคติของผู้บริหารองค์กรธุรกิจภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรี พบว่าผู้บริหารองค์กรธุรกิจมีความเห็นด้วยกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมทางด้านเศรษฐกิจ กฎหมายจริยธรรมและ การใช้ดุลยพินิจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากถึง 4 ด้าน และมีความเห็นด้วยต่อการจัดกิจกรรมหรือบริการที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคมทั้ง

6 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัยสิ่งแวดล้อม สิทธิผู้บริโภค และวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารให้ความสำคัญทางด้านสิทธิผู้บริโภคมากที่สุด และแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ ผู้บริหารองค์กรธุรกิจควรมีการกำหนดนโยบายขององค์กรให้ครอบคลุมถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้านต่าง ๆ และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการของลูกค้า และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่าง ๆ ขององค์กรธุรกิจ เพื่อให้การจัดกิจกรรมตอบสนองต่อความต้องการของทุกฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างความเชื่อถือให้กับลูกค้าและชุมชนภายนอก

พรทิพย์ สุตติยะ (2550) ได้ทำการศึกษาปัจจัยจูงใจในการทำงานของพนักงานธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากพนักงานธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาในอำเภอเมืองเชียงใหม่ 16 สาขา จำนวน 190 ราย โดยปัจจัยจูงใจที่เป็นตัวกระตุ้นในการทำงานที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเรียงลำดับคือ ด้านความสำเร็จของงาน รองลงมาคือด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงานด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และด้านโอกาสในการเจริญเติบโตในหน้าที่การงานและผลการศึกษาปัจจัยจูงใจทำงานที่รักษาสุขภาพจิต พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับคือ ด้านความมั่นคงในงาน รองลงมาคือ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านสภาพการทำงานด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา และด้านนโยบายและการบริหารของหน่วยงาน

โกวิทย์ สวัสดิ์มงคล (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการรถเอกซเรย์ร่วมบริการ ชสมก. มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะการดำเนินธุรกิจร่วมนที่แก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจร่วมนและความต้องการการสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมกรณีการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้ประกอบการรถเอกซเรย์ร่วมบริการ ชสมก. ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 62 บริษัท รวมมีผู้ประกอบการทั้งสิ้น 145 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนลักษณะการดำเนินธุรกิจร่วมนที่แก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการมีการปฏิบัติโดยรวม อยู่ในระดับปานกลางและความต้องการการสนับสนุนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมกรณีการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

วิริสุตา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในองค์กรธุรกิจไทย กรณีศึกษา บริษัท โตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในองค์กรธุรกิจไทย รวมทั้งลักษณะและองค์ประกอบกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดัน และการออกแบบและพัฒนากิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกกระบวนการธุรกิจ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและนักวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากเอกสารการดำเนินงานขององค์กรที่ศึกษา หนังสือ วารสารและบทความต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า องค์กรมีการกำหนดนโยบายและเป้าหมายความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายและปรัชญาขององค์กร และกระจายไปยังพนักงานระดับให้มีส่วนร่วมและมีความตระหนัก โดยปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร ลักษณะกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมมี 3 รูปแบบคือ Corporate-driven CSR, Social-Driven CSR และทั้ง 2 แบบรวมกัน และองค์ประกอบกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการเลือกประเด็นความต้องการของสังคมมาทำเป็นโครงการ มีตัวชี้วัดและเป้าหมายแผนการดำเนินงานและวิธีการประเมินผล ซึ่งประเมินผลทั้งก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำ โดยประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมของกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ผลที่ได้จัดทำเป็น รายงานการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน สำหรับแนวโน้มกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคต เน้นการพัฒนากิจกรรมที่ทำให้ปัจจุบันมีความต่อเนื่อง ส่วนประเด็นหรือหัวข้อกิจกรรมจะเป็นเรื่องใดขึ้นกับกระแสของสังคมในขณะนั้น

ราชสีห์ เสนะวงศ์ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์สยามกีฬารายวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้สื่อข่าว และระดับปฏิบัติความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้สื่อข่าว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์สยามกีฬารายวันที่ปฏิบัติงานตั้งแต่เวลา 05.00 – 14.00 น. จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูงทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งผู้สื่อข่าวจะต้องเสนอข่าวสารเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาสังคม และด้านขนาดของความรับผิดชอบต่อสังคมต้องระมัดระวังต่อปัญหาในทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ในระดับปฏิบัตินั้นผู้สื่อข่าวต้องให้ข้อมูลที่เป็นจริงระมัดระวังในการนำเสนอข่าวที่อาจมีผลต่อความมั่นคงของชาติและไม่ละเมิดสิทธิบุคคล

ลิขิต ลี้มกาญจน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ของบริษัทในเครือสหพัฒน์พิบูล อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของพนักงานบริษัทในเครือสหพัฒน์พิบูล อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าพนักงานของ

บริษัทในเครือสหพัฒน์ปิโตรเคมีมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านมนุษยธรรม ด้านจริยธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านกฎหมาย โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วพบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านกฎหมายมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านจริยธรรมตามลำดับ และด้านมนุษยธรรมมีค่าต่ำที่สุด

อนันต์ รุจนสกุล (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการจูงใจที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของพนักงานบริษัทสีอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าระดับปัจจัยการจูงใจของพนักงานบริษัทด้านความมั่นคง มีระดับที่มีการจูงใจมากที่สุด และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมของพนักงานด้านการปฏิบัติ มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

กรณิภา อังคทาภิวัฒน์ (2552) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของพนักงานต่อการดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของพนักงานธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด(มหาชน) โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วมโครงการบริจาคเงินหรือสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยและมีการรับรู้ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง

Fuller and Fiona (2004) ได้ศึกษาอนาคตทางจริยธรรมของธุรกิจขนาดใหญ่ : ความรับผิดชอบต่อสภาพลักษณะในอนาคตของธุรกิจขนาดใหญ่เกี่ยวกับจริยธรรมในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์ชาติต้องการความคุ้มครองจากการกระทำของธุรกิจขนาดใหญ่ โดยมีเวลาและสถานที่อย่างไร้พรมแดน ซึ่งมนุษย์เข้าร่วมการตัดสินใจในธุรกิจของตนชนิดวันต่อวัน หรือในหน้าที่ของตนที่ได้ไว้แล้ว ในการศึกษาครั้งนี้เน้นการรวมจริยธรรมเข้ากับอนาคต ทำให้อนาคตทางจริยธรรมเกิดขึ้น สร้างจรรยาบรรณที่พัฒนาและเข้มแข็งขึ้นในองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ ในครั้งนี้ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมในปัจจุบันขององค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ 5 องค์กรพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงคุณภาพที่มีการทดลองระหว่างการเน้นอนาคตขององค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เหล่านี้กับการให้คะแนนดัชนีความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจขนาดใหญ่ การบังคับอนาคตทางจริยธรรมของธุรกิจขนาดใหญ่ควรจะเป็นคำสั่งบังคับบัญชาสำหรับผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด

Scotts (2004) ได้ศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่มีความสำคัญต่อสภาวะแวดล้อมของการวิจัยและพัฒนา พบว่าองค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการลงทุนจะให้ความสนใจกับการปล่อยมลพิษของเสียต่าง ๆ และการให้ความรับผิดชอบต่อองค์กรมากขึ้น ดังนั้นสภาวะแวดล้อมในการวิจัยและพัฒนาขององค์กรจะขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กรและโครงสร้างทางการตลาด

ประทีป นवलเจริญ (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทางบกของ จ.ภูเก็ต พังงา และกระบี่” พบว่า ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางบกของ จ.ภูเก็ต พังงา และกระบี่ ใน จ.ภูเก็ต มีศักยภาพสูง 8 ตำบล ใน จ.พังงา มีศักยภาพ

สูง 17 ตำบล ใน จ.กระบี่ มีศักยภาพสูง 22 ตำบล จ.กระบี่มีศักยภาพในทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติ ทางบกสูงที่สุด ประชาชนในชุมชนมีความต้องการให้ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทางบกเป็นแหล่งท่องเที่ยวร้อยละ 100 ด้วยเหตุผลคือ ต้องการให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดีขึ้นส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติทางบก ร้อยละ 91.33 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต้องการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติทางบกร้อยละ 62.25 โดยมีเหตุผลในการท่องเที่ยวที่เหมือนกันดังนี้ ได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยพบเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพืช พืชหายาก ได้มีโอกาสเห็นสัตว์ป่า ได้เห็นสภาพพื้นที่ที่แปลกๆ ได้ชื่นชมกับภูมิทัศน์ที่งดงามได้พบกับนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวที่แปลก มีสิ่งอำนวยความสะดวก และสะอาด มีความปลอดภัยและการเดินทางสะดวก ตามลำดับ

รลิกา อังกุลและคณะ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานการเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัด ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและการท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชนปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจการบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยว

บริษัท ทิม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด ได้ทำการศึกษาความเหมาะสมโครงการสร้างโลกใหม่ให้ช้างไทย (2543) ให้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเสนอแนะแนวทางการพัฒนาต่างๆ ดังนี้คือ 1) การพัฒนาโครงสร้างด้านวิชาการและ บริการเพื่ออนุรักษ์ช้างไทยควรมีศูนย์ข้อมูลและสถิติเกี่ยวข้องกับช้าง โรงเรียนช้าง โรงพยาบาลช้าง คลินิกช้างเคลื่อนที่หรือศูนย์บริบาลช้าง ศูนย์วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับช้าง พิพิธภัณฑช้าง 2) การพัฒนาบุคลากรแบ่งออกเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางแรกเป็นการศึกษาและฝึกอบรม เพื่อพัฒนาทักษะ ทักษะคติ เพื่อเพิ่มความตระหนัก ในความ

รับผิดชอบของคนต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ช้างไทยแนวทางที่สองเป็นการพัฒนาอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนและแก้ไขปัญหา ช้างเร่รอน 3) การพัฒนาตลาด ควรกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการศูนย์อนุรักษ์ช้าง จัดทำรายการท่องเที่ยว โดยเน้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างศูนย์อนุรักษ์ช้าง กับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง 4) การพัฒนา และปรับปรุงพื้นที่ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และจัดวางแผนผังกำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่โดยคำนึงถึง ความเหมาะสมของผู้ใช้ กิจกรรมแต่ละประเภทและผลกระทบที่เกิดขึ้น อำนวยความสะดวกและ ความปลอดภัยของผู้ใช้พื้นที่ทั้งคนและสัตว์ ตลอดจนควรพัฒนาพื้นที่แต่ละกิจกรรมให้สามารถรองรับผู้ใช้ให้ได้จำนวนสูงสุด โดยมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด 5) การพัฒนาโครงสร้าง ระบบพื้นฐาน

ประทีป ชุมพลและคณะ (2549) ได้วิจัยถึงศักยภาพและปัจจัยใน จ.สุรินทร์ เพื่อส่งเสริมโครงการโลกใหม่ของช้างอย่างยั่งยืน พบว่า นโยบายของ จ.สุรินทร์ ต้องการบูรณาการหมู่บ้านช้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่เฉพาะหมู่บ้านช้างเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ เพราะไม่มีศักยภาพและปัจจัยเพียงพอในการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอย่างถาวรได้ ดังนั้นต้องศึกษาบริบทของชุมชนเพื่อที่จะเชื่อมโยงต่อยอดในปัจจุบันที่อ่อนไหวที่จะโน้มนำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม (2545) วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทอผ้าไหม ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทอผ้าไหมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ 4 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม 2) การจัดองค์การทางการท่องเที่ยวของชุมชน 3) การพัฒนาความพร้อมด้านบุคลากร 4) การจัดรายการนำเที่ยวของชุมชน จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ประชาชนในชุมชนยินดี ให้ใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลคือต้องการให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดีขึ้นนักท่องเที่ยว ต่างประเทศต้องการได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพืชหายาก ได้มี โอกาสเห็นสัตว์ป่า ได้เห็นสภาพพื้นที่ที่แปลกๆ ได้ชื่นชมกับภูมิทัศน์ที่งดงามมีสิ่งอำนวยความสะดวก และสะอาด มีความปลอดภัยและการเดินทางสะดวก และพบว่านักท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่ม ที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับปัญหาของการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมามักพบปัญหาในด้านความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ด้านการขาดแคลนงบประมาณ ด้านบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการ ด้านการบริหารจัดการในชุมชน ด้านการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ในส่วนของแนวทางการพัฒนานั้น

ได้เสนอแนะแนวทาง คือ ประการแรก การพัฒนาโครงสร้างด้านวิชาการและบริการ ประการที่สอง การพัฒนาบุคลากร ประการที่สาม การพัฒนาตลาด ประการที่สี่ การพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ และ ประการที่ห้า การพัฒนาโครงสร้าง ระบบพื้นฐานและจากการศึกษาศักยภาพและปัจจัยใน จ.สุรินทร์เพื่อ ส่งเสริม โครงการโลกใหม่ของช่างอย่างยั่งยืนพบว่า นโยบายของ จ.สุรินทร์ ต้องการบูรณาการหมู่บ้านช่าง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่เฉพาะหมู่บ้านช่างเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็น แหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้เพราะว่าไม่มีศักยภาพและปัจจัยเพียงพอในการชักจูงใจนักท่องเที่ยว เข้ามาท่องเที่ยวอย่างถาวรได้ดังนั้นต้องศึกษาบริบทของชุมชนเพื่อที่จะเชื่อมโยงต่อยอดในปัจจุบันเกื้อหนุนที่จะ โน้มน้าวให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

มาริสสา โกเศษะโยธิน (2551 : 160-174) ได้วิจัยการพัฒนามาตรฐานเกษตรธรรมชาติเพื่อ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนพบว่า ผลการรับรองมาตรฐานเกษตรธรรมชาติที่มีต่อการเพิ่มมูลค่า ทางเศรษฐกิจของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิตโดยเกษตรกรผู้ผ่านการรับรอง มาตรฐานเกษตรธรรมชาติส่วนใหญ่จะใช้แรงงานภายในครัวเรือน ใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน

มีการเก็บเมล็ดไว้ทำพันธุ์เอง ทำให้ลดต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรบางรายสามารถใช้ มาตรฐานเพื่อเป็นจุดแข็งในการจำหน่ายผลผลิตไปยังห้างสรรพสินค้าและขยายตลาดในชุมชนใกล้เคียง อย่างได้ผล รวมทั้งมีการจ้างแรงงานในชุมชนเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต ด้านสังคม พบว่า เกิดการ รวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิต มีการวางแผนร่วมกัน มีการแบ่งปันทรัพยากรต้นทุนในการผลิต เกิดการ รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้านอื่นตามมา มีการขยายเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็น ประโยชน์แก่กลุ่ม และมีผู้แทนดูแลประสานงานเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกร

ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า การปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรธรรมชาติ ส่งผลให้สภาพดินดีขึ้น มีการ ใช้ทรัพยากรเพื่อการเกษตรอย่างคุ้มค่า ส่งผลทางอ้อมให้คนในชุมชนมีสุขภาพกายและใจดี มีแนวโน้ม การขยายพื้นที่เกษตรธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและทำให้เกิดความ หลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตในดิน

พวงเพ็ญ โปธิภาณจนวัตร (2551 : 123-127) ได้วิจัยภูมิปัญญาการปลูกชมพู่เพชรเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการปลูกชมพู่เพชรมีการถ่ายทอด และการส่งผ่าน ความรู้กันโดยการบอกเล่าควาจาของบุคคลที่มีประสบการณ์ และสอนกันด้วยการปฏิบัติใหญ่เป็นแบบ บออย่างผู้รับการถ่ายทอดต้องใส่ใจการสังเกต การจดจำและการสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ แลวนำไปสู่การ ปฏิบัติจนเกิดทักษะมีความชำนาญ รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญา ยังขาดเทคนิค วิธีการ ประกอบกับ ปัจจัยด้านการลงทุนในการประกอบอาชีพสูง จึงทำให้เกษตรกรประสบกับการขาดทุน และได้เปลี่ยนไป ประกอบอาชีพอย่างอื่น แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาที่เหมาะสมในการปลูกชมพู่เพชรเพื่อเพิ่มมูลค่าทาง

เศรษฐกิจ เกษตรกรมีการปรับปรุงผลผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด การพัฒนาด้านการขยายพันธุ์ การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัย การเตรียมความพร้อมของต้นชมพูหลังจากการเก็บผลผลิต การใช้ปุ๋ยชีวภาพ หรือปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี การกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีทางเกษตรธรรมชาติ โดยการใช้สารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีที่มีราคาแพงและมีผลเสียต่อสภาพแวดล้อม

กุลธิดา มังกรไชยา (2551 : 156-159) ได้วิจัยภูมิปัญญาชุมชนบานบุรีในการผลิตชั้นลงหิน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาการทำชั้นลงหินมีมานานกว่า 200 ปี แต่องค์ความรู้ไม่มีการบันทึก ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้อุบัติสูญหายบางส่วนสูญหายไปสมัยโบราณการทำงานช่างบุรีมี 9 ขั้นตอน ปัจจุบันปรับลดลงเหลือ 6 ขั้นตอน ช่างจะรับผิดชอบการทำงานแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วยช่างตี ช่างลาย ช่างกลึง ช่างกรอ ช่างเจียร และช่างขัดจากการหลอมโลหะ 3 ชนิด คือ ทองแดง ดีบุก และสำริด แมวรายละเอียดงานช่างบุรีมีการพัฒนาจากเดิมไปบ้าง โดยเฉพาะการใช้เครื่องไฟฟ้าแทนการใช้แรงงานจากคนในบางขั้นตอนเนื่องจากช่างบุรีมีการพัฒนาภูมิปัญญาอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการนำเทคนิควิธีการ และอุปกรณ์สมัยใหม่เข้ามาใช้แต่ก็ยังคงอนุรักษ์ความงดงาม และความประณีตของงานไว ในอดีตวิธีการถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการมุขปาฐะ ผู้รับการถ่ายทอดจะสังเกต จดจำทำเลียนแบบ แต่วิธีที่ดีที่สุด คือ การฝึกให้ปฏิบัติจริง ผู้รู้จะทำการสอนตัวต่อตัว โดยมากเพศชายมักถูกฝึกเป็นช่างตี เพราะร่างกายแข็งแรงสามารถฝึกเป็นช่างลาย ช่างกลึง และช่างกรอรวมทั้งเพศชายก็สามารถฝึกได้ เพราะเป็นงานที่ประณีต โดยเฉพาะคนในครอบครัว และเครือญาติ แต่ปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ปรับเปลี่ยนให้กับคนภายนอกด้วยแต่ก็ยังไม่สามารถสร้างช่างรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนได้ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชั้นลงหินของชุมชนบานบุรี ดานรูปแบบ ยังคงยึดรูปแบบตามโครงสร้างทรงกลมแบบเดิม วัสดุเดิม เพื่อตอบสนองอุปสงค์การตลาดที่มีความต้องการสินค้า ในรูปแบบใหม่ ๆ ไม่จำเจ การพัฒนารูปแบบใหม่ คือ ระฆังตั้งโชว์ ดานการบรรจุภัณฑ์ ลดต้นทุนด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยใช้หัตถกรรมจากเครือชายนำมาแปรรูปทำบรรจุภัณฑ์ ไตแก กลอง ไม้แกะสลัก ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ด้านการพัฒนาฝีมือช่าง ไตแก หน่วยงานภาครัฐและภาค เอกชนมีส่วนร่วมกันเป็นเจ้าภาพ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการทำชั้นลงหินให้แกเด็กและเยาวชน

แนวทางการจัดการผลิตภัณฑ์ชั้นลงหินเชิงธุรกิจในระดับชุมชน จำเป็นต้องมีการบูรณาการจัดการ 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การวิเคราะห์และการควบคุม โดยกรุงเทพมหานครกำหนดไว้ในแผนงานการพัฒนาชุมชนบานบุรี ประกอบด้วยกิจกรรมแหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำชั้นลงหิน เปนตลาดการซื้อขาย ผลิตภัณฑ์ การจัดการ ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบ การ

บริหารงานบุคคล โดยสำนักงานเขตบางกอกน้อยเป็นเจ้าภาพแสวงหาความร่วมมือในการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก และการควบคุมมีการติดตาม

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2552 : 113-118) ได้วิจัยการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบานบาตรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ความศรัทธาที่เหนียวแน่นในพระพุทธศาสนา ตลอดจนความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธในชุมชนบานบาตรมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบานบาตร โดยในอดีตชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบทอดกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่อุสลูกและหลานในครอบครัวตนเองในปัจจุบันใช้ชีวิตเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงโดยการเปลื้องมือช่างและคอย ๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญอาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรัก ต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ มีการทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ละ 8-10 คน บาตรฝมือที่ผลิตจะขายได้ราคาดี และมีการพัฒนาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

แนวทางในการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนจำเป็นต้องเพิ่มคุณค่าของบาตรฝมือให้มีประโยชน์เอนกประสงค์และเป็นที่ต้องการของพระสงฆ์มากขึ้น ต้องปรับปรุงแบบผลิตภัณฑ์บาตรสำหรับใช้ประโยชน์ของที่ระลึก ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งหน่วยงานภาครัฐราชการและชุมชนต้องประชาสัมพันธ์ให้ผลิตภัณฑ์บาตรเป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ จัดหาแหล่งทุนสนับสนุนธุรกิจเกี่ยวกับบาตรในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหัตถกรรมบาตรในชุมชนบานบาตรรวมทั้ง ส่งเสริมการผลิต การอนุรักษ์การสืบทอดการผลิตบาตร และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมแบบผลิตภัณฑ์บาตรใหม่ที่เป็นที่พึงประสงค์เป็นแบบบาตรสำหรับพระสงฆ์มีประโยชน์เอนกประสงค์ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาและมีลักษณะพิเศษสวยงามกว่าบาตรทั่วไป

นวนายน เชาวนาภรณ์ (2552 : 212-228) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบานปราสาทจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ความเปราะบางของแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบานปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นก่อนยุคประวัติศาสตร์ มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็เอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งมีหลุมขุดค้น จำนวน 3 หลุม พบโครงกระดูกของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ จำนวน 60 โครง และโบราณวัตถุอีกมาก มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมเพื่อมีผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว มีการบริการในการเข้าร่วมกิจกรรมสร้างรายได้ให้กลุ่มกิจกรรม เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สภาพและปัญหาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบานปราสาทจากกลุ่มกิจกรรม 8 กลุ่ม พบว่า ดานกลยุทธ์ไม่มีการผสมผสานระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดความสำคัญการควบคุมการ

ปฏิบัติงาน และขอบเขตของกิจกรรม ดานโครงสร้าง ไม่มีการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม ในองค์กร ดานระบบการจัดการไม่จัดระบบการจัดการที่ครอบคลุม ดานบุคลากรไม่มีการจัดสรรบุคคลเขา ดำเนินงานตามลักษณะของการปฏิบัติ ดานทักษะไม่มีทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษ ดานรูปแบบการดำเนินงานไม่มีกาจัดรูปแบบการดำเนินงานให้ชัดเจน ดานการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่มีโอกาสได้เขาอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานบ้านปราสาทควรรพัฒนาภูมิ จกรรม ดานกลยุทธ์ ควรจัดให้มีการผสมผสานระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดความสำคัญ การควบคุมการ ปฏิบัติงาน และขอบเขตของกิจกรรม ดานโครงสร้างควรจัดให้มีการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้ เหมาะสมในองค์กร ดานระบบการจัดการ ควรจัดระบบการจัดการที่ครอบคลุม ดานบุคลากร ควรมีการ จัดสรรบุคคลเขาดำเนินงานตามลักษณะของการปฏิบัติดานทักษะ ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรมี ทักษะเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษดานรูปแบบการดำเนินงาน ควรจัดรูปแบบการดำเนินงานให้ ชัดเจน ดานการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรให้ทุกคนมีโอกาสได้เขาอบรม สัมมนา และการศึกษาดูงาน ในการพัฒนาภูมิกิจกรรมควรมีการวางแผนการดำเนินงาน จัดบุคลากรมีรูปแบบที่ชัดเจนในการ ปฏิบัติงาน มีการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น และสนับสนุนดานวิทยากรมาให้ความรู้ในการประยุกต์ผลิต ภัณฑ์ที่แปลกใหม่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

นิตยา บุญทะสอน และคณะ (2556 : 124-131) ได้วิจัยการพัฒนาตลาดและการท่องเที่ยวของ ธุรกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอนาคู จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและอนุรักษ์ภูมิปัญญา ความต้องการการพัฒนาส่วนประสม ทางการตลาด โดยรวมอยู่ในระดับมาก กลุ่มอาชีพบ้านพรานเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพและความเข้มแข็งใน การพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน การนำคู่มือการบริหารจัดการการตลาดและการท่องเที่ยวมาเสนอในการ ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาการตลาดของสินค้าชุมชนเพื่อ นำสู่การปฏิบัติในด้านการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มได้เป็นอย่างดี ข้อเสนอแนะควรมีการส่งเสริมให้มีการ พัฒนาเครือข่ายของกลุ่ม รัฐควรจัดสรรงบประมาณอบรมความรู้เรื่อง e-commerce ควรนำผลิตภัณฑ์ สินค้าชุมชนในท้องถิ่นผสมผสานกับวัฒนธรรมชุมชน ประยุกต์ใช้ในเชิงธุรกิจท่องเที่ยว เตรียมความพร้อม ของชุมชนในการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสร้างจิตสำนึกในการบริการให้เกดกับชุมชน

ปรารธนา สติติภาวิ และคณะ (2556 : 1) ได้วิจัยการศึกษาการพัฒนาศักยภาพด้านการ จัดการพื้นที่และทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเกาะ เต่ามีความสำคัญอย่างมากต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และประเทศไทย

เนื่องจากมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง ด้านทรัพยากรธรรมชาติได้ทะเล โดยเฉพาะแนวปะการังรอบเกาะ ความงามของชายหาด และน้ำทะเลใส ทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวบนเกาะเต่าเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ขณะที่ปัญหาต่าง ๆ เกิดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการขยายตัวของชุมชนที่ไม่สามารถควบคุมการใช้ที่ดินและการพัฒนาตามแนวชายฝั่งทะเล โดยหน่วยงานของรัฐและชุมชน และขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพในเรื่องของการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อและการรบกวนต่อการทำลายทรัพยากรฯ

นายดา บุตรอยู่ (2557 : 72) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์นั้นจะเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน โดยการให้ความร่วมมือกับโครงการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ สำหรับด้านกระบวนการตัดสินใจจะมีส่วนร่วมเฉพาะโครงการของชุมชนหรือระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่โครงการใหญ่ระดับอำเภอหรือจังหวัดจะเป็นเพียงผู้เสนอความคิดเห็นหรือลงมติ ด้านการแบ่งผลประโยชน์จากภาครัฐยังไม่ได้รับเท่าที่ควร มีเพียงผลประโยชน์จากการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และด้านการประเมินโครงการทำเพียงการติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเสนอความคิดเห็นเท่านั้น

ปริญญา บุตรอยู่ (2557 : 60-61) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว โดยพยายามมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นจากเดิม ส่วนปัญหาและอุปสรรคคือ งบประมาณของเทศบาล

เมืองประจวบคีรีขันธ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด ประชาชนบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อุมาพร มุขวัลย์ (2558 : 123-126) ได้วิจัยแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมและให้ความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดสตูล ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาด้านการท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และด้านการวางแผน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการบริการ การให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน และมีส่วนร่วมสนับสนุนในการเพิ่มมาตรฐานในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้เสนอแนะแนวทางการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดสตูลควรจะต้องเปิดเผยข้อมูลด้านการท่องเที่ยว และให้โอกาสกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เข้า

ร่วมประชุม หรือวางแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวทั้งด้านการให้ข้อมูลทั่วไป ปัญหาแนวทางและวิธีแก้ไข ความต้องการของชุมชนมากกว่านี้

ในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นที่มีการจัดการการท่องเที่ยวและใช้ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อประกอบอาชีพมากที่สุด เพิ่มการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การสร้างความตระหนักในการดูแลรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้ทั่วถึงแก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ เนื่องจากหากผู้มีส่วนได้เสียสองกลุ่มนี้เข้าใจถึงหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดีก็จะสามารถจัดบริการการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้ถูกต้องตามหลักการ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวต้องเปิดเผยข้อมูล และร่วมสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวให้มากกว่านี้ การจัดบริการนำเที่ยวควรจัดให้สอดคล้องกับลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมเพิ่มเติม นอกจากการจัดบริการนำเที่ยวในเชิงธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณจากทางหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ควรมีการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวภายในชุมชน และภายในจังหวัดสตูลเพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่ในปัจจุบันแต่ไม่ได้มีความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างภาคีร่วมกันในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สร้างองค์ความรู้ร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันในพื้นที่จังหวัดสตูล

รัศมี อ่อนปรีดา (2558) ได้วิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรี และสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรี และสมุทรสงคราม ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในลักษณะเครือข่ายเพื่อกำหนดนโยบายรวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีลักษณะรวมศูนย์ (2) บูรณาการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (3) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง และเอื้อต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนร่วมกันเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (5) พัฒนาคุณภาพสินค้าศักยภาพบุคลากร และการบริการด้านการท่องเที่ยว (6) สร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานวัฒนธรรม โดยมุ่งพัฒนาเอกลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นจุดเด่นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมรับผิดชอบ (7) ปรับปรุงการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของประชาชน (8) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติให้คงอยู่ โดยปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว สภาพภูมิทัศน์ในพื้นที่ไม่ถูกทำลายโดยนักท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดการขยะมูลฝอยในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

อธิษฐาน ไชยเรื่อง (2559 : 246-247) ได้วิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริการจัดการการท่องเที่ยวย่างยั่งยืนตามเส้นทางแอ่งอารยธรรมขอมในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนากิจการบริการจัดการการท่องเที่ยวย่างยั่งยืนตามเส้นทางแอ่งอารยธรรมขอมในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มี 5 ยุทธศาสตร์คือ

(1) ยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงแอ่งอารยธรรมขอมทั้งสี่แห่งอย่างเป็นรูปธรรม ดำเนินการโดยกำหนดนโยบายการคมนาคมทางบกและทางอากาศ (2) ยุทธศาสตร์ความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมทั้งสามภาคส่วน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดำเนินการโดยปรับปรุงกฎหมายเพื่อเอื้อให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน (3) ยุทธศาสตร์การบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดำเนินการโดยให้มีตลาดชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวและสืบทอดวัฒนธรรมของทุกจังหวัด (4) ยุทธศาสตร์แหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืนดำเนินการโดยกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนจัดทำฐานข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และ (5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทุกภาคส่วน ดำเนินการโดยจัดอบรมศึกษาดูงานนอกสถานที่ที่มีการดำเนินงานที่ดี ส่งเสริมสถานประกอบการและสถานศึกษาในการผลิตบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบูรณาการทุกยุทธศาสตร์บนพื้นฐานขององค์กรแบบเครือข่ายที่สร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

Chun Nimul (2548) ได้วิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายการพัฒนาการประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกร ในจังหวัดพระตะบอง ควรเน้นปัจจัยดังต่อไปนี้

(1) ด้านผลสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ควรเน้น 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรที่มีด้านชีวภาพ ด้านกายภาพ และด้านการจัดการเกษตร เมื่อพิจารณารายละเอียดแล้ว ให้เน้น 8 เรื่อง คือ ทุนในการดูแลรักษา ศัตรูพืช ทรัพยากรที่ดิน แรงงาน การเลี้ยงสัตว์ การบริการด้านเครื่องจักร และการบริการด้านการตลาด

(2) ด้านผลผลิตทางการเกษตร ควรเน้น 3 ด้าน คือ ด้านชีวภาพ ด้านการจัดการเกษตร และด้านทรัพยากรที่มี เมื่อพิจารณารายละเอียดแล้ว ให้เน้น 6 เรื่อง คือ การดูแลรักษา ศัตรูพืช ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ การเลี้ยงสัตว์ และการบริการด้านการตลาด

(3) ด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ควรเน้น 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านทรัพยากรที่มี และด้านชีวภาพ เมื่อพิจารณารายละเอียดแล้ว ให้เน้น 7 เรื่อง คือ ทุน แรงงาน การดูแลรักษา การบริการด้านเครื่องจักร การบริการด้านการตลาด ทรัพยากรที่ดิน และระยะเวลา การปลูก 2) บุคลากรที่พัฒนาทางการเกษตรในจังหวัดพระตะบอง ควรพิจารณา เกี่ยวกับด้านทรัพยากรที่มี เช่น ทรัพยากรน้ำ

แรงงาน และทรัพยากรที่ดิน ด้านสังคมเศรษฐกิจ เช่น การบริการสนับสนุน และบริการด้านการตลาด ด้านกายภาพ เช่น การบริการด้านเครื่องจักร ทุน และโครงสร้างพื้นฐาน ด้านชีวภาพ เช่น พันธุ์พืช ศัตรูพืช และปุ๋ย ด้านการจัดการเกษตร เช่น ระยะเวลาการปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการดูแลรักษาในการวางแผนของตนเอง 3) รัฐบาลกัมพูชาควรให้ความสนใจในการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรในด้านต่อไปนี้ ด้านการฝึกอบรมในเรื่อง การดูแลรักษา ศัตรูพืช ทรัพยากรที่ดิน การเลี้ยงสัตว์ วิธีการประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่อง ชลประทาน ถนน สถานที่ให้ข้อมูลด้านการเกษตร ส่งเสริมให้มีเอกสารด้านการเกษตรสำหรับแต่ละอาชีพและด้านการจัดระบบการบริการสนับสนุนในเรื่อง เงินทุนหมุนเวียน กฎหมายเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน กฎระเบียบในการนำเข้าผลผลิตทางการเกษตร บริการช่วยเหลือในยามฉุกเฉิน และสนับสนุน ให้มีการทำการวิจัยในพื้นที่จังหวัดพระตะบอง หรือในพื้นที่ชนบท 4) บริษัทเอกชนควรจัดให้มีการฝึกอบรมทางการเกษตร

ในจังหวัดพระตะบอง เช่น การใช้ปัจจัยในการการผลิต การใช้เครื่องจักร เป็นต้น ควรจัดทำเอกสาร แนะนำเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ในด้านการเกษตรเป็นภาษาเขมร และควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐบาลและเกษตรกร

Joseph และ Kavoori (2001) ได้ศึกษาถึงการประนีประนอมการต่อต้านในกรณีการเปลี่ยนแปลงที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนกับผู้ที่อาศัยในชุมชน ในการศึกษาเป็นการเลือกกรณีศึกษาในพื้นที่เมือง Pushkar ในประเทศอินเดีย โดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในชุมชนที่มีทัศนคติต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้คนในชุมชนมีความรู้สึกลัวว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้เกิดผลกระทบต่อประเพณีศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนถึงแม้ว่าการเข้ามาของการท่องเที่ยวจะส่งเสริมให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นจากอาชีพใหม่ ๆ ของชาวบ้านก็ตามแต่ผลที่ตามมาวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีประเพณีและศาสนาอันดูเป็นหลักในวิถีชีวิตเกิดผลกระทบตามมาสิ่งที่เป็นผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนเป็นผลมาจากวัฒนธรรมต่างชาติที่คุกคามวัฒนธรรมพื้นบ้านของผู้คนที่ เป็นเจ้าของชุมชน สิ่งที่จะประนีประนอมให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจากการท่องเที่ยวคือการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้คนในชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้

Jurowski และ Gursoy (2003) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบเชิงทฤษฎีเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากการสำรวจทัศนคติของผู้คนที่อาศัยในชุมชนที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน หลังจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสร้างแนวคิดทฤษฎีที่เป็นรูปแบบของการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการท่องเที่ยวในชุมชน จากการศึกษาได้ทำการสร้างรูปแบบเชิงทฤษฎี

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนอันเนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน อันก่อให้เกิดความสูญเสียต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน แนวคิดเชิงทฤษฎีชี้ให้เห็นว่าชุมชนที่มีการ จูงใจให้มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ผลที่ตามมาคือ ความสูญเสียความเป็นตัวเองของชุมชนมากกว่า ชุมชนที่ขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะชุมชนที่ห่างไกลจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวใน ชุมชนยังคงดำรงอยู่ตามสภาพแวดล้อมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Guzman (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของผู้คนในสังคมในยุค โลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร การศึกษานี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่กำลังจะจบ การศึกษา จำนวน 25 ราย แล้วนำผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ และทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลต่อแนวโน้มของการประกอบอาชีพของผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจ ในการหางานทำเมื่อจบการศึกษามีแนวโน้มที่จะเข้าสู่การประกอบอาชีพที่ตนเองชอบที่เกี่ยวข้องทางด้าน เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร คุณประโยชน์ของการศึกษาทางด้านเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารมีผลต่อการ เลือกประกอบอาชีพในยุคโลกาภิวัตน์เพราะสามารถประยุกต์ใช้กับการประกอบอาชีพได้ทุกอาชีพ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทางการบริการ ดังนั้นจึงมีผู้สนใจในการศึกษาด้านนี้เพื่อการเตรียมตัว ต่อการประกอบอาชีพในอนาคต งานวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการประกอบอาชีพใน ยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่วนใหญ่ผู้ที่ประกอบอาชีพในสังคมต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีจึงเป็นผู้ที่ สามารถหางานได้ง่ายขึ้น เพราะการประกอบอาชีพทุกสาขาอาชีพมีความต้องการผู้ที่มีความรู้ทางด้าน เทคโนโลยี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น (Primary Research) โดยศึกษา ค้นคว้าจาก ตำรา เอกสาร บทความ รายงาน ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นของผู้นำและผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน และหน่วยงานภาคี ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่

- นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มาใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยว
- ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่ อำเภอลับแล และระดับจังหวัดอุตรดิตถ์
- ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ร้านอาหาร โฮมสเตย์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการหรือการให้บริการทางด้านอาหาร/ที่พัก ที่อยู่ในแหล่งที่มีสถานที่ท่องเที่ยว

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

2.1) นักท่องเที่ยว คำนวณจากสูตรยามาเน่ (Yamane. 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% คิดเป็นจำนวน 100 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

2.2) ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล และระดับจังหวัดอุตรดิตถ์ รวมจำนวน 10 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2.3) ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน โฮมสเตย์ ร้านอาหาร และทำการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane', 1973 : 727-728) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N (e)^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน ขนาดของประชากร

e แทน ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

เมื่อ N = 45,600

e = 0.05

เมื่อแทนค่า จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{45,600}{1 + 45,600 (0.05)^2}$$

= 397 คน

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ 400 คน

3. ขั้นตอนในการคัดเลือกข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 10 คน การสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวใน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 100 คน จากนั้นจัดประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 50 คน มาทำการประมวลผล และมาเป็นข้อมูลในการจัดทำ

เครื่องมือในครั้งนี้ และข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ รวมถึงตัวอย่างการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่างๆ จากนั้นทำการแจกแบบสอบถาม ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน โฮมสเตย์ และร้านอาหาร ในพื้นที่จากวิธีการกำหนดสัดส่วนจากจำนวนประชากร โดยคณะนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการแจกแบบรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากนั้นทำการหาข้อสรุปข้อมูลการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการศึกษาครั้งนี้ด้วยวิธีการใช้การวิจัยเชิงตรรกะ (Analytical Induction) และอธิบายแบบพรรณนา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวมาตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) และเขียนรายงาน ในการจัดทำเล่มสมบูรณ์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งคณะนักวิจัยสร้างขึ้นเอง ดังนี้

1) แบบสอบถามนักท่องเที่ยว เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยจัดทำแบบสอบถามเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกรายการ และเติมข้อความ

ตอนที่ 2 รูปแบบ และการเลือกเดินทางท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

2) แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง สำหรับผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งเป็น 6 คำถาม ดังนี้

คำถามที่ 1 เป้าหมายสำคัญสูงสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

คำถามที่ 2 รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

คำถามที่ 3 นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ และกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ

คำถามที่ 4 แหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และสามารถส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ด้วย

คำถามที่ 5 สิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยวที่จะทำให้การท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้รับการพัฒนาควรมีอะไรบ้าง

คำถามที่ 6 บุคคล / กลุ่มคน / หน่วยงาน ที่ควรจะมาทำหน้าที่เป็นหลัก (เจ้าภาพ) หรือมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเพื่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละด้านนั้นควรเป็นใครบ้าง และอย่างไร จึงจะทำให้การท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ประสบความสำเร็จในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้อย่างเหมาะสม

ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะนักวิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) คณะนักวิจัยศึกษาเอกสาร บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความร่วมมือทางการท่องเที่ยว ข้อมูลสภาพทั่วไปของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

2) สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3) นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาให้ความคิดเห็นด้านความตรงของเนื้อหา และความถูกต้องในการใช้ภาษา พร้อมทั้งขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

4) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำ และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ณ พื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้

1) การสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้แบบสอบถามเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

2) สัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

3) ประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำสถานศึกษา และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

4) เก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน โฮมสเตย์ และร้านอาหาร ในพื้นที่ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยคณะนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5) จัดทำเวทีประชุมระดับอำเภอ จำนวน 1 ครั้ง เพื่อดำเนินการเผยแพร่ผลงานที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายชุมชน ได้รับทราบผลการดำเนินงานของแผนงานวิจัย

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ดังนี้

1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการจัดเวทีประชาคม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอเป็นคำบรรยาย

2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ที่ได้จากแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ จำนวน และร้อยละ นำเสนอเป็นคำบรรยายประกอบตาราง

3) การแปลความหมาย ในการประเมินความพึงพอใจ หรือระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างใช้หลักเกณฑ์ ดังนี้

$$\text{การแบ่งช่วงชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{ค่าสูงสุด}}$$

$$\text{การแบ่งช่วงชั้น} = \frac{5 - 0}{3} = 1.67$$

คะแนน 3.34 – 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง

คะแนน 1.67 – 3.33 หมายถึง ความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 0.00 – 1.67 หมายถึง ความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” คณะนักวิจัยขอเสนอผลการศึกษา โดยแบ่งเป็น 7 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 5. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์
 6. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
 7. ข้อมูลการจัดทำเวทีประชุมระดับอำเภอ จำนวน 1 ครั้ง เพื่อดำเนินการเผยแพร่ผลงาน และรับข้อเสนอแนะ
- สามารถอภิปรายผลการวิจัยในแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1. ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการสำรวจข้อมูลความคิดเห็น และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับความปลอดภัยในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ฉบับ ดังแสดงในตาราง ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1) เพศ

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน ที่ตอบแบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.0 เป็นเพศหญิง ในขณะที่เพศชาย มีอยู่ร้อยละ 38.0 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

	หญิง	ชาย	รวม
จำนวน	62	38	100
ร้อยละ	62.0	38.0	100.0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

2) อายุ

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 36 มีอายุระหว่าง 17-24 ปี รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 45-54 ปี รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.0 รองลงมาคือ มีอายุตั้งแต่ 65 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 1 ตามลำดับ ดังนี้

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. 17 - 24 ปี	36	36.0
2. 25 - 34 ปี	29	29.0
3. 35 - 44 ปี	26	26.0
4. 45 - 54 ปี	6	6.0
5. 55 - 64 ปี	2	2.0
6. ตั้งแต่ 65 ขึ้นไป	4	1.0
รวม	100	100.0

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

3) สถานภาพ

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 27.0 มีสถานภาพโสด รองลงมาคือสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 73.0 ตามลำดับดัง ตารางที่ 3 ดังนี้

สถานภาพ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. โสด	27	27.0
2. สมรส	73	73.0
รวม	100	100.0

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

4) อาชีพ

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.0 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว รองลงมาคือ ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพลูกจ้างโรงงาน/คนงาน/พนักงานห้าง คิดเป็นร้อยละ 10.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 9.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 3.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 3.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพ แม่บ้านและเกษียณ คิดเป็นร้อยละ 1.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 1.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ธุรกิจส่วนตัว	42	42.0
2. พนักงานบริษัท	3	3.0
3. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9	9.0
4. แม่บ้าน	1	1.0
5. เกษียณ	1	1.0
6. เกษตรกร	3	3.0
7. นักเรียน/นักศึกษา	30	30.0
8. ลูกจ้างโรงงาน/คนงาน/พนักงานห้าง	10	10.0
9. อื่นๆ	1	1
รวม	100	100.0

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ

5) การศึกษา

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.0 มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี รองลงมาคือ มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 20 รองลงมาคือ มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 1 ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ต่ำกว่าปริญญาตรี	20	20.0
2. ปริญญาตรี	79	79.0
3. สูงกว่าปริญญาตรี	1	1.0
รวม	100	100.0

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

6) รายได้

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.0 มีรายได้ ต่ำกว่า 10,000 บาท รองลงมาคือ มีรายได้ 15,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 10,000 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 9.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 30,001 – 45,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 5.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 45,001 – 60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 6

รายได้	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 10,000 บาท	70	70.0
2. 10,000 - 15,000 บาท	9	9.0
3. 15,001 - 30,000 บาท	14	14.0
4. 30,001 - 45,000 บาท	5	5.0
5. 45,001 - 60,000 บาท	2	2.0
6. มากกว่า 60,000 บาท	0	0.0
รวม	100	100.0

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้

ตอนที่ 2 ข้อมูลรูปแบบ และการเลือกเดินทางท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม
 ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปรผลการประเมินรูปแบบ และการเลือกเดินทางท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. ท่านเคยเดินทางมาจังหวัดนี้หรือไม่

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 92.0 เคยเดินทางมาจังหวัดอุดรดิตถ์ รองลงมาคือ ไม่เคยเดินทางมาจังหวัดอุดรดิตถ์ คิดเป็นร้อยละ 8.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 7

เดินทางมาจังหวัดอุดรดิตถ์	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เคย	368	92.0
2. ไม่เคย	32	8.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความเคยเดินทาง

2. ท่านจัดการเดินทางโดย

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.5 จัดการเดินทางเอง รองลงมาคือ ให้บริษัทนำเที่ยวจัดการ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 8

การจัดการเดินทาง	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. จัดการเดินทางเอง	378	94.5
2. ให้บริษัทนำเที่ยวจัดการ	22	5.5
รวม	400	100.0

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการจัดการเดินทาง

3. พาหนะในการเดินทาง

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.0 เดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคล รองลงมาคือ เดินทางโดยรถไฟ คิดเป็นร้อยละ 11.0 รองลงมาคือ

เดินทางโดยรถประจำทาง คิดเป็นร้อยละ 8.5 รองลงมาคือ เดินทางโดยรถนำเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 1.5 รองลงมาคือ รถเช่าเหมา คิดเป็นร้อยละ 0.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 9

พาหนะในการเดินทาง	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.รถยนต์ส่วนบุคคล	252	63.0
2.รถประจำทาง	34	8.5
3.รถเช่าเหมา	2	0.5
4.รถไฟ	44	11.0
5.รถนำเที่ยว	6	1.5
6.อื่นๆ	62	15.5
รวม	400	100.0

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามพาหนะในการเดินทาง

4. การพักค้างคืน (ข้ามไปทำข้อ 7)

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.0 ไม่พักค้างคืน รองลงมาคือ พักค้างคืน คิดเป็นร้อยละ 47.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 10

การพักค้างคืน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พักค้างคืน	188	47.0
ไม่พักค้างคืน	212	53.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการพักค้างคืน

5. ประเภทของสถานที่พัก

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 16.0 พักแรมสถานที่พักประเภทอื่นๆ รองลงมาคือ พักค้างคืนประเภทโรงแรม คิดเป็นร้อยละ 14.5 รองลงมาคือ พักค้างคืนประเภท โฮมสเตย์ คิดเป็นร้อยละ 10.0 รองลงมาคือ พักแรมประเภทบ้านพัก

รับรอง คิดเป็นร้อยละ 6.0 รองลงมาคือ พักแรมประเภทวัด/โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 0.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 11

ประเภทของสถานที่พัก	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.โรงแรม	58	14.5
2.โฮมสเตย์	40	10.0
3.บังกาโล / รีสอร์ท	0	0.0
4.บ้านพักรับรอง	24	6.0
5.วัด/โรงเรียน	2	0.5
6.อื่นๆ	64	16.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามประเภทของสถานที่พัก

6. ระยะเวลาที่พัก

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.1 มีระยะเวลาที่พัก 1 คืน รองลงมาคือ ระยะเวลาที่พัก 3 คืน คิดเป็นร้อยละ 23.4 รองลงมาคือ ระยะเวลาที่พัก 2 คืน คิดเป็นร้อยละ 14.9 รองลงมาคือ มีระยะเวลาที่พัก มากกว่า 5 คืน คิดเป็นร้อยละ 4.3 รองลงมาคือ ระยะเวลาที่พัก 4 คืน และ 5 คืน คิดเป็นร้อยละ 3.2 ตามลำดับ ดังตารางที่ 12

ระยะเวลาที่พัก	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. 1 คืน	96	51.1
2. 2 คืน	28	14.9
3. 3 คืน	44	23.4
4. 4 คืน	6	3.2
5. 5 คืน	6	3.2
6. มากกว่า 5 คืน	8	4.3
รวม	188	100.0

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาที่พัก

7. ท่านเลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจาก (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 54.6 เลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต รองลงมาคือ เลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจากเพื่อน/ญาติ คิดเป็นร้อยละ 33.5 รองลงมาคือ เลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจากหนังสือ/วารสาร คิดเป็นร้อยละ 6.4 รองลงมาคือ เลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจากประสบการณ์ตนเอง คิดเป็นร้อยละ 3.7 รองลงมาคือ เลือกหาข้อมูลท่องเที่ยวจากหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 1.8 ตามลำดับ ดังตารางที่ 13

ข้อมูลท่องเที่ยว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. หนังสือ/วารสาร	28	6.4
2. หนังสือพิมพ์	8	1.8
3. อินเทอร์เน็ต	238	54.6
4. เพื่อน/ญาติ	146	33.5
5. บริษัทนำเที่ยว	0	0.0
6. ประสบการณ์ตนเอง	16	3.7
รวม	436	100.0

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลท่องเที่ยว

8. คุณเคยมาท่องเที่ยวที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์หรือไม่

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 92.0 เคยเดินทางมาท่องเที่ยวที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ รองลงมาคือ ไม่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คิดเป็นร้อยละ 8.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 14

มาท่องเที่ยวที่อำเภอลับแล	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เคย	368	92.0
2. ไม่เคย	32	8.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความเคยเดินทาง

9. ท่านเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงอะไร

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 92.0 เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงการชมโบราณสถาน/พิพิธภัณฑ์ รองลงมาคือ เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงการไหว้พระแทนศิลาอาสน์ คิดเป็นร้อยละ 23.0 พิพิธภัณฑ์ รองลงมาคือ เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงทุกข้อที่กล่าวมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 12.0 รองลงมาคือ เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงประเพณีอัฐภูมิบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง คิดเป็นร้อยละ 7.0 รองลงมาคือ เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงอนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ คิดเป็นร้อยละ 6.5 รองลงมาคือ เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงการชิมอาหารท้องถิ่น และการคลานลอดใต้โบสถ์ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 15

ความเข้าใจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.การชมโบราณสถาน/พิพิธภัณฑ์	162	40.5
2.การชิมอาหารท้องถิ่น	22	5.5
3.การคลานลอดใต้โบสถ์	22	5.5
4.การไหว้พระแทนศิลาอาสน์	92	23.0
5.อนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ	26	6.5
6.ประเพณีอัฐภูมิบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง	28	7.0
7.ทุกข้อที่กล่าวมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	48	12.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความเข้าใจ

10. ท่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ก่อนการเดินทางจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.5 ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ก่อนการเดินทางจากเพื่อน/คนใกล้ชิด รองลงมาคือ ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ก่อนการเดินทางจาก คิดเป็นร้อยละ 16.7 รองลงมาคือ ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ก่อนการเดินทางจากงานนิทรรศการ

ท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 9.7 รองลงมาคือ ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอ
ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ก่อนการเดินทางจากโทรทัศน์/วิทยุ คิดเป็นร้อยละ 5.1 รองลงมาคือ ทราบข้อมูล
เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ก่อนการเดินทางจากหนังสือ/
นิตยสาร คิดเป็นร้อยละ 3.2 รองลงมาคือ ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ก่อนการเดินทางคิดเป็นร้อยละ 2.8 ตามลำดับ ดังตารางที่ 16

แหล่งข้อมูล	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพื่อน/คนใกล้ชิด	270	62.5
2. หนังสือ/นิตยสาร	14	3.2
3. อินเทอร์เน็ต	72	16.7
4. โทรทัศน์/วิทยุ	22	5.1
5. งานนิทรรศการท่องเที่ยว	42	9.7
6. ไม่ทราบเลย	12	2.8
7. อื่นๆ	0	0.0
รวม	432	100.0

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามแหล่งข้อมูล

11. ท่านมีวัตถุประสงค์หลักอะไรในการมาเยี่ยมเยือนอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ
70.0 มีวัตถุประสงค์หลักจากการพักผ่อน นันทนาการ รองลงมาคือ มีวัตถุประสงค์หลักจากเยี่ยม
ญาติ/บุคคลรู้จัก คิดเป็นร้อยละ 18.5 รองลงมาคือ มีวัตถุประสงค์หลักจากประชุม/สัมมนา คิดเป็นร้อย
ละ 6.0 รองลงมาคือวัตถุประสงค์หลักจากอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 3.5 รองลงมาคือ วัตถุประสงค์หลักจาก
ปฏิบัติงาน/ติดต่อธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 17

วัตถุประสงค์	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. พักผ่อน/นันทนาการ	280	70.0
2. เยี่ยมญาติ/บุคคลรู้จัก	74	18.5
3. ประชุม/สัมมนา	24	6.0
4. ปฏิบัติงาน/ติดต่อธุรกิจ	8	2.0
5. อื่นๆ (โปรดระบุ)	14	3.5
รวม	400	100.0

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามวัตถุประสงค์

12. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับใคร

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.0 เดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับเพื่อน รองลงมาคือ เดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับครอบครัว คิดเป็นร้อยละ รองลงมาคือ เดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับกรุ๊ปทัวร์ คิดเป็นร้อยละ 8.0 รองลงมาคือ เดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 18

ผู้ร่วมเดินทาง	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพื่อน	268	67.0
2. ครอบครัว	82	20.5
3. กรุ๊ปทัวร์	32	8.0
4. เพื่อนร่วมงาน	18	4.5
5. อื่นๆ (โปรดระบุ)	0	0.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามผู้ร่วมเดินทาง

13. ท่านคิดว่าสิ่งที่ดึงดูดใจให้ท่านท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์มากที่สุดคืออะไร

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.5 คิดว่าสิ่งที่ดึงดูดใจให้ท่านท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์คือกิจกรรมทางวัฒนธรรม

รองลงมาคือ สิ่งที่น่าสนใจให้ท่านท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์คือโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 19.5 รองลงมาคือ สิ่งที่น่าสนใจให้ท่านท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์คือซื้อสินค้าพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ 17.5 รองลงมาคือ สิ่งที่น่าสนใจให้ท่านท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์คืออาหารพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 19

สิ่งที่ดึงดูดใจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. กิจกรรมทางวัฒนธรรม	226	56.5
2. โบราณสถาน	78	19.5
3. อาหารพื้นบ้าน	26	6.5
4. ซื้อสินค้าพื้นเมือง	70	17.5
5. อื่นๆ	0	0.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสิ่งดึงดูดใจ

14. กิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไต่ถามที่ท่านสนใจ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 31.6 คิดว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือกิจกรรมทางวัฒนธรรมรองลงมาคือ คิดว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือการชิมอาหารท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 28.7 รองลงมาคือ คิดว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ การไหว้พระแท่นศิลาอาสน์ คิดเป็นร้อยละ 25.4 รองลงมาคือ คิดว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ประเพณีอัฐมิมูซาแห่งเมืองทุ่งยั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.4 รองลงมาคือ คิดว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คืออนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ คิดเป็นร้อยละ 0.3 ตามลำดับ ดังตารางที่ 20

กิจกรรมทางวัฒนธรรม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. การชมโบราณสถาน/พิพิธภัณฑ์	216	31.6
2. การชิมอาหารท้องถิ่น	196	28.7
3. การคลานลอดใต้โบสถ์	66	9.6
4. การไหว้พระแทนศิลาอาสน์	174	25.4
5. ประเพณีอัฐรมีบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง	30	4.4
6. อนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ	2	0.3
รวม	684	100.0

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามกิจกรรมทางวัฒนธรรม

15. ท่านรู้จักสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ที่ใดบ้าง

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 30.3 คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือวัดพระแทนศิลาอาสน์ รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือประตูเมืองลับแล และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองลับแล คิดเป็นร้อยละ 23.2 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง คิดเป็นร้อยละ 10.4 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ น้ำตกแม่พูล คิดเป็นร้อยละ 7.8 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คืออนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ คิดเป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ ดังตารางที่ 21

สถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. วัดพระแทนศิลาอาสน์	256	30.3
2. ประตูเมืองลับแล	196	23.2
3. น้ำตกแม่พูล	66	7.8
4. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองลับแล	196	23.2
5. วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง	88	10.4
6. อนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ	42	5.0
รวม	844	100.0

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานที่ท่องเที่ยว

16. ท่านซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ได้บ้าง

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.3 ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือผลิตภัณฑ์อาหาร/ผลไม้ รองลงมาคือ ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ เครื่องจักสาน คิดเป็นร้อยละ 14.7 รองลงมาคือ ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ไม้กวาดตองกง คิดเป็นร้อยละ 10.3 รองลงมาคือ ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ผ้าห่มนวม ทอผ้าขึ้นตีนจก ผ้าพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ 9.8 รองลงมาคือ ไม่สนใจซื้อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คิดเป็นร้อยละ 2.9 ตามลำดับ ดังตารางที่ 22

ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ผลิตภัณฑ์อาหาร/ผลไม้	254	62.3
2. ไม้กวาดตองกง	42	10.3
3. ผ้าห่มนวม ทอผ้าขึ้นตีนจก ผ้าพื้นเมือง	40	9.8
4. เครื่องจักสาน	60	14.7
5. ผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา	0	0.0
6. ไม่สนใจซื้อเลย	12	2.9
รวม	408	100.0

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

17. สำหรับท่านที่เคยพักค้างคืน ท่านมีความเห็นว่าที่พักในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์มีลักษณะอย่างไร (สำหรับท่านที่ไม่ได้พักค้าง กรุณาข้ามไปส่วนที่ 3)

ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.7 ความเห็นว่าที่พักในอำเภอลับแลที่พักมีราคาเหมาะสม รองลงมาคือ ความเห็นว่าที่พักในอำเภอลับแลที่พักมีความสะอาด ปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมาคือ ความเห็นว่าที่พักในอำเภอลับแลที่พักเพียงพอ/หลากหลาย คิดเป็นร้อยละ 29.8 รองลงมาคือ ความเห็นว่าที่พักในอำเภอลับแล ที่พักควรปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 2.4 ตามลำดับ ดังตารางที่ 23

ความเห็นที่พิก	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ที่พิกเพียงพอ/หลากหลาย	50	29.8
2. ที่พิกมีราคาเหมาะสม	60	35.7
3. ที่พิกมีความสะอาด ปลอดภัย	54	32.1
4. ควรปรับปรุง	4	2.4
5. อื่นๆ	0	0.0
รวม	168	100.0

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความเห็นที่ว่าที่พิก

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอถ้ำแล

ตารางที่ 24 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม จำแนกเป็นรายชื่อ ดังนี้

ศักยภาพด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการแปลผล
1. มีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี	3.87	1.03	มาก
2. แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด มีถึงสำหรับทั้งชายะ	3.74	1.12	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ใน อำเภอถ้ำแลมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก	4.11	0.91	มาก
4. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอถ้ำแลมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์	3.75	1.11	มาก
5. มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ทราบประวัติของสถานที่	3.72	1.09	มาก
6. มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆชัดเจน	3.87	1.03	มาก
7. การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก เข้าถึงได้ง่าย	3.78	1.06	มาก
8. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ร้านขายของไปรษณีย์ ตู้เอทีเอ็ม ห้องน้ำสาธารณะ โทรศัพท์สาธารณะ	3.97	0.93	มาก
รวม	3.85	1.03	มาก

จากตารางที่ 24 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านการจัดการ และสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ในอำเภอลับแลมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ร้านขายของ ไปรษณีย์ ตู้เอทีเอ็ม ห้องน้ำสาธารณะ โทรศัพท์สาธารณะ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 รองลงมาคือ มีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี และการเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก เข้าถึงได้ง่าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 รองลงมาคือ การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอลับแลมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด มีถังสำหรับทิ้งขยะ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 รองลงมาคือ มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ทราบประวัติของสถานที่ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับ

ตารางที่ 25 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพด้าน กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นรายข้อ ดังนี้

ศักยภาพกิจกรรมท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D	ระดับการแปลผล
1. มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่น่าประทับใจ เช่น บายศรีสู่ขวัญผลไม้/ ประเพณีอัฐภูมิบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง	3.84	1.11	มาก
2. มีการจัดงานท่องเที่ยวตามฤดูกาลที่มีเอกลักษณ์ หลากหลาย	3.71	1.14	มาก
3. มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญผลไม้ลับแล, เทศกาลทุเรียน และผลไม้เมืองลับแล (มหัศจรรย์ ทุเรียนหลง-หลินเมืองลับแล)	3.96	0.97	มาก
4. มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.92	1.08	มาก
รวม	3.85	1.08	มาก

จากตารางที่ 25 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญผลไม้ลับแล, เทศกาลทุเรียน และผลไม้เมืองลับแล (มหัศจรรย์ ทุเรียนหลง-หลินเมืองลับแล) ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 รองลงมาคือ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 รองลงมาคือ มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่น่าประทับใจ เช่น บายศรีสู่ขวัญผลไม้/ประเพณีอัฐภูมิบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 รองลงมาคือ มีการจัดงานท่องเที่ยวตามฤดูกาลที่มีเอกลักษณ์ หลากหลาย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ตามลำดับ

ตารางที่ 26 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยวเป็นรายข้อ ดังนี้

ศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D	ระดับการแปลผล
1. ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น	4.00	0.91	มาก
2. ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของอำเภอลับแล	3.74	1.10	มาก
3. ท่านได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในอดีตกาล	3.68	1.06	มาก
รวม	3.81	1.02	มาก

จากตารางที่ 26 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 รองลงมาคือ ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 รองลงมาคือ ท่านได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในอดีตกาล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ตามลำดับ

ตารางที่ 27 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมิน ศักยภาพด้าน
ผลิตภัณท์พื้นบ้านเป็นรายข้อ ดังนี้

ศักยภาพด้านผลิตภัณท์พื้นบ้าน	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการ แปลผล
1. มีผลิตภัณท์ไม้กวาดตองกง	3.90	1.07	มาก
2. มีผลิตภัณท์ผ้าหม่นวม	3.83	1.09	มาก
3. มีผลิตภัณท์ผ้าทอผ้าขึ้นตีนจก/ผ้าพื้นเมือง	3.75	1.01	มาก
4. มีผลิตภัณท์เครื่องจักสาน	3.74	1.06	มาก
5. มีผลิตภัณท์จากกระดาษสา	3.69	1.05	มาก
รวม	3.78	1.06	มาก

จากตารางที่ 27 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการบริหารจัดการเส้นทาง
เรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้าน
ผลิตภัณท์พื้นบ้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
ศักยภาพ พบว่า มีผลิตภัณท์ไม้กวาดตองกง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ 3.90 รองลงมาคือ มีผลิตภัณท์ผ้าหม่นวม ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 รองลงมาคือ มีผลิตภัณท์ผ้าทอผ้าขึ้นตีนจก/ผ้าพื้นเมือง ประชาชนมีระดับความ
คิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 รองลงมาคือ มีผลิตภัณท์จากกระดาษสา ประชาชนมี
ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ตามลำดับ

ตารางที่ 28 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้ เป็นรายชื่อ ดังนี้

ศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการแปลผล
1. มีอาหารพื้นถิ่นที่แปลก/แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว	4.05	1.02	มาก
2. อาหารพื้นถิ่นมีความอร่อย เช่น ข้าวแคบ, ข้าวพันผัก	3.95	1.06	มาก
3. อาหารพื้นถิ่นมีความสะอาด	3.72	1.06	มาก
4. ผลไม้มีความโดดเด่น แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ทุเรียนหลงลับแล ทุเรียนหลินลับแล ลองกอง	4.10	1.00	มาก
รวม	3.95	1.04	มาก

จากตารางที่ 28 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ผลไม้มีความโดดเด่น แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ทุเรียนหลงลับแล ทุเรียนหลินลับแล ลองกอง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 รองลงมาคือ มีอาหารพื้นถิ่นที่แปลก/แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 รองลงมาคือ อาหารพื้นถิ่นมีความอร่อย เช่น ข้าวแคบ, ข้าวพันผัก ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาคือ อาหารพื้นถิ่นมีความสะอาด ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับ

ตารางที่ 29 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมิน ศักยภาพด้านความปลอดภัย เป็นรายชื่อ ดังนี้

ศักยภาพด้านความปลอดภัย	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการแปลผล
1. มีตำรวจดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึง	3.69	1.11	มาก
2. มีสถานพยาบาลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอในยามฉุกเฉิน	3.51	1.20	มาก
3. มีแสงสว่างเพียงพอยามค่ำคืน	3.70	1.14	มาก
4. มีข้อควรปฏิบัติเหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว	3.91	0.91	มาก
5. มีกติกากำหนดปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม/สถานที่ท่องเที่ยว	3.67	1.08	มาก
รวม	3.69	1.09	มาก

จากตารางที่ 29 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านความปลอดภัย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านความปลอดภัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ข้อควรปฏิบัติเหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 รองลงมาคือ มีแสงสว่างเพียงพอยามค่ำคืน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 รองลงมาคือ มีตำรวจดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึงประชาชน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 รองลงมาคือ มีกติกากำหนดปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม/สถานที่ท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 รองลงมาคือ มีสถานพยาบาลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอในยามฉุกเฉิน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 ตามลำดับ

ตารางที่ 30 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพด้าน
ตำนาน/เรื่องเล่าเป็นรายข้อ ดังนี้

ศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการแปลผล
1. ตำนาน เรื่อง “เมืองลับแล”	4.15	0.99	มาก
2. ตำนาน เรื่อง ดินแดนเขตห้ามพุดโกหก/เมืองแม่หม้าย	4.25	0.82	มากที่สุด
3. ตำนานเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนา	4.10	0.92	มาก
รวม	4.17	0.91	มาก

จากตารางที่ 30 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ตำนาน เรื่อง ดินแดนเขตห้ามพุดโกหก/เมืองแม่หม้าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 รองลงมาคือ ตำนาน เรื่อง “เมืองลับแล” ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 รองลงมาคือ ตำนานเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนา ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ตามลำดับ

ตารางที่ 31 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลการประเมินศักยภาพในภาพรวมจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D	ระดับการแปลผล
ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม	3.85	1.03	มาก
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.85	1.08	มาก
ด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว	3.81	1.02	มาก
ด้านผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน	3.78	1.06	มาก
ด้านอาหาร/ผลไม้	3.95	1.04	มาก
ด้านความปลอดภัย	3.69	1.09	มาก
ด้านตำนาน/เรื่องเล่า	4.17	0.91	มาก
รวม	3.87	1.03	มาก

จากตารางที่ 31 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ในภาพรวมประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านศักยภาพ พบว่า ศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และ ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านความปลอดภัย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ตามลำดับ

ตารางที่ 32 แสดงค่าความถี่ของความคิดเห็นต่อการปรับปรุงสิ่งที่ท่านเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (3 ลำดับแรกที่ควรปรับปรุง)

สิ่งที่ควรปรับปรุง	ระดับความคิดเห็น	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ความปลอดภัย	244	20.33
2. ที่พัก	178	14.83
3. เอกสารท่องเที่ยว	158	13.17
4. ถนน	150	12.50
5. การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่	142	11.83
6. พาหนะเดินทาง	126	10.50
7. การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	106	8.83
8. ความสะอาด	96	8.00
รวม	1,200	100.00

จากตารางที่ 32 พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 400 คน มีความคิดเห็นต่อการปรับปรุงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในเรื่องที่ต้องปรับปรุง 3 ลำดับเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

ลำดับที่ 1 ความปลอดภัย	คิดเป็นร้อยละ	20.33
ลำดับที่ 2 ที่พัก	คิดเป็นร้อยละ	14.83
ลำดับที่ 3 เอกสารท่องเที่ยว	คิดเป็นร้อยละ	13.17
ลำดับที่ 4 ถนน	คิดเป็นร้อยละ	12.50
ลำดับที่ 5 การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่	คิดเป็นร้อยละ	11.83
ลำดับที่ 6 พาหนะเดินทาง	คิดเป็นร้อยละ	10.50
ลำดับที่ 7 การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	คิดเป็นร้อยละ	8.83
ลำดับที่ 8 ความสะอาด	คิดเป็นร้อยละ	8.00 ตามลำดับ

2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

โครงการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มุ่งหวังจะให้ได้องค์ความรู้สำคัญสำหรับประกอบกันเป็นองค์รวมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์สำหรับอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้มากที่สุด โดยในระยะเริ่มต้นของโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยในโครงการได้ร่วมกันสัมภาษณ์ ผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว รวมจำนวน 10 ท่าน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกันในด้านของตำแหน่งทางการท่องเที่ยว จุดเด่น จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และเพื่อให้ผู้นำต่างๆ ทุกระดับดังกล่าวได้ทำการทบทวน สภาพความเป็นจริงของปัจจัยในการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเข้าใจ และยอมรับในบทบาทซึ่งกันและกัน ทั้งในองค์กรและระหว่างองค์กร ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ทั้ง 10 ท่าน ให้ข้อมูลว่าแนวทางการเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้แก่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้นมีแนวคิดสำหรับแนวทางการเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้แก่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ว่ามีปัจจัย/องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1) การวิเคราะห์ กลุ่ม Target สำคัญ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ก่อนที่จะทำการพัฒนาใดๆ ก็ตามให้กำหนดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ในส่วนการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังนั้น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ควรจะได้มีการหารือและสร้างข้อตกลงร่วมกันที่จะมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำหน้าที่จะเป็นเจ้าภาพหลักในการประชาสัมพันธ์ที่จะต้องทำหน้าที่

(1) การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยว การเดินทาง (สถานที่ เวลา และค่าใช้จ่าย) การควบคุมราคา ฯลฯ

(2) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลถึงนักท่องเที่ยวจากฐานข้อมูลเดียวกันทั้งอำเภอที่มีลักษณะบริการแบบเบ็ดเสร็จในจุดเดียว

(3) การทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการเดินทางถึงสถานที่ท่องเที่ยว

(4) การรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ทั้งนี้ การใช้สื่อออนไลน์ และการสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เพื่อการประชาสัมพันธ์ จะมีความกว้างขวางและเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุดในโลกปัจจุบัน

2) การสร้างแหล่งท่องเที่ยวจากประวัติศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว ตำนานหลายอย่าง ยังไม่ถูกนำมาใช้ในแง่ของการท่องเที่ยวสักเท่าไรไม่ได้เอามาชูโรงมันอาจจะยังไม่เด่นพอก็ได้ หรืออาจจะมียุทธศาสตร์ที่ทางสังคมอีกแบบหนึ่งก็ได้ มันอาจจะไม่ได้มีหน้าที่สำหรับท่องเที่ยวก็ได้ เช่น ประวัติศาสตร์เมืองลับแล หรือตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลับแล

3) พยายามผลักดันการท่องเที่ยวไปที่ละเรื่อง ทีละสถานที่ หรือทีละเส้นทาง อย่าทำหลายแหล่งพร้อมกัน ควรจัดปฏิทินท่องเที่ยวใหม่ โดยรวมเอากิจกรรมหลายๆ กิจกรรมไว้ในช่วงเดียวกัน เน้นการจัดกิจกรรมใหญ่ๆ ให้มีคุณภาพและมีความโดดเด่น มากกว่ากิจกรรมเล็กและแต่กระจัดกระจาย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี มิใช่กระจุกอยู่เฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

4) การพัฒนาที่ด้านบุคลากรในงานบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้มีใจที่รักในงานบริการ สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อจะให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนอีกครั้ง ส่วนด้านอื่นๆ ก็ต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยและไว้ใจ และแนวทางการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการอยู่แล้ว ในขณะที่สถาบันการศึกษาทุกแห่งเปิดหลักสูตรท่องเที่ยว แต่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะไกด์นำเที่ยว และไกด์ที่มีอยู่ก็ยังมีทักษะหลายด้าน เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ทักษะการดูแลและการบริการลูกค้า

5) การพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือที่ยั่งยืน และเข้มแข็ง ของทุกภาคส่วน รูปแบบความร่วมมือโดยโมเดล 355 ประกอบด้วย 3 องค์กร 5 องค์กร และบันได 5 ขั้น คือ กระบวนการ และกลไก ที่ประกอบกันเป็นโมเดลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

3 องค์กร ประกอบด้วย

1) ภาครัฐ (แบ็คอัฟ) โดยภาครัฐจะต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนเงินทุนและงบประมาณต่างๆ

2) นักวิชาการ (ฝ่ายบุน) นักวิชาการจะต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านความรู้ หรือการขอข้อมูลจากนักปราชญ์ชาวบ้านที่จะต้องมาร่วมมือด้วยเพื่อผูกเรื่องราวเพื่อนสร้าง Story ของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

3) องค์กรและสมาคม(ฝ่ายบู๊) องค์กรและสมาคมหรือหน่วยงานต่างๆที่ได้ผลประโยชน์ด้วยกัน เพื่อผลักดันให้เป็นรูปธรรมได้มากขึ้น ส่วนมากหลายๆ งาน หลายๆ โครงการมักจะ เป็น รายงานที่เป็นรูปเล่มตำราโดยไม่เกิดเป็นรูปธรรมจริงและหมดเงินไปโดยเปล่าประโยชน์

สิ่งสำคัญในการดำเนินงานของทั้ง 3 ฝ่าย ภายใต้โมเดล 355 คือ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังครบทุกฝ่ายขาดใครไปไม่ได้เด็ดขาดเพราะจะไม่ประสบความสำเร็จ เช่น หน่วยงานภายในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

5 อัศวิน คือ กลุ่มคน 5 กลุ่ม ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างแท้จริง ประกอบด้วย

อัศวินคนที่ 1 คือ เจ้าของพื้นที่นั้นๆ เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เทศบาล มีส่วนร่วมมากที่สุด

อัศวินคนที่ 2 คือ คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว

อัศวินคนที่ 3 คือ ผู้ประกอบการที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เช่น ร้านขายของ ที่พัก หรือการบริการ

อัศวินคนที่ 4 คือ ผู้ชำนาญการ (นักพัฒนา) ที่จะสามารถพัฒนาอะไรก็ตามในท้องถิ่นนั้นๆ ให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าการท่องเที่ยว เช่น อาหาร 1 งานที่ทำมาวางขาย และอาหาร 1 งานนี้จะต้องพัฒนาคุณค่าขึ้น เช่น ให้เซลล์มาชวนชิม พอเซลล์มาชวนชิมแล้วจัดบริการ ส่งให้ถึงบ้านหรือ Delivery เลยก็ได้

อัศวินคนที่ 5 คือ นักวิชาการท้องถิ่นในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพราะการที่พานักท่องเที่ยวมายังชุมชนเพื่อความยั่งยืน

บันได 5 ขั้น เป็นกระบวนการดำเนินงานที่สามารถบ่งบอกถึงระดับความสำเร็จของการส่งเสริมงานด้านการท่องเที่ยว มีดังต่อไปนี้

1) การดำเนินงานของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทุกคนที่เกี่ยวข้อง (กองร้อย) เปรียบเสมือนการสร้างกองทัพเพราะต้องให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจ

2) การดำเนินงานของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (แบ่งเป็น กองพัน) เป็นแต่ละประเภทๆ เช่น กลุ่มร้านอาหาร กลุ่มรถเช่า กลุ่มโรงแรม กลุ่มร้านขายของที่ระลึก จากประสบการณ์แบ่งได้เต็มที่ไม่เกิน 9 กลุ่ม เพื่อคัดเลือกหัวหน้าและสร้างความเข้าใจและความร่วมมือและทำสัญญา MOU.

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้นำทั้งหมดดังกล่าวจะได้ถูกนำไปเสนอต่อประชาคมอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และใช้เป็นองค์ประกอบเพื่อการสังเคราะห์แนวทางการสร้างระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก(SWOT) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษาวิจัยขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการ การวิจัยที่เน้นวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เพื่อให้การศึกษา ค้นคว้าวิจัยได้บรรลุไปสู่วัตถุประสงค์ในข้อที่ 4 คือ การวิเคราะห์ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) ภาวะคุกคาม (Threats) และโอกาสที่เอื้อ (Opportunities) ในการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมจำนวน 12 ท่าน เพื่อร่วมเสนอแนวคิด (SWOT) ในการศึกษาค้นหาจุดเด่นจุดด้อยการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ซึ่งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่กระบวนการค้นหา พัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ระบบกลไกการบริหารจัดการต่างๆ ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก จะใช้เป็นแนวทางนำไปสู่กระบวนการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการวัฒนธรรมที่มีเป้าหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Study) ทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากข้อมูลการสัมภาษณ์ (In - depth Interview) ข้อมูล การตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวนี้ได้นำมาร่วมสังเคราะห์ให้เป็นประเด็นแนวทางการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์มี 3 หัวข้อหลักตามลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
2. วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม....พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลจากการวิเคราะห์ ในการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้แนวคิด จุด
 แข็ง จุดอ่อน ภาวะคุกคาม โอกาสที่เอื้อในการพัฒนางานวัฒนธรรมในจังหวัดอุดรดิตถ์นี้ ผู้วิจัยได้
 นำเสนอข้อมูลผลการวิเคราะห์ในลักษณะการจัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบและอธิบายประกอบความ
 เรียงหาข้อสรุป โดยวิธีอุปนัย (Inductive Method) ได้ตาราง ซึ่งสรุปผล
 การวิเคราะห์ได้ ดังนี้

**1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล
 จังหวัดอุดรดิตถ์**

1. สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนอำเภอลับแล จังหวัด
 อุดรดิตถ์ ด้าน ยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ

**ตารางที่ 33 สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอ
 ลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ ด้านยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ**

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - จังหวัดมีนโยบายแนวทางการส่งเสริมงานวัฒนธรรม - นโยบายมุ่งเน้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - กรอบพัฒนายึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” - ทุกหน่วยงานภาครัฐ มีแผนงาน / โครงการพัฒนางานวัฒนธรรม - มีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนวัสดุ ครุภัณฑ์และบุคลากร งบประมาณ - นโยบายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นเอกเทศสามารถกำหนดแผนพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ภาคองค์กรต่างๆ มีส่วนรวมในการกำหนดนโยบายจังหวัด - มีนโยบายเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดความชัดเจนในการกำหนดให้เป็นแผนยุทธศาสตร์งานหลักของจังหวัด - จังหวัดมุ่งเน้นการพัฒนาภาคเกษตรกรรมเป็นนโยบายหลัก - นโยบายงานวัฒนธรรมยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชนฐานล่าง - นโยบายองค์กรทางวัฒนธรรมมีเป้าหมายทิศทางการดำเนินงานแตกต่างกัน - นโยบายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นพัฒนาด้านสาธารณสุขเป็นหลักมากกว่า - การพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น - นโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมทุกองค์กรมุ่งเน้นกิจกรรมประเพณีสากลทั่วไปขาดการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม - ผู้นำนโยบายระดับจังหวัดขาดความรู้ความเข้าใจงานด้านวัฒนธรรมในชุมชน

	- นโยบายสัมพันธ์ประเทศเพื่อนบ้านชาติ ประสิทธิภาพ
โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม - วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ - นโยบายธรรมาภิบาลภาครัฐ - ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว - รัฐธรรมนูญมาตรา 289 ถือเป็นหน้าที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น - นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง - พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การ บริหารส่วนตำบล - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสนธิสัญญา ความร่วมมือ M O U ในการพัฒนางาน วัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ของ สังคมโลก ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์สากล - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี - นโยบายการกำหนดวาระการดำรง ตำแหน่งของผู้นำในระดับผู้บริหารของ จังหวัดอุดรดิตถ์ - การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างจังหวัด ภูมิภาค - กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่าง ชายแดน

2. สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนอำเภอลับแล จังหวัด
อุดรดิตถ์ ด้านเศรษฐกิจ ผลจากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัด
อุดรดิตถ์ ด้านเศรษฐกิจ รายละเอียดดังตารางที่ 34

ตารางที่ 34 สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านเศรษฐกิจ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มทางทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น - มีนโยบายส่งเสริมการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในท้องถิ่น - มีผลผลิตภาคเกษตรกรรม อันเกิดจากการภูมิปัญญาชาวบ้าน - มีกิจกรรมการท่องเที่ยวงานขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายในท้องถิ่น - มีการผลิตสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญา - มีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งประวัติศาสตร์ ในท้องถิ่นมาก - มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ธรรมชาติในท้องถิ่น - มีรายได้จากการค้าระหว่างชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน - มีหน่วยงานการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวภาครัฐสนับสนุนตอนล่าง ถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีเส้นทางเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดเป้าหมายของแผนงาน / โครงการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงรุกจากท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ - ขาดความรู้ความเข้าใจในการนำทุนวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ - แนวคิด ทศนคติและความเชื่อทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ขาดการพัฒนา พื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งประวัติศาสตร์ - ขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ธรรมชาติในท้องถิ่น - ขาดการส่งเสริมการผลิตสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาเชิงพานิช - การประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่และขาดความต่อเนื่อง - ขาดสถานที่หรือศูนย์รวบรวมผลผลิตที่เป็นส่วนกลางของจังหวัด - ขาดการควบคุมคุณภาพสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น - งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ - ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง

โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม - นโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ - นโยบายกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจประตู่สู่อินโดจีนกลุ่มภาคเหนือ - มีเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกันระหว่างภาคเหนือตอนบน ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประเทศเพื่อนบ้าน - มีระบบโทรคมนาคม เทคโนโลยีการสื่อสารทั่วประเทศ - มีนโยบายจากภาครัฐการผลิตสินค้า OTOP - นโยบายการนำเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำรงชีวิต - นโยบายภาครัฐ การพัฒนาทุนวัฒนธรรม - มีนักท่องเที่ยวต่างชาติจากเอเชีย และยุโรปมาพักในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจของไทยและโลก - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในด้านการบริหารประเทศ - นโยบายการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้นำในระดับผู้บริหารของจังหวัดอุดรดิตถ์ - การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างจังหวัด ภูมิภาค - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ - กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่างชายแดน - กระแสทุนนิยม และบริโภคนิยม ค่านิยมภายนอก - เทคโนโลยีการสื่อสาร - การค้าเสรีของบริษัทต่างชาติ

3. สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ ด้านสังคมชุมชน ผลจากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์ ด้านสังคมชุมชน รายละเอียดดังตารางที่ 35

ตารางที่ 35 สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านสังคมชุมชน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเมืองแห่งสามวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์โดดเด่นในแต่ละท้องถิ่น คือ วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมไทยภาคกลาง - มีพื้นฐานวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม และการช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพากัน ในแต่ละท้องถิ่น - มีตำนาน เรื่องราว เชิงวรรณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น - มีทัศนคติ ความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม - มีปราชญ์ และผู้รู้ทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น - มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่หลากหลาย - มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ และธรรมชาติเชิงนิเวศน์ ในท้องถิ่นมากมาย - มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน - มีองค์กรทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นสนับสนุน - มีความผูกพันทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน - มีคำขวัญประจำจังหวัด - นโยบายจังหวัดฟื้นฟู ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการคัดเลือกวัฒนธรรมที่โดดเด่นอันเป็นสัญลักษณ์ในท้องถิ่น - ชุมชนมุ่งประกอบอาชีพงานฝีมือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม - ค่านิยม จิตสำนึกแบบดั้งเดิมในชุมชนได้ลดน้อยลง - ไม่รู้ เรื่องราวประวัติความเป็นมาในชุมชนของตน - ขาดการถ่ายทอดศาสนาและพิธีกรรมในท้องถิ่น - ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ชุมชนขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งประวัติศาสตร์ - มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนเมืองและชนบท - ลักษณะภูมิประเทศในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน - ขาดการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ - ขาดหน่วยงานประสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น - ขาดการแลกเปลี่ยนกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ - งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ - คำขวัญยังไม่ครอบคลุมจุดเด่นวัฒนธรรมท้องถิ่น

โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - สนธิสัญญาองค์การ UNESCO ร่วมกับประเทศไทย - เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ - ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม - นโยบายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจากภาครัฐ - มีนโยบายจากภาครัฐการผลิตสินค้า OTOP - มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด ภูมิภาค - นโยบายกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง - วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ - สนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ในการพัฒนางานวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจของไทยและโลก - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ - กฎหมาย ระเบียบการปฏิบัติภาครัฐ ระหว่างชายแดน - มีการแข่งขันเชิงพาณิชย์ระหว่างจังหวัดใกล้เคียงและระดับภูมิภาค - กระแสทุนนิยม บริโภคนิยม และค่านิยมจากภายนอก - การค้าเสรีของบริษัทต่างชาติ - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ - การว่างงาน การปรับค่าครองชีพ การปรับราคาสินค้าบริโภค

4. สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านเทคโนโลยี ผลจากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านเทคโนโลยี รายละเอียดดังตารางที่ 36

ตารางที่ 36 สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัด
อุตรดิตถ์ ด้านเทคโนโลยี

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรวัฒนธรรมมีเทคโนโลยีสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์ - มีนโยบายส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตทางภาคเกษตรกรรม - หัตถกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังขาดแคลนเทคโนโลยีพื้นฐานในชุมชน - ภาคชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการใช้เทคโนโลยี - ขาดนักวิชาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้ความรู้ - ขาดการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศทางวัฒนธรรมและการเผยแพร่ในท้องถิ่น - องค์กรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นนำเทคโนโลยีมาพัฒนาวัฒนธรรมยังไม่มาก - ขาดงบประมาณในการสนับสนุน
โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - นโยบายการพัฒนาองค์กรภาครัฐ - นโยบายพัฒนาของกระทรวงวัฒนธรรม - มีระบบโทรคมนาคม เทคโนโลยีการสื่อสารเชื่อมโยงทั่วประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ - มีราคาสูง - การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เศรษฐกิจภายในและนอกประเทศ - แนวทางการจัดสรรงบประมาณภาครัฐ

2. วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1. สภาพการบริหารจัดการองค์กรสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลจากการวิเคราะห์สรุป
ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ องค์กร
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์รายละเอียดดังตารางที่ 36

ตารางที่ 37 สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัด
อุตรดิตถ์ องค์กรสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - บริหารจัดการงบประมาณจากภาครัฐสู่ท้องถิ่น - มีสถานที่ทำงานเป็นเอกเทศ - มีบุคลากรวิชาการวัฒนธรรมและได้รับการสนับสนุนความรู้ทางวิชาการ - เป็นศูนย์กลางของแหล่งข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ - มีวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ บุคลากร งบประมาณ - ภาคองค์กรต่างๆ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน - องค์กรที่มีความใกล้ชิดกับงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรทางวิชาการวัฒนธรรมไม่เพียงพอ - บุคลากรยังขาดความเข้าใจการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม - การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอในท้องถิ่น - การประสานงานแบบมีส่วนร่วมยังไม่ครอบคลุมภาคองค์กรต่างๆ - การบริหารงานวัฒนธรรมมีความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น - การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ - บุคลากรยังขาดทัศนคติและการมีส่วนร่วมในองค์กร - การนำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมยังไม่ครอบคลุม - ขาดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทางการศึกษาแก่สาธารณชน
โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กำหนดให้รัฐเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน - ยุทธศาสตร์ นโยบาย กระทรวงวัฒนธรรม - นโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ - วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ - มีเครือข่ายสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ - มีงบประมาณจากภาครัฐสนับสนุน 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี - การเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรวัฒนธรรมภาครัฐ - การปรับปรุงกฎระเบียบทางวัฒนธรรม - การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารงานในองค์กร - การกำหนดอัตราบุคลากรตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรมจากภาครัฐ - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ

2. วิเคราะห์ สภาพการบริหารจัดการ องค์กร สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล ผลจากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน ในจังหวัดอุดรดิตถ์ องค์กร สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล รายละเอียดดังตารางที่ 38

ตารางที่ 38 สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัด อุดรดิตถ์ องค์กรสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - สภาวัฒนธรรมทุกระดับใกล้ชิดวัฒนธรรมในชุมชนของท้องถิ่นมาก - ประธานสภาวัฒนธรรมมีความรู้ความเข้าใจในงานวัฒนธรรม - คณะกรรมการสภาวัฒนธรรม มีความรัก ความตั้งใจ ความเสียสละ - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน - มีเครือข่ายองค์กรวัฒนธรรมในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการมีส่วนร่วมในบางองค์กรเช่น องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคเอกชน - ขาดวัสดุอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินงานวัฒนธรรม - บุคลากรยังขาดประสบการณ์ด้านความรู้ ความเข้าใจงานทางวัฒนธรรม - ขาดการนำกฎเกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติของคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาใช้ - คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมไม่ค่อยมีเวลาในการทุ่มเทให้กับงานวัฒนธรรมในชุมชน - ขาดการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข - ทักษะคนดี จิตสำนึกแตกต่างกัน - ขาดสวัสดิการให้กับคณะกรรมการสภาวัฒนธรรม - ไม่มีสถานที่ตั้งสภาวัฒนธรรมในการทำงาน - ขาดการประสานงานเครือข่ายองค์กรทางวัฒนธรรมในระดับต่างๆ - นโยบายของการเมืองท้องถิ่นแทรกแซง

โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้ - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม - นโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม - มีระเบียบขบวนการอนุสัญญา สภาวัฒนธรรมควบคุม - มีสนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ใน การพัฒนางานวัฒนธรรม - นโยบายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม - มีงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวง วัฒนธรรม - มีเครือข่ายสภาวัฒนธรรมทั่วประเทศ - มีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว - นโยบายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจาก ภาครัฐ - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 - มีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การ บริหารส่วนตำบล - กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ของสังคม โลกทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีใน การบริหารประเทศ - การปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรกระทรวง วัฒนธรรม - การปรับปรุงกฎระเบียบทางวัฒนธรรม - การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบสภาวัฒนธรรม ที่มาจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ - ระเบียบการกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง ของประธานสภาวัฒนธรรม - กฎหมาย ระเบียบการปฏิบัติภาครัฐ ระหว่าง ชายแดน - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ

3. วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการ องค์กรศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ ผล จากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน ในจังหวัดอุดรดิติถ์ องค์กร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ รายละเอียดดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัด อุดรดิติถ์ องค์กร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - มีแผนงาน / โครงการ พัฒนางานวัฒนธรรม - มีสถานที่ตั้งอยู่ในสถาบันการศึกษา - มีบุคลากรทางการศึกษาให้ความรู้ทางวิชาการ - มี นักเรียน นักศึกษา ในโครงการพัฒนา - มีแหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ตำราและงานวิจัย - มีอาคารสถานที่ในการทำงาน วัสดุ ครุภัณฑ์ - ได้รับงบประมาณเพิ่มจากสถานศึกษา - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงแผนนโยบายการพัฒนาของจังหวัด - นโยบายมุ่งเน้นกิจกรรมวัฒนธรรมสากลเป็นหลัก - ขาดเอกสาร ประวัติ ตำนาน การถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น - ขาดการพัฒนากระบวนการข้อมูลทางเทคโนโลยี - ขาดการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ - บุคลากรมีหน้าที่หลักในการสอนหนังสือ - บุคลากรทำงานแบบตั้งรับ - เยาวชน นักเรียน นักศึกษาขาดความสนใจกิจกรรมทางวัฒนธรรม - งบประมาณให้การจัดกิจกรรมไม่เพียงพอ
โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย - นโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ - นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ - มีสนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ในการพัฒนางานวัฒนธรรม - มีงบประมาณจากกระทรวงวัฒนธรรม - มีเครือข่ายองค์กรวัฒนธรรมทั่วประเทศ - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี - การปรับปรุงกฎระเบียบทางวัฒนธรรม - การปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ - การเปลี่ยนแปลงนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ - การเปลี่ยนแปลงนโยบายกระทรวงวัฒนธรรม - กระแสทุนนิยม บริโภคนิยม และค่านิยมจากภายนอก - การค้าเสรีของบริษัทต่างชาติ - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ - การว่างงาน การปรับค่าครองชีพ

4. วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1. วิเคราะห์ งานวัฒนธรรมทั้ง 8 ด้าน การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การแลกเปลี่ยน การส่งเสริม การถ่ายทอด เอตทัคคะ และการวิจัย ผลจากการวิเคราะห์สรุป ดังนี้

จากการวิเคราะห์ สภาพการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน ในจังหวัดอุตรดิตถ์ รายละเอียดดังตารางที่ 40

ตารางที่ 40 สภาพการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเมืองแห่งสามวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นคือ วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมไทยภาคกลาง - มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมในแต่ละชุมชนของท้องถิ่น - เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย - มีตำนาน เรื่องราว เชิงวรรณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น - มีทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่หลากหลาย - มีพรมแดนติดต่อกับต่างประเทศ - มีหน่วยงานภาครัฐและองค์กรวัฒนธรรมให้การสนับสนุน - มีนโยบายการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน - มีแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนา วัฒนธรรมในท้องถิ่น - มีแนวทาง การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอด เชิดชูเอตทัคคะและการวิจัย วัฒนธรรมในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนการดำเนินงานวัฒนธรรมขาดความต่อเนื่อง - ขาดการประเมินด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล - การสำรวจ วิจัย ค้นหา บันทึก งานวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นยังมีน้อย - การ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในท้องถิ่นและต่างประเทศขาดความต่อเนื่อง - ขาดการนำกิจกรรมวัฒนธรรมจัดแสดงร่วมกัน - ขาดการส่งเสริมการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม การศาสนาและภูมิปัญญาในชุมชน - ขาดการมีส่วนร่วมสนับสนุนจากภาคเอกชนและภาคธุรกิจ - ขาดนักวิชาการวัฒนธรรมให้ความรู้แก่ท้องถิ่น - ขาดการจัดหลักสูตรการศึกษาการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น - ขาดความต่อเนื่องการประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่งานวัฒนธรรม - ขาดการพัฒนา ฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุ

โอกาส	ภาวะคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - สนธิสัญญาองค์การ UNESCO ร่วมกับประเทศไทย - เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 - มีพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2486 - พระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ - ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ - นโยบายวาระแห่งชาติ - มีนโยบายการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน - ภาครัฐจัดสรรงบประมาณให้ - นโยบายการแผ่ระว่างทางวัฒนธรรมจากภาครัฐ - มีนโยบายการนำเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำรงชีวิต - วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ - มีสนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ในการพัฒนางานวัฒนธรรม - มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมทั่วประเทศ - กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจของไทยและโลก - การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ - การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล - นโยบายการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้นำในระดับผู้บริหารของจังหวัดอุดรดิตถ์ - การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างจังหวัด ภูมิภาค - แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ - กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่างชายแดน - กระแสทุนนิยม และบริโภคนิยม ค่านิยมภายนอก - เทคโนโลยีการสื่อสาร - การค้าเสรี

3.4 ผลการวิเคราะห์ การกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

3.4.1 การจัดสนทนากลุ่ม

จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้การศึกษาได้บรรลุไปสู่วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยได้ระดมความคิดจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจำนวน 12 ท่าน โดยได้ข้อมูลแนวทางการวิเคราะห์ที่ได้มาจากแหล่งปฐมภูมิ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปรubyวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบสอบถาม (Questionnaire) หาข้อสรุปโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) หาข้อสรุปโดยวิธีอุปนัย (Inductive Method) ทำให้ได้ร่างกลยุทธ์ในการพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนร่วมกันและมีการกำหนดประเด็น วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) จุดหมาย (Goal) และ กลยุทธ์ (Strategies) ในการพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน โดยสามารถนำเสนอร่างกลยุทธ์ ในรูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ (Culture for Learnings Tourism)

เป้าประสงค์

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม และแหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย ถ่ายทอดตำนาน เรื่องราว วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เยาวชนได้รับรู้ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศทุกระดับร่วมกับองค์กรต่างๆ เพื่อการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 2 การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมทางสังคม (Culture Worthiness Establishment for Society)

เป้าประสงค์

ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู เชิดชู ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยปลูกจิตสำนึก สร้างค่านิยม ความรัก ความห่วงแหน ความภูมิใจในมรดก วัฒนธรรมของตน มองปัญหาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีคุณธรรมจริยธรรมและรู้จักพึ่งตนเอง บูรณาการหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม และสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระหว่างประเทศ

รูปแบบที่ 3 การเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ (Culture with Added Value for Economy)

เป้าประสงค์

การเสริมสร้างนวัตกรรมการผลิตและการบริการจากพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการผลิตสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงนิเวศน์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น สร้างเอกลักษณ์ความโดดเด่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพทางภูมิปัญญา และพัฒนาการค้าเชื่อมโยงระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาค ต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 4 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (Culture for Network Establishment)

เป้าประสงค์

ส่งเสริมความร่วมมือการพัฒนางานวัฒนธรรมในลักษณะเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันทางวิชาการ การท่องเที่ยว การค้า ระหว่างองค์กรกับองค์กร องค์กรกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน พร้อมเชื่อมโยง เครือข่ายไปสู่ ระดับ ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และสู่ระดับประเทศ เพื่อการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และการรักษาวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

รูปแบบที่ 5 การพัฒนาองค์กรเพื่อวัฒนธรรม (Culture Organization Development)

เป้าประสงค์

พัฒนาองค์กรทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลใน การดำเนินงาน ปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการทำงาน สร้างโอกาสและความเสมอภาพร่วมกัน ประสานงานและปรับปรุงการบริการ พัฒนาบุคลากร สร้างทัศนคติ จิตสำนึก เพื่อให้เป็นองค์กรการ พัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

รูปแบบที่ 6 ปรับปรุงนโยบายการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมภาครัฐ (Culture Work Management Policy Improvement)

เป้าประสงค์

ปรับปรุงนโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมระดับจังหวัดให้เป็นยุทธศาสตร์หลัก รองรับแผนพัฒนาระดับกระทรวงสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมนโยบายองค์กร ภาครัฐและเอกชนให้มีการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกับงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างคุณภาพ ชีวิตทางสังคมอย่างกลมกลืน

รูปแบบที่ 7 การสนับสนุนงบประมาณงานวัฒนธรรม (Cultural Work Budget Support)

สนับสนุนงบประมาณการพัฒนางานวัฒนธรรมจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้น โดยการ จัดสรรงบประมาณให้กับท้องถิ่นได้นำไปบริหารจัดการงานวัฒนธรรมด้วยตนเองและสอดคล้องกับความ

ต้องการของชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคองค์กรต่างๆ จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมรายได้จากคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมและนำรายได้ไปพัฒนาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ ยั่งยืน

รูปแบบที่ 8 การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Culture for Tourism)

เป้าประสงค์

พัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และบริการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคองค์กรต่างๆ ปรับปรุงระบบฐานข้อมูลการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมทุกรูปแบบ ส่งเสริมงานมหรรรวมวัฒนธรรม พัฒนาเส้นทางแหล่ง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติเชิงนิเวศน์ สร้างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายใน ภายนอก และต่างประเทศ เพื่อการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

3.4.2 การสัมมนาพิจารณา

ผลจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการระดมความคิดจาก ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการงาน วัฒนธรรมจำนวน 12 ท่าน และวิเคราะห์ทำให้ได้ ร่างกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการงาน วัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดอุดรธานี ใน 8 รูปแบบและเพื่อให้การค้นพบร่างกลยุทธ์การพัฒนาการบริหาร จัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดอุดรธานีได้บรรลุตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำร่างกล ยุทธ์ที่ค้นพบในครั้งนี้นำเสนอต่อผู้มี ส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 48 คน ในลักษณะการจัด เวทีสัมมนาพิจารณา (Public Forum) เพื่อร่วมกันวิเคราะห์และการสังเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาการ บริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนอีกครั้ง และร่วมหาแนวทางหรือองค์ประกอบปัจจัยต่างๆ ในการ ส่งเสริมกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผลจากการสัมมนาพิจารณาทำให้ได้กลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้

เป้าประสงค์

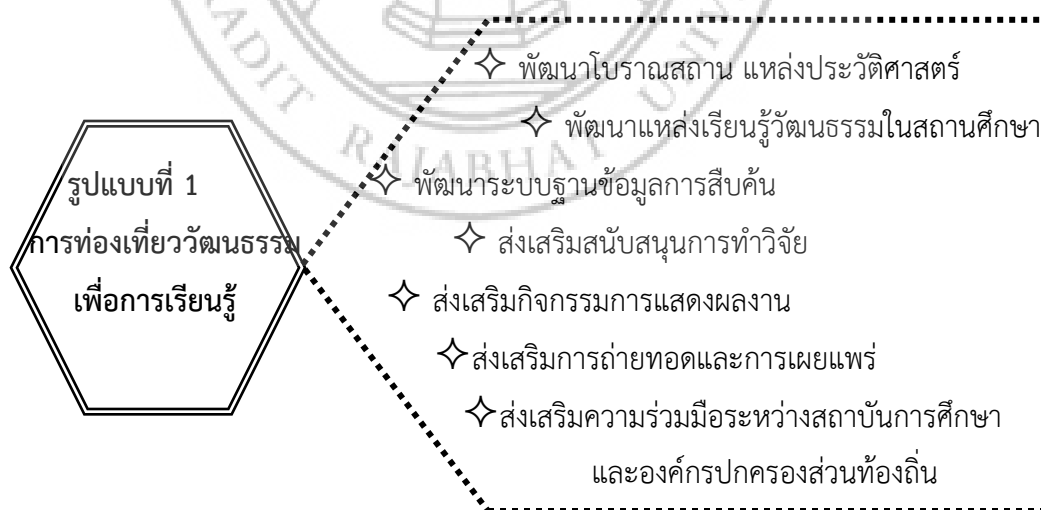
พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม และแหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เพื่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัย ถ่ายทอดตำนาน เรื่องราว วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ เยาวชนได้รับรู้ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศทุกระดับร่วมกับองค์กร ต่างๆ เพื่อการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทาง

1. พัฒนาโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์และการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและสาธารณชน
2. พัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมในสถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ และปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีไทย สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้เยาวชน
3. พัฒนาระบบฐานข้อมูลการสืบค้นวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศทุกองค์กรวัฒนธรรมให้เชื่อมโยงครอบคลุมพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างเครือข่ายร่วมกัน
4. ส่งเสริมสนับสนุนการทำวิจัย เอกสาร ตำรา การศึกษาค้นคว้า ตำนาน เรื่องราว วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน
5. ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงผลงานภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น การแสดงดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง และจัดหาสถานที่แสดงผลงานประจำในสถานศึกษาและท้องถิ่น
6. ส่งเสริมการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการเผยแพร่
7. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน

ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ชุมชนจังหวัดอุดรดิษฐ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 16 ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้

แผนภาพที่ 9 รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้

รูปแบบที่ 2 การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมทางสังคม

เป้าประสงค์

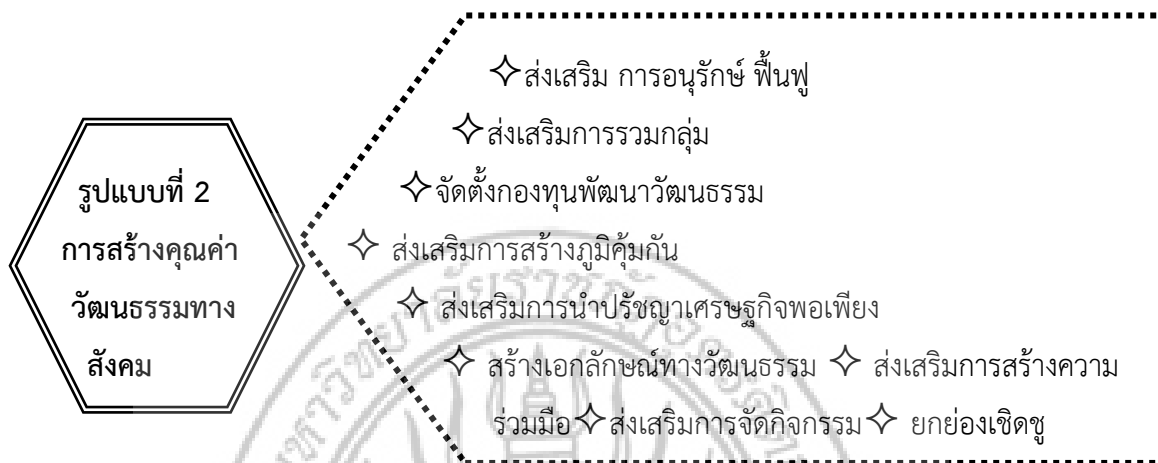
ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู เชิดชู ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยปลูกจิตสำนึก สร้างค่านิยม ความรัก ความห่วงหา ความภูมิใจในมรดก วัฒนธรรมของตน มองปัญหาแก้ปัญหาาร่วมกัน มีคุณธรรมจริยธรรมและรู้จักพึ่งตนเอง บูรณาการ หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม และสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรม ระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระหว่างประเทศ

แนวทาง

1. ส่งเสริม การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี
2. ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน การ ให้บริการสร้างความรู้ ความรู้ความเข้าใจ
3. ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน เฝ้าระวังวัฒนธรรมแทรกแซงจากภายนอก ป้องกันควบคุม ให้ความรู้ความเข้าใจ รู้จักการเลือกสรรวัฒนธรรมที่ดีนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน
4. จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด
5. ส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในชุมชน
6. สนับสนุนการยกย่องเชิดชู ผู้รู้ ปราชญ์ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดหาสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ในท้องถิ่น
7. สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น
8. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน
9. ส่งเสริมความร่วมมือระดับท้องถิ่นจังหวัดภูมิภาคและระหว่างประเทศ

ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 17 ดังนี้

รูปแบบที่ 2 การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมทางสังคม

แผนภาพที่ 10 รูปแบบที่ 2 การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมทางสังคม

รูปแบบที่ 3 การเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ

เป้าประสงค์

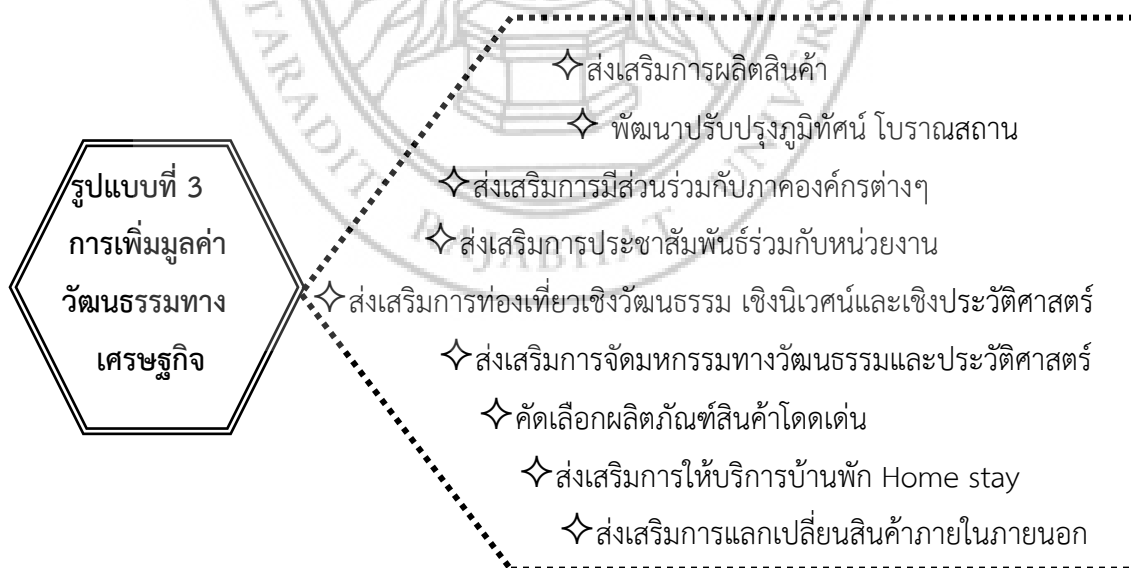
การเสริมสร้างนวัตกรรมการผลิตและการบริการจากพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการผลิตสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงนิเวศน์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น สร้างเอกลักษณ์ความโดดเด่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพทางภูมิปัญญา และพัฒนาการค้าเชื่อมโยงระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาค ต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพ

แนวทาง

1. ส่งเสริมการผลิตสินค้าทางเกษตรกรรม หัตถกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านในระดับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น
2. พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ แหล่งประวัติศาสตร์ ศูนย์สาธิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับภาคองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการค้าในท้องถิ่น

4. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานการท่องเที่ยวและสื่อสารมวลชน ในการเผยแพร่ข้อมูล ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งภายในชุมชน และภายนอกท้องถิ่นอย่างทั่วถึง
5. ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งประวัติศาสตร์และแหล่งจำหน่ายสินค้าวัฒนธรรม ศูนย์พัฒนาอาชีพทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น
6. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการแสดง ดนตรี ศิลปกรรม นาฏศิลป์ในท้องถิ่น
7. คัดเลือกผลิตภัณฑ์สินค้า หัตถกรรม ทางภูมิปัญญาที่โดดเด่นมีคุณภาพให้เป็นสัญลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น
8. ส่งเสริมการให้บริการบ้านพัก Home stay ลักษณะแบบเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พร้อมปรับปรุงระบบการให้บริการ และพัฒนามัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น
9. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน
ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม
ชุมชนจังหวัดอุดรดิษฐ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 18 ดังนี้

รูปแบบที่ 3 การเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ

แผนภาพที่ 11 รูปแบบที่ 3 การเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ

รูปแบบที่ 4 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม

เป้าประสงค์

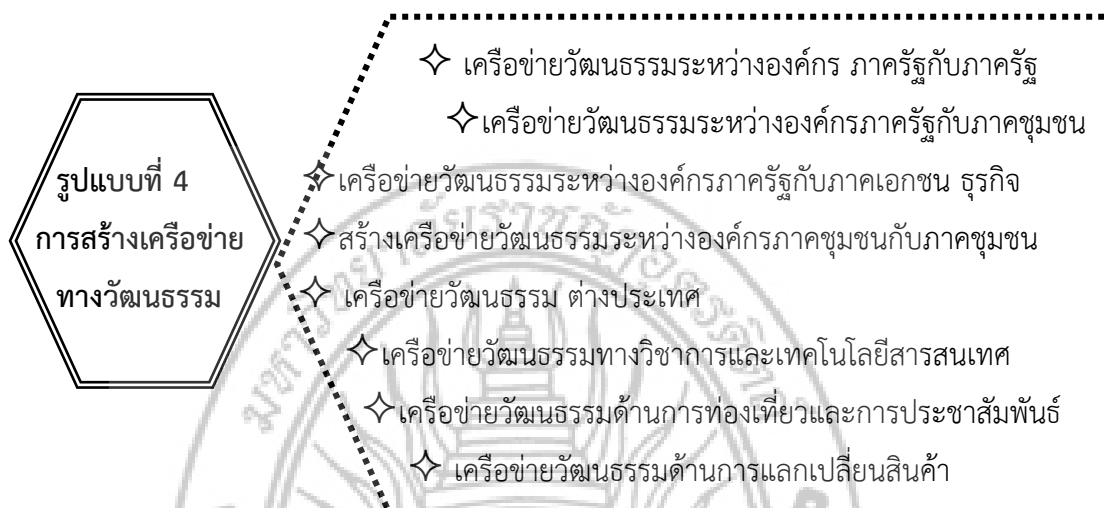
ส่งเสริมความร่วมมือการพัฒนางานวัฒนธรรมในลักษณะเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันทางวิชาการ การท่องเที่ยว การค้า ระหว่างองค์กรกับองค์กร องค์กรกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน พร้อมเชื่อมโยงเครือข่ายไปสู่ ระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และการรักษาวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

แนวทาง

1. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาครัฐภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์
2. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับ ภาคชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์
3. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคเอกชนและภาคธุรกิจภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์
4. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาคชุมชนกับภาคชุมชนภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์
5. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรม ต่างประเทศ
6. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมทางวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์
7. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวและ การประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์

ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 19 ดังนี้

รูปแบบที่ 4 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม

แผนภาพที่ 12 รูปแบบที่ 4 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม

รูปแบบที่ 5 การพัฒนาองค์กรเพื่อวัฒนธรรม

เป้าประสงค์

พัฒนาองค์กรทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน ปรับบทบาทโครงสร้างและระบบกลไกการทำงาน สร้างโอกาสและความเสมอภาพร่วมกัน ประสานงานและปรับปรุงการบริการ เร่งการพัฒนามูลฐาน สร้างทัศนคติ จิตสำนึก เพื่อให้เป็นองค์กรพัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

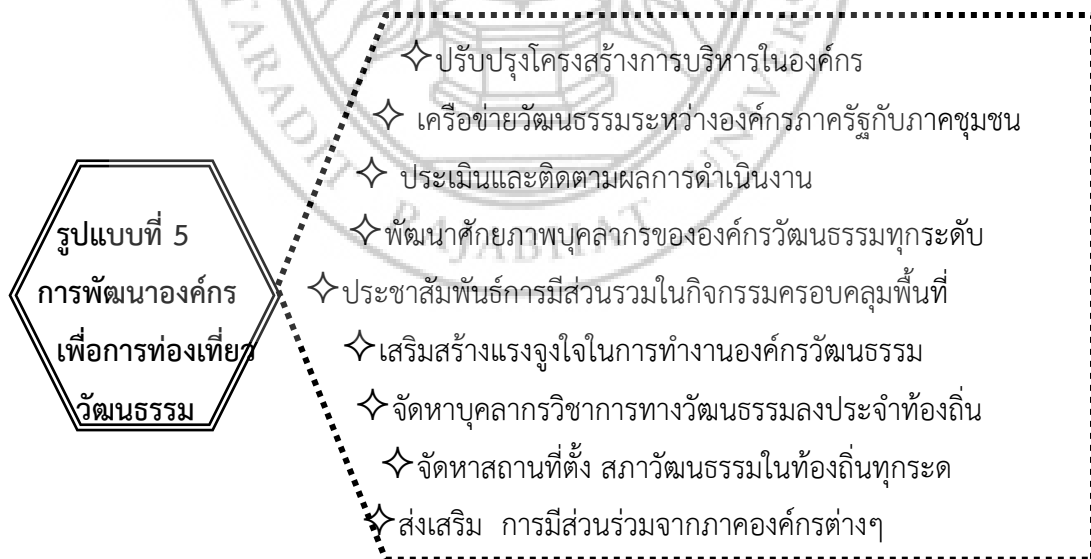
แนวทาง

1. ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารในองค์กร การกำหนดบทบาทหน้าที่ การพัฒนากระบวนการทำงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผล
2. ประเมินและติดตามผลการดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นทุกระดับ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค สรุบน้ำผลประเมินไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้
3. พัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรวัฒนธรรมทุกระดับ คัดเลือกบุคลากร สร้างโอกาสและความเสมอภาพทางวิชาการร่วมกัน

4. ประชาสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้ครอบคลุมพื้นที่ในท้องถิ่น ปรับปรุงการแจ้งข้อมูลข่าวสารและการจัดกิจกรรม การประสานงาน เพื่อขยายโอกาสทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น
5. เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การมีส่วนร่วม ความเสียสละ สร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีต่อองค์กรและบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนในท้องถิ่น
6. จัดหาบุคลากรวิชาการทางวัฒนธรรมประจำอำเภอ ประสานงาน การให้บริการความรู้ทางวิชาการและแนวทางพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น
7. จัดหาสถานที่ตั้ง สภาวัฒนธรรมในระดับอำเภอ ตำบล ให้เป็นเอกเทศ พร้อมวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ที่จำเป็นในการบริหารงาน
8. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคองค์กรต่างๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรม ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และต่างประเทศ เพื่อร่วมวางแผน ร่วมกิจกรรม ร่วมสนับสนุน โดยการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการกำหนดรูปแบบที่ 5 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 20 ดังนี้

รูปแบบที่ 5 การพัฒนาองค์กรเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม

แผนภาพที่ 13 รูปแบบที่ 5 การพัฒนาองค์กรเพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม

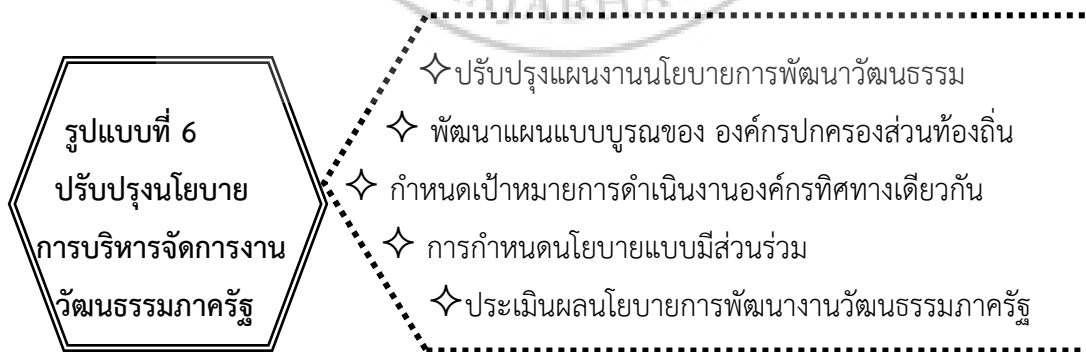
เป้าประสงค์

ปรับปรุงนโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมระดับอำเภอให้เป็นยุทธศาสตร์หลักรองรับแผนพัฒนาระดับกระทรวงสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมนโยบายองค์รภาครัฐและเอกชนให้มีการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกับงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทางสังคมอย่างกลมกลืน

แนวทาง

1. ปรับปรุงแผนงานนโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมในจังหวัด ให้เป็นยุทธศาสตร์หลักที่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการนโยบายสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น
 2. ส่งเสริมการปรับปรุงแผนงาน / โครงการ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มุ่งเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการควบคู่กับการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น
 3. กำหนดเป้าหมายนโยบายการดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรมทุกระดับให้มีแนวทางการพัฒนางานวัฒนธรรมในทิศทางเดียวกัน
 4. ส่งเสริมการกำหนดนโยบายวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน โดยการจัดทำประชาพิจารณ์ (Public Forum) เริ่มจากระดับ ชุมชน ระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับจังหวัด
 5. ประเมินผลนโยบายการพัฒนางานวัฒนธรรมภาครัฐ
- ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 6 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 21 ได้ดังนี้

รูปแบบที่ 6 ปรับปรุงนโยบายการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ภาครัฐ

แผนภาพที่ 14 รูปแบบที่ 6 ปรับปรุงนโยบายการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมภาครัฐ

รูปแบบที่ 7 การสนับสนุนงบประมาณงานวัฒนธรรม

เป้าประสงค์

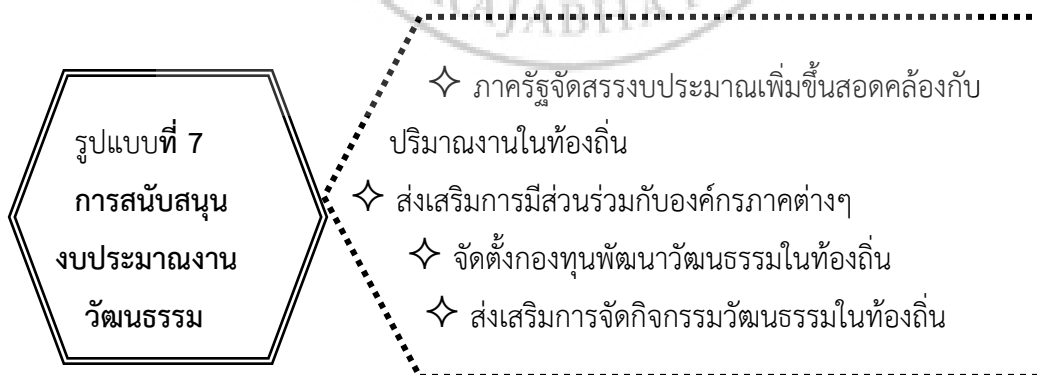
สนับสนุนงบประมาณการพัฒนางานวัฒนธรรมจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณให้กับท้องถิ่นได้นำไปบริหารจัดการงานวัฒนธรรมด้วยตนเองและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคองค์กรต่างๆ จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมรายได้จากคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมและนำรายได้ไปพัฒนาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

แนวทาง

1. หน่วยงานภาครัฐจัดสรรงบประมาณการพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยให้สอดคล้องกับปริมาณงานในท้องถิ่น
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับองค์กรภาคต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนและองค์กรภาคธุรกิจ
3. จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารจัดการกองทุน
4. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อการสนับสนุนกองทุนพัฒนาวัฒนธรรม

ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 7 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุดรดิษฐ์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 22 ดังนี้

รูปแบบที่ 7 การสนับสนุนงบประมาณงานวัฒนธรรม

รูปแบบที่ 15 กลยุทธ์ที่ 7 การสนับสนุนงบประมาณงานวัฒนธรรม

รูปแบบที่ 8 การท่องเที่ยววัฒนธรรม

เป้าประสงค์

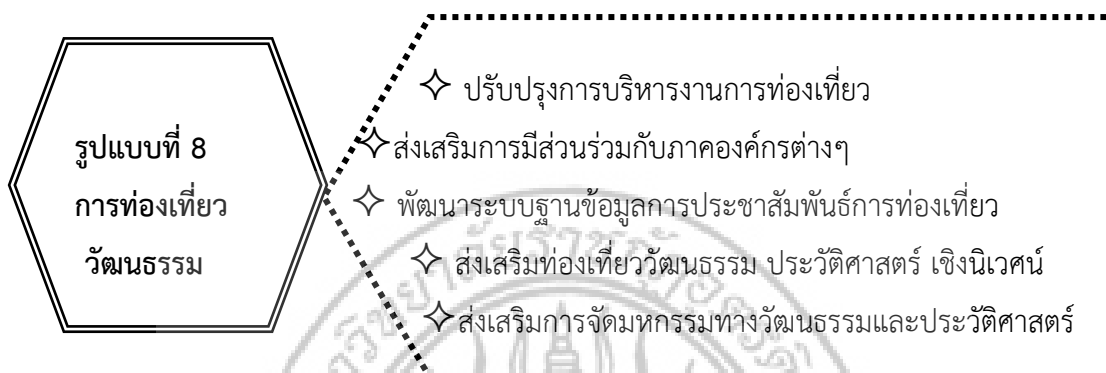
พัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และบริการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคองค์กรต่างๆ ปรับปรุงระบบฐานข้อมูลการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมทุกรูปแบบ ส่งเสริมงานมหรรรวมวัฒนธรรม พัฒนาเส้นทางแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติเชิงนิเวศน์ สร้างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายใน ภายนอก และต่างประเทศ เพื่อการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

แนวทาง

1. ปรับปรุงการบริหารจัดการ การวางแผน เป้าหมาย การดำเนินงานงบประมาณ องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคชุมชน และองค์กรภาคธุรกิจทุกระดับในจังหวัด
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคชุมชน องค์กรภาควิชาการ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด
3. พัฒนาระบบฐานข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยววัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้เชื่อมโยงครอบคลุมพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศน์และเชิงประวัติศาสตร์ตามเส้นทาง ระหว่างอำเภอ จังหวัด และระหว่างต่างประเทศ
5. ส่งเสริมการจัดมหรรรวมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ

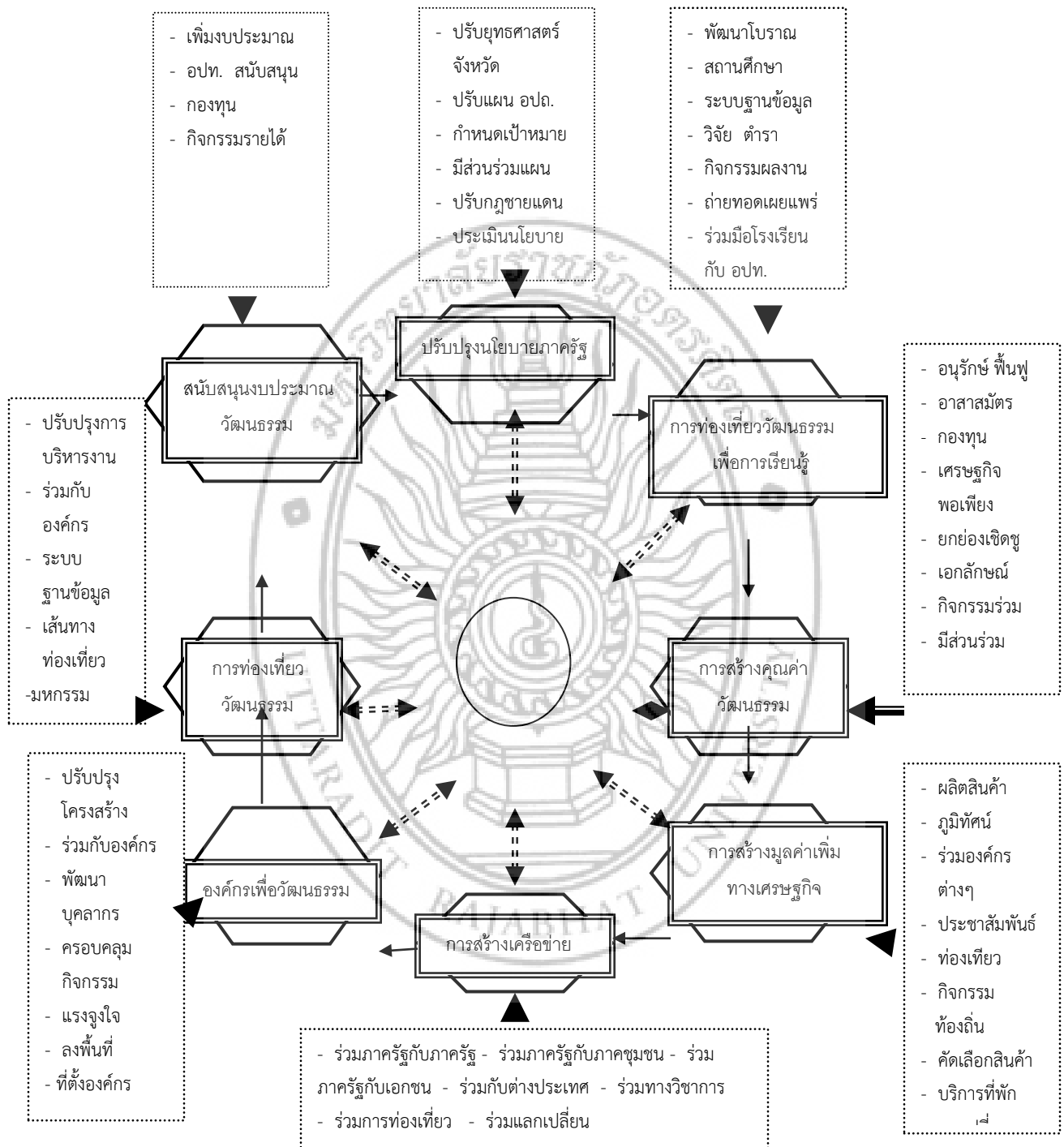
ผลจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ 8 การพัฒนาการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุดรดิติต์และแนวทางการปฏิบัติ สามารถนำมาเชื่อมโยงมิติในแผนภาพที่ 23 ดังนี้

รูปแบบที่ 8 การท่องเที่ยววัฒนธรรม

แผนภาพที่ 16 รูปแบบที่ 8 การท่องเที่ยววัฒนธรรม

ผู้วิจัยนำเสนอการเชื่อมโยงมิติการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ในทฤษฎี จึงนำเสนอรายละเอียดในแผนภาพที่ 24 ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 17 รูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
เมืองตองหำม...พลาด อำเภอลำแล จังหวัดอุดรดิถ์

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม อำเภอลับแล

ประวัติความเป็นมา

มูลเหตุที่เรียกกันว่า เมืองลับแล นั้นมีหลายเหตุผลและข้อสันนิษฐาน สำหรับเหตุผลทางภูมิศาสตร์นั้น สันนิษฐานว่าเนื่องจากสภาพภูมิประเทศประกอบด้วยดงทึบ มีภูเขาและเนินดินสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับซับซ้อนอยู่โดยรอบ อยู่ในหุบเขายากแก่การเข้าออก ท้องที่มีลำห้วยลำธารไหลผ่านช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นในการประกอบอาชีพทางเรือสวน ไร่ นา จึงปรากฏว่าอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารและผลไม้ นานาชนิด โดยมากผู้ที่เข้าไปอยู่ไม่ค่อยอยากจากไปด้วยความพึงพอใจของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยเหตุผลทางภูมิศาสตร์นี้จึงเป็นที่มาของการเรียกพื้นที่นี้ว่า ลับแล

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือเมื่อ พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) เสด็จถึงเมืองอุตรดิตถ์เมื่อวันที่ 23-26 ตุลาคม พ.ศ. 2444 และเสด็จถึงอำเภอลับแลด้วย ในการเสด็จประพาสครั้งนี้มีนายทองอิน แซ่ตัน พ่อค้าชาวลับแลเชื้อสายจีน ได้ประกอบอาชีพทางค้าขายได้ถวายการต้อนรับเป็นที่พอพระราชหฤทัย ทั้งการจัดสถานที่รับเสด็จ การตกแต่งริ้วธงประดับรายทาง การแผ้วถางถนนทางเสด็จพระราชดำเนิน การจัดที่ประทับ การแสดงศิลปะการแสดงพื้นบ้าน การจัดพระกระยาหารถวาย และอยู่เฝ้าถวายโดยใกล้ชิด ทรงทราบว่านายทองอินเป็นคนดี ราษฎรรักใคร่นับถือเป็นผู้ก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน เหมือง ฝ่าย ฯลฯ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณของทางราชการช่วยเหลือ เป็นผู้นำในการสร้างอาชีพ ส่งเสริมรายได้ให้ราษฎรในพื้นที่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ แต่งตั้งนายทองอิน เป็น ขุนพิศาลจินะกิจ ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น หลวงศรีพนมมาศ และพระศรีพนมมาศ ตามลำดับ และพระราชทานชื่อถนนสายที่นายทองอินเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงรับเสด็จว่า ถนนอินใจมี คือ ถนนสายอุตรดิตถ์ - ลับแล ที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นถนนลาดยางใช้ได้ทุกฤดูกาล และกรมทางหลวงแผ่นดินดูแลรักษาอยู่ในขณะนี้และในรัชกาลที่ 5 นี้ พระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑล เมืองลับแลได้ลดฐานะเป็นอำเภอมีเขตปกครองขึ้นอยู่กับเมืองพิชัย มณฑลพิษณุโลก ในครั้งกระนั้นพระศรีพนมมาศได้เป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอลับแล ก่อนที่จะมาอยู่ในเขตปกครองของจังหวัดอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน

สภาพทางภูมิศาสตร์

(1) ที่ตั้ง เดิมทีว่าการอำเภอลับแลตั้งอยู่ที่เมืองทุ่งยั้งบริเวณใกล้เวียงเจ้าเงาะต่อมา พ.ศ. 2444 พระพิศาลศรีได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งอยู่ม่อนจำศีล (ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัจจุบันไปทางเหนือ 1 กิโลเมตร) ครั้นถึงสมัยพระศรีพนมมาศ (เมื่อครั้งดำรงยศเป็นหลวงศรีพนมมาศ) เห็นว่าที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ

หรือเมืองลับแลไกลจากตัวเมืองลำปางแก่ราษฎรติดต่อไป - มา ประกอบกับระยะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองลับแล ได้ทรงมีพระราชประสงค์และสงวนที่ม่อนจำศีลเป็นที่ประดิษฐานพระเหลือ (ทองเหลือจากการหล่อพระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก) เพราะเคยเป็นที่ตั้งพลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งก็คือที่ว่าการอำเภอปัจจุบันนี้

ที่ว่าการอำเภอลับแลปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลศรีพนมมาศอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดอุตรดิตถ์ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 8 กิโลเมตร

(2) พื้นที่ อำเภอลับแลเป็นอำเภอชั้น 2 มีพื้นที่ทั้งหมด 506.02 ตารางกิโลเมตร

(3) อาณาเขต อำเภอลับแล มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอดรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดพิษณุโลก

การปกครอง

1. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค อำเภอลับแลมี 7 ตำบล 55 หมู่บ้านดังนี้ คือตำบลแม่พูล 10 หมู่บ้าน ตำบลน่านกกก 5 หมู่บ้าน ตำบลฝายหลวง 9 หมู่บ้าน ตำบลชัยจุมพล 8 หมู่บ้าน ตำบลไผ่ล้อม 6 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งยั้ง 10 หมู่บ้าน และตำบลด่านแม่คำมัน 7 หมู่บ้าน

2. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

- (1) เทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ
- (2) สุขาภิบาล 2 แห่ง คือ สุขาภิบาลหัวดง และสุขาภิบาลทุ่งยั้ง

(3) องค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งยั้ง องค์การบริหารส่วนตำบลชัยจุมพล องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พูล องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่คำมัน และองค์การบริหารส่วนตำบลน่านกกก

3. ส่วนราชการอื่น ๆ ได้แก่ สำนักงานสหกรณ์การเกษตรลับแล จัดกัต สำนักเกษตรอำเภอลับแล สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลับแล ที่ตั้งหน่วยทหาร คือ กองพันทหารปืนใหญ่ 20 ที่ทำการขนส่งจังหวัด ศูนย์วิจัยวัตถุมีพิษ สำนักงานไปรษณีย์โทรเลขอำเภอลับแลสำนักงานไปรษณีย์โทรเลขตำบลทุ่งยั้ง สถานีตำรวจภูธรตำบลด่านแม่คำมัน สำนักงานการไฟฟ้าอ้อยสาขาลับแล สำนักงานสาธารณสุขอำเภอลับแล และโรงพยาบาลอุตรดิตถ์สาขาลับแล

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอลับแลมีเนื้อที่ทั้งหมด 506.02 ตารางกิโลเมตร แยกเป็นที่ราบ 117 ตารางกิโลเมตร เป็นที่ป่าและภูเขา 306 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะพื้นที่ราบลุ่มทางตอนใต้ ค่อนข้างสูงชันทางตอนกลาง และเป็นภูเขาทางตอนเหนือและทางตะวันตก ซึ่งพอจะแบ่งลักษณะพื้นที่ให้ชัดเจนดังนี้

1) บริเวณตอนเหนือ ในเขตพื้นที่ตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล และตำบลนานกกก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่ไม่สูงมากนัก ยกเว้นทางตอนเหนือสุดของตำบลแม่พูลที่ติดต่อกับอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ภูเขามีสภาพสูงมากเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยงพืชผลในอำเภอลับแลตลอดปี บริเวณนี้จะมีที่ราบระหว่างภูเขาเพียงเล็กน้อย

2) บริเวณตอนกลาง ในเขตพื้นที่ตำบลชัยจุมพล เทศบาลตำบลศรีพนมมาศและบางส่วนของตำบลฝายหลวงมีลักษณะพื้นที่เป็นลอนคลื่นสูง ๆ ต่ำ ๆ บริเวณที่เนินจะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ส่วนที่ราบเป็นที่ทำการเพาะปลูก

3) บริเวณตอนใต้ ในพื้นที่ตำบลไผ่ล้อม ตำบลทุ่งยั้ง และตำบลด่านแม่คำมันเป็นที่ราบและที่ราบลุ่มอันกว้างใหญ่เหมาะสำหรับการทำนา และทางตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอในท้องที่ตำบลไผ่ล้อม ตำบลทุ่งยั้ง และตำบลด่านแม่คำมันมีบึงใหญ่เนื้อที่ประมาณ 6,800 ไร่ เรียกว่า บึงมาย เป็นแหล่งน้ำสำคัญของบริเวณดังกล่าว

สภาพภูมิอากาศ

เนื่องจากอำเภอลับแลมีสวนผลไม้ตามบริเวณภูเขา จึงมีต้นไม้ปกคลุมหนาแน่นสภาพป่าจึงไม่ถูกทำลายเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติไปด้วย บริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยก็ได้มีการปลูกพืชสวอยอย่างหนาแน่นเช่นกัน ทำให้อำเภอลับแลมีสภาพภูมิอากาศเป็นไปตามฤดูกาลดังกล่าว คือ ในฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยวัดได้ 678.6 มม. และปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปีวัดได้ 1,379.5 มม. ในฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศค่อนข้างหนาวทางตอนเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยประมาณ 14.00 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกผลไม้ไปด้วยต้นไม้นี้

1) คลองแม่พร่อง ซึ่งมีต้นน้ำมาจากน้ำตกแม่พูล และน้ำตกผามูบไหลจากทางเหนือสู่ทางใต้ สู่พื้นที่ตำบลแม่พูลไหลมาบรรจบกันที่บ้านท่อมแล้ง ตำบลฝายหลวง และไหลผ่านเขตตำบลศรีพนมมาศ มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญของอำเภอลับแล และมีน้ำไหลตลอดปี มีฝายน้ำล้นกันเก็บน้ำอยู่หลายแห่ง เช่น ฝายหลวง ฝายห้วยพลู และฝายตาด ฯลฯ

2) หนองพระแล อยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยั้งมีเนื้อที่ประมาณ 130 ไร่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด และเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง ทางอำเภอมีโครงการขุดลอกและปรับปรุงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ขณะนี้ก็ได้มีการปรับปรุงขุดลอกไปแล้ว

3) หนองนาเกลือ อยู่หมู่ที่ 4 ตำบลฝายหลวง มีเนื้อที่ประมาณ 118 ไร่

4) บึงมาย เป็นบึงขนาดใหญ่อยู่ในเขตตำบลไผ่ล้อม ตำบลทุ่งยั้ง และตำบลด่านแม่คำมัน เป็นแหล่งประมงน้ำจืดขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ประมาณ 6,800 ไร่

5) คลองพระเสด็จ เป็นคลองที่ไหลผ่านหมู่ที่ 4,5,7 ตำบลด่านแม่คำมัน มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร

ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ป่าไม้ ในเขตอำเภอลับแลมีเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นจำนวนมากทั้งทางตอนเหนือ และด้านตะวันตกของอำเภอ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดแพร่ มีเทือกเขาสลับซับซ้อนมาก เทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาฤาษี เป็นภูเขาที่กั้นเขตจังหวัดอุตรดิตถ์กับจังหวัดสุโขทัย มียอดเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 680 เมตร ดังนั้นทรัพยากรของอำเภอลับแลก็คือ ป่าไม้และช่องป่า เช่น ตองกง สำหรับทำไม้กวาดและไม้ไผ่สำหรับทำเครื่องจักรสาน ส่วนป่าไม้คงเหลืออยู่เฉพาะที่เป็นป่าสงวน คือ ป่าห้วยช้างถึงห้วยปู่เจ้า และบ้านนากกก ซึ่งขณะนี้ถูกทำลายไปไม่น้อยโดยราษฎรไปปลุกสวนไม้ยืนต้นแทน เช่น ทุเรียน ลำสาดี

2) แร่ธาตุ พบแหล่งแร่หินเชียวนาคระสวย ในเขตพื้นที่ตำบลชัยจุมพลตำบลฝายหลวง แต่ได้รับการคัดค้านของราษฎรในการขอสัมปทาน เนื่องจากเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม

3) ดิน ได้แบ่งกลุ่มดินในท้องที่อำเภอลับแลได้ดังนี้ กลุ่มดินนา 40% กลุ่มดินไร่ 5% กลุ่มดินภูเขา 20% และพื้นที่ภูเขา 35% ทางตอนบนทางอำเภอ

เส้นทางการคมนาคม

การคมนาคมและการขนส่งในเขตอำเภอลับแล มีการเดินทางติดต่อกันได้โดยสะดวกทั้งถนนลาดยางและถนนลูกรัง โดยมีรถยนต์โดยสารประจำทางและรถแท็กซี่รับผู้โดยสารตลอดวัน มีการสื่อสารโทรศัพท์ทุกตำบล

การคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างอำเภอ มีถนนสายสำคัญดังนี้

สายที่ 1 ถนนอินใจมี เป็นถนนลาดยาง มีสภาพดีใช้ได้ตลอดปี จากจังหวัดอุตรดิตถ์ถึงอำเภอลับแล ระยะทาง 6 กิโลเมตร

สายที่ 2 ถนนศรีพนมมาศ (ทางหลวงหมายเลข 1041) จากพระแท่นศิลาอาสน์ถึงอำเภอลับแล ระยะทาง 6 กิโลเมตร โดยแยกจากถนนบรมมาศ (ทางหลวงหมายเลข 102) เป็นถนนลาดยางสภาพดีใช้ได้ตลอดปี

สายที่ 3 เป็นถนนลาดยางสภาพดีของ ร.พ.ช. แยกจากทางหลวงอุตรดิตถ์เขื่อนสิริกิติ์ เข้ามาทางบ้านขานเขา อำเภอเมือง ผ่านตำบลนานกกก ไปเชื่อมกับถนนสายเขาน้ำตกที่ตลาดหัวดง ระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร

สายที่ 4 เป็นถนนลาดยาง จากอำเภอตรอนผ่านบึงมาย ผ่านดงสระแก้วเข้าตำบลไผ่ล้อม ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร

หน่วยงานด้านการสื่อสารของอำเภอลับแล

(1) ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขอำเภอลับแล ตั้งอยู่ถนนอินใจมี ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 500 เมตร และที่ทำการไปรษณีย์ ตำบลทุ่งยั้ง ตั้งอยู่ถนนบรมอาสน์ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งยั้ง

(2) โทรศัพท์ ในเขตอำเภอลับแล มีสำนักงานบริการโทรศัพท์ 1 แห่ง มีทั้งหมด 1,752 คู่สาย ส่วนมาใช้ในเขตเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ ตำบลแม่พูล ตำบลทุ่งยั้งตำบลฝายหลวง ตำบลชัยจุมพล และตำบลไผ่ล้อม

(3) วิทยุ อำเภอลับแลมีวิทยุติดตั้งไว้ทุกตำบล ซึ่งสามารถติดต่อทุกตำบลได้ตลอด และมีวิทยุสำหรับติดต่อราชการกับจังหวัดอีกทางหนึ่ง

การประกอบอาชีพ

หากกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่น จะมองที่ลักษณะและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ และชาวลับแลในปัจจุบันใช้ความรู้ความสามารถในการใช้พื้นที่ที่มีอยู่ไม่มากนักได้อย่างคุ้มค่าที่สุด กล่าวคือ

1) บริเวณตอนเหนือ เป็นภูเขาปลูกพืชสวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน ลำไย มังคุด เงาะ อันเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของอำเภอที่มีชื่อเสียงมากที่สุด ส่วนบริเวณที่ราบระหว่างภูเขาได้ทำนา นอกจากนี้ยังมีผลผลิตจากป่าตองงิ้วทำไม้กวาด เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว อาจกล่าวได้ว่าบริเวณนี้เป็นเขตเศรษฐกิจของอำเภอลับแล ผลผลิตจากสวนผลไม้ทำรายได้ให้กับอำเภอรวมมูลค่าประมาณนับร้อยล้านบาท

2) บริเวณตอนกลาง เป็นที่ราบลุ่มกับที่สูง มีการตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพ ดังนี้

(2.1) บริเวณที่สูง เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยจะปลูกพืชสวนเป็นสินค้าได้ คือ มะพร้าวหมาก ซึ่งมีอยู่ทุกหลังคาเรือน สามารถทำรายได้รองลงมาจากผลไม้หลักจำนวนไม่น้อย

(2.2) บริเวณที่ราบ จะมีอยู่บริเวณไม่มากนัก แต่มีการใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า คือ ฤดูฝนใช้ทำนา ส่วนฤดูหนาวใช้ปลูกผัก โดยเฉพาะปลูกหอมแดงเป็นหลัก และสามารถทำเป็นสินค้าออกได้

นอกจากนี้บริเวณตอนกลางผลิตสินค้าที่เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวที่มีชื่อเสียงอีกด้วย สินค้าดังกล่าว คือ ผ้าซิ่นตีนจก และการทำผ้าหม่นวม

(2.3) บริเวณตอนใต้ พื้นที่ทั้งหมดเป็นที่ราบลุ่ม ผลผลิตจากบริเวณนี้ คือ ข้าว การผลิตได้ผลเกือบสมบูรณ์ที่สุด เพราะมีระบบการชลประทานเข้าช่วย เพียงแต่ปรับปรุงและส่งเสริมให้สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง

การเกษตร ในท้องที่ตำบลฝายหลวง แม่พูล นานกกก มีสภาพภูมิอากาศเหมาะแก่การทำสวนผลไม้ คือ ทุเรียน และยางสาด ซึ่งมีชื่อเสียงมาก อำเภอได้ส่งเสริมชาวสวน โดยส่งเสริมให้ปลูกทุเรียนพันธุ์ดีแทนทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง ตั้งกลุ่มสนใจการเกษตรจนทำให้ผลผลิตดีมาก ส่งขายต่างจังหวัดได้ผลดี พื้นที่ปลูกผลผลิตผลไม้ในอำเภอลับแล ทุเรียนพันธุ์ดี ทุเรียนพื้นเมือง ยางสาด กาแฟ และลองกอง นอกจากนี้ยังมีการทำสวนผัก หลังการทำนาแล้ว ราษฎรได้ปลูกผักหมุนเวียนโดยทั่วไป โดยเฉพาะหอมแดงและหอมแบ่ง ผักกาด ทำผักกาดตองกันมากที่สุด ที่ตำบลขยจุมพล ตำบลฝายหลวงปลูกมากจนส่งขายต่างอำเภอ และต่างจังหวัด ส่วนการปลูกพืชไร่ นั้น มีการปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง โดยทั่วไป และยังมีปลูกผลไม้อื่น ๆ เช่น มะขาม มะม่วง มะพร้าว หนาก สำหรับการค้าเลี้ยงสัตว์ ราษฎรนิยมเลี้ยงกันทุกหมู่บ้าน ได้แก่ เป็ด ไก่ ซึ่งมีปริมาณเพียงพอสำหรับการบริโภค

การประมง อำเภอลับแลมีบึงใหญ่ คือ บึงมายอยู่ในเขตตำบลไผ่ล้อม ตำบลทุ่งยั้ง และตำบลด่านแม่คำมัน เป็นแหล่งน้ำจืดที่ใหญ่ มีเนื้อที่ประมาณ 6,800 ไร่

การอุตสาหกรรม ราษฎรได้ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยทั่วไป เช่น การทำผ้าห่มนวม ทอผ้าขึ้นดินจก ทำไม้กวาดจากตองกง ซึ่งมีชื่อเสียงมาก สามารถทำรายได้เข้าอำเภอลับแลปีหนึ่งๆ หลายล้านบาท นอกจากประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนแล้ว ยังมีโรงงานพื้นไม้ปาเก้ 1 โรง ตั้งอยู่ที่ถนนบรมอาสน์ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยั้ง

การพาณิชย์กรรม การค้าขายของอำเภอลับแลนับว่าเจริญพอสมควรในชุมชนมีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปต่าง ๆ เกือบทุกชนิด มีตลาดในเขตเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ ตลาดหัวดง ตำบลแม่พูล ตลาดฝายหลวงอยู่ในตำบลฝายหลวง และตลาดทุ่งยั้งในเขตสุขาภิบาลทุ่งยั้ง ตำบลทุ่งยั้ง มีราษฎรประกอบอาชีพทางด้านค้าขายประมาณ 200 กว่าราย บัมน้ำมัน 8 แห่ง

ธนาคาร อำเภอลับแล มีธนาคารออมสินสาขาลับแล 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอลับแล ธนาคารกสิกรไทย 1 แห่ง ตั้งอยู่ตลาดลับแล และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอีก 1 แห่ง อยู่ตรงข้ามกับที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขลับแล

การศึกษา ในอำเภอลับแลมีโรงเรียน 32 โรง เป็นโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนเทศบาล

ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

1) ศาสนา ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ นอกจากมีวัดทางพุทธศาสนาแล้วยังมีโบสถ์คริสต์ศาสนาด้วย

2) ภาษาและวัฒนธรรม สำหรับภาษาพูดในท้องถิ่นและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ นั้น ทางตอนเหนือในท้องถิ่นที่ตำบลนากกก ตำบลแม่พูล ตำบลฝายหลวง ตำบลศรีพนมมาศ และตำบลชัยจุมพล ภาษาพูดคล้ายภาษาเหนือ (ภาษาคำเมือง) สำเนียงพูดห้วนๆ ส่วนมากจะออกเสียงจัตวา เช่น รับประทาน เป็น กิน เตียง เป็น เตียง เงิน เป็น ตัง เหนือย เป็น อืด ประเดี้ยว เป็น ปืด โรงเรียน เป็น โองเฮียน ลูกชาย เป็น ลูกบ่าว พี่สาว เป็น ยัย โโกหก เป็น จี้จู้ ไม่ เป็น บ่ เห็น เป็น หั้น พัน เป็น เขี้ยว ไม่ เป็นไร เป็น จ้างมันเตอะ สนุก เป็น เหมาะ , ม่วน มะละกอ เป็น หมาเตด ฝรั่ง เป็น หมาแก้ว

2) ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

1) พระแท่นศิลาอาสน์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอลับแลไปทางทิศใต้ 6 กิโลเมตร องค์พระแท่นเป็นศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 8 ฟุต ยาว 9 ฟุต สูง 3 นิ้ว มีลวดลายประกอบเป็นหลักฐานพุทธบัลลังก์ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงสุโขทัย ยังไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง พ.ศ. 2451 ไฟป่าได้ไหม้พระมณฑปและวิหารเหลือแต่ศิลาแลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ใหม่ภายในวิหาร นอกจากนี้เป็นที่ประดิษฐานของพระแท่นแล้วยังมีพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยประดิษฐานอยู่หลายองค์ เช่น พระพุทธรูปปางลีลา ปางมารวิชัย ประตู่วิหารเป็นไม้แกะสลักลายกนก พระแท่นศิลาอาสน์นี้ประดิษฐานอยู่ในวัดพระแท่นศิลาอาสน์ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยั้ง ในวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี จะมีงานนมัสการ มีประชาชนในจังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดใกล้เคียง ไปนมัสการมากมายด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการจัดงานนมัสการประจำปีพร้อมกับวันพระนอนพุทธไสยาสน์ และวัดพระยืนพุทธบาทยุคล

2) วัดพระยืนพุทธบาทยุคล อยู่ห่างจากวัดพระแท่นศิลาอาสน์ประมาณ 210 เมตร ตั้งอยู่ที่บนเนินเขา บ้านพระแท่น หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ติดกับวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตก บนเนินเขาสูงเดียวกันแต่คนละยอด วัดพระยืนพุทธบาทยุคลเป็นวัดโบราณร่วมสมัยกับวัดพระแท่นศิลาอาสน์ โดยมีปูชนียสถานที่มีความสำคัญเรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองทุ่งยั้งร่วมกัน ภายในวัดมีศาสนสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญคือ มณฑปศิลปะเชียงแสนครอบรอยพระพุทธบาทประทับยืนทำด้วยศิลาแลง (มณฑปกว้าง 4 เมตร ยาว 49 เมตร)[1] และหลวงพ่อบุญรอดซึ่งประดิษฐานในอุโบสถ เป็นพระประธานปางมารวิชัยสมัยสุโขทัย วัดพระยืนพุทธบาทยุคล มีที่ธรณีสงฆ์ 136 ไร่ 2 งาน

20 ตารางวา วัดแห่งนี้เคยได้รับยกย่องให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างประจำปี พ.ศ. 2536 อีกด้วย มีรอยพระพุทธรูปทุกซอกทุกซอและชาวประต๋บลงในฐานศิลาแลงสูงจากพื้น ประมาณ 1.5 เมตร มีฐานบัวรองรับ มีมณฑปล้อมไว้อีกชั้นหนึ่ง ผนังภายในมณฑปเขียนภาพเป็นเรื่องพระมาลัย ไกล้มณฑปมีพระวิหารเล็กประดิษฐานพระประธานพระพุทธรังสีมีลักษณะงดงามมากเป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยรุ่น 2 ปางมารวิชัยเดิมหุ้มปูนไว้เมื่อปูนกะเทาะออกมาปรากฏว่าเนื้อแท้เป็นทองสัมฤทธิ์ มีการจัดงานนมัสการประจำปีพร้อมกับวันพระแท่นศิลาอาสน์ และวัดพระนอนพุทธไสยาสน์

3) วัดพระนอนพุทธไสยาสน์ อยู่บนเนินฝั่งตรงข้ามวัดพระยืนพุทธบาทยุคล ภายในวัดพระนอนมีมณฑปพระนอน ซึ่งสร้างเป็นจัตุรมุขภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ บานประตูเป็นไม้แกะสลักลงรักปิดทอง สถานที่นี้ชาวบ้านนับถือว่าเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์คู่กับพระแท่นศิลาอาสน์และวัดพระยืนพุทธบาทยุคล มีการจัดงานนมัสการประจำปีพร้อมกับวันพระแท่นศิลาอาสน์ และวัดพระยืนพุทธบาทยุคล

วัดพระนอนพุทธไสยาสน์ตั้งอยู่บนเนินเขาเช่นเดียวกับวัดพระยืนพุทธบาทยุคลและวัดพระแท่นศิลาอาสน์อยู่ฝั่งตรงข้ามกับทั้งสองวัดดังกล่าว สิ่งสำคัญภายในวัด คือ พระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่แต่เดิมประดิษฐานไว้ในพระมณฑปแต่ ปัจจุบันอยู่อาคารที่ทาง วัดจัดสร้างขึ้นเพื่อป้องกันดูแลรักษาเป็นพิเศษ ลักษณะของพระพุทธรูปนี้มีพระพุทธรูปลักษณะที่งดงามเยือกเย็นเป็นที่ศรัทธาของผู้มานมัสการเป็นอย่างยิ่ง

คติการสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ เป็นไปตามความเชื่อและคติการสร้างพระสี่อิริยาบถ (นั่ง ยืน เดิน นอน) เพื่อถวายเป็นพระพุทธรูปศาสนสถานนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่นิยมกระทำอย่างมากในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 พระยาสิทธิราชย์ ดังจะปรากฏตามเมืองโบราณต่างๆ ของแคว้นสุโขทัยในยุคหลังที่จะ นิยมสร้างพระสี่อิริยาบถเป็นอย่างมาก ได้แก่ ยืนเดิน นั่ง นอน ซึ่ง โดยมากมักสร้างรวมกันในจุดใดจุดหนึ่ง เช่น มณฑป แต่ที่เมืองทุ่งยั้งนับว่ามีความพิเศษเป็นอย่างมากที่คติพระสี่อิริยาบถ สร้างหนึ่งอิริยาบถเป็นหนึ่งพระอาราม และประดิษฐานไว้บนที่สูง คือ บนเนินเขาทั้ง 3 แห่ง ในบริเวณใกล้ๆ กัน กล่าวคือ อิริยาบถ นั่ง ได้แก่ พระแท่นในวัดพระแท่นศิลาอาสน์ อิริยาบถนอน ก็ได้แก่ วัด พระนอนไสยาสน์ แห่งนี้เอง การสถาปนาพระสี่อิริยาบถไว้บนเนินเขาทั้ง 3 ลูก ในเมืองทุ่งยั้งแห่งนี้ นับเป็นการสร้างศูนย์ความศรัทธาที่ยิ่งใหญ่แห่งยุคสมัยโดยพระมหาจักรพรรดิเทียบในทำนองเดียวกันกับการสถาปนารอยพระพุทธรูปบนเนินเขาไว้ตามเมืองต่างๆ ในเขตแคว้นสุโขทัยเดิม คือ พระพุทธรูปบาทเขากบ นครสวรรค์ เขาสมณภูฏ เมืองสุโขทัย เขาพระบาทเมือง ศรีสัชนาลัยและเขานางทอง เมืองบางพาน กำแพงเพชร ซึ่งเป็นงานก่อสร้างปูชนียสถานที่ยิ่งใหญ่ในแง่ของการรวมศรัทธาของผู้คนในช่วงรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ 1 พระยาสิทธิราชย์ และเป็นไปได้ว่าการสร้างวัดพระแท่นศิลาอาสน์ วัดพระยืนพุทธบาทยุคล

วัดพระนอน และอีกหลายแห่งโดยรอบเมืองทุ่งยั้ง เช่น วัดพระบรมธาตุและวัดทองเหลือสร้างในช่วงที่พระมหาธรรมราชาลิไท ทรงครองเมืองศรีสัชนาลัยอยู่ เพราะทุ่งยั้งจัดว่าเป็นเมืองโบราณที่อยู่ใกล้ชิดกับศรีสัชนาลัยมากที่สุด อีกทั้งหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย ก็เป็นตัวบ่งชี้ เช่น พระสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ ศิลปะสุโขทัย ฐานเจดีย์ทรงดอกบัวตูม เป็นต้น ดังนั้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนปลายเป็นต้นมา สืบเนื่องจากสมัยอยุธยา รัตโกสินทร์ จนปัจจุบันความศรัทธาของคนในท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดประเพณีนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์และพระอารามข้างเคียงในช่วงเดือนสาม วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ มาฆมาศ ซึ่งจะตรงกับงานนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี จ.สระบุรีพอดี

4) พระบรมธาตุทุ่งยั้ง เป็นเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุอยู่ที่วัดบรมธาตุ ตำบลทุ่งยั้ง เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา สร้างในสมัยสุโขทัย สูงประมาณ 40 เมตร ฐานทำด้วยศิลาแลงก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมสามชั้น ชั้นล่างมีเจดีย์วิหารขนาดเล็กทั้งสี่ทิศ ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง และในบริเวณมีวิหารหลวงขนาดใหญ่ฝาผนังเขียนภาพเป็นเรื่องสังข์ทองนอกจากนี้ในวิหารยังมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ คือ หลวงพ่อพระประธานเฒ่า

ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์อยู่เสมอ เนื่องจากเป็นวัดสำคัญประจำเมืองทุ่งยั้งและจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน เป็นที่เคารพสักการะของชาวอุดรธานีและพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ทั้งนี้ นอกจากโบราณพุทธสถานและวัตถุภายในวัด อาทิ พระบรมธาตุ วิหาร และหลวงพ่อดโต แล้ว วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้งยังมีประเพณีประจำปีที่สำคัญคือ ประเพณีอัฐมิบูชา หรือพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธสิริระจำลอง จัดขึ้นทุกวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

5) พระเจดีย์ศรีวิหาร เป็นพระเจดีย์ประธานที่เก่าแก่ในวัดเจดีย์ศรีวิหาร และมีความสวยงามมากศิลปะแบบสุโขทัย และมีสถูปเจดีย์ที่น่าศึกษาทางประวัติศาสตร์ประดิษฐานอยู่ที่วัดเจดีย์ศรีวิหาร หมู่ที่ 9 ตำบลฝายหลวง ห่างจากที่ว่าการอำเภอลับแล ประมาณ 3 กิโลเมตร

6) บานประตูวิหารวัดดอนสัก วัดดอนสักตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลฝายหลวงสร้างในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี วัดนี้เคยถูกไฟไหม้มาครั้งหนึ่ง ผู้ใดไปชมวัดดอนสักจะเห็นความวิจิตรบรรจงของการก่อสร้างซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบเชียงแสนปนสุโขทัย แต่คนรุ่นหลังได้ฉาบปูนใหม่จึงทำให้ค่าของศิลปะแบบเก่าด้อยลงไป บานประตูของวิหารนี้ทำด้วยไม้ฉลุเป็นภาพนกมีรูปสัตว์แบบหิมพานต์แทรกอยู่ในที่ต่างๆ ลักษณะอ่อนช้อยงดงามมาก บนซ้ายและบานขวาลวดลายไม่เหมือนกันแต่เมื่อปิดแล้วลวดลายเข้าหากันได้สนิท แสดงว่าช่างสมัยนั้นมีความสามารถทางศิลปะสูงมาก เสาประตูเป็นลายกนกใบลาน กนกกำมปู ลักษณะอ่อนช้อย ปัจจุบันยังมีสภาพดีแต่ขาดการรักษาอาจเสื่อมโทรมสภาพตามวัสดุและการเวลา

7) อนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ อยู่ตรงสี่แยกลับแล ถ้ามาจาก อ.เมือง จะอยู่ก่อนถึง ที่ว่าการอำเภอลับแลและโรงเรียนศรีพนมมาศพิทยากร พระศรีพนมมาศเป็นผู้นำชุมชนที่ชาวลับแลให้ความนับ

ถือ เดิมเป็นนายอาคารสุรา เชื้อสายจีน แต่ด้วยความรักในท้องถิ่นจึงพัฒนาเมืองลับแลมาโดยตลอด ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิศาลจินะกิจ และต่อมาเลื่อนเป็นพระศรีพนมมาศ มีฐานะเป็นนายอำเภอลับแลที่ได้สร้างคุณความดีให้แก่อำเภอลับแลและบ้านเมืองเป็นอันมาก

พระศรีพนมมาศเดิมชื่อ นายทองอิน มีบิดาเป็นชาวจีน ชื่อตัวตี แซ่ตัน มีมารดาชื่อ นิ่ม เป็นชาวอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระศรีพนมมาศเกิดที่บ้านยางกะไค เมืองลับแลเมื่อปี พ.ศ. 2404 เมื่อเล็กๆ บิดามารดาได้ยกให้เป็นลูกของหลวงพ่อน้อย วัดป่ายาง หลวงพ่อน้อยได้ตั้งชื่อให้ว่า "ทองอิน" เมื่อมีอายุได้ 12 ปี บิดามารดาก็นำไปฝากวัดไว้โดยอยู่กับหลวงพ่อดั้นวัดน้ำใสเพื่อให้เข้าศึกษาเล่าเรียน เมื่ออายุครบที่จะบวช ได้อุปสมบทที่วัดน้ำใส ในเมืองลับแล 1 พรรษา แล้วสึกออกมาช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพ

อาชีพเริ่มแรกของนายทองอิน คือ การค้าขาย เริ่มต้นแต่หาบแร่ของไปขายยัง ชุมชนต่างๆ ในท้องที่อำเภอลับแล และบางครั้งก็ไปจนถึงอำเภอหาดเสี้ยว ซึ่งได้แก่ศรีสขนาลัยในปัจจุบัน ทำอยู่ 5 ปี ก็ได้เข้าทำงานเป็นนายอาคารโรงต้มกลั่นอำเภอหาดเสี้ยว เป็นเวลานานถึง 10 ปี กิจการเจริญขึ้นเป็นลำดับ จนมีคนรู้จักและนับหน้าถือตาเป็นจำนวนมากยิ่งขึ้น

นายทองอิน มีภรรยาหลายคน แต่ไม่มีบุตรเลยนอกจากจะมีบุตรบุญธรรม ซึ่งนำมาเลี้ยงไว้หลายคน เท่าที่พอจะสืบทราบมาได้ก็ เช่น ขุนอำไพพานิช (บุญ สีหะอำไพ) ซึ่งเป็นบิดาของหลวงนิเวศวิเศษ นายกฤษณ์ อินทโกศัย หลวงพรรณานิคมเขต นายบัววัน อินทชัยศรี และนายประวิทย์ ธรรมโกวิท เป็นต้น

นายทองอิน เป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้ายิ่งกว่าคนอื่นในเขตเดียวกัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองอุตรดิตถ์ และเมืองลับแลเมื่อวันที่ 23 ถึง 26 ตุลาคม ปีพุทธศักราช 2444 ทางอำเภอลับแลได้ตั้งพลับพลารับเสด็จบนม่อนจำศีล นายทองอินได้เป็นหัวหน้าคนสำคัญในการรับเสด็จในครั้งนี้ โดยจัดขบวนแห่บั้งไฟ และปราสาทผึ้ง มีช้างแห่ไปในขบวนถึง 25 เชือก และมีการแสดงพระธรรมเทศนา เรื่อง พระแท่นศิลาอาสน์ด้วย

ในการเสด็จประพาสจังหวัดอุตรดิตถ์และเมืองลับแลในครั้งนี้ นายทองอินได้จัด การรับเสด็จเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งและได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทด้วยความจงรักภักดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทราบข่าวการได้ทำงานต่างๆ ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้กับประเทศ เช่น การสร้างถนน การสร้างเหมืองฝายของ นายทองอิน อีกทั้งทราบนิสัยของนายทองอินอีกด้วย ว่าเป็นคนดี ราชกรรไกร ไคร่ นับถือมากสมควรที่จะได้ความชอบเป็นพิเศษ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายทองอิน เป็น ขุนพิศาลจินะกิจ พระราชทานพนนสายที่นายทองอินเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดสร้างเสด็จว่า ถนนอินใจมี

ต่อมาในวันที่ 13 มิถุนายน ปีพุทธศักราช 2447 นายทองอินได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์และพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงศรีพนมมาศ ตำแหน่งเจ้าเมืองลับแล ขึ้นตรงต่อเมืองพิชัย ถือศักดินา 1000 ไร่ ได้บังคับบัญชาปลัดยกกระบัตรกรรมการเมืองและบรรดาราษฎรอยู่ในแขวงเมืองลับแลทั้งสิ้น

ต่อมาวันที่ 13 สิงหาคม ปีพุทธศักราช 2451 นายทองอินได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็น พระศรีพนมมาศ ตำแหน่งนายอำเภอเมืองพิชัย ถือศักดินา 1000 ไร่ ให้ทำหน้าที่ช่วยผู้ว่าราชการเมืองพิชัย ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นอำมาตย์ตรี ในราชทินนามในตำแหน่งเกษตรมณฑลพิษณุโลก

พระศรีพนมมาศได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคลม อันเนื่องมาจากโรคเบาหวานเมื่อวันที่ 12 มีนาคม ปีพุทธศักราช 2464 รวมอายุได้ 60 ปี โดยได้รับพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ปีพุทธศักราช 2465 ณ ประรำพิธีซึ่งตั้งขึ้น ข้างบ้านพระศรีพนมมาศ โดยพระกัลยาวัฒนวิศิษฐ์เป็นประธานการจัดงาน และพร้อมด้วยบุตรหลานและภริยาของท่าน

ผลงานที่โดดเด่นและสำคัญของพระศรีพนมมาศที่ได้ประกอบกิจสำคัญอันเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและอำเภอลับแล โดยเฉพาะในขณะที่พระศรียังมีได้รับราชการ คือ ในขณะที่เป็นนายอากรสุราอยู่นั้น ได้เริ่มทำงานขึ้นสำคัญคือ การสร้างถนนจากลับแลมาถึงตลาดบางโพ โดยความร่วมมือ ของราษฎรคือถนนอินใจมี โดยที่มีได้ใช้เงินของทางราชการเลย นอกจากนั้นยังได้วางผังเมืองลับแล และตัดถนนอีกหลายสาย เช่น ถนนสายลับแล-หัวดง ถนนสายลับแล-พระแท่นศิลาอาสน์-ทุ่งยั้ง และถนนในซอยสายต่างๆในเมืองลับแล

นอกจากนี้ ยังดูแลด้านการชลประทานในเมืองลับแล เดิมทีเดียวเมืองลับแลไม่มีน้ำที่จะอุดมสมบูรณ์อยู่ได้ตลอดปีเหมือนทุกวันนี้ พระศรีพนมมาศได้เริ่มสร้างฝายหลวงขึ้น ในการสร้างฝายหลวงนี้ได้ใช้กำลังของราษฎรแท้ๆ และมีได้รับงบประมาณจากทางแผ่นดินเลยท่านเกณฑ์แรงงานทุกคนทุกตำบลให้มาช่วยงานบ้านละ ๑ คน โดยผลัดเปลี่ยนเวียนกันทำงานทุกคนตั้งพร้อมกันที่ฝายหลวงตั้งแต่เวลาตีห้า ทุกวัน ถ้าผู้ใดมาช้ากว่ากำหนดหรือขาดงาน ก็ต้องได้รับโทษหนักเบาตามสมควรแก่โทษานุโทษ ยิ่งบิดากับบุตร ตัวท่านเองเป็นผู้ควบคุมงาน ท่านต้องตื่นตั้งแต่ตีสี่ และถือสังข์เป่าเป็นสัญญาณ ให้ชาวบ้านเตรียมตัวลุกไปทำงานทุกวัน จนได้รับสมญานามว่า "พระศรีทองสังข์" ด้วยความตั้งใจจริงของท่าน ฝายหลวงก็สำเร็จตามความปรารถนาเดิม ฝายนี้สร้างด้วยไม้ นานปีเข้าก็ทานกระแสน้ำไม่ไหว จึงพังลงมาทำให้น้ำท่วมเมืองลับแลครั้งหนึ่ง ต่อมาเมื่อพระศรีพนมมาศย้ายไปเป็นเกษตรมณฑลเมืองพิษณุโลก แล้วทางราชการได้เห็นความสำคัญของฝายนี้จึงได้สร้างเสริมต่อเติม ให้เป็นฝายที่ถาวรและใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ท่านยังสร้างฝายอื่นๆ อีกเช่น ฝายสมเด็จ ซึ่งมีประวัติเล่ากันว่าเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศในตำแหน่งเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนเมืองลับแล ได้ทรงทำพิธีตั้งดินก้อนแรก ถือเป็นปฐมฤกษ์ ในการสร้างฝายขึ้น และโปรดประทานนามว่า ฝายสมเด็จ และยังมีฝายอีกหลายแห่งด้วยกันเช่น ฝายหิน ฝายหนองแม่อิน หนองเด่นหมาก และฝายจอมแจ้ง นับว่าพระศรีพนมมาศ เป็นผู้วางรากฐานแห่งความเจริญในด้านการชลประทาน ให้แก่อำเภอลับแลเป็นคนแรก

พระศรีพนมมาศเป็นนายอำเภอคนแรกที่ดำเนินการปกครอง แบบบิดาปกครองลูก ในเมืองลับแล เช่นในยามว่างท่านจะออกเดินตรวจตราดูแลความทุกข์สุขของราษฎร แนะนำและตักเตือนให้ได้ปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้อง และในทางที่ชอบถ้าท่านพบราษฎรคนใดทำผิดท่านจะว่ากล่าวตักเตือนทันที

เมื่อครั้งพระศรีพนมมาศยังมีอาชีพเป็นนายอากรสุรา ท่านมีความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาอยู่มา ท่านได้ตั้งโรงเรียนราษฎร์ส่วนตัวขึ้นเป็นแห่งแรกของอำเภอลับแล แต่ตั้งอยู่ได้เพียงห้าปี ก็ยุบเลิกไปเมื่อท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอลับแล ท่านได้ตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ ได้รับพระราชทานนามว่าโรงเรียนพนมมาศพิทยากร เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ปีพุทธศักราช ๒๔๕๐

พระศรีพนมมาศยังมีบทบาทด้านการอุตสาหกรรม/หัตถกรรมท้องถิ่น งานชิ้นสำคัญของพระศรีพนมมาศอีกอย่างหนึ่งก็คือการทำไม้กวาดตองกง ท่านให้ราษฎรช่วยกันเก็บดอกตองกง ซึ่งมีอยู่มากมาย มาเก็บรวบรวมไว้ แล้วเรียกราษฎรตำบลแม่พูล ตำบลฝายหลวง และตำบลหัวดง มาตำบลละ ๒ คน ให้มาฝึกทำไม้กวาดกับท่าน ท่านเป็นผู้หาส่วนประกอบมาให้เอง เมื่อฝึกทำจนเป็นแล้วก็เรียกราษฎรมาผลิตเปลี่ยนกันฝึกทำ จนทุกบ้านสามารถทำไม้กวาดตองกงชนิดนี้ได้หมด ท่านได้นำไม้กวาดทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และถวายเจ้านายอีกหลายพระองค์ด้วยกัน ต่อมาพระศรีพนมมาศได้ประกาศให้ราษฎรทำไม้กวาดส่งไปขายเป็นสินค้าจนถึงปัจจุบันนี้

8) อนุสาวรีย์เจ้าฟ้าอำมกุมาร อยู่ที่หมู่ 8 บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง ห่างจากตัวจังหวัด 12 กิโลเมตร จากอำเภอลับแลใช้ทางหลวงหมายเลข 1043 เป็นอนุสาวรีย์ของปฐมผู้ครองเมืองลับแลในสมัยโบราณที่คนลับแลเคารพนับถือ อนุสาวรีย์ตั้งอยู่บนเนินเขาด้านหลังอนุสาวรีย์มีทางขึ้นไปยังจุดชมวิวมองเห็นภูมิประเทศของเมืองลับแลและฝายหลวง

9.) ประติมากรรมแม่มาลัยเมืองลับแล บริเวณประตูเมืองลับแล (ใหม่)

เป็นสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงตำนานเล่าขานของเมืองลับแลอันเป็นที่เลื่องลือมาช้านาน ตำนานนี้เล่ากันสืบมาว่า ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่ง (น่าจะเป็นคนเมืองทุ่งยั้ง) เข้าไปในป่า ได้เห็นหญิงสาวสวยหลายคนเดินออกมา ครั้นมาถึงชายป่า นางเหล่านั้นก็เอาใบไม้ที่ถือมาไปซ่อนไว้ในที่ต่างๆ แล้วก็เข้าไปในเมืองด้วยความสงสัยชายหนุ่มจึงแอบหยิบใบไม้มาเก็บไว้ใบหนึ่ง ตกบ่าหญิงสาวเหล่านั้นกลับมา ต่างก็หาใบไม้

ที่ตนซ่อนไว้ ครั้นได้แล้วก็ถือใบไม้ขึ้นเดินหายลับไป มีหญิงสาวคนหนึ่งหาใบไม้ไม่พบ เพราะชายหนุ่มแอบหนีบมา นางวิตกเดือดร้อนมาก ชายหนุ่มจึงปรากฏตัวให้เห็นและคืนใบไม้ให้ โดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือ ขอติดตามนางไปด้วยเพราะปรารถนาจะได้เห็นเมืองลับแล หญิงสาวก็ยินยอม นางจึงพาชายหนุ่มเข้าไปยังเมืองซึ่งชายหนุ่มสังเกตเห็นว่าทั้งเมืองมีแต่ผู้หญิง นางอธิบายว่าคนในหมู่บ้านล้วนมีศีลธรรม ถือวาจาสัตย์ ใครประพฤติผิดก็ต้องออกจากหมู่บ้านไป ผู้ชายส่วนมากมักไม่รักษาวาจาสัตย์จึงต้องออกจากหมู่บ้านกันไปหมด แล้วนางก็พาชายหนุ่มไปพบมารดาของนาง ชายหนุ่มเกิดความรักใคร่ในตัวนางจึงขออาศัยอยู่ด้วย มารดาของหญิงสาวก็ยินยอม แต่ให้ชายหนุ่มสัญญาว่าจะต้องอยู่ในศีลธรรม ไม่พูดเท็จ ชายหนุ่มได้แต่งงานกับหญิงสาวชาวลับแลจนมีบุตรชายด้วยกัน 1 คน

วันหนึ่งขณะที่ภรรยาไม่อยู่บ้าน ชายหนุ่มผู้พ่อเลี้ยงบุตรอยู่ บุตรน้อยเกิดร้องไห้หาแม่ไม่ยอมหยุด ผู้เป็นพ่อจึงปลอบว่า "แม่มาแล้วๆ" มารดาของภรรยาได้ยินเข้าก็โกรธมากที่บุตรเขยพูดเท็จ เมื่อบุตรสาวกลับมา ก็บอกให้รู้เรื่อง ฝ่ายภรรยาของชายหนุ่มเสียใจมากที่สามีไม่รักษาวาจาสัตย์ นางบอกให้เขาออกจากหมู่บ้านไปเสีย แล้วนางก็จัดห่ายามใส่เสเปียงอาหารและของใช้ที่จำเป็นให้สามี พร้อมทั้งชุบน้ำมันใส่ลงไปด้วยเป็นจำนวนมาก จากนั้นก็พาสามีไปยังชายป่า ชี้ทางให้ แล้วนางก็กลับไปเมืองลับแล ชายหนุ่มไม่รู้อะไรจะทำต้องเดินทางกลับบ้านตามที่ภรรยาชี้ทางให้ ระหว่างทางที่เดินไปนั้น เขามีความรู้สึกว่า ฤกษ์ยามที่ถือมาหนักขึ้นเรื่อยๆ และหนทางไกลมาก จึงหยิบเอาขมิ้นที่ภรรยาใส่มาให้ทิ้งเสียจนเกือบหมด ครั้นเดินทางกลับไปถึงหมู่บ้านเดิม บรรดาญาติมิตรต่างก็ซักถามว่าหายไปไหนมาเป็นเวลานาน ชายหนุ่มจึงเล่าให้ฟังโดยละเอียดรวมทั้งเรื่องขมิ้นที่ภรรยาใส่ยามมาให้แต่เขาทิ้งไปเกือบหมด เหลืออยู่เพียงแฉ่งเดียว พร้อมทั้งหยิบขมิ้นที่เหลืออยู่ออกมา ปรากฏว่าขมิ้นนั้นกลับกลายเป็นทองคำทั้งแท่ง ชายหนุ่มรู้สึกแปลกใจและเสียตาย จึงพยายามย้อนไปเพื่อหาขมิ้นที่ทิ้งไว้ ปรากฏว่าขมิ้นเหล่านั้นได้งอกเป็นต้นไปหมดแล้ว และเมื่อขุดดูก็พบแต่แฉ่งขมิ้นธรรมดาที่มีสีเหลืองทอง แต่ไม่ใช่ทองเหมือนแฉ่งที่เขาได้ไป เขาพยายามหาทางกลับไปเมืองลับแล แต่ก็หลงทางวุ่นไปไม่ถูก จนในที่สุดก็ต้องละความพยายามกลับไปอยู่หมู่บ้านของตนตามเดิมอนุชนรุ่นหลังจึงเชื่อว่า เพราะพูดโกหกและคิดโกหกหวังจะได้ทอง จึงไม่สามารถหาทางกลับเข้าเมืองลับแลได้

3) สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆในเขตอำเภอลับแล

1) น้ำตกแม่พูล เป็นต้นน้ำลำธารสายสำคัญของอำเภอลับแล ไหลจากไหล่เขาทางเหนือลงมาทางใต้ มีหลายชั้นด้วยกันสวยงามไปด้วยต้นไม้ เช่น ทูเรียน ลางสาด และกาแพ ทำให้ร่มรื่นเย็นสบาย เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนอย่างยิ่ง จึงมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวอยู่ประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการประกวดผลไม้ คือ งานประกวดทุเรียน ในเดือนมิถุนายน และงาน

ประกวดกลางสาดในเดือนกันยายน จะมีนักท่องเที่ยวมาซื้อผลไม้และเที่ยวน้ำตกกันมาก นอกจากนี้ในบริเวณน้ำตกยังมีศาลาแปดเหลี่ยมสำหรับพักผ่อนและชมวิวิวทัศน์ และนภูเขาน้ำตกแม่พูนมีศาลาจัตุรมุขประดิษฐานพระปาลิไลยซึ่งเป็นที่สักการะของคนทั่วไป ในวันเสาร์ อาทิตย์ วันตรุษ วันสงกรานต์ จะมีประชาชนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดไปนมัสการเที่ยวชมวิวิวทัศน์และพักผ่อนหย่อนใจอย่างมามากมาย ปีหนึ่งๆ ทำรายได้ให้แก่ชาวอำเภอลับแลเป็นอย่างมาก น้ำตกแม่พูนอยู่เหนือสุดของตำบลแม่พูน อยู่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่พูนทางลาดยางตลอดสาย ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 12 กิโลเมตร

2) น้ำตกผามอบ เป็นน้ำตกที่พบใหม่ สวยงามตามธรรมชาติอย่างแท้จริง พาหนะอื่นยังไม่ไปถึง นอกจากการเดินทางด้วยเท้า ขณะนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของอำเภอลับแล น้ำตกผามอบ อยู่หมู่ที่ 7 ตำบลแม่พูน

3) เวียงเจ้าเงาะ เป็นโบราณสถานที่อยู่ใกล้กับวัดพระบรมธาตุ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งยั้ง สันนิษฐานว่าเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติละว้า เพราะได้ขุดพบกลองมโหระทึก พรำ สัมฤทธิ์ ในบริเวณเวียงเจ้าเงาะ เป็นที่ราบศิลาแลง มีคันคูและกำแพงโค้งเป็นรูปไข่ไปตามพื้นที่ส่วนกว้างวัดได้ 140 เมตร ส่วยยาววัดได้ 567 เมตร ถือกันว่าเป็นบริเวณที่เจ้าเงาะกับนางรจนามาปลูกกระท่อมอยู่ ทำไร่ทำนา

4) หนองพระแล อยู่ห่างจากพระแท่นไปทางทิศเหนือ ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติกว้าง 1.5 ตารางกิโลเมตร ในปี 2534 กรมประมงจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการขุดลอกเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

4) เทศกาลและงานประเพณี

1) งานเทศกาลวัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง วัดพระแท่นศิลาอาสน์ และวัดพระยืนพุทธบาทยุคลจัดขึ้นที่วัดบรมธาตุทุ่งยั้ง 15 ค่ำ เดือน 6 (วันวิสาขบูชา) เป็นสัปดาห์ส่งเสริมพุทธศาสนา หลังจากวันวิสาขบูชาอีก 7 วัน เรียกว่า วันอิฐมีบูชาจะมีพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้า โดยเป็นถือเป็นวันงานสลากภัตของวัดด้วยและจะมีการจัดแสดงพุทธประวัติตอนถวายพระเพลิงพระบรมศพด้วย โดยทางวัดจะจัดให้มีการจำลองเหตุการณ์ย้อนไปเมื่อครั้งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา ประเทศอินเดีย โดยจะมีการ การถวายพระเพลิงพระสร้างพระบรมศพจำลอง ประทับนอนในปางปรินิพพาน อยู่ในโลงแก้ว โดยจัดประดิษฐานไว้บนศาลาการเปรียญ ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมถวายสักการะพระบรมศพ จนถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 จึงได้จัดพิธีจำลองเหตุการณ์ พุทธสรีระจำลอง จัดสร้างจิตกาธาน พระเมรุมาศเหมือนจริง และมีการถวายพระเพลิงจริง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่และมีการจัดพิธีแบบนี้แห่งเดียวในโลก นอกจากนี้ ยังมีประเพณีงานบวชนาค

สามัคคี ทางวัดพระบรมธาตุทุ่งยั้งจัดให้มีงานบวชนาคสามัคคีในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี เป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบไป

2) ตำนานนางสาวกลางสาตหวานเมืองลับแล ประมาณต้นเดือนกันยายนของทุกปี จังหวัดอุตรดิตถ์จะจัดเทศกาลวันนางสาวกลางสาตขึ้น ซึ่งอำเภอลับแลจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ปลูกนางสาวหวานที่มีชื่อเสียงมาก จึงมีตำนานนางสาวหรือประวัติกำเนิดนางสาว ซึ่งกล่าวว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 พระศรีพนมมาศได้เป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอลับแล ท่านได้พัฒนาเกี่ยวกับการเกษตรเป็นอย่างมาก ท่านได้นำพันธุ์ทุเรียนและนางสาวมาทำการปลูกที่อำเภอลับแล แต่ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่านำมาจากที่ใดแน่ จากคำบอกเล่าของบรรดาชาวสวนที่มีอายุเพศพอจะลำดับเหตุการณ์ได้ บอกกล่าวว่านางสาวนี้จะต้องนำมาจากประเทศในทวีปอื่น เพราะสิงคโปร์ในสมัยนั้นเป็นเมืองท่าเรือที่ทำการค้าขายระหว่างประเทศในทวีปต่างๆ ปรากฏว่าอำเภอลับแลสามารถปลูกนางสาวได้ผลดี ราษฎรในเขตตำบลฝายหลวง ตำบลแม่พูล ตำบลนาบกก และในเขตตำบลศรีพนมมาศปัจจุบันเห็นว่าการปลูกนางสาวนั้นได้ผลดี และสามารถนำผลประโยชน์รายได้มาสู่ครัวเรือนเป็นอย่างดี จึงเริ่มนิยมปลูกนางสาวตั้งแต่นั้นมาก ปัจจุบันได้มีการขยายที่ปลูกไปยังอำเภอเมือง และอำเภอท่าปลาบางแก้ว

5. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษาระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คณะนักวิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง มีผลการศึกษาดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในความต้องการด้านระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 41 แสดงจำนวน และร้อยละ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	
		(n=400)	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	179	44.7
	หญิง	221	55.3

2	อายุเฉลี่ย 36.60 ปี		
3	ระดับการศึกษา		
	ไม่ได้ศึกษา	29	7.3
	ประถมศึกษา	109	27.2
	มัธยมศึกษาตอนต้น	44	11.0
	มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.	92	23.0
	อนุปริญญา หรือ ปวส. หรือเทียบเท่า	74	18.5
	สูงกว่าปริญญาตรี	52	13.0
4	รายได้เฉลี่ยต่อปี		
	ต่ำกว่า 2,000 บาท	30	7.5
	20,001 - 30,000 บาท	56	14.0
	30,001 - 40,000 บาท	123	30.7
	มากกว่า 40,001 บาท	191	47.8
	มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในอำเภอลับแล		
6	แล		
	มีส่วนร่วม	311	77.8
	ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง	89	22.2

จากตารางที่ 41 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม อย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.3 เพศชาย 179 คน คิดเป็นร้อยละ 44.7 อายุเฉลี่ย 36.60 ปี ระดับการศึกษาจบ ประถมศึกษา จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมา คือมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 รองลงมา คืออนุปริญญา หรือ ปวส. หรือเทียบเท่า จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 18.5 รองลงมา คือสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0 รองลงมา คือมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.0 รองลงมา คือไม่ได้ศึกษา จำนวน 29 คน คิดเป็น ร้อยละ 7.3 รายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 40,001 บาท จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมา คือ 30,001 - 40,000 บาท จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมา คือ 20,001 - 30,000 บาท

จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 รองลงมา คือต่ำกว่า 2,000 บาท จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และมีส่วนร่วม ในการจัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 311 คน คิดเป็นร้อยละ 77.8 และไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 42 แสดงความต้องการในเรื่องต่างๆ ของระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (n=400)

ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน	\bar{x}	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว	4.30	0.66	มาก
2. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.17	0.50	มาก
3. การรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	4.37	0.80	มาก
4. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	4.31	0.75	มาก
5. การพัฒนาการบริการท่องเที่ยว	3.93	1.14	มาก
6. การจัดบริการที่พัก	4.11	0.70	มาก
7. การพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว	4.46	0.61	มาก
8. การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว	4.47	0.46	มาก
9. การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	4.41	0.61	มาก
10. การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว	4.45	0.54	มาก
11. การรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว	4.61	0.41	มากที่สุด
โดยรวม	4.32	0.37	มาก

จากตารางที่ 42 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมมีความต้องการ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว มีความต้องการในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 รองลงมา คือ ด้านการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.47 ด้านการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.46 ด้านการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.45 ด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.41 ด้านการรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

ค่าเฉลี่ย 4.37 ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.31 ด้านการจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.30 ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.17 ด้านการจัดบริการที่พัก ค่าเฉลี่ย 4.11 ด้านการพัฒนาการบริการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 3.93 ตามลำดับ

ตารางที่ 43 แสดงความร่วมมือทางด้านต้องการระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (n=400)

ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน	\bar{X}	S.D.	ระดับความต้องการ
-การจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว			
1. ครรณาวินิฉิวิต วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว	4.43	0.67	มาก
2. การจัดสร้างและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชุมชน และกระทำด้วยความระมัดระวัง	4.17	1.05	มาก
รวม	4.30	0.66	มาก
- การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว			
1. ชุมชนรวมใจกันความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณี และวินิฉิวิต	4.43	0.67	มาก
2. ชุมชนร่วมสืบสานและรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และวินิฉิวิตอย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรขึ้นรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ	4.40	0.67	มาก
3. การกำหนดขีดความสามารถรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว	3.87	0.93	มาก
4. การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว ตามศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ/ สิ่งแวดล้อม	4.20	0.80	มาก
5. การเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษจากผู้ไม่ปฏิบัติตามกติกา แล้วนำรายได้เข้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	3.87	0.97	มาก
6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน	4.30	0.70	มาก
รวม	4.30	0.66	มาก

ตารางที่ 43 (ต่อ)

การสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	\bar{X}	S.D.	ระดับความต้องการ
- การรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว			
1. ควรกำหนดนโยบาย มีปณิธาน และแผนงานที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	4.37	0.80	มาก
รวม	4.37	0.80	มาก
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว			
1. จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่ให้ความเพลิดเพลิน/ สนุกสนานและให้โอกาสในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มากที่สุด	4.23	0.77	มาก
2. กิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่จัดขึ้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม	4.40	0.89	มาก
รวม	4.31	0.75	มาก
การพัฒนาการบริการท่องเที่ยว			
1. การขยายพื้นที่จอดรถยนต์ เพิ่มจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สถานที่พักผ่อน จำนวนห้องน้ำและห้องส้วม ร้านอาหาร ถึงขยะ	3.93	1.14	มาก
รวม	3.93	1.14	มาก
- การจัดบริการที่พัก			
1. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และสถาปัตยกรรม พื้นบ้านในการออกแบบและตกแต่งอาคาร สถานที่	4.27	0.86	มาก
2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และสถาปัตยกรรม พื้นบ้านในการจัดเตรียมอาหาร	4.10	0.80	มาก
3. การออกแบบก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	3.90	1.06	มาก
4. การกำหนดความมากน้อยของสิ่งปลูกสร้าง และการบริหารจัดการ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวที่สุด	4.20	0.76	มาก
รวม	4.11	0.70	มาก

ตารางที่ 10 (ต่อ)

การสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	\bar{X}	S.D.	ระดับความต้องการ
- การพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว			
1. ความร่วมมือจากผู้รู้ หรือผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่นช่วยถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมประเพณีอันดีงามของเผ่าพันธุ์และภูมิปัญญา พื้นบ้านที่มีคุณค่าให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่	4.47	0.68	มาก
2. การฝึกอบรมให้ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติเกี่ยวกับ การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	4.47	0.68	มาก
รวม	4.47	0.61	มาก
- การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว			
1. ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัส เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น	4.50	0.63	มาก
ต้องการสร้างระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน			
2. กิจกรรมท่องเที่ยวรวมถึงการแสดงต่างๆ ต้องสะท้อนถึงความเป็น จริยของ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น	4.47	0.51	มาก
3. กิจกรรมท่องเที่ยวควรหลีกเลี่ยงการแสดงใดๆ ที่อาจสร้างผลกระทบต่อจิตใจ หรือขัดต่อประเพณี หรือความเชื่อของคนในท้องถิ่น	4.47	0.68	มาก
รวม	4.47	0.46	มาก
- การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว			
1. การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมีความถูกต้องตรงกับ ความเป็นจริงทั้งหมด	4.57	0.62	มาก
2. กำหนดระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติ การใช้พื้นที่สำหรับท่องเที่ยวโดยมีการแจ้ง หรือชี้แจง ในโอกาสแรกที่เดินทางมาถึง	4.20	0.80	มาก
รวม	4.41	0.61	มาก
- การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว			
1. ไม่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้า/ของที่ระลึกที่ทำจาก ทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก หรือกำลังสูญพันธุ์หรือมีแนวโน้มลดน้อยลง	4.57	0.73	มากที่สุด
2. การเก็บค่าธรรมเนียมจากการจำหน่ายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยว โดยนำ รายได้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	4.33	0.66	มาก
รวม	4.45	0.54	มาก

ตารางที่ 43 (ต่อ)

ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน	\bar{X}	S.D.	ระดับความต้องการ
- การรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว			
1. สร้างระบบอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว	4.40	0.77	มากที่สุด
2. จัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว	4.43	0.63	มาก
3. จัดทำระบบรับรองเรียนและระบบให้ความช่วยเหลือ	5.00	0.00	มากที่สุด
รวม	4.61	4.11	มากที่สุด
รวมทั้งสิ้น	4.32	0.37	มาก

จากตารางที่ 43 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมมีความต้องการ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า ด้านการจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.30 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การจัดสร้างและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชุมชน และกระทำด้วยความระมัดระวัง ค่าเฉลี่ย 4.63 รองลงมา คือ ควรนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมมาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.60 ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.17 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ชุมชนรวมใจกันความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ ชุมชนร่วมสืบสานและรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรขึ้นรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ ค่าเฉลี่ย 4.53 การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว ตามศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ/ สิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 4.43 การกำหนดขีดความสามารถรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.33 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.27 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษจากผู้ไม่ปฏิบัติตามกติกา แล้วนำรายได้เข้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นค่าเฉลี่ย 3.77 ตามลำดับ

ด้านการรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.37 คือ ควรกำหนดนโยบาย มีปณิธาน และแผนงานที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจค่าเฉลี่ย 4.37

ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.31 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า กิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่จัดขึ้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่ให้ความเพลิดเพลิน/สนุกสนานและให้โอกาสในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.53 ตามลำดับ

ด้านการพัฒนาการบริการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 คือ การขยายพื้นที่จอดรถยนต์ เพิ่มจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานที่พักผ่อน จำนวน ห้องน้ำและห้องส้วม ร้านอาหาร ถึงขยะ ค่าเฉลี่ย 3.93

ด้านการจัดบริการที่พัก มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.11 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และ สถาปัตยกรรมพื้นบ้านในการออกแบบและตกแต่ง อาคาร สถานที่และ ค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมาคือ การกำหนดความมากน้อยของสิ่งปลูกสร้าง และการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวที่สุดค่าเฉลี่ย 4.20 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และสถาปัตยกรรมพื้นบ้านในการจัดเตรียมอาหาร ค่าเฉลี่ย 4.10 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การออกแบบก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 3.90 ตามลำดับ

ด้านการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ความร่วมมือจากผู้รู้ หรือผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่นช่วยถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมประเพณีอันดีงามของเผ่าพันธุ์และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ และการฝึกอบรมให้ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติเกี่ยวกับ การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัส เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นค่าเฉลี่ย 4.50 รองลงมาคือ กิจกรรมท่องเที่ยวรวมถึง การแสดงต่างๆ ต้องสะท้อน ถึงความเป็น จริงของ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นและ กิจกรรมท่องเที่ยวควรหลีกเลี่ยงการแสดงใดๆ ที่อาจสร้างผลกระทบแก่จิตใจ หรือขัดต่อประเพณี หรือ ความเชื่อของคนในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวมีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทั้งหมด กำหนดระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติ การใช้พื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวโดยมีการแจ้ง หรือชี้แจง ในโอกาสแรกที่เดินทางมาถึง ค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.45 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ไม่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้า/ของที่ระลึกที่ ทำจากทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก หรือกำลังสูญพันธุ์หรือมีแนวโน้มลดน้อยลง ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ การเก็บค่าธรรมเนียมจากการจำหน่ายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยว โดยนำรายได้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับ

ด้านการรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า จัดทำระบบรับรองเรียนและระบบให้ความช่วยเหลือ 5.00 รองลงมา คือ จัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.43 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ สร้างระบบอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ

2. ร่างระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (ผ่านยกร่างฯ)

ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

.....
บททั่วไป

เพื่อให้การดำเนินงานทางด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และปฏิบัติตามระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ กำหนดระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2561”

ข้อ 2 ในมาตรการทางสังคมนี้

คำนิยาม ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1) “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” หมายความว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประกอบด้วย การจัดธุรกิจและการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้มาเยือน คือ การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรมทุกประเภท ร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมีคฤหาสน์ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง ความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกในการเข้า - ออก การจัดบริการอื่นๆ สำหรับนักท่องเที่ยวและการเผยแพร่โฆษณา

2) “แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” หมายความว่า พื้นที่ สถานที่ สิ่งปลูกสร้าง และงานโครงการ ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ หรือในความรับผิดชอบของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ประชาชนในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จัดให้มีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว หรือเพื่อประโยชน์แก่การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับเยาวชนหรือบุคลากรทั่วไป ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการจัดสร้างขึ้น

3) “แหล่งท่องเที่ยว” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง

4) “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา ในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ได้แก่ ประเพณีต่างๆ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิต หมู่บ้านชาวเขา แหล่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ตลาดนัดร้านค้า

5) “แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นมรดกอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในอดีต และได้สร้างเสริมในปัจจุบัน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชุมชนโบราณ ประตุมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน

6) “แหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการจัดสร้างขึ้น” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อการพักผ่อน ให้ความรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ การนันทนาการและบันเทิง การผจญภัย สร้างความสนุกสนาน ได้แก่ สนามกอล์ฟ โรงไฟฟ้า เขื่อนแม่เมาะ หอดูนก ศาลาชมวิว

7) “การท่องเที่ยว” (Tourism) หมายความว่า การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่น เป็นการชั่วคราว(Temporary) ด้วยความสมัครใจ (Voluntary) โดยมีวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

8) “การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” หมายความว่า

- การจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว
- การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- การรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การพัฒนาการบริการท่องเที่ยว
- การพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว
- การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว
- การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
- การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว
- การรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว
- การอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ไม่ว่าโดยทางตรงหรือ

ทางอ้อม อันเป็นการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

9) “การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ” เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและจิตใจ โดยไม่ทำอะไรเกี่ยวกับงาน ทั้งนี้เพื่อขจัดความเหน็ดเมื่อยล้า ความเบื่อหน่ายทั้งปวง หรือเพื่อพักผ่อนจากการป่วยไข้ไม่สบาย

10) “การท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ” เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ผ่อนคลายความเครียด หรือสร้างความตื่นเต้น เป็นการเติมเต็มให้กับชีวิต อาจจะเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของการผจญภัย การเล่นกีฬาเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้น การนันทนาการเพื่อให้เกิดความครึกครื้น

11) “การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสบการณ์ให้กับชีวิต อาจจะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ การทัศนศึกษา การชมการแสดง และการเป็นอาสาสมัคร

12) “การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา” เป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานวัตถุประสงค์ในหลายๆ อย่างไว้ในคราวเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในด้านการประชุมและสัมมนา การฝึกอบรมในโครงการต่างๆ ในขณะเดียวกันได้แอบแฝงการพักผ่อนหย่อนใจ การสร้างความสนุกสนานบันเทิง และอาจจะรวมการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้าไปด้วย

13) “นักท่องเที่ยว” หมายความว่า ผู้เดินทางเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง อาจจะเป็นบุคคล เป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มคณะ องค์กรเอกชน ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

14) “นักท่องเที่ยว” หมายความว่า ผู้เดินทางเพื่อเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อาจจะเป็นบุคคล เป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มคณะ องค์กรเอกชน ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

15) “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

16) “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มชนที่มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณ หรือที่เดียวกัน มีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

หมวด 1

การจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มาใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการจัดการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวของตำบลอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ข้อ 4 การจัดสร้างและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวต้องได้รับความเห็นชอบจากชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องกระทำด้วยความโปร่งใส และความระมัดระวัง

หมวด 2

การรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ 5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องมีการกำหนดนโยบาย มีปณิธาน และแผนงาน ที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

หมวด 3

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ 6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมใจกันภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยร่วมกันตระหนักถึง วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต สถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งแวดล้อม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ 7 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมสืบสาน และรักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต สถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งแวดล้อม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดตั้งกลุ่ม หรือองค์กร ขึ้นเพื่อรับผิดชอบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ

ข้อ 8 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องกำหนดความสามารถการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

ข้อ 9 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว ตามศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ข้อ 10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน สามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มพิเศษจากผู้ไม่ปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม โดยนำรายได้เข้ากลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามข้อ 7 ทั้งนี้ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมเพิ่มพิเศษดังกล่าว พร้อมทั้งประกาศให้นักท่องเที่ยวทราบ

ข้อ 11 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ในการบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมวด 4

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อ 12 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ ที่ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และให้โอกาสในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด

ข้อ 13 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องจัดกิจกรรมท่องเที่ยว นันทนาการ ให้มีความสอดคล้องกับคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรของชุมชนสืบไป

หมวด 5

การพัฒนาการบริการด้านท่องเที่ยว

.....

ข้อ 14 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องจัดทำการศึกษาพื้นที่จอตระยนต์ เพิ่มจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานที่พักผ่อน จำนวนห้องสุขา ร้านอาหาร ถึงขยะ ให้มีความสมดุลกับแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยว

หมวด 6

การจัดบริการที่พัก

.....

ข้อ 15 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ในการออกแบบและตกแต่ง อาคาร สถานที่ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ข้อ 16 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในการจัดเตรียมอาหาร ให้กับนักท่องเที่ยว

ข้อ 17 ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน การออกแบบก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ควรกระทำโดยให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

หมวด 7

การพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว

.....

ข้อ 18 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่น ร่วมกันถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมประเพณีอันดีงามของเผ่าพันธุ์ และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่

ข้อ 19 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนควรฝึกอบรมให้ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

หมวด 8

การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว

.....

ข้อ 20 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัส เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ข้อ 21 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวรวมถึงการแสดงต่างๆ ที่สะท้อนถึงความเป็นจริงของ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต สถานที่ท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

ข้อ 22 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ห้ามมิให้จัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือการแสดงใดๆ ที่สร้างผลกระทบแก่จิตใจ หรือขัดต่อประเพณี หรือความเชื่อของคนในท้องถิ่น

หมวด 9

การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

.....

ข้อ 23 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ต้องร่วมกันเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทั้งหมด

ข้อ 24 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน กำหนดระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติ การใช้พื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวโดยมีการแจ้ง หรือชี้แจงมาตรการทางสังคมหรือข้อควรปฏิบัติ ในโอกาสแรกที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง

หมวด 10

การสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

.....

ข้อ 25 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ไม่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าและของที่ระลึกที่ทำจากทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก หรือกำลังสูญพันธุ์ หรือมีแนวโน้มลดน้อยลง

ข้อ 26 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ควรกำหนดการจัดเก็บค่าธรรมเนียมจากการจำหน่ายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยว โดยนำรายได้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

หมวด 11

การรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว

.....

ข้อ 27 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมกันสร้างระบบอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

ข้อ 28 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว

ข้อ 29 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน ร่วมกันจัดทำระบบรับข้อร้องเรียนและระบบให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว

บทเฉพาะกาล

.....

ข้อ 30 ให้กลุ่ม หรือองค์กร ซึ่งได้รับเลือกตามข้อ 7 แต่งตั้งกรรมการและจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับเลือก เพื่อให้มีการเลือกประธานสภา รองประธานสภา และตำแหน่งอื่นๆ และจัดให้มีการประชุมสามัญครั้งแรกภายใน 60 วัน นับแต่วันเลือกประธานสภา รองประธานสภา และตำแหน่งอื่นๆ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้ระเบียบฉบับนี้ คือ เนื่องจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญที่นารายได้เข้าสู่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยโครงการวิจัยเรื่อง ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดทำระเบียบฯ สมควรให้มีการจัดทำระเบียบนี้ขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งหลาย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการประสานงานอย่างมีระบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าภาครัฐหรือภาคเอกชน เสนอแนะแนวนโยบายที่สำคัญส่งเสริมให้มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีระบบการรับรองคุณภาพของธุรกิจที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชนหรือบริการสำหรับนักท่องเที่ยว นักทัศนจร และส่งเสริมผู้ประกอบการให้ดำเนินการอย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีจรรยาบรรณเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ นี้ให้มีการพัฒนาก้าวหน้า จึงจำเป็นต้องมีการจัดทำระเบียบนี้

6. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตารางที่ 44 ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่ออาหารพื้นถิ่นลับแลในแต่ละด้าน

ด้านอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่น	X	S.D.	ความหมาย
1. มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากอาหารทั่วไป	4.58	0.660	มากที่สุด
2. มีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์	4.33	0.700	มากที่สุด
3. มีกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์	4.19	0.725	มาก
4. มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ	4.08	0.876	มาก
5. ใช้ผักพื้นบ้าน วัตถุดิบท้องถิ่นประกอบอาหาร	4.13	0.898	มาก
6. ความหลากหลายของรายการอาหารพื้นถิ่น	4.06	0.805	มาก
รวม	4.23	0.777	มากที่สุด

ด้านคุณภาพของอาหารพื้นถิ่น	X	S.D.	ความหมาย
7. รสชาติของอาหาร	4.16	0.694	มาก
8. ความสดของอาหาร	4.22	0.640	มากที่สุด
9. ความสะอาดของอาหาร	4.19	0.676	มาก
10. การจัดตกแต่งจานน่ารับประทาน	3.89	0.889	มาก
11. คุณค่าทางโภชนาการของอาหาร	4.09	0.738	มาก
12. คุณภาพได้มาตรฐาน	4.05	0.801	มาก
รวม	4.10	0.740	มาก

ด้านความคุ้มค่าของราคา	X	S.D.	ความหมาย
13. ราคาเหมาะสมกับคุณภาพ	4.24	0.756	มากที่สุด
14. ราคาเหมาะสมกับคุณค่าที่ได้รับ	4.12	0.746	มาก
15. ราคาเหมาะสมเมื่อเทียบกับอาหารทั่วไป	4.08	0.801	มาก
รวม	4.14	0.768	มาก

ด้านลักษณะของผู้ให้บริการ	X	S.D.	ความหมาย
16. การแต่งกายของพนักงานบริการ	3.88	0.814	มาก
17. ความรวดเร็วในการให้บริการของพนักงาน	3.87	0.892	มาก
18. การให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่นได้อย่างชัดเจนและถูกต้องของพนักงาน	3.96	0.843	มาก
รวม	3.90	0.849	มาก

ด้านลักษณะของร้านอาหารพื้นถิ่น	X	S.D.	ความหมาย
19. ชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของร้าน	4.36	0.687	มากที่สุด
20. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของร้านอาหาร	4.24	0.728	มากที่สุด
21. ความสะดวกในการเดินทางไปยังร้านอาหาร	4.09	0.807	มาก
22. ความชัดเจนของแผนที่หรือป้ายบอกทางไปยังร้านอาหาร	3.91	0.912	มาก
รวม	4.15	0.783	มาก

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่ออาหารพื้นถิ่นลับแล นักท่องเที่ยวพึงพอใจด้านอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 รองลงมา ได้แก่ ด้าน ลักษณะของร้านอาหารพื้นถิ่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ด้านความคุ้มค่าของราคา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 และด้านคุณภาพของอาหารพื้นถิ่น

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนด้านลักษณะของผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวพึงพอใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.90 ตามลำดับ

ด้านอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่น เมื่อพิจารณารายข้อ จะพบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจที่อาหารพื้นถิ่นมี เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากอาหารทั่วไปมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.58) รองลงมา ได้แก่ อาหารพื้นถิ่นมีรสชาติ ที่เป็นเอกลักษณ์ (ค่าเฉลี่ย = 4.33) อาหารพื้นถิ่นมีกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ (ค่าเฉลี่ย = 4.19) อาหารพื้นถิ่นใช้ผักพื้นบ้าน วัตถุดิบท้องถิ่นประกอบอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.13) และอาหารพื้นถิ่นมีความแปลกใหม่ น่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย = 4.08) ตามลำดับ ส่วนความหลากหลายของรายการอาหารพื้นถิ่น นักท่องเที่ยวพึงพอใจน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.06) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องภาพลักษณ์อาหารไทย และการรับรู้คุณภาพอาหารไทยที่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรม นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารของแฉะรัฐชรา กิจวิกรานต์ (2557) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์อาหารไทย คือ อาหารไทยมีความแตกต่างจากอาหารนานาชาติ และอาหารไทยมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ในระดับมาก อย่างไรก็ตามผลการวิจัยของศรีสมร คุณากรบดินทร์ และคณะ (2549) ยังพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การรักษารสชาติดั้งเดิมของอาหารเป็นสิ่งสำคัญมาก ทั้งนี้เพื่อ รักษาวัฒนธรรม ไม่ควรปรับเปลี่ยนรสชาติอาหารตามกลุ่มนักท่องเที่ยว และจากผลการศึกษาที่ผู้ประกอบการกล่าว ว่า ต้องคงเอกลักษณ์รสชาติของอาหารพื้นถิ่นไว้ ไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามลูกค้าสั่ง เพราะไม่เช่นนั้น แล้วจะไม่มียุทธศาสตร์อาหารที่เป็นมาตรฐานของร้าน

ด้านคุณภาพของอาหารพื้นถิ่น เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในความสดของอาหารมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.22) รองลงมา ได้แก่ ความสะอาดของอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.19) รสชาติของอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.16) คุณค่าทางโภชนาการของอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.09) และคุณภาพได้มาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย = 4.05) ตามลำดับ ส่วนการจัดตกแต่งจานน่ารับประทานนักท่องเที่ยวพึงพอใจน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.89) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา ริมดุสิต (2545) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อความสดของอาหารในระดับมาก ร้อยละ 49.3 และพึงพอใจในระดับมากที่สุด ร้อยละ 32.9 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Enteleca Research and Consultancy Ltd. (2000) (อ้างถึงใน ศรีสมร คุณากรบดินทร์ และคณะ, 2549) ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญ 2 ปัจจัย ที่นักท่องเที่ยวจัดลำดับ คือ การใช้ส่วนผสมที่สดใหม่ และคุณภาพของส่วนผสม

ด้านความคุ้มค่าของราคา เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจที่ราคาเหมาะสมกับคุณภาพมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.24) รองลงมา คือ ราคาเหมาะสมกับคุณค่าที่ได้รับ (ค่าเฉลี่ย = 4.12) ส่วนราคาเหมาะสมเมื่อเทียบกับอาหารทั่วไปนักท่องเที่ยวพึงพอใจน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.08) สอดคล้องกับผลการวิจัยของดวงนภา วินิจวรกิจกุล (2544) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ

ด้านราคาอาหารมากที่สุด คือ อาหารและเครื่องดื่มมี ราคาที่เหมาะสมกับอาหาร และผลการวิจัยของ เณรรัฐชรา กิจวิกรานต์ (2557) พบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้เกี่ยวกับ ภาพลักษณ์อาหารไทยด้านความคุ้มค่าเงินในระดับมาก ได้แก่ ราคาอาหารไทยมีความเหมาะสม ราคาไม่แพงเมื่อเทียบกับอาหารท้องถิ่นอื่นๆ และอาหารไทยมีคุณค่าที่จะซื้อ นอกจากนี้ ศรีสมร คุณากรบดินทร์ และคณะ (2549) ยังได้ให้ ความเห็นเพิ่มเติมว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับราคาอาหารในระดับมาก ร้านอาหารพื้นถิ่นจึงควรแจ้ง ราคาอาหารในรายการอาหารให้ชัดเจน ราคาอาหารควรเป็นธรรม ไม่ควรทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าคุณเอารัดเอาเปรียบ จากราคาอาหารที่แพงเกินไป

ด้านลักษณะของผู้ให้บริการ เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในเรื่องของการให้ ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่นได้อย่างชัดเจนและถูกต้องของพนักงานมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.96) รองลงมา คือ การแต่งกายของ พนักงานบริการ (ค่าเฉลี่ย = 3.88) ส่วนความรวดเร็วในการให้บริการของ พนักงานนักท่องเที่ยวพึงพอใจน้อยที่สุด (ค่า เฉลี่ย = 3.87) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงนภา วินิจวร กิจกุล (2544) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเลือกใช้บริการร้านอาหารพื้นเมือง ที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง คือ พนักงานมีความสามารถ ในการให้บริการได้รวดเร็วแก่ ผู้ใช้บริการรับประทานอาหาร นอกจากนี้การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจ หรือ พฤติกรรมการ บริโภคอาหารท้องถิ่นของจิตราวดิ สุขยง (2544) ยังพบว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับประทานอาหาร พื้นถิ่น ได้แก่ รสชาติของอาหาร ความสะอาด และความปลอดภัยของอาหาร ภาชนะ อุปกรณ์ต่างๆ ความสะอาด และความปลอดภัยของสถานที่ ราคาของอาหารที่มีความเหมาะสม ตลอดจนการให้บริการ ด้วยความเรียบร้อย มี มารยาท สุภาพ และความมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้ให้บริการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวได้เสนอให้ปรับปรุงหรือพัฒนาในด้านความรวดเร็วในการ ให้บริการอาหารพื้นถิ่นอีกด้วย

ด้านลักษณะของร้านอาหารพื้นถิ่น พิจารณารายชื่อ พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในเรื่องของ ชื่อเสียงและ ความน่าเชื่อถือของร้านมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.36) รองลงมา ได้แก่ สภาพแวดล้อมและ บรรยากาศของร้านอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.24) และความสะดวกในการเดินทางไปยังร้านอาหาร (ค่าเฉลี่ย = 4.09) ส่วนความชัดเจนของแผนที่หรือ ป้ายบอกทางไปยังร้านอาหารพึงพอใจน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 3.91) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของศรีสมร คุณากร บดินทร์ และคณะ (2549) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการร้านอาหารที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยินยอมของคนในท้องถิ่น และจากผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยเห็นว่าควรส่งเสริมและพัฒนาร้านอาหารพื้นถิ่นสำหรับรองรับ นักท่องเที่ยวด้วยการ จัดทำแผนที่หรือป้ายบอกที่ตั้งร้านอาหารเพื่อเอื้อต่อความสะดวกในการเดินทางไปยังร้านอาหาร

การวิเคราะห์ศักยภาพอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
รองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จุดแข็ง (Strength)

1. อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์มีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม อาหารที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่น
2. มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นที่สามารถสร้างเป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้
3. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้า OTOP ได้
4. มีบุคลากรท้องถิ่นที่มีทักษะความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่น

จุดอ่อน (Weakness)

1. ขาดความร่วมมือการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ
2. การบริหารจัดการการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านอาหารของภาครัฐที่ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน
3. บุคลากรท้องถิ่นที่มีทักษะความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ยังขาดความคิดสร้างสรรค์ในการนำอาหารพื้นถิ่นที่มีศักยภาพมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของต้นทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น
5. ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น
6. ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น
7. ขาดองค์ความรู้ และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่น
8. ขาดการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่นของอำเภอลับแล

โอกาส (Opportunity)

1. แนวโน้มของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมในเรื่องของ อาหารพื้นถิ่นมากขึ้น
2. กระแสความต้องการที่จะลิ้มลองอาหารพื้นถิ่นนั้นๆ ในระหว่างการเดินทางของนักท่องเที่ยว
3. นโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศ
4. นักท่องเที่ยวใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น
5. การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น เป็นโอกาสที่ดีที่ประชาชนในท้องถิ่นจะช่วยฟื้นฟู และ อนุรักษ์อาหารพื้นถิ่น

อุปสรรค (Threat)

1. เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น ทำให้อาหารพื้นถิ่นล้นตลาด ขาดคนที่จะดูแลรักษา อาจสูญหายไปในอนาคตหากไม่มีการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน
2. การท่องเที่ยวที่อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการรับประทานอาหารของชุมชนทำให้เปลี่ยนแปลงไป
3. มีคนต่างถิ่นเข้ามาประกอบธุรกิจอาหารมากขึ้น

แนวทางการส่งเสริมศักยภาพอาหารพื้นถิ่นของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากผลการศึกษาผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว ถึงความเป็นไปได้และแนวทางที่จะช่วย ผลักดันให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่นของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่น กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้บุคลากรในท้องถิ่นร่วมกันกำหนดและค้นหาอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่นอำเภอลับแล เพื่อใช้ในการนำมาส่งเสริม การท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าอาหารพื้นถิ่นของอำเภอลับแลไม่มี เอกลักษณ์ที่โดดเด่น กล่าวคือ อาหารพื้นถิ่นลับแลมีรสชาติที่ไม่โดดเด่นไม่แตกต่างจากอาหารทั่วไปที่รับประทานกันอยู่ในแถบภาคเหนือ เนื่องจากอาหารพื้นถิ่นลับแลเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมล้านนาและสุโขทัยเข้าด้วยกัน วัตถุประสงค์ในการปรุงมีอยู่ในท้องถิ่น คนปรุงแทบไม่จำเป็นต้องใช้ฝีมือในการปรุง เนื่องจากผู้บริโภคสามารถเลือกเติมเครื่องปรุงได้เอง อาหารพื้นถิ่นลับแลมีลักษณะเป็นอาหารจานเดียวง่ายๆ ไม่ได้เป็นสำหรับหรือชุดอาหารมื้อหนัก ที่ใช้บริโภคในชีวิตประจำวัน ดังนั้น การขาดเอกลักษณ์ในด้านอาหารพื้นถิ่นที่ชัดเจน ทำให้การสร้างเสริมศักยภาพอาหารพื้นถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจอาหาร จึงควรสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในความเป็นพื้นถิ่นลับแล ที่ใช้วัตถุดิบที่เป็นที่รู้จักเป็นหน้าเป็นตาของลับแลมารังสรรค์เป็นเมนูอาหารเพื่อรองรับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมและพัฒนาคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้รู้สึกรัก ห่วงแหน และเห็นคุณค่า เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของอัตลักษณ์ของอาหารพื้นถิ่น เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า จุดอ่อนของการส่งเสริมการท่องเที่ยวอาหารพื้นถิ่นลับแลที่สำคัญ คือ คนในชุมชนมองข้ามคุณค่าของต้นทุนวัฒนธรรมอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเอง และควรทำการรวบรวมสูตรอาหารพื้นถิ่นลับแลจากบุคลากรท้องถิ่นที่มีความรู้ทางด้านอาหารพื้นถิ่นลับแล เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูอาหารพื้นถิ่นให้มีอัตลักษณ์คงอยู่สืบต่อไป เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าอำเภอลับแลมีบุคลากรท้องถิ่นที่มีทักษะ มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่นแต่ยังไม่มีหน่วยงาน

ไต หรือผู้ใดทำการเก็บรวบรวมอาหารพื้นถิ่นของอำเภอลับแลไว้ ซึ่งทำให้อาหารพื้นถิ่นบางชนิดอาจจะสูญหายไปในอนาคต หากไม่มีการถ่ายทอด ไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังควรให้ความรู้แก่ประชาชนในการ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่นลับแล เพื่อพัฒนาให้อาหารพื้นถิ่นลับแลเป็นของ ฝากจากจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีอัตลักษณ์ มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า จังหวัดอุตรดิตถ์มีจุดแข็งเกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่นที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้า OTOP ได้ นอกจากนี้ผลจากการศึกษาถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาอาหารพื้นถิ่นลับแล นักท่องเที่ยว ต่างให้ความเห็นว่าควรพัฒนาให้มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ และมีเอกลักษณ์ ผู้ประกอบการร้านอาหาร พื้นถิ่นควรประกอบอาหารให้รสชาติของอาหารได้มาตรฐานและสม่ำเสมอและคงเอกลักษณ์ตามตำรับ ดั้งเดิมของอาหารพื้นถิ่น ไม่ควรปรับเปลี่ยนรสชาติตามกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อคงเอกลักษณ์ ของอาหารพื้น ถิ่นไว้ ซึ่งจากผลการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจที่อาหาร พื้นถิ่นมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ในระดับมากที่สุด และยังให้ข้อเสนอแนะว่าต้องการที่จะรับประทาน อาหารพื้นถิ่นที่มีรสชาติดั้งเดิมอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามควรมีรายการอาหารพื้นถิ่นให้หลากหลายชนิดเพื่อ ตอบสนองความ ต้องการของลูกค้าได้ทุกกลุ่ม เนื่องจากผลการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ในเรื่องของความหลากหลายของรายการอาหารพื้นถิ่นน้อยที่สุด และ นอกจากนี้ผลของการศึกษาศักยภาพอาหาร พื้นถิ่นยังพบอีกว่าการพบรายการอาหารพื้นถิ่นในร้านอาหาร มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง

2) ด้านคุณภาพของอาหารพื้นถิ่น กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนด มาตรฐานคุณภาพของอาหารพื้นถิ่น โดยใช้เครื่องหมายรับประกัน เช่น รางวัล หรือใบ ประกาศเกียรติคุณ เช่น ป้าย อาหารสะอาด รสชาติอร่อย (Clean Food Good Taste) เพื่อช่วยในการ ส่งเสริมการขายให้กับนักท่องเที่ยว เนื่องจาก ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในเรื่องของคุณภาพอาหารพื้นถิ่นที่ได้มาตรฐานในระดับที่เกือบน้อย ที่สุด ผู้ประกอบการร้านอาหารพื้นถิ่นยังควรให้ความสำคัญกับรายการอาหารพื้นถิ่น โดยควรอธิบายถึง ส่วน ประกอบ วัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร คุณค่าทางโภชนาการ และเน้นประเด็นไปที่อาหารพื้น ถิ่นเป็นอาหาร เพื่อสุขภาพ ปรงด้วยผักพื้นบ้าน ซึ่งจากผลการศึกษาศักยภาพอาหารพื้นถิ่น พบว่า อาหาร พื้นถิ่นมีศักยภาพสูงใน ด้านการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่ล้นแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

3) ด้านราคา กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรกำหนดมาตรฐาน ราคากลาง ของอาหารพื้นถิ่น เพื่อให้ราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับอาหารทั่วไป เนื่องจากผลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าร้านอาหารพื้นถิ่นบางร้านมีการขายราคาอาหารพื้นถิ่นในราคาที่แพงเกินกว่าความ เป็นจริง ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภครู้สึกว่าคุณเอารัดเอาเปรียบ ผู้ประกอบการร้านอาหารพื้นถิ่นควร

คำนึงถึงความเหมาะสมของอาหารพื้นถิ่นให้มีความเหมาะสมทั้งคุณภาพ ราคา และคุณค่าที่ลูกค้าได้รับ เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และกลับ มาใช้บริการซ้ำอีกครั้ง เนื่องจากผลจากการศึกษา พบว่า พนักงานท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจในเรื่องของราคาอาหาร พื้นถิ่นมีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับอาหารทั่วไปน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามก็ควรมีการแจ้งราคาในรายการอาหารให้ชัดเจน เพื่อให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ในการคิดราคาอาหาร ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไว้วางใจในการเลือกรับประทานอาหารอีกด้วย

4) ด้านการบริการ กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรฝึกอบรม ให้ความรู้ ประชาชนเกี่ยวกับอาหารพื้นถิ่น เพื่อให้คนในชุมชน หรือพนักงานที่ให้บริการในร้านอาหาร สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ อาหารพื้นถิ่น และสามารถแนะนำอาหารพื้นถิ่นแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาส ได้รับประทานอาหารพื้นถิ่นมากที่สุด ผู้ประกอบการร้านอาหารพื้นถิ่นควร พัฒนาด้านทรัพยากรบุคคล ให้มีทักษะ มีมาตรฐานการบริการ และมีความสามารถในการทำงานให้ สามารถบริการได้รวดเร็ว ไม่ให้ลูกค้าต้องคอยนาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และกลับมา ใช้บริการซ้ำอีกครั้ง เนื่องจากผลจากการศึกษา พบว่า พนักงานท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในเรื่องของความ รวดเร็วในการให้บริการของพนักงานน้อยที่สุด และยังได้เสนอให้ปรับปรุงหรือพัฒนาในด้านความรวดเร็ว ในการให้ บริการอาหารพื้นถิ่นอีกด้วย

5) ด้านลักษณะของร้านอาหารพื้นถิ่น กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่ เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันในการสนับสนุนส่งเสริมการยกระดับมาตรฐานร้านอาหารพื้นถิ่น ให้เป็น ร้านอาหารปลอดภัย ได้มาตรฐาน โดย การจัดทำตัวชี้วัดเพื่อประเมินร้านอาหารพื้นถิ่นและให้การรับรอง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจาก ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ร้านอาหารพื้นถิ่น ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวใน อำเภอลับแลมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นร้าน ขนาดเล็ก และมุ่งจำหน่ายอาหารแก่คนในท้องถิ่นซึ่งนิยมซื้อเป็นถุงกลับไปรับประทานที่บ้านแทนการนั่ง รับประทานที่ร้าน ทำให้ไม่มีการจัดตกแต่งร้าน และบางร้านมีสภาพร้านไม่ค่อยสะอาด เท่าที่ควร ผู้ประกอบการร้านอาหารพื้นถิ่นควรสร้างเอกลักษณ์ของร้านอาหารพื้นถิ่นทั้งการจัดตกแต่ง บรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของร้านอาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และกลับมาใช้บริการซ้ำอีก ครั้ง อีกทั้งยัง ควรจัดทำแผนที่หรือป้ายบอกที่ตั้งร้านอาหารให้ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเข้าถึง ร้านอาหารพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยว เนื่องจากผลจากการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในเรื่องของความชัดเจน ของแผนที่ หรือป้ายบอกทางไปยังร้านอาหารน้อยที่สุด

6) ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่ เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการร้านอาหารพื้นถิ่นควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวผ่าน อาหารพื้นถิ่นในอำเภอลับแล โดยการจัดทำแผนที่เพื่อแสดงร้านอาหารพื้นถิ่นให้นักท่องเที่ยวรู้จัก และ

เป็นข้อมูลพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า จุดอ่อนสำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น คือ การบริหารจัดการของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน และยังขาดความร่วมมือบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ อีกด้วย และควรส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอลับแลให้นักท่องเที่ยวรู้จักอาหารพื้นถิ่นมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมเทศกาลอาหารพื้นบ้านถิ่น การนำอาหารพื้นถิ่นมาจำหน่ายในถนนคนเดิน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อาหารพื้นถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้เห็นได้รับรู้ และได้มีโอกาสลิ้มลอง รวมไปถึงการจัดการประกวดอาหารพื้นถิ่น การจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหารพื้นถิ่น

นอกจากนี้กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันในการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์อาหารพื้นถิ่นและร้านอาหารพื้นถิ่นให้มากขึ้นเพื่อผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจาก ผลจากการศึกษาถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาอาหารพื้นถิ่นลับแล นักท่องเที่ยวต่างให้ความเห็นว่าควรพัฒนาด้าน การประชาสัมพันธ์มากที่สุดเป็นอันดับแรก และยังคงควรเพิ่มบทบาทในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงรุกและเป็น ไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กระแสแนวโน้มของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะลิ้มลองอาหารพื้นถิ่นนั้นในระหว่างการเดินทางมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ควรดำเนินการส่งเสริม การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็น เครื่องมือในการสื่อสารและสร้างเครือข่ายระหว่างนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากผลจากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

การศึกษาศักยภาพสินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ของที่ระลึกเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ชุมชนสามารถนำเอามรดกทาง ธรรมชาติมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นำมาดัดแปลงเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยว เกิดความประทับใจ เกิดการระลึกถึง เกิดความซาบซึ้ง โดยนำติดตัวกลับไปในรูปแบบของที่ระลึกต่างๆ เช่น การถ่ายทอดบรรยากาศทาง ธรรมชาติวัฒนธรรม ประเพณีและเอกลักษณ์ต่างๆ ออกมาเป็น ภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพปั้น สัญลักษณ์สิ่งประดิษฐ์ในรูปแบบ ต่างๆ มาประยุกต์ให้สอดคล้องกับวัสดุที่มีในท้องถิ่นมากมาย ทำให้เกิดรายได้และมีผลทางด้านจิตใจ เกิดความรัก ความหวงแหนต่อ ธรรมชาติวัฒนธรรม ประเพณีและเอกลักษณ์ต่างๆ ของท้องถิ่น ที่สามารถจะนำไปเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและ อนาคตอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งในทางวัฒนธรรมความเจริญทางวัตถุความสำเร็จในทาง

วิทยาศาสตร์ตลอดจนมาตรฐานการครองชีพที่สูงของสังคมแห่งหนึ่ง อาจเป็นเหตุทำให้เกิดความสนใจยอมรับจากสังคมอีกแห่งหนึ่ง เมื่อสังคมกลุ่มที่รับเอาวัฒนธรรมของผู้อื่นเข้ามาไว้ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองถูกทอดทิ้ง ขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมค่อยๆ สูญไป รูปแบบสิ่งของเครื่องใช้ในพิธี ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ในอดีตพลอยสูญหายไปหรือเปลี่ยนแปลง รูปแบบไป ในด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในปัจจุบัน รูปแบบ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เคยเอื้ออำนวยความสะดวกสบายต่อการดำรงชีพในอดีต นับวันกำลังจะหมดไป ทั้งนี้เนื่องจากมีสิ่งใหม่ที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพเข้ามาทดแทน จึงทำให้รูปลักษณะของสิ่งต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นของระลึกให้นึกถึงอดีตแห่งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนรุ่นก่อน รูปแบบของที่ระลึกมีความแตกต่างกันออกไปอย่างมากมาย ไม่ว่าจะป็นรูปลักษณะของบริโภค เครื่องใช้ไม้สอย ตลอดจน เครื่องประดับหรือวัตถุทางศิลปะก็ตาม สาเหตุที่ทำให้รูปแบบของ สิ่งเหล่านี้แตกต่างกันก็เนื่องมาจากเงื่อนไขอิทธิพลของ

1. วัสดุที่ใช้ทำ (Material)
2. เทคนิคการทำ (Technique)
3. ค่านิยมหรือประเพณีนิยมในท้องถิ่น (Tradition Fashion)

1. แนวคิด : การดำเนินธุรกิจสินค้าที่ระลึก

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการจับจ่ายซื้อสินค้าที่ระลึกกันเป็นจำนวนมาก ทำให้สินค้าที่ระลึกกลายเป็นสินค้าและธุรกิจสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศ ประกอบกับภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นมีรายได้และอาชีพจากการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ระลึกในรูปแบบของสินค้าพื้นเมือง จึงทำให้ธุรกิจสินค้าที่ระลึกได้รับความนิยม และแพร่หลายมากขึ้น

2. ความหมายของธุรกิจสินค้าที่ระลึก

สินค้าที่ระลึกส่วนใหญ่มาจากงานศิลปะหัตถกรรม (art and handicraft) ของแต่ละท้องถิ่นจึงมี ลักษณะเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง โดยใช้วัสดุที่หาได้ภายในท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบในการผลิตและใช้ แรงงานคนที่มีฝีมือประณีต ส่วนใหญ่เป็นการผลิตภายในครัวเรือน เพื่อให้ได้สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นเมือง ลักษณะของสินค้าส่วนใหญ่ เน้นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

3. ความหมายของธุรกิจสินค้าที่ระลึก

“สินค้าที่ระลึก” คือ สินค้าที่เป็นได้ทั้งศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองและสินค้าที่ไม่ได้เป็นศิลปหัตถกรรม พื้นเมืองแต่เป็นสินค้าที่เน้นความทรงจำ ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่หาซื้อและนำกลับไปยังภูมิลำเนาของตน ด้วยวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นที่ระลึกหรือของฝาก สินค้าที่ระลึกอาจจะเป็นได้ทั้งสินค้าที่มีราคาแพงหรือราคาถูก ดังนั้นความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปของ “ธุรกิจสินค้าที่ระลึก” หมายถึงธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าที่ระลึกทั้งสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นเมืองและสินค้าที่เป็นของฝากทั่วไป ให้แก่นักท่องเที่ยว มักมีลักษณะ เป็นธุรกิจขนาดกลางและย่อมและเป็นธุรกิจภายในครอบครัว ดำเนินการโดยเจ้าของเอง ใช้เงินลงทุนส่วนใหญ่ เป็นเงินลงทุนส่วนตัว สถานที่ดำเนินการหรือจำหน่ายสินค้า มีตั้งแต่ระดับท้องถิ่น หรือชุมชน หมู่บ้านตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ศูนย์การค้า โรงแรม และสนามบิน เป็นต้น

2. ลักษณะของธุรกิจสินค้าที่ระลึกในปัจจุบัน มีดังนี้ คือ

1) ธุรกิจสินค้าที่ระลึก ส่วนใหญ่แล้วผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการจะบริหารเอง แม้ว่าอาจจะมี บุคคลภายในครอบครัว เพื่อนฝูง หรือลูกจ้างจำนวนไม่กี่คนมาช่วยงานบ้าง แต่การตัดสินใจดำเนินการส่วนใหญ่กระทำโดยผู้ประกอบการมากกว่าที่จะใช้ผู้บริหารมืออาชีพ

2) เงินทุนค่อนข้างจำกัด เนื่องจากธุรกิจสินค้าที่ระลึกเป็นธุรกิจขนาดย่อมที่ใช้เงินลงทุนในการดำเนินงานค่อนข้างจำกัด และเงินลงทุนส่วนใหญ่เป็นของผู้ประกอบการเองหรือเกิดจากการระดมทุนจากกลุ่ม บุคคลเล็กๆ

3) อุตสาหกรรมภายในครัวเรือน ธุรกิจสินค้าที่ระลึกในรูปแบบของอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน หรือธุรกิจครอบครัว ส่วนใหญ่เริ่มมาจากสินค้าพวกหัตถกรรม ผลิตเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ในครัวเรือน ต่อมาได้มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันในตลาดท้องถิ่นและขายส่งออกต่างถิ่นเมื่อธุรกิจมีกำไรเงินที่ได้มาส่วนหนึ่งจะ กลายเป็นเงินทุนดำเนินงานซึ่งสามารถนำมาใช้ขยายธุรกิจต่อไป

4) อยู่ในชุมชน ธุรกิจสินค้าที่ระลึกเป็นธุรกิจที่ดำเนินกิจการอยู่ในเขตท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยผู้ประกอบการและลูกจ้างจะอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนั้น

5) โรงงานขนาดเล็ก เป็นธุรกิจการผลิตขนาดย่อมที่นำเอาวัตถุดิบและปัจจัยนำเข้าต่างๆ มาผ่าน กระบวนการแปรรูปจนกลายเป็นสินค้าที่ระลึกเพื่อไปจำหน่ายต่อไป ลักษณะของโรงงานเป็นโรงงานขนาดเล็ก เช่น โรงงานทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งไม่มีการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า หรือไม่มีการผลิตในปริมาณที่สูง เช่นเดียวกับธุรกิจขนาดใหญ่

6) การค้าส่งและค้าปลีก ธุรกิจสินค้าที่ระลึกเป็นธุรกิจการจำหน่ายที่เป็นทั้งการค้าส่งการค้าปลีก เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึกประจำจังหวัดจะเป็นร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกสินค้าที่ทำหน้าที่จำหน่ายให้แก่ นักท่องเที่ยว ร้านค้าหรือลูกค้าทั่วไปทุกท้องถิ่น หรือทุกภูมิภาค

7) ไม่ใช่เทคโนโลยีระดับสูง ธุรกิจสินค้าที่ระลึกเป็นธุรกิจที่มีการประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์งานฝีมือ ด้วยความคิดความสามารถของผู้ประกอบการและความร่วมมือของพนักงาน โดยไม่มีการใช้เทคโนโลยีในระดับสูง ดังนั้น ธุรกิจสินค้าที่ระลึกในปัจจุบันมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ใช้เงินทุนค่อนข้างจำกัด เป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนหรือโรงงานขนาดเล็ก มักดำเนินการอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่ใช้แรงงานที่มีฝีมือและไม่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง เป็นธุรกิจที่มีการจำหน่ายทั้งค้าส่งและค้าปลีก ปัจจุบัน รัฐบาลส่งเสริมธุรกิจสินค้าที่ระลึกโดยโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP)

3. ความสำคัญของธุรกิจสินค้าที่ระลึก

ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านวัฒนธรรม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

3.1 ความสำคัญของธุรกิจสินค้าที่ระลึกที่มีต่อด้านเศรษฐกิจของประเทศ ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมีส่วนในการส่งเสริมเศรษฐกิจ คือ 1) ช่วยเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบในท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นเมือง สินค้าที่ระลึกส่วนใหญ่ผลิต จากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น ส่งผลให้วัตถุดิบและสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองที่ผลิตจากวัตถุดิบที่ราคาต่ำกลับมีมูลค่าสูงขึ้น เพราะความต้องการซื้อของนักท่องเที่ยวมากขึ้น 2) มีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ธุรกิจสินค้าที่ระลึกจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากทั้งในด้านการผลิต การจัดการ การจำหน่ายและการบริการสินค้า ช่วยให้เพิ่มโอกาสในการจ้างงานของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องด้วย 3) ช่วยเพิ่มพูนรายได้สู่ประเทศ ปัจจุบันรายได้หลักอย่างหนึ่งของประเทศไทย คือ รายได้จาก ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าที่ระลึก

3.2 ความสำคัญของธุรกิจสินค้าที่ระลึกที่มีต่อด้านสังคมของประเทศ ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมีส่วนในการพัฒนาสังคม คือ 1) ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในชีวิตครอบครัวและสังคม การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในธุรกิจสินค้าที่ระลึกจึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ตลอดจนเป็นที่พบปะของเพื่อนร่วมงานในหมู่บ้านหรือชุมชน 2) ลดปัญหาการอพยพเข้าสู่เมืองหลวง แรงงานส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้ประชาชนไม่จำเป็นต้องเดินทางมาหางานทำในกรุงเทพมหานคร 3) มีการพัฒนาชนบทและสังคม เมื่อประชาชนในชนบทมีรายได้และอาชีพที่มั่นคง ประชาชนจะ ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งในด้านต่างๆ เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งประชาชนจะมี ความสามัคคี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันคิดค้นการผลิตสินค้าที่ระลึกจากทรัพยากรที่มีอยู่ และ ทรัพยากรเหลือใช้ในชุมชนเพื่อให้มีรายได้และอาชีพเสริม

3.3 ความสำคัญของธุรกิจสินค้าที่ระลึกที่มีต่อด้านวัฒนธรรม ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมีส่วนในการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ คือ 1) ช่วยอนุรักษ์และรักษาศิลปวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น สินค้าที่ระลึกช่วยกระตุ้นให้คนท้องถิ่นมีการ คิดค้นสินค้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตน โดยนำทรัพยากรจากท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าที่ระลึกที่ สามารถแสดงถึงความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน 2) สินค้าที่ระลึกเปรียบเสมือนตัวแทนของแหล่งท่องเที่ยวที่เผยแพร่ไปทั่วโลก ธุรกิจสินค้าที่ระลึกเป็น ธุรกิจที่มีส่วนช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงามของประเทศ ซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติอย่างหนึ่ง เช่น ผ้าไทย ชุดไทยของแต่ละท้องถิ่น สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย

3.4 ความสำคัญของธุรกิจสินค้าที่ระลึกที่มีต่อด้านสิ่งแวดล้อม ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม คือ 1) ทำให้ช่วยรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมให้เกิดสมดุลธรรมชาติ ธุรกิจสินค้าที่ระลึกมุ่งเน้นการนำวัสดุที่เหลือใช้จากธรรมชาติมาพัฒนาและดัดแปลงให้เป็นของใช้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์ของใช้ จากผักตบชวา หรือการประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุที่ใช่แล้ว 2) ช่วยลดภาวะโลกร้อน เนื่องจากสินค้าที่ระลึกส่วนใหญ่เป็นวัสดุธรรมชาติ ปัจจุบันแหล่ง ท่องเที่ยวมักนิยมใช้เครื่องปั้นดินเผาเป็นภาชนะบรรจุน้ำจำหน่ายมากกว่าใส่ถ้วยพลาสติก และบางแห่งจะใช้ กะลามะพร้าวมาบรรจุอาหารจำหน่าย ซึ่งนักท่องเที่ยวมักจะเก็บภาชนะเหล่านั้นเป็นที่ระลึก ซึ่งในการทำลาย ก็สะดวก เพราะสามารถเปลี่ยนสภาพเป็นปุ๋ยอินทรีย์ได้ซึ่งจะช่วยลดภาวะโลกร้อนได้

แนวทางการส่งเสริมศักยภาพสินค้าที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ควรดำเนินการดังนี้ 1. พัฒนาสินค้าที่ระลึกให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของอำเภอลับแล พัฒนานวัตกรรมให้มีความโดดเด่น สะท้อนกับเรื่องราวของเมืองแม่มาลัย 2. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวลับแล 3. พัฒนาทางด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวภายในชุมชน 5. สร้างตราสินค้าและการกำกับคุณภาพของสินค้าโดยให้มีเครื่องหมายรับรอง เพื่อเป็นการสื่อสารกับผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของนาม (Vu Nam, 2009) ได้ศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยวหมู่บ้าน OVOP ในชนบทของเวียดนาม พบว่า ชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับการฝึกอบรมในทักษะธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรธุรกิจ และการตลาด รัฐบาลควรจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ เพื่อดำเนินการ OVOP และการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว OVOP ดังกล่าวมี บทบาทสำคัญในการพัฒนาและฟื้นฟูชนบท แต่หากขาดการบริหารจัดการที่ดี การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิด อันตรายต่อชุมชนท้องถิ่น เช่น วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวใน หมู่บ้าน การดำเนินชีวิตของชาวบ้านอาจได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาจากผู้มาเยือน หรืออาจ ส่งผลกระทบต่อทางสังคม เช่น มีการเปิดสถานบริการ การค้าประเวณี การลักขโมย เกิดอาชญากรรม สภาพแวดล้อมในชุมชนล้มสลาย หากผู้ประกอบการ หวังผลกำไรเกินไปสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นอาจไม่ได้

คุณภาพเพราะต้องทำจำนวนมาก ขาดการตรวจสอบเกิดการลอกเลียนแบบสินค้า ทำให้สินค้าท้องถิ่นได้รับความนิยมน้อยลง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของกูโรกาวา (Kiyoto Kurokawa และคณะ, 2010) ได้ศึกษา ความท้าทายสำหรับการขับเคลื่อนโครงการ OVOP ในท้องที่แถบทะเลทรายซาฮารา พบว่า การดำเนินโครงการจะประสบผลสำเร็จต้องเริ่มที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นต้องมีการร่วมกัน พัฒนาในทุกภาคส่วนต้องสร้างสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ต้องการของท้องตลาด มีการสร้างเครือข่ายทั้งใน ท้องถิ่นและทั่วโลก เพื่อขยายตลาดและเพิ่มทุนในการผลิตสินค้า พร้อมทั้งการร่วมมือในด้านต่างๆ เช่น การ พัฒนาฝีมือแรงงาน การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้น และที่สำคัญคือต้องรู้จักวิธีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สุดท้ายต้องมีการพัฒนาตัวชี้วัดทางสังคมนั่นก็คือทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น

7. ข้อมูลการจัดทำเวทีประชุมระดับอำเภอ เพื่อดำเนินการเผยแพร่ผลงาน และรับข้อเสนอแนะจากการจัดทำเวทีครั้งนี้

เมื่อได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากผลการวิจัยดังกล่าวสู่การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แล้วนั้น ประชาชนกลุ่มตัวอย่างได้มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในหัวข้อ 1) รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษา อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ 4) แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตามผลการวิจัย ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็น เรื่อง การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในหัวข้อ 1) รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์

4) แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จากกลุ่มตัวอย่างรวมจำนวนรวม 50 คน ที่ร่วมรับฟังข้อมูลผลการวิจัยในเบื้องต้นของโครงการวิจัยนี้ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

องค์ประกอบที่จะทำให้การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในหัวข้อ 1) รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาต อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาต ภูมิศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ 4) แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นไปอย่างยั่งยืนตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ คนในชุมชนมีความรักและภาคภูมิใจในทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ คนในชุมชนต้องรักษา และหวงแหน ธรรมชาติ และวัฒนธรรมของตนเอง คนในชุมชนมีน้ำใจไมตรีต้อนรับผู้มาเยือนดี คนในชุมชนต้องร่วมมือกันประชาสัมพันธ์ความงามของชุมชนตนเองและชุมชนต้องมี กฎระเบียบเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยเมื่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการต้องมีความรู้เรื่องงานบริการ และชุมชนต้องมีของที่ระลึกที่โดดเด่นของตนเอง เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญรองลงมาสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นไปอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาด กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) เพื่อสร้างระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์ 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 5) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีการดำเนินการวิจัย ชั้นแรกศึกษาข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์, การสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์, และทำการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับประชาชนในพื้นที่ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะนักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ต่างๆ ด้วยตนเอง หลังจากนั้นนำแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางด้านสถิติ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ดังนี้

1. ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการสำรวจข้อมูลความคิดเห็น และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ฉบับ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.0 เป็นเพศหญิง ในขณะที่เพศชาย มีอยู่ร้อยละ 38.0 ร้อยละ 36 มีอายุระหว่าง 17-24 ปี รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 25-34 ปี คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 35-44 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 45-54 ปี รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 55-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.0 รองลงมาคือ มีอายุตั้งแต่ 65 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 1 ร้อยละ 27.0 มีสถานภาพโสด รองลงมาคือ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 73.0 ร้อยละ 42.0 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว รองลงมาคือ ประกอบอาชีพพนักงาน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพลูกจ้างโรงงาน/คนงาน/พนักงานห้าง คิดเป็นร้อยละ 10.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 9.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 3.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 3.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพ แม่บ้านและเกษียณ คิดเป็นร้อยละ 1.0 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 1.0 ร้อยละ 79.0 มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี รองลงมาคือ มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 20 รองลงมาคือ มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 1 และส่วนใหญ่ร้อยละ 70.0 มีรายได้ ต่ำกว่า 10,000 บาท รองลงมาคือ มีรายได้ 15,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 10,000 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 9.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 30,001 – 45,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 5.0 รองลงมาคือ มีรายได้ 45,001 - 60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 2.0

ส่วนใหญ่ร้อยละ 30.3 คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือวัดพระแท่นศิลาอาสน์ รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือประตูเมืองลับแล และพิพิธภัณฑสถานเมืองลับแล คิดเป็นร้อยละ 23.2 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง คิดเป็นร้อยละ 10.4 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ น้ำตก

แม่พูล คิดเป็นร้อยละ 7.8 รองลงมาคือ คิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คืออนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ คิดเป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.3 ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือผลิตภัณฑ์อาหาร/ผลไม้ รองลงมาคือ ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ เครื่องจักสาน คิดเป็นร้อยละ 14.7 รองลงมาคือ ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ไม้กวาดตองกม คิดเป็นร้อยละ 10.3 รองลงมาคือ ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ผ้าห่มนวม ทอผ้าขึ้นตีนจก ผ้าพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ 9.8 รองลงมาคือ ไม่สนใจชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คิดเป็นร้อยละ 2.9 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ในอำเภอลับแลมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ร้านขายของ ไปรษณีย์ ตู้เอทีเอ็ม ห้องน้ำสาธารณะ โทรศัพท์สาธารณะ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 รองลงมาคือ มีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี และการเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก เข้าถึงได้ง่าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 รองลงมาคือ การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอลับแลมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด มีถังสำหรับทิ้งขยะ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 รองลงมาคือ มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ทราบประวัติของสถานที่ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญผลไม้ลับแล, เทศกาลทุเรียน และผลไม้เมืองลับแล (มหัศจรรย์ ทุเรียนหลง-หลินเมืองลับแล) ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 รองลงมาคือ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ

“มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 รองลงมาคือ มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่น่าประทับใจ เช่น บายศรีสู่ขวัญ ผลไม้/ประเพณีอัฐฐามีบูชาแห่งเมืองทุ่งยั้ง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 รองลงมาคือ มีการจัดงานท่องเที่ยวตามฤดูกาลที่มีเอกลักษณ์ หลากหลาย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 รองลงมาคือ ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 รองลงมาคือ ท่านได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในอดีตกาล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า มีผลิตภัณฑ์ไม้กวาดตองกง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 รองลงมาคือ มีผลิตภัณฑ์ผ้าห่มนวม ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 รองลงมาคือ มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอผ้าซิ่นตีนจก/ผ้าพื้นเมือง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 รองลงมาคือ มีผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ผลไม้มีความโดดเด่น แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ทุเรียนหลงลับแล ทุเรียนหลินลับแล ลองกอง ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 รองลงมาคือ มีอาหารพื้นถิ่นที่แปลก/แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 รองลงมาคือ อาหารพื้นถิ่นมีความอร่อย เช่น ข้าวแคบ, ข้าวพันผัก ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาคือ อาหารพื้นถิ่นมีความสะอาด ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ตามลำดับ

การประเมินศักยภาพด้านความปลอดภัยของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านความปลอดภัย นักท่องเที่ยวมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านความปลอดภัย

โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อควรปฏิบัติเหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 รองลงมาคือ มีแสงสว่างเพียงพอยามค่ำคืน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 รองลงมาคือ มีตำรวจดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึงประชาชน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 รองลงมาคือ มีกติกากำหนดให้ปฏิบัติตามเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม/สถานที่ท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 รองลงมาคือ มีสถานพยาบาลที่นำเชื้อถือและเพียงพอในยามฉุกเฉิน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อศักยภาพ พบว่า ตำนาน เรื่อง ดินแดนเขตห้ามพุดโกหก/เมืองแม่หม้าย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 รองลงมาคือ ตำนาน เรื่อง “เมืองลับแล” ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 รองลงมาคือ ตำนานเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนา ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอลับแล ในภาพรวมประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านศักยภาพ พบว่า ศักยภาพด้านตำนาน/เรื่องเล่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านอาหาร/ผลไม้ ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และ ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือ ศักยภาพด้านความปลอดภัย ประชาชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ตามลำดับ

2. ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เกี่ยวกับระเบียบ กติกา ข้อตกลงร่วมกัน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

โครงการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการเส้นทางเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มุ่งหวังจะให้ได้องค์ความรู้สำคัญสำหรับประกอบกันเป็นองค์รวมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์สำหรับอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้มากที่สุด โดยในระยะเริ่มต้นของโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยในโครงการได้ร่วมกันสัมภาษณ์ ผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว รวมจำนวน 10 ท่าน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกันในด้านของตำแหน่งทางการท่องเที่ยว จุดเด่น จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และเพื่อให้ผู้นำต่างๆ ทุกระดับดังกล่าวได้ทำการทบทวน สภาพความเป็นจริงของปัจจัยในการท่องเที่ยวอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเข้าใจ และยอมรับในบทบาทซึ่งกันและกัน ทั้งในองค์กร และระหว่างองค์กร ที่จะนำไปสู่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ทั้ง 10 ท่าน ให้ข้อมูลว่าแนวทางการเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้แก่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้นมีแนวคิดสำหรับแนวทางการเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้แก่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ว่า มีปัจจัย/องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1) การวิเคราะห์ กลุ่ม Target สำคัญ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ก่อนที่จะทำการพัฒนาใดๆ ก็ตามให้กำหนดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ในส่วนการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังนั้น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ควรจะได้มีการหารือและสร้างข้อตกลงร่วมกันที่จะมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำหน้าที่จะเป็นเจ้าภาพหลักในการประชาสัมพันธ์ที่จะต้อง มีหน้าที่

(1) การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยว การเดินทาง (สถานที่ เวลา และค่าใช้จ่าย) การควบคุมราคา ฯลฯ

(2) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลถึงนักท่องเที่ยวจากฐานข้อมูลเดียวกันทั้งจังหวัดที่มีลักษณะบริการแบบเบ็ดเสร็จในจุดเดียว

(3) การทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการเดินทางถึงสถานที่ท่องเที่ยว

(4) การรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ทั้งนี้ การใช้สื่อออนไลน์ และการสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เพื่อการประชาสัมพันธ์ จะมีความกว้างขวางและเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุดในโลกปัจจุบัน

2) การสร้างแหล่งท่องเที่ยวจากประวัติศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว ดำเนินหลายอย่าง ยังไม่ถูกนำมาใช้ในแง่ของการท่องเที่ยวสักเท่าไรไม่ได้เอามาชูโรมัน อาจจะไม่เด่นพอก็ได้ หรืออาจจะมีหน้าที่ทางสังคมอีกแบบหนึ่งก็ได้ มันอาจจะไม่ได้มีหน้าที่สำหรับท่องเที่ยวก็ได้ เช่น ประวัติศาสตร์เมืองลับแล หรือตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลับแล

3) พยายามผลักดันการท่องเที่ยวไปที่ละเรื่อง ทีละสถานที่ หรือทีละเส้นทาง อย่าทำหลายแหล่งพร้อมกัน ควรจัดปฏิทินท่องเที่ยวใหม่ โดยรวมเอากิจกรรมหลายๆ กิจกรรมไว้ในช่วงเดียวกัน เน้นการจัดกิจกรรมใหญ่ๆ ให้มีคุณภาพและมีความโดดเด่น มากกว่ากิจกรรมเล็กและแต่กระจัดกระจาย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี มิใช่กระจุกอยู่เฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

4) การพัฒนาที่ด้านบุคลากรในงานบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้มีใจที่รักในงานบริการ สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อจะให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนอีกครั้ง ส่วนด้านอื่นๆ ก็ต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจ และแนวทางการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการอยู่แล้ว ในขณะที่สถาบันการศึกษาทุกแห่งเปิดหลักสูตรท่องเที่ยว แต่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะไกด์นำเที่ยว และไกด์ที่มีอยู่ก็ยังมีขาดทักษะหลายด้าน เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ทักษะการดูแลและการบริการลูกค้า

5) การพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือที่ยั่งยืน และเข้มแข็ง ของทุกภาคส่วน รูปแบบความร่วมมือโดยโมเดล 355 ประกอบด้วย 3 องค์กร 5 องค์กร และบัณฑิต 5 ชั้น คือ กระบวนการ และกลไก ที่ประกอบกันเป็นโมเดลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

3 องค์กร ประกอบด้วย

1) ภาครัฐ (แบ็คอัฟ) โดยภาครัฐจะต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนเงินทุนและงบประมาณต่างๆ

2) นักวิชาการ (ฝ่ายบุน) นักวิชาการจะต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านความรู้ หรือการขอข้อมูลจากนักปราชญ์ชาวบ้านที่จะต้องมาร่วมมือด้วยเพื่อผูกเรื่องราวเพื่อนสร้าง Story ของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

3) องค์กรและสมาคม (ฝ่ายบู๊) องค์กรและสมาคมหรือหน่วยงานต่างๆที่ได้ผลประโยชน์ด้วยกัน เพื่อผลักดันให้เป็นรูปธรรมได้มากขึ้น ส่วนมากหลายๆ งาน หลายๆ โครงการมักจะ เป็น รายงานที่เป็นรูปเล่มตำราโดยไม่เกิดเป็นรูปธรรมจริงและหมดเงินไปโดยเปล่าประโยชน์

สิ่งสำคัญในการดำเนินงานของทั้ง 3 ฝ่าย ภายใต้โมเดล 355 คือ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังครบทุกฝ่ายขาดใครไปไม่ได้เด็ดขาดเพราะจะไม่ประสบความสำเร็จ เช่น หน่วยงานภายในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

5 อัครวิน คือ กลุ่มคน 5 กลุ่ม ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างแท้จริง ประกอบด้วย

อัครวินคนที่ 1 คือ เจ้าของพื้นที่นั้นๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด

อัครวินคนที่ 2 คือ คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว

อัครวินคนที่ 3 คือ ผู้ประกอบการที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เช่น ร้านขายของ ที่พัก หรือการบริการ

อัครวินคนที่ 4 คือ ผู้ชำนาญการ (นักพัฒนา) ที่จะสามารถพัฒนาอะไรก็ตามในท้องถิ่นนั้นๆ ให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าการท่องเที่ยว เช่น อาหาร 1 งานที่ทำมาวางขาย และอาหาร 1 งานนี้จะต้องพัฒนาคุณค่าขึ้น เช่น ให้เชลล์มาชวนชิม พอเชลล์มาชวนชิมแล้วจัดบริการ ส่งให้ถึงบ้านหรือ Delivery เลยก็ได้

อัครวินคนที่ 5 คือ นักวิชาการท้องถิ่นในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพราะการที่พานักท่องเที่ยวมายังชุมชนเพื่อความยั่งยืน

บันได 5 ขั้น เป็นกระบวนการดำเนินงานที่สามารถบ่งบอกถึงระดับความสำเร็จของการส่งเสริมงานด้านการท่องเที่ยว มีดังต่อไปนี้

1) การดำเนินงานของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทุกคนที่เกี่ยวข้อง (กองร้อย) เปรียบเสมือนการสร้างกองทัพเพราะต้องให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจ

2) การดำเนินงานของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (แบ่งเป็น กองพัน) เป็นแต่ละประเภทๆ เช่น กลุ่มร้านอาหาร กลุ่มรถเช่า กลุ่มโรงแรม กลุ่มร้านขายของที่ระลึก จากประสบการณ์แบ่งได้เต็มที่ไม่เกิน 9 กลุ่ม เพื่อคัดเลือกหัวหน้าและสร้างความเข้าใจและความร่วมมือและทำสัญญา MOU.

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้นำทั้งหมดดังกล่าวจะได้ถูกนำไปเสนอต่อประชาคมอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และใช้เป็นองค์ประกอบเพื่อการสังเคราะห์แนวทางการสร้างระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อไป

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์กำหนด รูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 เกี่ยวกับสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการวิจัยพบว่า

1.1 ด้านยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ ในภาพรวม ยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับงานวัฒนธรรมในท้องถิ่น และจังหวัดอุตรดิตถ์มีนโยบายแนวทางในการพัฒนางานวัฒนธรรม ปัญหาด้านยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ พบว่าการปฏิรูประบบโครงสร้างการบริหารจัดการภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลส่งผลกระทบต่อการทำงานทำให้การปฏิบัติงานไม่มีความต่อเนื่อง และแผนงานยุทธศาสตร์ นโยบาย วิสัยทัศน์ วัฒนธรรมของจังหวัดอุตรดิตถ์ยังระบุขอบข่ายงานไม่ชัดเจน ส่งผลต่อการนำเข้าสู่การปฏิบัติจึงยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.2 ด้านสังคมชุมชน ในภาพรวม พบว่า คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรเกื้อกูลพึ่งพากันเหมือนเครือญาติพี่น้อง ปัญหาด้านสังคม พบว่า คนในชุมชนมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมลดลง ชุมชนขาดความรักและความหวงแหนวัฒนธรรม และยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรักษานูรุษ พิธี พิธีกรรมนิยมประเพณีในท้องถิ่นของตน ชุมชนไม่รู้เรื่องราวประวัติในท้องถิ่นของตนเอง และขาดความร่วมมือในการทำงานทางวัฒนธรรมร่วมกัน

1.3 ด้านการเมือง ในภาพรวม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทในการพัฒนางานวัฒนธรรมในชุมชนมาก ปัญหาด้านการเมืองพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นพัฒนาสาธารณูปโภคมากกว่าการอนุรักษ์ ส่งเสริม ฟื้นฟูวัฒนธรรมในท้องถิ่น และสร้างหลักการพัฒนา มากกว่าการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ผู้นำระดับสูงขององค์กรภาครัฐมีแนวคิดด้านนโยบายไม่เหมือนกัน และมีระยะเวลาการทำงานที่แตกต่างกัน

1.4 ด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวม มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน มีทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยมาก ปัญหาด้านเศรษฐกิจพบว่า ขาดการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดมูลค่าในการดำรงชีวิตในสังคม

1.5 ด้านเทคโนโลยี ในภาพรวม พบว่า มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม มีการนำเทคโนโลยีมาใช้กับงานหัตถกรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาใน

ท้องถิ่น ปัญหาด้านเทคโนโลยี พบว่า ขาดงบประมาณสนับสนุน และขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีทางวัฒนธรรม

1.6 ด้านโลกาภิวัตน์ ในภาพรวม ภาครัฐมีนโยบายการเฝ้าระวังวัฒนธรรมใหม่ที่จะเข้ามาสอดแทรกวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ปัญหาด้านโลกาภิวัตน์ มีวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาแทรกแซงเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในชุมชน และเยาวชนภายในท้องถิ่น มีทัศนคติและค่านิยมต่อวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมลดลง

1.7 ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป ในภาพรวม มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป พบว่า ภาคเอกชน และภาคธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมน้อย และไม่มีสถานที่ตั้งเป็นเอกเทศของสภาวัฒนธรรมระดับ อำเภอ ตำบลเพื่อการบริหารงานในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 2 เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรม อำเภอลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์ จากการวิจัยพบว่า

2.1 ด้านการวางแผน ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการ พัฒนางค์กรงานวัฒนธรรม ปัญหาด้านการวางแผน พบว่า แผนงานยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร ขาดการสำรวจปัญหาและความต้องการในองค์กรก่อนวางแผนดำเนินงาน โครงการมุ่งเน้นเฉพาะงานวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นหลักพื้นฐานประจำปีทั่วไป ขาดการมีส่วนร่วมจากองค์กรภาคต่างๆ และขาดการติดตามการประเมินผล การดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรมทุกระดับ

2.2 ด้านบุคลากร ในภาพรวม พบว่า บุคลากรปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ มีความเสียสละ ปัญหาบุคลากร พบว่า หน่วยงานภาครัฐขาดอัตรากำลังในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น บุคลากรองค์กรวัฒนธรรมขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการงานด้านวัฒนธรรมและขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ขาดการนำหลักเกณฑ์การกำหนดคุณสมบัติการคัดเลือกบุคลากรสภาวัฒนธรรมมาใช้

2.3 ด้านงบประมาณ ในภาพรวม ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐส่วนต่างๆ มีแผนงาน / โครงการใช้งบประมาณตรงตามวัตถุประสงค์ มีการจัดทำระบบการใช้จ่ายงบประมาณ ปัญหางบประมาณ พบว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการมีส่วนร่วมในการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณ ขาดการจัดหารายได้เป็นทุนพัฒนางานวัฒนธรรมร่วมกับองค์กรต่างๆ

2.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ในภาพรวม มีโครงสร้างในด้านการบริหารงาน ปัญหาพบว่า ขาดการปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร ขาดการประสานการทำงานร่วมกับองค์กรภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และภาควิชาการ งานวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีความซ้ำซ้อนระหว่างองค์กร

ขาดข้อมูลการเผยแพร่วัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น การจัดกิจกรรมยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ในท้องถิ่น การประชุมองค์กรวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่นน้อยเกินไป และขาดวัสดุอุปกรณ์ประกอบในการดำเนินงาน ขาดนักวิชาการวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ประเด็นที่ 3 เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการวิจัยพบว่า

3.1 ด้านงานอนุรักษ์ ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการอนุรักษ์ ปัญหา พบว่า ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขาดการสำรวจการอนุรักษ์การดำเนินชีวิต แบบดั้งเดิมในท้องถิ่น ขาดอาคารสถานที่ในการเก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐานในท้องถิ่น ขาด การติดตามและประเมินผล

3.2 ด้านการฟื้นฟู ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการฟื้นฟู ปัญหา พบว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการสำรวจค้นหาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ขาดการมีส่วนร่วมใน การคัดเลือกวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟู ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการติดตามและประเมินผล

3.3 ด้านงานพัฒนา ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการพัฒนา ปัญหา พบว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการพัฒนาแหล่งโบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการติดตามและประเมินผล

3.4 ด้านงานส่งเสริม ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการ ปัญหาพบ ว่า งบประมาณมีไม่เพียงพอ แผนงาน / โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมยังขาดความต่อเนื่อง และการ ประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมวัฒนธรรมในท้องถิ่น ขาดการส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมจากภาครัฐ มุ่งเน้น งานขนบธรรมเนียมประเพณีประจำปี ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการติดตามและประเมินผล

3.5 ด้านงานถ่ายทอด ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการ ปัญหาพบ ว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการสำรวจค้นหาปราชญ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ขาดการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บุคลากรทางศาสนาขาดการสืบทอดในท้องถิ่น ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการติดตามและประเมินผล

3.6 ด้านงานแลกเปลี่ยน ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการ ปัญหาพบ ว่า งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น ขาดการจัดกิจกรรม แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่หลากหลาย ร่วมกัน กฎระเบียบการค้าขายชายแดนยังไม่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยน การประชาสัมพันธ์น้อย ขาดการติดตามและประเมินผล

3.7 ด้านงานเสริมสร้างอัตลักษณ์ ในภาพรวม มีแผนงาน / โครงการ ปัญหาพบว่าการสำรวจค้นหาผู้มีความรู้ความสามารถภูมิปัญญายังไม่ครอบคลุม ขาดการสร้างขวัญ

กำลังใจยกย่อง เชิดชู ประชาชนผู้รู้ในท้องถิ่น ขาดการจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเอตทัคคะในชุมชน
ท้องถิ่น ขาดประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ผลงาน ขาดการติดตามและประเมินผล

3.8 ด้านงานวิจัย ในภาพรวม ไม่มีแผนงาน / โครงการชัดเจน ขาด
งบประมาณในการสนับสนุนการวิจัย ขาดการจัดทำเอกสาร ตำรา ขาดการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและ
เทคโนโลยีอย่างมีระบบ ขาดการอบรมสัมมนาการวิจัยให้แก่องค์กรวัฒนธรรมและผู้นำในระดับท้องถิ่น
ขาดการเผยแพร่ และขาดการติดตามประเมินผล

ประเด็นที่ 4 เกี่ยวกับการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน ภาวะคุกคาม และโอกาสที่เอื้อใน
การบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

4.1 วิเคราะห์ สภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงาน
วัฒนธรรมชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

4.1.1 ด้านยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ

จุดแข็ง พบว่า อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีกรอบ
แผนนโยบายแนวทาง การส่งเสริมงานวัฒนธรรม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
โดยมีกรอบพัฒนายุทธศาสตร์หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนวัสดุ ครุภัณฑ์ บุคลากร และ
งบประมาณ ภาคองค์กรต่างๆมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายจังหวัด มีนโยบายเชื่อมความสัมพันธ์กับ
ประเทศเพื่อนบ้าน จุดอ่อน พบว่า งานวัฒนธรรมขาดความชัดเจนในการกำหนดให้เป็นแผนหลักของ
จังหวัด จึงส่งผลสู่การปฏิบัติ นอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเท่าที่ควร องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งพัฒนาด้านสาธารณูปโภคมากกว่าการพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น และผู้นำ
นโยบายระดับจังหวัดยังขาดความรู้ความเข้าใจงานด้านวัฒนธรรมในชุมชน การดำเนินนโยบายสัมพันธ์กับ
ประเทศเพื่อนบ้านขาดประสิทธิภาพ โอกาส พบว่า มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐ
เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใช้เป็นแนวทางการพัฒนา มี
ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรมและการกำหนดให้วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ มีรัฐธรรมนูญ
มาตรา 289 ถือเป็นหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชบัญญัติ
สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลควบคุม นอกจากนี้มีสนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ให้องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น ด้านชายแดนประเทศไทยมีความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาวะคุกคาม พบว่าการเปลี่ยนแปลงตามสภาวการณ์
ของสังคมโลก ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์สากล การเปลี่ยนแปลง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ

นโยบายการกำหนดวาระ การดำรงตำแหน่งของผู้นำในระดับผู้บริหารของจังหวัดอุดรดิตถ์ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างจังหวัด ภูมิภาค กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่างชายแดน

4.1.2 ด้านเศรษฐกิจ

จุดแข็ง พบว่า อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ มีทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาก และมีนโยบายส่งเสริมการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในท้องถิ่น มีผลผลิตจากภาคเกษตรกรรม สินค้าหัตถกรรมอันเกิดจากการภูมิปัญญาชาวบ้าน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวงานขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ธรรมชาติในท้องถิ่นมาก มีรายได้จากการค้าระหว่างชายแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน มีหน่วยงานองค์กรภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ เมืองครุภาคเอกชนและภาคธุรกิจ และมีที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคเหนือตอนบนตอนล่าง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเส้นทางเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้าน จุดอ่อน พบว่า ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการนำทุนวัฒนธรรมมาเสริมสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ ขาดการพัฒนา พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนและ ภาคธุรกิจ ขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต การเก็บข้อมูลและการติดต่อการตลาด โอกาส พบว่า มีนโยบายจากภาครัฐการผลิตสินค้า OTOP มีนโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติสนับสนุนการพัฒนาทุนวัฒนธรรม และมีแนวทางนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสนับสนุน มีนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจประตูลู่อินโดจีนของกลุ่มภาคเหนือ และมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกันระหว่างภาคเหนือตอนบน ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประเทศเพื่อนบ้าน มีแหล่งวัฒนธรรมเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด มีระบบโทรคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสารทั่วประเทศ มีนโยบายการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต มีนักท่องเที่ยวต่างชาติจากเอเชีย และยุโรปมาพักในท้องถิ่น ภาวะคุกคาม พบว่า การเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจของไทยและโลก การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ นโยบายการกำหนดวาระ การดำรงตำแหน่งของผู้นำในระดับผู้บริหารของจังหวัดอุดรดิตถ์ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างจังหวัด ภูมิภาค แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่างชายแดน กระแสทุนนิยม และบริโภคนิยม ค่านิยม ภายนอก เทคโนโลยีการสื่อสารการค้าเสรีของบริษัทต่างชาติ

4.1.3 ด้านสังคมชุมชน

จุดแข็ง พบว่า อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นฐานวิถีการดำเนินชีวิต แบบดั้งเดิม และเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในแต่ละท้องถิ่น คือ วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูล มีทัศนคติ ความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แตกต่างกัน มีปราชญ์ และผู้รู้ทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่หลากหลาย มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ และธรรมชาติเชิงนิเวศน์ ในท้องถิ่นมากมาย มีเรื่องราว ตำนาน เชิงวรรณคดี และประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เมืองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น มีความสัมพันธ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน มีคำขวัญประจำจังหวัด จุดอ่อน พบว่า ชุมชนมีค่านิยม จิตสำนึกแบบดั้งเดิมในชุมชนลดน้อยลง และไม่รู้ เรื่องราวประวัติความเป็นมาในชุมชนของตน ขาดการถ่ายทอดทางศาสนาและพิธีกรรมในท้องถิ่น ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่น ชุมชนขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมวัฒนธรรมในท้องถิ่นเนื่องชุมชนมุ่งประกอบอาชีพจนลืม วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในชุมชน และขาดการคัดเลือกวัฒนธรรมที่โดดเด่นอันเป็นสัญลักษณ์ในท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ขาดหน่วยงานประสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ คำขวัญจังหวัดยังไม่ครอบคลุมจุดเด่นวัฒนธรรมในท้องถิ่น โอกาส พบว่า มีสนธิสัญญาองค์การ UNESCO ร่วมกับประเทศไทยให้เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของโลก มียุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม มีนโยบายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจากภาครัฐ มีนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง วัฒนธรรมถือเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ มีสนธิสัญญาความร่วมมือ M O U ในการพัฒนางานวัฒนธรรม มีเครือข่ายทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด ภูมิภาค และนโยบายกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ภาวะคุกคาม พบว่า มีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในการปรับตัวทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจของไทย และโลก การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ กฎหมาย ระเบียบการปฏิบัติภาครัฐ ระหว่างชายแดน มีการแข่งขันเชิงพานิชระหว่างจังหวัดใกล้เคียงและระดับภูมิภาค กระแสทุนนิยม บริโภคนิยม และค่านิยมจากภายนอก การค้าเสรีของบริษัทต่างชาติ_แนวทางการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ การว่างงาน การปรับค่าครองชีพ การปรับราคาสินค้าบริโภค

4.1.4 ด้านเทคโนโลยี

จุดแข็ง พบว่า องค์กรวัฒนธรรมมีเทคโนโลยีสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์ ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตทางภาคเกษตรกรรม หัตถกรรม ของภูมิปัญญาพื้นบ้าน จุดอ่อน พบว่า อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ขาดการ

พัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศทางวัฒนธรรมและการเผยแพร่ในท้องถิ่น การนำเทคโนโลยีมาพัฒนา วัฒนธรรมในท้องถิ่นยังไม่มาก ขาดงบประมาณในการสนับสนุน ภาคชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจใน กระบวนการใช้เทคโนโลยี และขาดนักวิชาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้ความรู้ โอกาส พบว่า มี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติส่งเสริม มีนโยบายการพัฒนาองค์กรจากภาครัฐสนับสนุน มี ระบบโทรคมนาคมสารสนเทศ และเทคโนโลยีการสื่อสารเชื่อมโยงทั่วประเทศ ภาวะคุกคาม พบว่า การ เปลี่ยนแปลงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ มีราคาสูง เศรษฐกิจภายในและนอกประเทศ แนวทางการ จัดสรรงบประมาณภาครัฐ

4.2 วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการองค์กรวัฒนธรรมชุมชนอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

4.2.1 องค์กรวัฒนธรรม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จุดแข็ง พบว่า มีแผนงาน / โครงการพัฒนางาน วัฒนธรรมชุมชน มีการนำเสนอนโยบายจากภาครัฐเข้าสู่การปฏิบัติ มีการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ สู่ท้องถิ่น มีสถานที่ทำงาน มีบุคลากรวิชาการวัฒนธรรม มีศูนย์กลางแหล่งข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ มีวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ บุคลากร งบประมาณ มีภาคองค์กรต่างๆ ให้ การสนับสนุนในการดำเนินงาน มี คณะกรรมการมาจากการภาคองค์กรต่างๆ ที่หลากหลายในท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมทุกระดับใกล้ชิด วัฒนธรรมในชุมชนของท้องถิ่นมาก ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดมีความรู้ความเข้าใจในงานวัฒนธรรม คณะกรรมการสภาวัฒนธรรม มีความรัก ความตั้งใจ ความเสียสละ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การ สนับสนุน มีเครือข่ายองค์กรวัฒนธรรมในระดับต่างๆ มีสถานที่ตั้งวัฒนธรรมอยู่ในสถานการศึกษา มี บุคลากรทางการศึกษาให้ความรู้ทางวิชาการ และมีนักเรียน นักศึกษาเข้าร่วมโครงการพัฒนา มี แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ตำราและงานวิจัย ได้รับงบประมาณเพิ่มจากสถานศึกษา และมีองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณ จุดอ่อน พบว่า แผนงาน / โครงการ พัฒนาองค์กรและงานวัฒนธรรม ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ขาดการติดตามประเมินผลการดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรมในท้องถิ่นทุกระดับ ขาดการนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงเป็นแนวทางการดำเนินงาน บุคลากรทางวิชาการ วัฒนธรรมไม่เพียงพอ บุคลากรทางวัฒนธรรมขาดความเข้าใจการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชน การ จัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อกิจกรรมในท้องถิ่น การประสานงานยังไม่ครอบคลุมภาคองค์กรต่างๆ การบริหารงานวัฒนธรรมยังมีความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ บุคลากรขาดทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อองค์กร ขาดการมี ส่วนร่วมในบางองค์กรเช่น องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคเอกชน บุคลากรขาดขวัญและกำลังใจในการ ทำงาน ขาดวัสดุอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นใน การดำเนินงานวัฒนธรรม บุคลากรยังขาดประสบการณ์

ด้านความรู้ความเข้าใจงานทางวัฒนธรรม ขาดการนำกฎเกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาปฏิบัติ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมไม่ค่อยมีเวลาทุ่มเทให้กับงานวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากมีภารกิจงานหลักประจำ ขาดสวัสดิการให้กับคณะกรรมการสภาวัฒนธรรม ไม่มีสถานที่ตั้งสภาวัฒนธรรมในการทำงานชัดเจน ขาดการประสานงานเครือข่ายองค์กรทางวัฒนธรรมในระดับต่างๆ และมีนโยบายการเมืองท้องถิ่นแทรกแซง บุคลากรมีหน้าที่หลักในการสอนหนังสือจึงทำงานแบบตั้งรับ ขาดงานวิจัย เอกสาร ประวัตินำเสนอ การถ่ายทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ขาดการพัฒนากระบวนการข้อมูลทางเทคโนโลยี และขาดการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ นักเรียนนักศึกษาขาดความสนใจกิจกรรมทางวัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เข้าใจบทบาท ขาดหน่วยงานทำหน้าที่ประสานงานวัฒนธรรมในระดับอำเภอ ตำบล โอกาส พบว่า มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ยุทธศาสตร์ นโยบาย กระทรวงวัฒนธรรม มีนโยบายสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2486 และ มีพระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายวาระแห่งชาติ มีเครือข่ายสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ มีงบประมาณจากภาครัฐสนับสนุน ภาวะคุกคาม พบว่า ผลมาจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ การเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรวัฒนธรรมภาครัฐ การปรับปรุงกฎระเบียบทางวัฒนธรรม การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารงานในหน่วยงานองค์กร การกำหนดอัตราบุคลากรตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรมจากภาครัฐ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างจังหวัด ภูมิภาค และการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ

4.3 วิเคราะห์ งานวัฒนธรรมทั้ง 8 ด้าน การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การแลกเปลี่ยน การส่งเสริม การถ่ายทอด เอตทัคคะ การวิจัย

จุดแข็ง พบว่า เป็นเมืองแห่งสามวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมไทยภาคกลาง มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมในแต่ละชุมชนของท้องถิ่น เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย มีตำนาน เรื่องราว เชิงวรรณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น มีทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่หลากหลาย มีพรมแดนติดต่อกับต่างประเทศ มีหน่วยงานภาครัฐและองค์กรวัฒนธรรมให้การสนับสนุน มีนโยบายการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีแนวทาง การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอด เชิดชูเอตทัคคะและการวิจัย วัฒนธรรมในท้องถิ่น จุดอ่อน พบว่า ด้านแผน การดำเนินงานวัฒนธรรมขาดความต่อเนื่อง ขาดการประเมินผลการดำเนินการ งบประมาณ การสนับสนุนไม่เพียงพอ ขาดการสำรวจ วิจัย ค้นหา บันทึก งานวัฒนธรรมและ

ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในท้องถิ่นและต่างประเทศยังไม่ครอบคลุมพื้นที่และขาดความต่อเนื่อง ขาดการพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการส่งเสริมกิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ขาดการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม การศาสนาและภูมิปัญญาในชุมชน การจัดหลักสูตรการศึกษาการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาในท้องถิ่นยังมีน้อย ขาดความต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่งานวัฒนธรรม โอกาส พบว่า มีสนธิสัญญาองค์การ UNESCO ร่วมกับประเทศไทยให้เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2486 นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ นโยบายวาระแห่งชาติ และมีนโยบายการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ภาครัฐจัดสรรงบประมาณให้ นโยบายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจากภาครัฐ มีนโยบายการนำเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำรงชีวิต มีนโยบายการพัฒนากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา วัฒนธรรมเป็นนโยบายวาระแห่งชาติ ภาวะคุกคาม พบว่า การเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจของไทยและโลก การเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี นโยบายกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้นำในระดับจังหวัดอุดรดิษฐ์ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างจังหวัด การจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ กฎหมาย และระเบียบการปฏิบัติระหว่างชายแดน กระแสทุนนิยม และบริโณคนิยม

ประเด็นที่ 5 เกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิษฐ์ จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 2 3 และข้อ 4 ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เมืองต้องห้าม...พลาด อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิษฐ์ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Culture Tourism for Learnings)

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม และแหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย ถ่ายทอดตำนาน เรื่องราว วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เยาวชนได้รับรู้ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศทุกระดับร่วมกับองค์กรต่างๆ เพื่อการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางพัฒนา

1. พัฒนาโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์และการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและสาธารณชน

2. พัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมในสถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ และปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีไทย สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้เยาวชน

3. พัฒนาระบบฐานข้อมูลการสืบค้นวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทุกองค์กรวัฒนธรรมให้เชื่อมโยงครอบคลุมพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างเครือข่ายร่วมกัน

4. ส่งเสริมสนับสนุนการทำวิจัย เอกสาร ตำรา การศึกษาค้นคว้า ตำนาน เรื่องราว วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชน

5. ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงผลงานภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น การแสดงดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง และจัดหาสถานที่แสดงผลงานในสถานศึกษาและท้องถิ่น

6. ส่งเสริมการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการเผยแพร่

7. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน

รูปแบบที่ 2 การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมทางสังคม (Culture Worthiness Establishment for Society)

ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น ปลูกจิตสำนึก สร้างค่านิยมห่วงแหนมรดกวัฒนธรรมชุมชน มองปัญหาแก้ปัญหา ร่วมกัน รู้จักพึ่งตนเอง มีคุณธรรมจริยธรรมและบูรณาการหลักการเศรษฐกิจพอเพียง นำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม สร้างความร่วมมือวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระหว่างประเทศ

แนวทางพัฒนา

1. ส่งเสริม การอนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

2. ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน การให้บริการสร้างความรู้ ความรู้ความเข้าใจ

3. ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกัน เผื่อระวังวัฒนธรรมแทรกแซงจากภายนอก ป้องกันควบคุม ให้ความรู้ความเข้าใจ รู้จักการเลือกสรรวัฒนธรรมที่ดีนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

4. จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด

5. ส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตใน
ชุมชน

6. สนับสนุนการยกย่องเชิดชู ผู้รู้ นักปราชญ์ ของภูมิปัญญาไทย ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น และจัดหาสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ในท้องถิ่น

7. สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

8. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน

9. ส่งเสริมการสร้างความร่วมมือทางวัฒนธรรม ระดับท้องถิ่น จังหวัด
ภูมิภาค และระหว่างประเทศ

รูปแบบที่ 3 การเพิ่มมูลค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ (Culture with
Added Value for Economy)

การเสริมสร้างนวัตกรรมการผลิตและการบริการจากพื้นฐานทางภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการผลิตสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม และ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางธรรมชาติ สร้างเอกลักษณ์ความโดดเด่นทางภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์พัฒนา
อาชีพทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น พัฒนาการค้าเชื่อมโยงระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาค และต่างประเทศให้มี
ประสิทธิภาพ

แนวทางพัฒนา

1. ส่งเสริมการผลิตสินค้าทางเกษตรกรรม หัตถกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ในระดับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

2. พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน แหล่ง
ประวัติศาสตร์ ศูนย์สาธิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับภาคองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
เศรษฐกิจ และการค้าในท้องถิ่น

4. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานการท่องเที่ยวและ
สื่อสารมวลชน ในการเผยแพร่ข้อมูล ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งภายในชุมชน และภายนอกท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

5. ส่งเสริมการท่องเที่ยว แหล่งจำหน่ายสินค้าวัฒนธรรม และศูนย์พัฒนา
อาชีพทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น

6. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการแสดง ดนตรี ศิลปกรรม นาฏศิลป์ใน
ท้องถิ่น

7. คัดเลือกผลิตภัณฑ์สินค้า หัตถกรรม ทางภูมิปัญญาที่โดดเด่นมีคุณภาพให้เป็นสัญลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น

8. ส่งเสริมการให้บริการบ้านพัก Home stay แบบ เชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พร้อมปรับปรุงระบบการให้บริการ และพัฒนามัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

9. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน
รูปแบบที่ 4 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม (Culture for Network Establishment)

ส่งเสริมความร่วมมือการพัฒนางานวัฒนธรรมในลักษณะเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างองค์กรกับองค์กร องค์กรกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน พร้อมเชื่อมโยง เครือข่ายไปสู่ ระดับ ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี การท่องเที่ยวและการรักษาวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

แนวทางพัฒนา

1. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาครัฐภายในและภายนอกจังหวัดอุตรดิตถ์

2. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์

3. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคเอกชนและภาคธุรกิจภายในและภายนอกจังหวัดอุตรดิตถ์

4. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างองค์กรภาคชุมชนกับภาคชุมชนภายในและภายนอกจังหวัดอุตรดิตถ์

5. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรม ต่างประเทศ

6. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมทางวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศภายในและภายนอกจังหวัดอุตรดิตถ์

7. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมภายในและภายนอกจังหวัดอุตรดิตถ์

รูปแบบที่ 5 การพัฒนาองค์กรเพื่อวัฒนธรรม (Culture Organization Development)

พัฒนาองค์กรทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน ปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการทำงาน สร้างโอกาสและความเสมอภาพร่วมกัน ประสานงานและปรับปรุงการบริการ พัฒนาบุคลากร สร้างทัศนคติ จิตสำนึก เพื่อให้เป็นองค์กรการ พัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แนวทางพัฒนา

1. ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารในองค์กร การกำหนดบทบาทหน้าที่ การพัฒนากระบวนการทำงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผล
2. ประเมินและติดตามผลการดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นทุกระดับ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค สรุปนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้
3. พัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรวัฒนธรรมทุกระดับ คัดเลือกบุคลากร สร้างโอกาสและความเสมอภาพทางวิชาการร่วมกัน
4. ประชาสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้ครอบคลุมพื้นที่ในท้องถิ่น ปรับปรุงการแจ้งข้อมูลข่าวสารและการจัดกิจกรรม การประสานงาน เพื่อขยายโอกาสทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น
5. เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ลักษณะการมีส่วนร่วม ความเสียสละ สร้างจิตสำนึก และทัศนคติที่ดีต่อองค์กรและบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนในท้องถิ่น
6. จัดหาบุคลากรวิชาการทางวัฒนธรรมประจำอำเภอ ประสานงาน การให้บริการความรู้ทางวิชาการและแนวทางพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่น
7. จัดหาสถานที่ตั้ง สภาวัฒนธรรมในระดับอำเภอ ตำบล พร้อมการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ที่จำเป็นในการบริหารงาน
8. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคองค์กรต่างๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรม ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และต่างประเทศ เพื่อร่วมวางแผน ร่วมกิจกรรม ร่วมสนับสนุน โดยการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 6 ปรับปรุงนโยบายการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมภาครัฐ (Culture Work Management Policy Improvement)

ปรับปรุงนโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมระดับจังหวัด ให้เป็นแผนหลักรองรับแผนพัฒนาระดับกระทรวงสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมนโยบายองค์กร

ภาครัฐและเอกชนให้มีการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกับงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทางสังคมอย่างกลมกลืน

แนวทางพัฒนา

1. ปรับปรุงแผนงานนโยบายการพัฒนาวัฒนธรรมในจังหวัด ให้เป็นยุทธศาสตร์หลักที่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการนโยบายสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น

2. ส่งเสริมการปรับปรุงแผนงาน / โครงการ ในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มุ่งเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการควบคู่กับการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

3. กำหนดเป้าหมายนโยบายการดำเนินงานองค์กรวัฒนธรรม ทุกระดับให้มีแนวทางการพัฒนางานวัฒนธรรมในทิศทางเดียวกัน

4. ส่งเสริมการกำหนดนโยบายวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน จัดทำประชาพิจารณ์ (Public Forum) เริ่มจากระดับ ชุมชน ระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับจังหวัด

5. ประเมินผลนโยบายการพัฒนางานวัฒนธรรมภาครัฐ

รูปแบบที่ 7 การสนับสนุนงบประมาณงานวัฒนธรรม (Cultural Work Budget Support)

สนับสนุนงบประมาณการพัฒนางานวัฒนธรรมจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณให้กับท้องถิ่นได้นำไปบริหารจัดการงานวัฒนธรรมด้วยตนเอง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคองค์กรต่างๆ จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชน เสริมสร้างรายได้คุณค่าทุนทางวัฒนธรรมและนำรายได้ไปพัฒนาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

แนวทางพัฒนา

1. หน่วยงานภาครัฐจัดสรรงบประมาณการพัฒนางานวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยให้สอดคล้องกับปริมาณงานในท้องถิ่น

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับองค์กรภาคต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชนและองค์กรภาคธุรกิจ

3. จัดตั้งกองทุนพัฒนาวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารจัดการกองทุน

4. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อการสนับสนุนกองทุนพัฒนาวัฒนธรรม

รูปแบบที่ 8 การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Culture for Tourism)

พัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ และการบริการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคองค์กรต่างๆ เร่งการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมทุกรูปแบบ สร้างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกเพื่อการเผยแพร่ต่อสาธารณชน พัฒนาเส้นทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เชิงนิเวศน์ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัดอุดรดิตถ์

แนวทางพัฒนา

1. ปรับปรุงการบริหารงาน การวางแผน เป้าหมาย แนวทางการดำเนินงานงบประมาณขององค์กรภาครัฐ องค์กรภาคชุมชน และองค์กรภาคธุรกิจทุกระดับ
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคชุมชน องค์กรภาควิชาการ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด
3. พัฒนาระบบฐานข้อมูลการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้เชื่อมโยงครอบคลุมพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศน์ และเชิงประวัติศาสตร์ตามเส้นทาง ระหว่างอำเภอ จังหวัด และระหว่างต่างประเทศ
5. ส่งเสริมการจัดมหกรรมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเมืองต้องห้าม..พลาด กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์

การสร้างอัตลักษณ์เมืองต้องห้ามพลาด กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ นี้สามารถประดิษฐ์ความทรงจำจากเหตุการณ์ บุคคลสำคัญในพื้นที่ ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ได้แก่

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

- 1) นำเสนออัตลักษณ์ผ่านเหตุการณ์เสด็จประพาสเมืองลับแลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2444 เช่น จัดงานรำลึกย้อนการเสด็จรยประพาส นำเสนอต้นสักสยามมินทร์ที่ในหลวงรัชกาลที่ 5 ทรงปลูกหน้าว่าการอำเภอลับแลในปัจจุบัน โดยจัดภูมิทัศน์นิเวศน์วัฒนธรรมที่ดีกว่าและส่งเสริมบรรยากาศการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ จัดขบวนแห่ที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการแสดง การละเล่น ดนตรี ลีลา ผ้าทอ อดสยตานักท่องเที่ยว

2) นำเสนออัตลักษณ์ในรูปแบบของงานเทศกาล มหกรรมทางวัฒนธรรม ณ บริเวณสถานที่สำคัญที่มีอัตลักษณ์ทางนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น สนามหญ้าหน้าพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเมืองลับแล (เพราะเชื่อมโยงกับประติมากรรมแม่หม้าย ชุมประตุมือง ถนนคนเดินวันวานเมืองลับแล) หรืองานสงกรานต์ งานที่เชื่อมโยงกับรัฐพิธี เช่น วัดสำคัญของพระประมุขและพระราชวงศ์ พิธีสักการะต่างๆเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันจักรี วันรำลึกบุคคล เหตุการณ์สำคัญอื่นๆ

3) นำเสนออัตลักษณ์ในรูปแบบการจัดนิเวศน์วัฒนธรรมสถานที่สำคัญ ให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ เช่น การเลือกใช้โทนสีวัสดุ ฟอนตัวอักษรป้ายโฆษณา ป้ายชื่อสถานที่ที่สอดคล้องกันทั้งเมือง โคนใช้โทนสีเมืองเก่า เช่น สีน้ำตาล สีขาว เป็นต้น ปัจจุบันองค์กรท้องถิ่นได้นำร่องปรับแต่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองเก่าลับแล หรือ เมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การสร้างพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเมืองลับแล การปรับสีอาคารโรงเรียน รั้วสถานที่สำคัญ สีอาคารร้านสะดวกซื้อเป็นโทนสีน้ำตาลที่เข้ากับบรรยากาศเมืองเก่าได้ดี แต่ควรทำอย่างต่อเนื่องและพัฒนาต่อยอดอย่างเชื่อมโยงกันทั้งเมืองรวมถึงร้านค้าเอกชน ร้านสินค้าที่ระลึกต่างๆด้วย จะช่วยต่อยอดอัตลักษณ์เมืองท่องเที่ยวที่ไม่ควรพลาด หรือเมืองต้องห้าม...(ห้าม)พลาด

4) นำเสนออัตลักษณ์ในรูปแบบของการใช้สื่อ สัญลักษณ์ ป้ายบอกทาง ภาพตัวแทนงานศิลปะบนบรรจุภัณฑ์ ถุง กล่องของที่ระลึก ของฝาก ตกแต่งร้านค้า คาเฟ่โรงแรม ห้องน้ำ สถานที่สาธารณะ เสียดของฝากด้วยภาพลายเส้นหรือรูปสถานที่สำคัญเช่น ชุมประตุมือง เป็นต้น

5) นำเสนออัตลักษณ์ผ่านการแสดงพื้นบ้าน หรือศิลปะการแสดงประจำถิ่น ที่ใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี งานเลี้ยงต่างๆ เช่น ฟ้อนลับแล ซอลลับแล เพื่อยืนยันตัวตนศิลปะการแสดงประจำชุมชนที่ชัดเจน

5. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ระเบียบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในเมืองลับแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษาระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คณะนักวิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิง 221 คน คิดเป็นร้อยละ 55.3 เพศชาย 179 คน คิดเป็นร้อยละ 44.7 อายุเฉลี่ย 36.60 ปี ระดับการศึกษาจบประถมศึกษา จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมา คือมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 รองลงมา คืออนุปริญญา หรือ ปวส. หรือเทียบเท่า จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 18.5 รองลงมา คือสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0

รองลงมา คือมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.0 รองลงมา คือไม่ได้ศึกษา จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.3 รายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 40,001 บาท จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมา คือ 30,001 - 40,000 บาท จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมา คือ 20,001 - 30,000 บาท จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 รองลงมา คือต่ำกว่า 2,000 บาท จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และมีส่วนร่วม ในการจัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 311 คน คิดเป็นร้อยละ 77.8 และไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมมีความต้องการ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว มีความต้องการในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 รองลงมา คือ ด้านการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.47 ด้านการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.46 ด้านการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.45 ด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.41 ด้านการรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.37 ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.31 ด้านการจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.30 ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.17 ด้านการจัดบริการที่พัก ค่าเฉลี่ย 4.11 ด้านการพัฒนาการบริการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 3.93 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมมีความต้องการ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ พบว่า ด้านการจัดสร้างและการจัดการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.30 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การจัดสร้างและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกชุมชน และกระทำด้วยความระมัดระวัง ค่าเฉลี่ย 4.63 รองลงมา คือ ควรนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมมาใช้ เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.60 ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.17 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ชุมชนรวมใจกันความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ ชุมชนร่วมสืบสานและรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรขึ้นรับผิดชอบเป็นการเฉพาะ ค่าเฉลี่ย 4.53 การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว ตามศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ/ สิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 4.43 การกำหนดขีดความสามารถรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว ในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.33 องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.27 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มพิเศษจากผู้ไม่ปฏิบัติตามกติกา แล้วนำรายได้เข้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นค่าเฉลี่ย 3.77 ตามลำดับ

ด้านการรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.37 คือ ควรกำหนดนโยบาย มีปณิธาน และแผนงานที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจค่าเฉลี่ย 4.37

ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.31 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า กิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่จัดขึ้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการ ที่ให้ความเพลิดเพลิน/สนุกสนานและให้โอกาสในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.53 ตามลำดับ

ด้านการพัฒนาการบริการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.93 คือ การขยายพื้นที่จอดรถยนต์ เพิ่มจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานที่พักผ่อน จำนวน ห้องน้ำและห้องส้วม ร้านอาหาร ถึงขยะ ค่าเฉลี่ย 3.93

ด้านการจัดบริการที่พัก มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.11 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และ สถาปัตยกรรมพื้นบ้านในการออกแบบและตกแต่ง อาคาร สถานที่และ ค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมาคือ การกำหนดความมากน้อยของสิ่งปลูกสร้าง และการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวที่สุดค่าเฉลี่ย 4.20 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับศิลปะ และสถาปัตยกรรมพื้นบ้านในการจัดเตรียมอาหาร ค่าเฉลี่ย 4.10 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การออกแบบก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 3.90 ตามลำดับ

ด้านการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ความร่วมมือจากผู้รู้ หรือผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่นช่วยถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมประเพณีอันดีงามของเผ่าพันธุ์และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ และการฝึกอบรมให้ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติเกี่ยวกับ การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัส เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นค่าเฉลี่ย 4.50 รองลงมาคือ กิจกรรมท่องเที่ยวรวมถึง

การแสดงต่างๆ ต้องสะท้อน ถึงความเป็น จริงของ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นและ กิจกรรมท่องเที่ยวควรหลีกเลี่ยงการแสดงใดๆ ที่อาจสร้างผลกระทบแก่จิตใจ หรือขัดต่อประเพณี หรือ ความเชื่อของคนในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.47 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแหล่ง ท่องเที่ยวมี ความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทั้งหมด กำหนดระเบียบหรือข้อควรปฏิบัติ การใช้พื้นที่ สำหรับนักท่องเที่ยวโดยมีการแจ้ง หรือชี้แจง ในโอกาสแรกที่เดินทางมาถึง ค่าเฉลี่ย 4.47 เท่ากัน

ด้านการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.45 โดย เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ไม่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้า/ของที่ระลึกที่ ทำจาก ทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก หรือกำลังสูญพันธุ์หรือมีแนวโน้มลดน้อยลง ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา คือ การเก็บค่าธรรมเนียมจากการจำหน่ายสินค้าในแหล่งท่องเที่ยว โดยนำรายได้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับ

ด้านการรักษาความปลอดภัยของการท่องเที่ยว มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า จัดทำระบบรับร้องเรียนและระบบให้ความ ช่วยเหลือ 5.00 รองลงมา คือ จัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.43 ข้อที่มี ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ สร้างระบบอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ

6. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

แนวทางในการพัฒนาตลาดสินค้าที่ระลึก และอาหารพื้นถิ่น อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อ รองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีดังนี้

1) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และ ผู้ประกอบการ ร้านอาหารพื้นถิ่นได้ทราบแนวทางการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและ สามารถให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน

2) ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านอาหารพื้นถิ่นลับแลให้กับนักท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อ ต่างๆ อย่าง กว้างขวาง และหลากหลายช่องทาง ทั้งการลงโฆษณาในวิทยุ แผ่นพับ นิตยสารเพื่อให้เข้าถึง นักท่องเที่ยวได้หลากหลาย กลุ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งผลต่อการรับรู้ของ นักท่องเที่ยวอีกด้วย

3) ควรใช้ระบบ Mobile Application ที่สามารถใช้กับเครื่อง Smart Phone ในการเรียกดูข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ ได้ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเผยแพร่การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

4) ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพการผลิตสินค้าที่ระลึกและอาหารพื้นถิ่นโดยการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ สร้างค่านิยม การกินอาหารพื้นถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ด้วยการกระตุ้นในเรื่องของคุณประโยชน์ คุณค่าทางโภชนาการต่อร่างกาย ซึ่งการสร้างความมั่นคงให้กับสายงานอาชีพเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านอาหารพื้นถิ่นไว้ได้

5) ส่งเสริมการพัฒนาอาหารพื้นถิ่นที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีเอกลักษณ์ โดยการใช้ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นถิ่นที่มีเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับอาหาร ทำให้เกิดความแตกต่างของสินค้า โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาและผสมผสานกับศักยภาพที่มีเพื่อให้สามารถพัฒนาอาหารพื้นถิ่นให้มีเอกลักษณ์และมีคุณภาพออกมาได้

6) ควรพัฒนาอาหารพื้นถิ่นให้มีความแปลก แตกต่าง และน่าสนใจ โดยนำเอาความรู้วัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาต่อยอด เช่น แปรรูปอาหารพื้นถิ่นให้ทันสมัย เป็นกึ่งสำเร็จรูปหรือพร้อมปรุง โดยวางจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ต หรือร้านสะดวกซื้อ คู่กับอาหารที่มีวางจำหน่ายอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่ต้องการรับประทานอาหารพื้นถิ่น หรือปรุงอาหารพื้นถิ่นเอง แต่ต้องการความสะดวกรวดเร็วและรสชาติที่อร่อยได้มาตรฐาน

7. ข้อมูลการจัดทำเวทีประชุมระดับอำเภอ เพื่อดำเนินการเผยแพร่ผลงาน และรับข้อเสนอแนะจากการจัดทำเวทีครั้งนี้

เมื่อได้นำเสนอแนวคิดเรื่องระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากผลการวิจัยดังกล่าวสู่การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แล้วนั้น ประชาชนกลุ่มตัวอย่างได้มีความคิดเห็นต่อระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ตามผลการวิจัย ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็น เรื่อง ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากกลุ่มตัวอย่างรวมจำนวนรวม 50 คน ที่ร่วมรับฟังข้อมูลผลการวิจัยในเบื้องต้นของโครงการวิจัยนี้ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

องค์ประกอบที่จะทำให้ระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นไปอย่างยั่งยืน ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญ

ที่สุด คือ คนในชุมชนมีความรัก และความภาคภูมิใจในทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ คนในชุมชนต้องรักษา และหวงแหนธรรมชาติ และวัฒนธรรมของตนเอง คนในชุมชนมีน้ำใจไมตรีต้อนรับผู้มาเยือนดี คนในชุมชนต้องร่วมมือกันประชาสัมพันธ์ความงามของชุมชนตนเอง และชุมชนต้องมีการระเบียบเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยเมื่อมีนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการต้องมีความรู้เรื่องงานบริการ และชุมชนต้องมีของที่ระลึกที่โดดเด่นของตนเอง เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญรองลงมาสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้

จากการลงพื้นที่เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปข้อเสนอแนะที่พบจากการทำวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1) การทำแบบสอบถาม มีจำนวนหน้าที่มากเกินไป จึงทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามอาจให้คำตอบในการทำแบบสอบถามที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง
- 2) ควรมีการเผยแพร่ผลงานวิจัย หรือนำผลการวิจัยไปสู่ภาคปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พูดสอดคล้องกันว่า ตอบแบบสอบถาม หรือให้ข้อมูลไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง
- 3) ควรส่งเสริมให้มีนักวิจัยท้องถิ่น เป็นผู้ทำการศึกษาวิจัยประเด็นความต้องการทางด้านระเบียบว่าด้วยความร่วมมือทางด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักวิจัยท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่รับทราบปัญหาต่างๆ อย่างแท้จริง โดยอาจมีพี่เลี้ยงจากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมการวิจัย
- 4) หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ควรประสานนโยบายการพัฒนาที่สอดคล้องกัน ชัดเจนในทิศทางการพัฒนา การอนุรักษ์ หรือการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์การท่องเที่ยว เช่น จังหวัด ส่วนราชการกระทรวงที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ รวมทั้งสถานศึกษาในท้องถิ่นทุกระดับเพื่อร่วมกันพัฒนาอย่างจริงจังโดยใช้กลไกการท่องเที่ยวเป็นจุดขายการพัฒนา
- 5) ภาคเอกชน องค์กรสาธารณกุศล เช่น เครือข่ายภาคประชาชน หอการค้า สภาวัฒนธรรมชุมชน ควรจัดกิจกรรมหรือให้ความร่วมมือในการสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวและส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองลับแล โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ ต่อไปควรทำการศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ ซึ่งต้องศึกษาทุกช่วงเวลา (เดือน) ทุกฤดูกาล เพื่อปรับปรุงระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในส่วนของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และด้านความปลอดภัย

2) ติดตามการปฏิบัติตามระเบียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ

3) ควรมีการนำผลการวิจัย ไปนำเสนอในการประชุมระดับจังหวัด เพื่อให้หน่วยงานระดับจังหวัด มีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนต่อไป

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการพัฒนางานวัฒนธรรมชุมชน การศึกษาบทบาท และศักยภาพการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม การศึกษาผลสัมฤทธิ์ การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น การศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางสังคม วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ

5) งานวิจัยศึกษาเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดภาคเหนือ

6) งานวิจัยเกี่ยวกับ การนำนโยบายการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมสู่การปฏิบัติ

7) ผู้วิจัยได้จัดทำแผนกรอบการดำเนินงานวัฒนธรรมชุมชนทุกมิติ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้กับผู้ที่ต้องการนำกลยุทธ์ที่ค้นพบไปศึกษาพัฒนาวัฒนธรรมต่อไป (ภาคผนวก)

8) ชุมชนเมืองลับแลในเขตอำเภอลับแลมีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง มีความเป็นตัวตนที่ไม่เหมือนใครในหลายด้าน สามารถนำมาต่อยอด ขยายผลการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ด้วยหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะช่วยนำเสนออัตลักษณ์เมืองต้องห้ามพลาดการมาเยือนสู่สายตานักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้ ด้วยสภาพที่ตั้งที่เป็นทางผ่านไปเมืองอื่นโดยรอบจังหวัด ในอนาคต เมืองลับแลจะเป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดการมาเยือน

9) ควรศึกษาเพิ่มเติมประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

10) ควรมีการขยายพื้นที่การศึกษาให้ทั่วทั้งจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

11) ควรใช้ทฤษฎีทางวิชาการอื่นๆ เพื่อสร้างหรือเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่ครอบคลุม และชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะทำให้ การวิจัยมีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์มากขึ้น

12) ควรมีการศึกษาในรูปแบบของการพัฒนามูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของสินค้าที่ระลึก อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

13) ควรศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อเทียบเคียง (Benchmarking) ในการพัฒนา สินค้าที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยว

14) ศึกษาทักษะและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม โดยให้คนในชุมชนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอน เพื่อจะได้เกิดทักษะและนำ ความรู้ไปพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน

15) ศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการตลาดและการประชาสัมพันธ์สินค้าที่ระลึก อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. <http://www.dopa.go.th/cgi-bin> ค้นหาเมื่อ 26 สิงหาคม 2556
- กระทรวงมหาดไทย. <http://www.moi.go.th/province/115.htm> ค้นหาเมื่อ 26 สิงหาคม 2556
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว เล่ม 11, เอกสารอัดสำเนา.
- จิรวดี อ่อนวงศ์. (2539). การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษา เกาะพีพี จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์สาขาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2542). การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์. (2543). กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2537). “ปรัชญาและแนวความคิดในการจัดรายการนำเที่ยว”. จุลสารการท่องเที่ยวปีที่ 13 เล่ม 1, (มกราคม-มีนาคม): 10-22.
- ธัญผลการจ คงอินทร์. (2545). การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาย่านนาดี ตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นพดล ภาคพรต. (2546). “การสำรวจความพร้อมในแหล่งท่องเที่ยว”. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเลิศ จิตตั้ง วัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เพรสแอนด์ ดีไซน์.
- บุปผา วงษ์พันธุ์ทา. (2544). การประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. (2545). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ. (2537). โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. (2537). “เราได้อะไร? เสียอะไร? สมุดปกขาวพีดีอาร์ไอ” การส่งเสริมการท่องเที่ยว. ฉบับที่ 2 (มกราคม).
- วิวัฒน์ชัย บุญยภัคดิ์. (2538). “ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อแหล่งท่องเที่ยว”. จุลสารการท่องเที่ยวปีที่ 8 เล่มที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2538): 42-45.
- ไว จามรมาณ และคณะ. (2536). โครงการการศึกษากิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวของภาคเอกชน. (เอกสารอัดสำเนา).
- ศุภชัยวิชัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2538). โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีศึกษา ภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2542). กฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัคราพิพัฒน์ จำกัด.
- สุธัญญา ทองวิชิต. (2545). ศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว: ศึกษากรณีตำบลบางตาเถรอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภาภรณ์ หาญทอง. (2543). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุวรรณชัย ฤทธิ์รักษา. (2545). “จรรยาบรรณกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว”. ธุรกิจท่องเที่ยว ปีที่ 15 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน) : 34.
- สุขุม ศุภนิติย์. (2540). คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี วังไพจิตร. (2530). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและปีท่องเที่ยว 2530. จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 6 เล่มที่ 1 (มกราคม): 1.
- แสงเทียน อัจฉิมานูร และศันสนีย์ หวังวรลักษณ์. (2547). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง. บทความงานวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะประมง ภาควิชาการจัดการประมง.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2548). พระราชกฤษฎีกาการตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

- อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล. (2548). โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ
เกาะช้าง จังหวัดตราด”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กระทรวง
วัฒนธรรม ร่วมกับ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- เอ็นริช คอนซัลแตนท์. (2548). โครงการศึกษาเกณฑ์กำหนดมาตรฐานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใน
อุทยานแห่งชาติ. รายงานความก้าวหน้า (Progress Report).
- กฤษ เพิ่มทันจิต. (2549). สามทศวรรษแห่งการพัฒนาทัศนทางเศรษฐศาสตร์การเมืองและ
การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน-
บริหารศาสตร์.
- กิตติภณ กิตยานุรักษ์. (2549). การบริหารการพัฒนา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2547). 2 ปีแห่งการเปลี่ยน
แปลงการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2538). คู่มือแนวทางการจัดตั้งและดำเนิน
งานสภาวัฒนธรรมจังหวัด. กรุงเทพฯ : นิลนาราการพิมพ์.
- _____. (2550). คู่มือการบริหารจัดการโครงการทางวัฒนธรรมของภาคีเครือข่าย
ดำเนินงานวัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2551. กรุงเทพฯ : กลุ่มส่งเสริมและพัฒนา
เครือข่ายทางวัฒนธรรม.
- _____. (2550). คู่มือโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2550). การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ 2551. กรุงเทพฯ :
ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2550). การเลือกตั้งและธรรมนูญสภาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2550). คู่มือแผนปฏิบัติการอนุรักษ์ สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไทยประจำปี
ปี พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จามะรี เชียงทอง. (2549). สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2548). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนดุสิต.
- ฉัตรนภา พรหมมา. (2540). การประเมินสภาพองค์ความรู้จังหวัดอุดรดิตถ์. อุดรดิตถ์ :

- สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์.
- ฉัตรนภามงคล แน่นหนา. (2548). ยุทธศาสตร์การปฏิบัติการงานวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน.
กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไท.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2549). สวัสดิการสังคมในมิติอยู่ที่กินดีมีสุขมีสิทธิ. กรุงเทพฯ :
เอดิสันเพรสโปรดักส์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, และ พิทยา ว่องกุล. (2550). วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก.
กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์.
- ณรงค์ เล็งประชา. (2544). วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2548). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. (2548). กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใน
ประเทศกำลังพัฒนา. โครงการตำราคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). หลักการจัดการ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนากร วัฒนกุล. (2550). การเมืองเรื่องพื้นที่พลวัตทางสังคมของชุมชน. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวรรธ ตั้งสินทรัพย์ศิริ. (2547). การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- _____. (2547). การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- ธนศร จรรย์เมือง. (2549). พลเมืองท้องถิ่นเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. (2546). ยุทธศาสตร์สร้างสรรค์พลังแผ่นดินเพื่อการพัฒนาประเทศ.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บันเทิง พาพิจิตร. (2549). ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2547). ใต้คลื่นวัฒนธรรม : ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- _____. (2548). ผู้นำการแข่งขัน. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนดุสิต.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพัฒน์ กุสุมานนท์. (2539). สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท.
อุดรดิตถ์ : วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์.

- ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). **วัฒนธรรมทางภาษา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2544). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศรุสภาลาดพร้าว.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2545). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุภา.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักทำการทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พัชรินทร์ ลาภานันท์, และคณะ. (2550). **การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะ.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิดเทคนิคและกระบวนการ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2548). **สังคม วัฒนธรรม และการบริหารแบบไทย**. โครงการส่งเสริมตำราวิชาการและเอกสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ : เสมา.
- ภาวิณีย์ เจริญยิ่ง. (2547). **ภูมิปัญญาไทยชุมชนทรัพย์แผ่นดินสยาม**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2424). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ. (2536). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วรวิฑูร์ สุวรรณฤทธิ, และคณะ. (2547). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วัฒนธรรม, กระทรวง. (2549). **กระทรวงวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- _____. (2549). **คู่มือแนวทางปฏิบัติการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมและคู่มือวิทยากรกระบวนการวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- _____. (2550). **สรุปผลการประชุมประสานแผนการดำเนินงานวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2551**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- วาสนา บุญสม. (2548). **ศิลปวัฒนธรรมไทยสายใยจากอดีต**. กรุงเทพฯ : ปิรามิต.
- วิวรรธน์ มุขดี. (2549). **กลยุทธ์การพัฒนากองคกร**. อุดรดิตต์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์.
- วีระ บำรุงรักษ์. (2538). **การพัฒนาระบบการศึกษากระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ประชาชน.
- วีระ โรจน์พจนรัตน์. (2550). **การแก้ปัญหาผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมไทย ด้านการศึกษา วัฒนธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : สถาบันรามจิตติ.

- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). **เครือข่าย : นวัตกรรมการทำงานขององค์กรการปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : ซีโน ดีไซน์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2550). **ฝึกบพุทธ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์.
- สนธยา พลศรี. (2548). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). **การบริหารจัดการแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ เชาวลิท. (2548). **นักบริหารทันสมัย**. โครงการส่งเสริมตำราวิชาการและเอกสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- สุพัตรา สุภาพ. (2539). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สุวิมล ติรกานันท์. (2548). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคม : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2548). **สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้ถ้าใจปรารถนา**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์ การพิมพ์.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม.
- อมรทัต นิรัติศยกุล. (2539). **สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2542). **ยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน**. กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไท.
- อมรวิรัช นาคทรพร. (2549). **เก้าปีศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมกับความมั่นคงของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันรามจิตติ.
- อุตรดิตถ์, สถาบันราชภัฏ. (2539). **สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสำหรับเยาวชนและการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น**. อุตรดิตถ์ : ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

- กอบกุล พรหมทอง. (2549). การนำปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนจรรยาอุรธนาคาร สำนักงานเขตการศึกษาแพร่ เขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 2 จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- กัลยา กุหลาบขาว. (2548). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชา ภาษาอังกฤษ หน่วยพื้นฐานภาษาถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับชั้นระดับช่วงชั้นที่ 4. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- กิตติชัย การโสภณ. (2536). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจริญ มโนรัตน์. (2551, มิถุนายน 11). นักวิชาการวัฒนธรรม, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- เจษฎา ศรีติสุด. (2551, พฤษภาคม 27). นายกเทศมนตรีและประธานสภาวัฒนธรรมตำบล, ศรีพนมมาศ. อำเภอลับแล. อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ฉลา เวชเดช. (2539). บทบาทในการอนุรักษ์และเผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชมภู อินททัศน์. (2544). แนวทางบริหารงานวัฒนธรรมระดับเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาญวิทย์ โปธิเจริญ. (2550). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- เขาวลิต คำเพ็ง. (2551, พฤษภาคม 26). ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล, สภาวัฒนธรรมตำบลทุ่งยั้ง. อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ดาร์ตัน พุสดี. (2542). การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นดนตรีพื้นเมืองล้านนา เรื่องซิ่ง. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดำรง องคะเส. (2540). การรวมกลุ่มของสตรีกับการพัฒนาในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ดุสิต ธรรมโชติ. (2549). ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น การปั้นหม้อดิน
เผาจังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน
 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ทวีศักดิ์ จารุชาติ. (2551, มิถุนายน 11). อดีตศึกษาธิการจังหวัด และอดีตผู้อำนวยการเขต
 พื้นที่การศึกษา, อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ทัศนีย์ สุภรณ์. (2551, มิถุนายน 22). ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ, สภาวัฒนธรรมอำเภอ
 พิชัย. อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ธงชัย ศิริกาญจนารักษ์. (2551, มิถุนายน 8). นายกสมาคม, สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัด
 อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ธวัชชัย ฟักอังกูร. (2551, มิถุนายน 21). ผู้ว่าราชการจังหวัด, อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ธัญเทพ หมื่นยุท. (2551, มิถุนายน 5). ผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัด, สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาจังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ธีรชัย ไชโย. (2547). สภาพการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว
พระราชดำริในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปัว
จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
 สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- นิตยา เกตุครุฑ. (2550). รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผล
ตำบลน่านกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- บุญเสริม เสนนันทา. (2545). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการ
เรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหลวง กรมสามัญ ศึกษาจังหวัดน่าน.
 วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ปรีชา ไชโย. (2541). รูปแบบในการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาตามทัศนะของ
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประพัฒน์ กุสุมานนท์. (2535). **สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดอุตรดิตถ์**. วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์.
- _____. (2551, พฤษภาคม 24). ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, สภาวัฒนธรรมจังหวัด
 อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- พระมหามงคล กตปัญญา. (2551, มิถุนายน 5). เจ้าอาวาสวัดและเจ้าคณะอำเภอ,

วัตรธรรมาธิปไตย. อำเภอรอน, อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.

พิมลพรรณ กัดสุวรรณ. (2533). การส่งเสริมวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดที่ตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยมภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพชยนต์ สุรยาทิตย์. (2539). ปัญหาการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไพฑูรย์ อินทพิบูลย์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ของเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและการพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ภูสวัสต์ สุขเลี้ยง. (2544). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รพีพรรณ ทัพพตุง. (2545). สภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนตามโครงการเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

รัชนิวรรณ เกิดสวัสดิ์. (2548). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนาฏศิลป์พื้นบ้านล้านนา เรื่องการฟ้อนแอ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

รัชนิวรรณ คล้าชื่น. (2551, มิถุนายน 21). ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมจังหวัด, สภาวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.

รัตนา ตะอูบ. (2551). คุณลักษณะผู้บริหารท้องถิ่นที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของข้าราชการและพนักงานส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและการพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

วรพรรณ สุวรรณชื่น. (2551, มิถุนายน 12). หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ, โรงเรียนพิชัย. อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.

วันเพ็ญ บุญเย็น. (2539). วัฒนธรรมทางการเมืองนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษา : การศึกษา

- วิจัยเฉพาะนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครองเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
วาลิกา แสนคำ. (2545). การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอ
เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- วิฑูรย์ อ่อนละมุล. (2551, มิถุนายน 5). นวัตกรรมการศึกษา, เขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 - 2 .
อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- วิทยา ทรงคำ. (2544). แนวทางการพัฒนางานส่งเสริมวัฒนธรรมของสำนักงาน
ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- ศรัญา จันทร์เที่ยง. (2548). การศึกษาสภาพการรับรู้และสภาพการดำเนินงานส่งเสริม
สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด
อุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบัน
ราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ศิริพร ตรีเหล่า. (2551, มิถุนายน 2). หัวหน้ากลุ่ม, สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์จังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- ศิริพร อินนะลา. (2545). การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้การศึกษาแก่
ชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยวิธีการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรม
เวทีชาวบ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนมูลกับหมู่บ้านนาไฮ อำเภอท่าวังผา จังหวัด
น่าน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏ
อุตรดิตถ์.
- สงบ ประเสริฐพันธ์ และมงคล สายสูง. (2546). งานวิจัยเรื่อง การสร้างกระบวนการเรียนรู้
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนตำบลน้ำเกีฮ่วน
กิ่งอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน. อุตรดิตถ์ : สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ส่งศิริ วงษ์เวช. (2544). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำปิง. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพงษ์ ลอยลม. (2547). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

- สายรุ้ง ธาดาจันทร์. (2551, มิถุนายน 3). หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัด, สำนักงานวัฒนธรรม
จังหวัดอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- สารอโรจน์ สะอาดเอี่ยม. (2539). **ปัญหาและความต้องการของการใช้เทคโนโลยีทาง
การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมในสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สาวิตรี ก้อนอาทร. (2550). **วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในเขต
เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุตรดิตถ์.
- สุพรรณ คณานันท์. (2551, มิถุนายน 2). รองประธานสภาวัฒนธรรมตำบล, สภาวัฒนธรรม
ตำบลบ้านโคก. อุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2537). **ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการบริหารการศึกษา**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- แสงเดือน เนื่องพีช. (2550). **การพัฒนาห้องสมุดเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียนและชุมชน ตำบลแม่
ปาน อำเภอลอง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การศึกษา สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ไสว เชื้อสะอาด. (2541). **การบริหารงานวัฒนธรรมพื้นบ้านของสำนักงานศึกษาธิการ
อำเภอในจังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- อัจฉรา อ่อนจันทร์ และคณะ. (2542). **บทบาทและศักยภาพในการส่งเสริมงานวัฒนธรรม
ชุมชนตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและองค์การ
ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติของสภาวัฒนธรรมในจังหวัด
อุตรดิตถ์**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เอกพงศ์ วรรณจักร. (2551, มิถุนายน 25). หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุตรดิตถ์. สัมภาษณ์.
- Adrew, K. R. (1980). **The Concept of Corporate Strategy**. Homewood, IL : Irwin.
- Bovee, Courtland L. (1993). **Management**. New York : McGraw-Hill.

- Boyett, J. H., & Boyett, J. T. (2001). **The Guru Guide to the Knowledge Economy : The Best Ideas for Operating Profitably in a Hyper Competitive World.** New York : Wiley and Sons.
- Bresnick, David. (1982). **Public Organizatins and Policy : An Experimentl Approach to Public and its Execution.** Glenview,LL : Scott, Fereman.
- Broom, Leonard., & Selznick, Philip. (1969). **Sociology.** New York : Harper & Row.
- Certo, Samnele., & Roy, E. Crummer. (1994). **Modern Management.** Boston : Allyn & Bacon.
- Cummings, Joe. (2005). **Chiang Mai Style.** Marshall : Cavendish.
- Denison, Daniel. R. (1990). **Corporate Culture and Organizational Effectiveness.** New York : John Wiley & Sons.
- Dubrin, Andrew. J., & Duane. Ireland, R. (1993). **Management and Organization.** 2nd ed. Ohio : South - Western Publishing.
- Dusseldorp, Van D. (1981). **Participation in Planned Development :** Wageningen. n.p.
- E. McFarland, Dalton. (1979). **Management Foundation and Practices.** New York : MacMiland.
- Heinz, Weihrich., & Harold, Koontz. (1993). **Management : A Global Perspective.** 10th ed. New York : McGraw - Hill.
- Lawrence E. Harrison - Samuel P. Huntington. (2000). **Culture Matters : How Values Shape Human Progress,** n.p : Basic Books.
- Robbin, S. P. (1996). **Organization Theory : Structure design and spplcitiion.** 2nd ed. New Jersey : Prentice - Hall.
- Robert, Cooper. (2007). **Culture Shock : A Survival Guide to Customs and Etiquette, Thailand.** Marshall : Cavendish.
- Robinson, M., & Boniface, P. (1995). **Tourism and Cultural Conflicts.** n.p.
- Saltztein, Alan. (2006). **Good Governance Strategy.** University of California, Los Angeles.
- Swaim, Tony. (2006). **Economics - Trade - Culture and Education Opportunities : Strategic Planning.** Fullerton, L A : California State University.

- Throsby, David. (2006). **Does Austraria Need a Culture Policy?**, n.p : Hyde Park Press.
- Wastson, Thomas. J. (1963). **Business and Its Beliefs**. New York : McGraw - Hill.
- Welty, Roger. (2005). **The Thai and I : Thai Culture and Society** , Bangkok : Comset.
- Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30, 607-610
- Shirley Eber.(1992). Beyond the Green Harizon, Principles for Sustainable Tourism. Surrey: Word Wide Fund for Nature (WWF).
- Yamane, Taro (1973). **Statistics : an introductory analysis**. New York : Harper&Row.

